ACADEMIAE CRACO
VIEN
DISCIPVLO

NOB. I. K. P.

EX DONO MELCH
PIRNES DOCT

1 5 8 3

CON
STANTER ET FIDE
LITER

Rp A 18

Deinde liberorū procreacio et educacio videmus
et enī cuncta animalia huius iuris perita cēseri
Hinc eciā descendit pecunie comodate vel appo-
site restitucio violencie proximi et sui repulsio
et similia. Jus vero gencium ē quo omnes homines
equaliter utuntur. Est enī idē ius omī generi hu-
no cōveniens. De hoc autē iure necessitate homi
exigente suborta sunt bella et secute sūt captivi-
tates et servitutes et que sūt iuri naturali cōtra-
ria. Jure enī naturali omēs homines ab inicio nas- x liberi
cebantur et erant ipsis omnia communia vnā qz hab-
bant libertatē neqz lites interesse habuerunt. Ex hoc
eciā iure gencium omnes pene contractus inducti sī
ut empcio vendicio locacio conduccio cōmutacio de-
positum mutuum societas et alij multi. Preterea ex hoc Jure
gencium inventa sūt sediū occupacio edificacio muni-
cio federa pacis et eciā treuge et hijs similia. Jus autē
Civile ē quod vna queqz civitas sibi diuturnā ppter
divinā humanāqz causam instituit. Vocaturqz Jus
civile quasi ius proprium civitatis. Et nota qz oēs populi q
legibus et consuetudinibus utuntur partim suo ppo
partim comuni enī iure homī sorciuntur. Dicitur autē
hec tria iura quia ius naturale apud oēs gētes equa-
liter servatur a solo deo institutū firmū et immutta-
bile manet. Alia vero Jura sepe mutantur vel con-
traria ex consuetudie vel alia meliori lege postea la-
ta vel introducta. De Origie iuris Capitulum quartū

Ab inicio mūdi pauci fuerūt hoīes p glebas
hincinde sparsi egētesqz degētes ī cavernis
terre habitantes hij legibus nō indiguerūt
quia nō simul habitabant nec vnus aliū offendebat
Tandē ipsis plurificatis fecerūt sibi casas et domi-
culas vicos et viculas in qbus cōmanebant extunc
orte sunt inter eos cōtenciōes lites et iurgia. Erat enī

Sapiētior ꝟ maior natura conuocabat plebeos et eis
dixit Vos videtis q̄ per hunc modū moleſtamur
quid vobis placet faciamus Et factum fuit ſtatutū
vt poſtea pro lege ſeruaretur tandem viculis et ma
ſiunculis plurificatis et amplificatis fecerunt ci
uitatē in qua populo plus aucto et coadunato plu
res fecerunt ciuitates Totus vero ꝑplus ad conden
das leges ſimul vocari nō poterat elegerūt ex illis
ſapienciores et meliores et dederunt eis ꝑtatem
plenā condendi legē quā obſeruare promiſerunt
illis electis Poſt aliquod tempus populo diſcor
dantibus et i vnū concordare nō valentibus elege
runt vnū ex ipīs et dederūt ei plenā ꝑtatem ad
omnes leges condendas Ille vero electus fuit vir
prudens diues et bene parentatus et robuſtꝰ qui
perſuaſionibus dulcibus attrahebat ſibi oēs ꝑplm
et acquiſiuit potēciā et factus ē dūs oīm et regnabat
vt volebat et ſic clarē patet quō ꝑplus ſibi primo
ſibi ſtatuta et leges edidit Secundo conſules tercio
principē ꝑpli Sed heu nūc directe ſit in contrariū
Primo eīn princeps legē odiunt Scdo conſulares
Tercio populares nec etiā iā populares eliguntur
et nec conſulares ſed omnia ad placitum non iure ſed
fieri vel amore odio vel fauore De diuiſiōe iuris

Constat autē ius noſtrū quo Ca^m Ciuitaꝫ
vtimur aut ex ſcripto aut non ex ſcripto
Scriptū ius ē lex Dus legale diſtanom
tum diuſlegū ē ius plebiſcita Senatus Coſulatꝰ
et principū placita lex ē ſanctio ſcta iubēs hoēſta
et prohibens in honeſta et cōtraria Itē lex eſt recta
racio ab eqītate tracta iubens honeſta et vetās i ho
neſta Omēs autē leges aut ſunt diuine aut huāe
Diuine ex deo natura conſtant Huane vō moribꝫ
et conſuetudinibus extant Dicit ͬ autē lex a lego leg

Vel a lego legas quia ligat et artat omnes homines
in vno mense post sua promulgationem adipiscuntur obseruan-
tiam Quare leges sunt facte Capitulum Sextum

Facte vero sunt leges ut eorum metu improba
coarceantur audacia Facte sunt ergo leges
vt improbis formidato supplicio nocendi
refrenetur facultas Facte sunt leges vt appetitus
noxius sub iuris regula limitetur per quam genus hu-
manum ut iuste viuat et alterum non ledat ius suum
vnicuique tribuat informetur lex autem quatuor facit
vnde versus Permittit punit lex precipit atque vetat:

Qualis sit lex Capitulum Septimum

Erit autem lex honesta semper iusta possibilis
necessaria vtilis et manifesta secundum naturam et
consuetudinem patrie loco temporique conueniens pro com-
muni vtilitate conscripta Quando leges fiunt Capitulum

Leges vero fiunt et instituuntur Octauum
cum promulgantur Seruantur autem cum
moribus vtentium approbantur Sic econuerso
lege multa abrogata sunt quia moribus vtentium
non valuerunt Quando secundum leges iudicare debet

Quando leges institute sunt non licet Capitulum nonum
eas iudicare sed oportebit secundum eas iudicare

Quis primum leges condidit Capitulum decimum

Moyses primus fuit qui hebreis diuinas le-
ges explicauit Foroneus rex grecorum gre-
cis primo legem iudicia que constituit Mar-
curius egiptus Ligurgius lacedemonibus Numa
pompilius Romanis leges condidit. Karolus sive-
ius Julius vero in omnibus imperio subiectis

Qui possunt leges condere tempore nostro Capitulum xi.

Principes nostri temporis primo possunt
leges condere Secundo Consules et tercio
populares Quando leges in vetere sunt ciuiles

Leges ciuiles invente ſunt primo Ca(pitulu)m xij(u)m
quando Ciuitas conſtitui et ingratus
cerari et leges ſcribi ceperunt lex autem
naturalis tunc cepit eſſe quando deus rerum na-
turam et genus humanum primo condidit leges
ſcripte primo inceperunt athenis non ſcripte in lacidomo

lacedomona ſ

Quid ſit ius non ſcriptum Capitulum tredecimum

Eſt autem ius non ſcriptum mos. conſuetudo
patrie a moribus eius tantum tracta hominum
Conſuetudo eſt ius moribus inſtitutum que
pro lege recipitur cum lex deficit/ Dicitur autem con-
ſuetudo quaſi hominis ſuetudo et uſus hominum/ Eſt autem
duplex conſuetudo ſcilicet bona et mala/ Bona eſt que
omnium utentium approbatur more et etiam que utilis
eſt et vocatur laudabilis conſuetudo/ Sed mala con-
ſuetudo eſt que moribus utentium nocet et que inutilis
eſt/ et pro lege prima tenetur/ ſecunda non. quia iſta ſecunda
quantocunque tempore durat ſemper aboleri et pro nichi-
lo haberi et reputari poteſt De virtutibus bone con-

Bona conſuetudo ſuetudinis Ca(pitulu)m xiiij(um):
tres habet virtutes/ Prima que imitatur legem
et ponitur pro lege cum lex deficit/ Secundo quia
interpretatur legem cum dubia fuerit/ Tercio quia corri-
git legem/ Cum autem eſt communis in toto mundo tunc vincit
legem/ Cum autem eſt ſpecialis tunc ſolum ſeruatur in iſto loco
ubi eſt conſuetudo in aliis vero alia lege ſuperveniente
tunc mutatur et aboletur talis conſuetudo De priui-

Cum priuilegia legibus ſcriptis Capitulum xv(u)m
pro legibus habentur ut ſcribitur/ Videndum
1 eſt de priuilegiis/ et primo quid ſit priuilegium
2 Secundo unde dicitur priuilegium/ Tercio quot ſunt ſpecies
3 priuilegiorum/ Quarto quis poſſit condere priuilegia
4 5 Quinto quanto tempore durat priuilegium/ Sexto quot
6 modis tollatur priuilegium/ De primo Eſt autem

Priuilegiū ē beneficiū contra ius cōmūe in-
dultum Non enī priuilegiū nisi aliquid indi-
geat spāle | Dicitur autē priuilegiū quasi priuās 2 Lege Au. Gelliū li. 10 · c · 20 ·
legē cōmunē | Dicitur etiā priuilegia leges priua-
torū et a commui iure exceptorū | Spēs priuilegioꝝ 3
sunt due | vnū generale ē quod conceditur cōmunita-
ti et illud ē ꝑpetuū | Speciale ē quod conceditur ꝑ-
sone et illud extingwitur cū persona nisi caueat
in ipo quod debeat transire ad heredes | Potest autem 4
dn̄s Papa et dn̄s Imperator condere priuilegia qa
hy sunt super ius et iuribus non ligantur | Durat 5
vero priuilegiū tanto tempore quanto concessum
est | Tollitur priuilegiū per posterius si in posteriori 6
fiat mentio de priori | Tollitur etiā priuilegiū nō
debito tempore demonstratū | Item tollitur per ab-
usū | Tollitur denique per voluntaria et expressa resig-
nationem | Item tollitur per superioris reuocationem
et per pactum **De Instrumentis Publicis Capitulum**

Licet de Publicis notariis **Decimum Sextum** :
et eorū Instrumentis in nostris Iudiciis ciui-
libus non sit consuetudo neqꝫ cura | tamē
preter alia iudicia pauca intendo de ipis annotare 1
Primo quid Instrumentū | Quot eius spēs Secundo 2 3
Tercio cui fides debeat adhiberi | De Primo Instru- 1
mentū publicū ē scriptura a publico notario con-
f corā scripta in testimonia causarū eo pactarū | Sunt autem 2
due spēs Instrumentorū scilicet publicū et priuatū
Publicū est quod per manus publici notarii ē cō-
scriptū et suo signo consueto signatū | Priuatū
est duplex scilicet autenticum et nō autēticum | Autēticū
est cui autenticū ē appensum signū sit sigillū prin-
cipis vel ciuitatis aut Iudicis in causa corā ipsis
vel Iudicio practicatis aut pertractatis | Est etiā
autēticū Instrumentū lr̄a priuata manu cōscripta

: scriptura :

Habens subscripcionem ydoneorum testium viue-
cium quorum si duo decessissent nullam fidem faciet
Non autenticum Instrumentum est quod caret sigillo et
3 subscripcionibus et illi nulla fides adhibetur Instru-
mento vero publico similiter Instrumento autentico
sigillato omnis debet fides adhiberi nisi per testes Instru-
mentum probetur esse falsum **Quomodo derogatur Instru-**
mento Capitulum xvii
De Rogatur autem Instrumento
Multis modis Primo rasura hoc est quando 1
propria nomina personarum vel rerum vel locorum
delentur et alia scribuntur Rasura autem simplicium
literarum sillabarum et nominum appellatiuorum non no- cet
cet etiam si alia scribuntur vel obmittuntur Nec etiam
vicium gramatice viciat Instrumentum Secundo incisi- 2
one vel aruptura Tercio varietas manus qua talis 3
e est contraria Instrumenta super eadem causa producenda
aut producantur Quarto si Instrumentum est transump- 4
tum et non originale Quinto si non continet omnes 5
partes que in Instrumento debent scilicet In nomine domini
deinde Anno domini Indiction pontificatus et demum
anni Regni Imperatoris **De vigore Sigillorum**
Quia dictum est de priuilegiis **Capitulum decimum octauum**
et Instrumentis Sed quia Sigilla corrobo-
rantur ipsa priuilegia et omnes literas Igitur
de ipsis est videndum Primo quid sit Sigillum Secundo
quot species eius Tercio quo ipsis derogari possit De
Primo Sigillum est notorium signum auro vel plumbo
vel cere impressum corroborans omne scriptum Sunt autem
duplicia Sigilla scilicet autentica et non autentica
Autentica Sigilla sunt principum Ciuitatum et Iudicum
in causis coram ipsis vel in Iudicio agitatis Et hec
autentica per se sola literis apposita confirmant omne
scriptum Non autentica Sigilla priuatarum personarum
et ista sola per se nichil penitus possunt confirmare

Verbi gra Si quis dat alicui lras super debitis vl
alys rebus mobilibus cu suo tantu sigillo / et alys duo
bus vel tribus viris in lris conscriptis sigilla no ha
bentibus in testimoniu receptis / erit firmu hys testib
vivientibus et confitentibus / etiam eode debitore
mortuo transit ad heredes | Si aute aliquis dat alicui
lras super res mobiles sigillis duoru honestorum
virorum sigillatas qr ipse sigillu no habet pricipa
liter vero obligat se ratu habere quod i lris contine
firmu permanet et transit ad heredes aut successores,
Si aute dat aliquis alicui lras super res inmobiles
tunc requiritur suu sigillum ppriu si habet. et sigil
lum domini fundi et vnius alterius probi viri ad mi
nus | Si autem omnino habet sigillum ppriu, no requi
ritur et sigillum domini fundi et duoru viroru ho Sed
nestoru ad minus. sub quoru sigilloru debet se obliga
re persona fide se ratum habere omne quod superius i
scripte est expressu et tunc ista lra habebit firmitatem habebut
Si aute quis alicui obligat rem i mobilem tantu
i manu dni fundi et si in libro domini fundi fuerit a
notatu idem iuris est ac si lris appensis sigillis ro
boratu fuisset Quomodo derogatur Sigillo Caplm

Poterit autem Sigillo derogari decimu nonu
triplicter | Primo si superscriptio prius 1
e abolita | Secundo si Sigillum incisum vel 2
notabiliter fractu fuerit | Tercio si signu sigilli est 3
incognitum et non notoriu De iure personarum

Omne ius quo reru et actionu Caplm xx.m
nos vtimur pertinet / vel ad personas / vel ad
res / aut actiones / Sed quia paru e ius perso
narum nosse. si ipse persone ignorentur quarum ca
statuitur | Sunt autem duplices persone. s. impuberes
et puberes | Impuberes masculi a die natiuitatis
eoru vsq ad quartudecimu annu cpletu et infra /
Feminae vero vsque ad duodecimum annum cpletu et infra,

Puberes vero sunt duplices scilicet semipuberes et per-
fecte puberes / Impubis puer est infra annos discrecio-
nis qui non potest tantum delinquere quod in corpore suo vel
in parte corporis sui puniatur / Tutor autem ipsius
si in culpa fuerit de suis bonis satisfaciat iudici at-
que leso / Si autem secus / tunc de bonis pueri si de crimine convictus
fuerit satisfaciet et emendet / Impubes nullum con-
tractum potest facere per se nec tutorem suum qui sibi noceret ,
Sin autem legitima necessitas fuerit tunc aliquid alie-
nare a tutore suo tunc de scitu et voluntate Consiliariorum — fiat
gratia ad hoc impetrata

De condicione hominum in generali — Capitulum xx primum

Omnes homines aut sunt
masculi aut femine aut ermofrodite / Ma-
sculi agunt et gignunt / Femelle paciuntur
concipiunt et pariunt / Ermofrodita in utroque sexu
in quo prevalet secundum censetur / Item personarum
alij nati alij nascituri / Nati profecto alij aborti-
ui / alij postumi / nati post obitum genitoris / ita quod omnis
homo aut liber vir aut servus / liber ex liberis pa-
rentibus natus qui liberi sequuntur matres quo ad do-
minus / patres quo ad honores / ut si rex duceret rus-
ticam filij eius dicerentur reges Sed si regina
duceret rusticum filij eius dicerentur rustici :
Sed si unus est qui ex ancilla nascitur aut emptus
aut venditus / liberorum alij ingenui alij libertini
Ingenui sunt nati liberi / liberti sunt facti liberi
aut manu missi / Item personarum alij sunt sui
iuris / alij alieni / Sui iuris sunt emancipati / Alieni
iuris sunt filij familias servi et ancille filiorum /
Alij legitimi et naturales / alij legitimi tantum
alij naturales tantum / Alij illegitimi et spurij et ba-
stardi / liberorum Alij legitime etatis / alij non / Legitima
etas est a vicesimo quinto anno et supra et isti dicuntur
maiores / Non legitima etas est infra vicesimum quintum

Annū et dicunt minores / Horū minorū aliy pubes
aliy impuberes / Impuberorū aliy infantes aliy px-
imi pubertati / Item puberū aliy semipuberes / aliy
perfcte puberes / aliy perfectissime puberes / Semipube- Nota
res sunt puelle aut femelle duodecim annorū Mas-
culi xiiii annorū / Perfcte puberes sunt femie et ma-
sculi xviii annorū / Perfectissime puberes sūt viri
et mulieres ultra xxv annos / Un xviii ānis semipube-
res sunt adhuc sub tutela tutorū et cū rebus suis
nichil possunt disponere / Post xxv ānos sūt pfcte
puberes et tunc faciunt quicq̄ volunt cū rebus suis
tutela tūc est finita / Stulti vero et furiosi semper
sunt infra ānos discrecionis / Impuero vero neq̄-
cia supplet etatē. virgis ceditur non aliter punit[ur]
Est eīn puericia mendaciis plena et iniuriis et
ergo aliquando punitur / Impuberes vero mortuis
parentibus sine testamento statim sub tutela sē
consuli qui possunt disponere tutellaz puerorū
et firmare sigillo civitatis **De ptāte patna ī fili-**
In paterna potestate sunt omnes **ps Caᵐ. xxii.**
pueri nostri puberes et impuberes non eman-
cipati quos de iustis nupciis procreavimus **De**

Capitulum Potestate patris in filios. xx. tercium

Patres habent septem ptātes in filios su-
os / Primo q possunt eos obligare / Secundo 1
q possunt bona eorum profecticia et em- 2
pticia ad suū placitū alienare filiis invitis / Tercio 3
q filii non emancipati quicquid acquirunt hoc
patri ē / Quarto q nullus debet eos servare pter pris 4
voluntate / Quinto q filii nec civiliter nec criminali- 5
ter agere debent contra prem / Sexto q pres possunt 6
filios suos in adopcionem dare / Septimo q possunt 7
filios suos ad divisionem hereditatis compellere quando
volunt et nō cogunt sō nisi in sex casibus Primo quando

V res bona puerorū ſuorū ob fraude nō ex necc̄ate 1
volunt alienare | Secundo quando pr̄ ē dilapida- 2
opum | Tercio quando hereditates non debite co- 3
lit, ſed deſtrui permittit | Quarto quando pater 4
filios ſuos impaterne et crudeliter corripit ſine
cauſa et ſine culpa | Quito quando filios et filias 5
poſt perfectū tempus pubertatis nō deſponſat
| Sexto quando temporis neceſſaria nō adminiſtrat
ſecundū ſuā ptātem et eorum neceſſitatem Quo

modo tollitur paterna ptās Ca· xx qītū

Tollitur aute paterna ptās quīq modis
1 primo per mortem ſine teſtamento dece-
dente | Secundo per emancipacionem Tercio qū
2 3 pater naturalis dat filiū ſuū in adopcione | Qrto
4 quando filius ſui iuris dat ſe in adopcione ſeu in
arrogacionem | Quinto quando pri et filio ciui-
tas interdicitur ppetue pp̄ter magnum crimen Ca

Quot modis Ciuitas Interdicitur · xx · qītū

Ciuitas multis modis interdicitur | aliquādo
ad tempus pp̄ter inſolentiam et indiſciplinā
et ille nec perdit res nec honorē ſ; tm̄ vſum
rerum ſuarū tempore relegacionis | Aliquādo pp̄ter
infamia q̄ forte periurus vel detractor honoris
Ciuitatis | vel quia redemit ſe a patibulo | vel quā eſt
inſectatar honeſtarū mulierum | et ille non perdit
res nec ciuitate ſ; tm̄ honorem qꝛ ſit expers iuris
rechtloſz et erloſz hoc ē qꝛ nūquā perueniat ad ali-
quā dignitatem | Aliquando etiam interdicitur
Ciuitas pp̄ter maleficiū ut puta homicidiū et ille
perdit res ſ; non honorem | Aliquando interdicit
etiā ciuitas alicui ppetue pp̄ter magnū crimē vt
quā exceſſit contra principem vel contra rē publicam
prodicione vel tradicōe vel fidei fraccione et ille pdit
res corporis honorē et libertatem vbicumq enim

Apprehēsus fuerit nullū habet refugiū nec conseruacionem
nec securitatem et qui eū retinet scienter vel defendit
pari pena punietur Si autem paruū crimē fuerit
sicut modicū fructū furti ille perdit res Et nota quod qui
propter crimen famosū dampnati fuerint ad mortem
eciā si relaxacōem pene obtinuerint tamen honorem
per grām non habebunt sed semper honoris expertes De

sponsalibus et nupcijs Caᵐ. xx. sextū

Quia superius mencio facta ē de iustis nup-
cijs Ideo de sponsalibus nunc et matrimo-
nio ē dicendum Et primo de sponsalibus quia hec so-
lent matrimonium precurrere Quid sint sponsalia vn-
de dicantur quo contrahunt In qua etate Quis spon-
saliū effectus Quot sponsi appellantur ad contrahendū
matrimoniū In quibus casibus spōsalia dissoluuntur De
primo sponsalia sunt futurarū nupciarū promissiones
Et dicuntur a spondendo i. promittendo Est autem mos
spondere vxorem stipulacione Stipulacio vero pro-
missio interrogacōe precedente et responsiōe seque-
te Sicut dicendo promittis michi hoc et alter dicit
Contrahuntur autem sponsalia de futuro promitto
quinque modis primo per verba ad hoc apta ut acci-
piam te in vxorem Secundo cū maiores exprimunt
consensū de presenti Tercio per dacionē arrarū ut
anuli vel pecunie aut aliarū rerū Quarto per
solam subarracionē ut per imissionem annuli
Quinto per iuramentū Contrahuntur eciā spōsalia
inter septennes sed inter minores non sunt sponsalia
et requiritur ibi quod vterque sit minor nisi esset proximus
etati et malicia supplet etatē et maxime cū temptasset
commisceri Effectus sponsaliorū est quod inducit pub-
lice honestatis iusticiam impedientem matrimoniū Com-
pelluntur autē sponsi ad matrimoniū contrahendū
si sint maiores et iurauerint nisi tr detentimeat qz

Nota

Nota
Sponsalia de futuro

#
[a]lter esset maior. et al
[t]er minor. tunc maior
qui primo venit ad
adultam etatem, tenetur
expectare minorem, At
tamen ipse minor. cum
ad etatem adultam.
#

Precise tunc nō cōpelluntur Intellige hoc eodē sta
tu permanente Nam si contrahant per verba de
presenti cū alia nō compellitur Si autē q̄s intēdit
ɔtrahere et vult religionem ingredi datur sibi con
siliū q̄ contrahat ꝑ ante copulam carnalem reli
gionem intret Si autē ambo sunt minores pubertate
maiores tamen septennio ante pubertatem neuter
contrahere pt Si autem pervenerit poterit mat
rimoniū approbare vel reprobare nisi carnalis commixtio
advenisset Si autē maior minore nō expectato per
verba de p̄nti cū alio contraxerit tenet matrimoniū
quod semper habet rumpere illa sponsalia q̄ fuerint
de futuro **Quot de causis sponsalia de futuro soluuntur**

Dissoluuntur enim sponsalia de futuro **Ca. xxvii**
tredecim de causis Primo per ingressum
religionis quod tenet etiā in sponsalibus
de p̄nti Secundo per susceptionē sacri ordinis quod
locū non habet in sponsalibus de p̄nti Tercio cū
mutuo se absoluunt Quarto cū alter recedit ad lon
ginquas partes aut regiones ante carnalem copu
lam Quinto cū alter inciderit lepram vel alia magna
infirmitatē aut deformitatem corporis Deformi
tas tamē in lepra nō dissoluit matrimoniū vel
sponsalia de p̄nti ymo sanus etiā tenetur infirmo
debitū reddere Sexto si supervenerit affinitas Septimo
si fama habet impedimentū puta affinitatem sup
venisse Octavo cum alter eorū fornicatur carnaliter
Nono cū fornicatur spiritualiter Decimo cū con
trahuntur secundo sponsalia de p̄nti ꝑ secunda ante sponsa
lia de futuro nō rumpunt Prima de futuro quod in
tellige si secundam non cognovit quia tunc est matrimonium
Undecimo cū minor superveniens ad etatem adultam
nō vult ratū tenere quod fecit Duodecimo cum quis
promisit contrahere infra certum tps nec fecit

Per eum quod non cōtraxit infra illud tempus ¶ Ve-
decimo cū supervenerit cognatio spiritualis puta cō
paternitas vel cognatio legalis sicut est adoptio :·

De · Matrimonio Capitulum xx · octauum

Circa Matrimoniū sunt duodecī notanda
¶ Primo quid sit matrimonium ¶ Secundo 1
vnde dicitur ¶ Tercio a quo sit institutū ¶ Quarto 2 3
quando sit institutū ¶ Quinto vbi sit institutum 4
¶ Sexto quibus verbis sit institutū ¶ Septimo que fuit 5 6 7
causa eius institucionis Octauo qua etate et quo
contrahitur ¶ Nono que et q̄t sunt impedimenta
eius Decimo qui admittuntur ad matrimonium
impetendū Vndecimo quot et que sunt bona matri-
monij Duodecimo qui possunt matrimonium accu-
sare ¶ De Primo Matrimoniū ē viri et mulieris
legittima coniunctio indiuiduam vite consuetudinē
retinens ¶ Dicitur autem matrimoniū quasi matris mun-
nium · i · officium ¶ Institutū autem fuit a deo ante pctm
ī paradiso hijs versibus hoc nunc os de ossibꝰ meis
et caro de carne mea ¶ Propterea homo dimittet
prem̄ et mrem̄ et adherebit vxori sue et erunt duo ī
carne vna ¶ Causa vero institucionis matrimonij
ante pctm fuit susceptio prolis / sed post peccatum
vitacio fornicacionis ¶ Contrahitur matrimonium
per consensū puberū coniugendorū nō per cōsensū
parentū nec per consensum dominorū / nec sollempni-
tates sunt de substancia matrimonij verba tamen sunt
necessaria quo ad ecclesiam in hijs qui possunt perse et si loq̄
verba a contrahentibus prolata sint obscura recur-
ratur ad communem eorū intelligenciam Contrahi debent
matrimonia publice nō clamdestine Contrahitur
vero matrimonium per verba ad hoc apta vt ego
accipio te ī meū vel in meam ¶ De Impedimen-
Impedimenta vero tis matrimonij Capitulum xxix ·

Matrimonij sunt hec que habent dirimere matrimonium
et impedire sunt duodecim que notantur in hys versibus
Error conditio votum cognatio crimen / Cultus dis-
paritas . vis . ordo . ligamen honestas / Si sis affinis
[illegible] si forte coire nequibis / Impubis hec socianda vetant con-
nubia iuncta retractant / De singulis hys vide-
Error amus / et primo de errore iuxta quod sciendum est
Quod quadruplex est error . scilicet consensus persone con-
dicionis et fortune Error consensus est ut cum deficit
consensus unius contrahencium / Error persone
ut cum credo me contrahere cum .F. et datur mihi .B.
Error condicionis ut cum promittitur libera et da-
tur ancilla Ille tres cause impediunt et dirimunt
matrimonium nisi ex post facto consentiatur dicto
vel facto copula carnali / Quarta vero causa scilicet
fortune seu qualitatis est ut cum credo me contra-
here cum virgine vel divite et contraho cum cor-
rupta vel paupere et ista quarta causa non diri-
Conditio mit contractum / Condicio licita si apposita fuit
matrimoniali contractui nisi teneatur non est ma-
trimonium nisi ab ea fuerit recessum per purum
consensum de presenti subsecutum vel per carnalem copu-
lam Condicio autem impossibilis et illicita vel
contra naturam apposita pro non apposita habetur
Votum Votum solemne dirimit matrimonium Datur autem Simplex vero votum impedit sed non dirimit
solemne votum per susceptionem sacri ordinis vel per
professionem expresse factam alicui de religionibus
Cognatio approbatis / Cognatio est triplex scilicet spiritualis carnalis
et legalis / Cognatio spiritualis est attinencia prove-
niens ex sacramenti datore vel ad id detencione / Cognatio
carnalis est attinencia proveniens ex consanguinitate
vel affinitate et hec dirimit matrimonium usque ad quar-
tum gradum / In quinto autem vel ulteriori loco aut gra-
du licite contrahitur Sed sufficit enim [illegible]

quod alter

Excedat gradu͞u licet alter ſit in quarto gradu vel
citerior / Cognacio legalis ē proximitas per adop-
cionem proveniēs / et habet tres prohibiciōes vnā
temporalem et duas perpetuas / Temporalez q͛a
frater carnalis nō contrahit cū ſorore adoptiua
ſtante adopcione. ea vero finita puta ꝑ emancipa-
cione bene cōtrahit / Alia ē ꝑpetua inter adoptante
et adoptatū et inter vxorem adoptantis et adop-
tatū eciā ſoluta adopcione / Tercia ꝑpetua int̄ adop-
tante et vxore adoptati ſeu adopti / Item crimen ſcꝫ
inceſtus impedit m͞rimoniū Crimē in quantū habꝫ
dirimē m͞rimonīū niſi ī tribus caſibus. ſ. quando q͛s ad-
ulter dat fidem adultere viuēte ꝑma legittīa vxorē
Secundo quando de facto contraxit cū adultera p͛ viuēte
Tercio cū alter illorū machinatur cū effectū ī mor-
tē alterius / Cultus diſparitas vt ſi q͛s criſtianus
contrahit cū iudea vel cū pagana et illa nō vult cō-
uerti ad fidem xpi dirimit m͞rimoniū / Secus autem
de ꝯiugibus fidelibus quando alter eorū tranſit
in hereſim quia m͞rimoniū fideliū ē verum et ratū
Infideliū vero verū ſꝫ nō ratū et ī hͦ caſu diſſoluit
m͞rimoniū et tamē hic q͛ remanſit nō pt̄ contrahere
cū alia q͛a ſepe ſimulat ꝯiugū hereſim ut m͞rimoniū
ſepararet / Et ſcias q͛ pagani qui ſcdm ſuū ritū cū
pluribus vxoribus contrahunt vt ſi omnes ꝯūtant
ad fidem tamē ſolum ꝑmā habebit vxorem / Item vis
idem ē quod violencia que cē ſui natura hꝫ dirimē
m͞rimoniū cū enī contrahitur ſolo conſenſu ſit vbi vis
ē et violencia ibi nō ē conſenſꝰ ergo nec m͞rimonium
Eadem ē racio de furioſo q͛ conſentire nō pt̄ dū furore
laborat ideo nͨ m͞rimoniū ꝯtrhere pt̄ / Diſtingwe tamē
inter vim et vī Si enī talis vis et metus qui cadere poſſit
in conſtantē virū ſiue fuerit maior ſiue minor ille
cui vis infert̄ nō ē m͞rimoniū niſi poſtea ꝯſēſit tacite

Crimen

Diſparitas cultus:-

Violentia

Vel expresse Si aute non e talis vis que possit
cadere in constante viru illa non dirimit mrio[m]
Ordo etia sacer impedit et dirimit mrioniu Mi-
nor aute ordo no impedit nec dirimit Ligamen s.
de pnti quia alligatus vni vxori si cotrahit cu alia
non retinet mrioniu Duplex aute ligame sponsali-
orum vnu per verba de pnti alteru per verba d futo
primu dirimit sequens mrioniu sedm vero non
dirimit Item honestas i publice honestatis iusti-
cia que e abstinentia ex sponsalibus proveniens robur
trahens ab institutione ecclesie et fit quando quis
ducit vxorem per verba de pnti et illa mortua etia
nulla copula carnali subsecuta ipe nullaz de cosag-
neis illius ducere pt in vxore Affinitas que e qdam
personaru proximitas ex coitu proveniens ta forni-
catoria quam legittima omni carens parentela hec
hodie prohibitio habet i pmo genere tantu sed quondam
extendebat se vsqz ad quartu gradu Et sciendum
q consanguinei viri no sunt affines consanguineis
vxoris nec econso sz solus maritus e affinis cosang-
neis vxoris et econso quia pr meus et cosanguinei
mei bn contrahut cu consanguineis vxoris mee
et econso Abstinere tame debet vir solus a cosaguineis
vxoris sue vsqz ad qrtum gradu Et intellige hoc de
affinitate que precedit mrioniu Si eni sequitur no
rumpit mrioniu vel sponsalia de pnti sed de futuro
Item impotentia coeundi impedit matrimoniu Scire
debes q frigiditas in viro ppetua aut sectio virilium
in viro et incurabilis artatio mulie in femia vel malefi-
ciu ppetuu si illa precedunt mrioniu dirimunt si
ipm probare poterint Sed preter hos casus superi-
annotatos quibus impeditur matrimoniu et diri-
mitur Sunt adhuc queda alia que impediunt sed
non dirimunt sicut e tepus feriaz z gtertu mrio cotr

Ordo
Ligamen
Honestas
Impotentia coeundi

Interdictum eccleſie. Et ſcias quod propter nullum crimen vir
poteſt dimittere vxorem nec vxor virum. poſſunt
tamen ſeparari ab inuicem quo ad thorum propter forni-
cationem ſpiritualem vel carnalem remanent tamen
coniuges ſeparati. Fornicacio autem carnalis eſt quando
vnus coniugum frangit fidem adulterando. Spiritua-
lis fornicacio eſt quando vnus coniugum fidelium
tranſit in hereſim. pſalmiſta: perdes omnes qui forni-
cantur abs te, i. qui recedunt a fide. Et nota ſi ambo
coniuges voluntarie voluerint ingredi religionem
tunc matrimonium ſeparatur quia iam mortui ſunt.
Si autem vnus coniugum voluntarie ſine volun-
tate alterius ingreditur religionem reliquus
poteſt eum reuocare. Matrimonium enim contractum
rate nichil ſeparat niſi ingreſſus religionis an-
te copulam carnalem. Et hoc ideo ſicuti matrimonium
corporale diſſoluitur per mortem corporalem
Ita matrimonium ſpirituale diſſoluitur per mortem
ſpiritualem quando homo moritur mundo. Eſt
enim duplex conſenſus animorum. vnus ſpirituale
et hic ſoluitur per mortem ſpiritualem quando
homo moritur mundo per profeſſionem religionis.
Alius eſt conſenſus corporalis qui fit per commix-
tionem ſexuum et hic ſoluitur per mortem corporalem.
Qualem enim eſt matrimonium talis mors ſoluit ipſum. Fit
ſeparacio aliquando ad cohabitationem propter lepram
ne ſanus inficiatur a leproſo. tamen debitum ſibi
reddere tenetur ſi non poteſt alter alterum auertere
malis verbis et blandis. Etiam propter metum mor-
tis. Aliquando ſeparantur vt cum viro furioſo vel
cum muliere venefica mortem viro procurante
etiam cum viro criminoſo vt cum fure predone
occulte tamen ei debitum reddat. De bonis ſz d’ [illegible]
Tria ſunt bona matrimonij matrimonij Ca. xxx. nō viuat

Fides | sacramentum | proles | Fides quod nullum fiet adulte-
rium | Sacramentum quod nullum fiet divorcium | prolis propter
quam fit matrimonium quae per coniuges vitari non debet
Si frangitur fides per adulterium uxoris et fiet diu-
orcium ipsa perdit dotem | Si per virum ipse perdit do-
nacionem nisi fuerint reconciliati | Et si uterque ad-
ulteratus fuerit tunc paria crimina pari pena tol-
luntur Hoc est verum secundum canones | Sed secundum
leges mulier deprehensa in adulterio insaccatur
vel viva sepelitur | Si vero fuerit divorcium propter
consanguinitatem vel affinitatem quia ignoranter
contraxerunt recuperat mulier dotem suam et cetera
bona sua nuptialia et vir donacionem propter nupcias
si liberos non habent | Si autem habent liberos tunc proprie-
tas dotis et donacionis remanet | apud illos scilicet libe-
ros usufructus apud parentes et uterque coniugum
potest alias contrahere matrimonium | Si scienter
contraxerunt tunc ille qui sciuit perdit omne quod
alteri dedit | et alter qui nesciuit seruet illud ad di-
es suos postea vero applicabitur fisco nisi propter bonum
pacis aliter statueretur videlicet quod vir recuperet
dotem suam libere si filios simul non habent | Si
autem filios simul habent tunc usufructus dotis et
donacionis manebit apud eos · proprietas apud
filios et isti filii dicuntur eciam legittimi quia igno-
rancia illius supplet coniugium et sufficit quod filii
sint legittimi | Si autem ambo sciuerunt istam inter
se consanguinitatem tunc eciam filius ille erit illegitti-
mus et in nullo succedit parentibus | sed dos et donacio
parentum statim applicatur fisco secundum canones
Sed secundum leges est alia pena preter illam et quod
durante matrimonio nec dos nec donacio alie-
nari poterit nisi causa legittima interuenerit dis-
soluto autem matrimonio vir superstes facit cum dote quod

Nlt et donacionem obseruabit nō per totam
ad dies suos et ecōuerso de uxore / sz hoc totū verū
ē si liberos non habent vel nisi aliud de cōsuetu-
dine aut pacto inducatur // Et sciendū q̄ m̄rīo m̄
in tantū ē fauorabile q̄ etiā legittimat filium
quem cōiuges genuerit ante matrimoniū con-
tractū et hoc est verū si vterq̄z tempore cōcepcōis
erat solutus alias non. et tales filij per consequēs
aut persequens matrimoniū legittimantur sūt
filij legittimi per dnm̄ papam vel p imperatorē legit-
timantur De Accusacione m̄rīomy Ca. xxxi.

Cum de supradictis impedimentis m̄rīom̄
cum impetitur legittimū et parentes debēt
ēē accusatores cōiuge repellitur qui ppter
turpem questum accusat matrimoniū / Absens e-
tiam per litteras accusare nō potest nec testis ēē // Et
nota q̄ ad probandam consanguinitatem aut affi-
nitatem admittuntur parentes aut consangnei-
plurisq̄z alij quia presumuntur tales melius scire gene-
ologiam suā quam alios / Non apparētibus aut ac-
cusatoribus. sed fama deferente impedimētū pote-
st Epūs inquirere. et si impedimenta vera reperie-
rit pt m̄rīomū separare tamē absq̄z iudicio ecclesie
coniux non pt dimittere cōiugē etiam si parentela
sit notoria et si deserit statī fiat restitutio / Et nō
q̄ matrimoniali causa lite non contestante cont-
tumacē proceditur ad receptionem testiū et ad
diffinitiuam sentenciam De Tutela Capitulum xxx.

Tutela ē ius siue ptās in libero homine scilicet
ad tuendū qui propter etatem se defendere
nequit iure ciuili data aut permissa / Tu-
tor vero ē q̄ a iure ciuili habet vī et ptātem ad de-
fendendum hominē liberū qui se ppter etatē defendere
nescit / et dicit̄ tutor i. defensor debet enim defendere

Pupillum i omnibus cauſis Iudicys et locis oibꝫ
Curator eſt qui **De Curatore Caᵐ xxxiij**
perſonam pupilli tantum reſpicit diſci-
plinis et bonis moribus eum erudiendo
poteſt tamen vnus et idem eſſe tutor et curator cui
committitur pupillus cum rebus et perſona et ſic
in ciuitatibus obſeruatur **De Generibus tutorum**
Capitulum xxxiiij Tria ſunt genera tutorum vt
teſtamentary / legittimi / et datiui Teſta-
mentary ſunt qui a parentibus in teſta-
mento dantur / legittimi ſunt qui racione
conſanguineitatis tenentur tueri / Datiui ſunt q
dantur a conſulibus vel a pretore **Quis poſſit**
eſſe tutor Capitulum tricesimum quintum
Tutor poteſt eſſe omnis vir qui eſt vltra
viginti quinqꝫ annos fidelis et prudens
ſiue ſit affinis ſiue non Tutorum auctori-
nullum tas e ꝙ pupilli illum contractum poſſunt facere
ſine eorum ſcitu et voluntate et ſi fecerint non te-
nentur **Quot modis finitur tutela Caᵐ xxxvjᵐ**
Tutela octo modis finitur / [illegible]
arrogatione · adopcione / ſeruitute / morte
ad tempus dacione / ſuſcepcione / excuſacione
et ciuitatis interdictione / Omnes autem tutores te-
nentur facere racionem de tutela ipſis commiſſa aut
ſuſcepta niſi aliter per leges commiſſionis ſtatutum
fuerit et decretum **Quis poſſit eſſe tutor Caᵐ xxxvij**
Omnis vir probus et honeſtus tenetur iure
diuino et humano tutelam et curam pupil-
lorum ſuſcipere / Iure dico diuino quia quod
tibi vis fieri hoc alys fac / Iure humano quia conue-
niens eſt omni iuri ꝙ quis per ſe propter etatis imperfectionem
perficere non poterit ſuppleat aliunde ſeu per alium
De Excuſacione tutele quomodo fit Capitulum xxxviij

Tutores et curatores qui sunt pro eodem accipiun-
tur non poterunt se a tutela pupillorum
excusare nisi hys causis Primo propter mul- 1
titudinem diversorum liberorum Secundo propter posses- 2
sionum multitudinem in diversis locis positorum Ter- 3
tio propter bella principis Quarto propter administra- 4
tionem rerum principis Quinto propter servicium reipub- 5
lice Sexto propter excessivam paupertatem Septimo 6 7
propter excessivam et insanabilem infirmitatem Octavo 8
propter litterarum insciençiam Nono propter capita- 9
lem inimiciciam quam habent contra pupillum
vel patrem pupilli Decimo propter senium et senectu- 10
tem qui est ultra lxx annos Undecimo quando est 11
minor viginti quinque annis Duodecimo quia est miles 12
actu exercens miliciam Tredecimo qui est artista ac- 13
tu legens aut quia est medicus practicans Quarto- 14
decimo quia est religiosus vel monachus Clerici se-
culares se excusare a tutela non possunt Preterea etiam
maritus uxori datus pro tutore se poterit excusare

De Suspectis Tutoribus Capitulum xxx nonum

Tutor fit suspectus octo de causis Primo si
tutelam infideliter gerit Secundo si bona sua
stulte consumit Tercio si pupillis necessaria
non ministraverit Quarto si ipsos nulla exigente
causa male tractaverit Quinto si ipsos bonis mo-
ribus et disciplinis non erudivit Sexto si ipse est ma-
lorum morum Septimo si est excessive pauper Octavo
si fuerit capitalis inimicus patris pupillorum aut
ipsorum pupillorum

Qui possunt accusare Tutores

Suspectos Tutores · Capitulum quadragesimum
accusare possunt omnes homines viri et
mulieres consanguinei extranei nutrices
et publice meretrices et omnes qui hoc ex pietatis
causa faciunt sunt audiendi

De pena suspectorum tutorum Ca· xli·

Pena suspectorum tutorum aliquando est
infamia aliquando remocio ab officio ali-
quando pena pecuniaria et aliquando pena
corporalis Quot modis contractus redditur vici-
atus Capitulum Quadragesimum Secundum :-

Colligi poterint ex universo quinque persone
quarum contractus ab eis initus et factus
viciatur et inutilis redditur Primo racione
etatis ut infans impubes maior infante proximus
pubertati Secundo racione condicionis ut filiusfa-
milias et servus proprius Tercio racione morbi
ut furiosus mutus surdus et ceteri Quarto racione
delicti ut prodigus hereticus apostota faciens crimen
lese maiestatis Quinto racione iuris legalis ut
omnes mulieres que propter graciam et favorem eis
a legibus datam fideiubere non possunt pro aliquo
nec debitores se constituere nec res suas pro alio
in pignus dare si sit eius pater vel mater vel fi-
lius vel filia soror aut frater possunt tamen suo
suo nomine obligare si ita necessitas instaret etc.

De iure viduarum et virginum Capitulum xliij

Vidue non habentes liberos possunt suis cum
corporibus et rebus facere quicquid possunt
et volunt excepta obligacione pro aliis ut
iam visum est possunt enim religionem intrare pos-
sunt et meretricari cum corpore suo et hoc non perdunt
res sed tantum honorem Res suas possunt vendere
obligare donare legare tempore necessitatis cum
volunt Idem iuris est de virginibus xviij annorum

Coniuges sine viro nichil possunt facere Capitulum xliiij

Coniuges femine non negociantes nichil pos-
sunt facere per se neque cum persona sua aut
cum rebus quia sui iuris non sunt sed sunt
sub potestate tutorum suorum Si autem aliqua negociatrix

Auit contractū faciūt nullius ē firmitatis vxo-
res autē negociantes per se omnē licitū contractū
facere possunt quia in talibus pro viris computātur

Propter quod coniugiū appetitur Ca^m. xlv.^m

Coniugiū potest appeti propter tria Primo propter
prolis generacionem quia naturalissimum
operū est generare sibi simile quod cum
honore et iusticia fieri potest in coniugio Secundo propter
pctī vitacionem quia omnis coytus preter vxorem
ē mortalis Tercio propter diuersa opera quia quedam
sunt opera viri vt in acquirendo vite necessaria
Alia opera vxoris in seruando et custodiendo et
prudenter dispensando **Consilium de viro vxo-
rando Capitulum xlvi.^m**

Si quis igitur vult
ducere vxorem debet diligēter a bonis ho-
minibus inquirere si sit de honestis parenti-
bus an sit bene parentata legittime nata adulta
fortis temperata operosa pulcra diues etc. Est enim
valde attendendum quod similis similem sibi ducat
Si enim ignobilis ducat nobilem spernit eum Si vero
pauper diuitē impperat pauperem obiciendo Si
senex iuuenem etiam sibi raro seruet fidem **De Regi-
mine sui ipsius Capitulum Quadragesimum vii**

Omnis homo seipsum optime regit quando
facit et operatur bona et fugit mala fa-
ciens opera pietatis deserens opera cru-
delitatis diligens iusticiam et veritatem odiens que
mendacia et iniquitatem et hec ē vita actiua Vita
autem contemplatiua ē quando quis sciuit terrestria
et diligit terrestria et nichil aliud cogitans nisi quod deum
cognoscat cognoscēdo diligat diligendo inhereat
inherendo vnus spiritus cum eo efficiatur **De regimine domus Ca. xlviii**

Iuxta quod nota quid sit domus et vnde dicatur ex
quibus constat domus et quare facta sit domus **Quid sit domus
Ca. xlix.**

Tu ducito parem

Domus ē cōmunitas quedā ſcdm naturā
conſtituta in omnem diem ſ dcta a domo do-
mas domare q ē refrenare Tenetur enim
pater familias omnes qui inhabitant domū ſua
cogere ad fugiendum malū et faciendū bonū ad di-
ligendum dominū deum et celeſtia contemplan-
dum contemnendūq terreſtria Conſtat autē dom9
perfecta ex quatuor ſ viro muliere ſobole et ſeruis
de qbus videbitur in proceſſu Facta eſt autem dom9
ad cottidianam nature ſuſtentacionem et cetera

De Regimine vxoris Caplm Quīquageſimū

Vir debet vxorem ſuam ante omnia deo ſer-
uilem facere bonis moribus erudire iu-
uencia et cauillacōes prohibere tacitur- ſuſurria,
nitatem reddere pudicā et virtuoſam facere Circa
ornatū corporis decenter ſe habere / et a diſcurſu eā
cohibere / loca occulta ei interdicere / operoſam facere
hūilitatem conſulere / ſuperbiam diſuadere / Si fuit
prudens et adulta procuracionem domus cōmit-
tere et ei bene confidere / Sed ſi ſtulta inuenis et p-
terua fuerit debet eam nō armis ſ virgis et bacu-
lis ſeueriter cedere et admoniā alia que ad ſalutem
anime corporiſq decencia ſpectat fideliter informare

Vxor ad virū quomodo ſe habere debeat Cam. li.

Econuerſo debet vxor viro ſuo in omnibus
licitis et honeſtis obtemperare / curam
domus habere / opere exiſtere et ea que in
domo ſunt ſupellectilia diligenter cuſtodire / cella-
ria promptuaria coquinaria frequēter viſitare fami-
liam prudenter et ſubtiliter diſpenſare pie arguere
nō male tractare litiſurgia conuicia in
domo facta ſedare et cōplanare Vir ad

Obligatur vxorē quō ſe habē debeat Ca. lij.

etiam vir vxori ſue vt eā honeſte tractet et honeſtū

Victu͂ et vestitum secundum suu͂ posse ei provideat
fidem datam firmiter custodiat / et de ea solus stet
contentus / eamqz suspectam non habeat sz quasi
sociam teneat non quasi ancillam male tractet
Vicenersa ipa̅ uxor tenet^z virum suum diligere
ei non insultare n͠o iniuriare cu͂ eo non ɔtendere
sine eius voluntate nullum contractu͂ facere
Quomodo parentes debent se ad filios suos ha
Iure naturali parentes bere Ca^m. liij.
et maxime pr͠es obligantur filys natura-
libus et legittimis ut maximaz habeant
sollicitudine circa ipos / pmo quia fily habent se
ab ipis debent ergo illos in e͠e conservare quod fit
per vite necessaria / Secundo ab infancia mollibus
et maxime lacte nutrire yt preservaretur a vino
et custodiantur a nimio ploratu et caveantur a
fortuitu casu motu vero moderato regantur / Tercio
ut pueri ab infancia ad septenniu͂ annu͂ in natiua
lingwa instruantur et ista scita statim in fide cristi
informentur et a septimo usqz ad xii annu͂ lingwa͂
latinam et lr͠as addiscant post xiiij annu͂ gravior-
ibus laboribus se intromittant / et si nobilis nobi-
lia si civis civilia si rusticus ruralia si artifices ar-
tificialia discant / Quarto disciplinatis gestibus
edoceantur / Quinto precavendi sunt a venere:
Sexto sunt instruendi ut fugiant pravam societa-
tem et sequantur bona͂z / Septimo sunt informandi
de facecia mense / Octavo ut ludos illicitos effugiat
alea͂ et taxillos devitet / Nono erudiendi sunt circa
habitu vestium ceteoru͂ Fily Quomodo ad parentes se
Et omnes fily habere debeat Caplm liiij.
debent parentibus suis subici ipis qz ser-
vire pro eis laborare et eis aquiescere:
Nichil preter voluntatem eoru͂ agere et nullum ɔtractu͂

Facere et cetera que hic pertranſeo | Filie vero prin-
cipaliter inſtruende ſunt maxime vt deo ſeruiant et
ne ſint ocioſe non garrule non ſcurre nō laſciue non
impudice non irrogabunde non indiſciplinate ſed
in omnibus morigerate

Quomodo pater familias ad familiam ſe habere debeat capitulū · ꝗntū

Pater familias debet familiam ſuā verbis
erudire factō exemplo | Quadruplices
autem ſunt ſerui · ſ · ſerui naturales leg-
les mercenarij et graciarij | Naturales ſerui ſūt
qui in nullo ſibi prouidere ſciunt quamuis ſint cor-
pore fortes ſunt tamen mente fragiles et horum
ſunt domini et rectores merito et arte et racōe vi-
gentes | Serui legales ſūt qui in bello capiuntur
vel qui voluntarie et ſcienter vendunt aut vendi p-
mittunt pro precio vel comoditatis cauſa hij ꝓprij
ſerui dicuntur | Serui mercenarij ſunt qui pro
precio conducūt ad tempus · ſ · annū dimidiū | Sunt
eciam operarij qui ad diem tantū ſeruiunt vel hora
precio mō ipis deputato | Serui graciarij ſunt q
non pro pcio deputato ſʒ ad graciam ſeruiūt | In
ſeruos naturales domini habent tale ius ꝙ ipi per
eos ſuppleant quod ꝓpria perſona vel virtute p-
ficere nolunt aut non poſſunt | In ſeruos legales
ſeu ꝓprios domini habent tale ius ꝙ nunꝗ ab ipſis
ſine eorum voluntate recedere preſumant ſeper
quoqꝫ ipis ſeruire tenentur Sed dn̄i eorū tenet
ipis neceſſaria prouidere quod ſi nō fecerint liberi
efficiuntur et quicquid labore comportant hꝰ dnoꝝ
eſt herediūqꝫ ipoꝝ | In Seruis mercenarijs
domini habent tale ius ꝙ ante tempus conductionis
ab ipis recedere non poſſunt et non debent quod
ſi fecerint perdunt preciū eis promiſſū et nullꝰ
debet eos in ſeruos ſuos recipere n̄ tenē et ſi qs eos

Scienter tenuerit ipis poſtulatis ſi eos nō reſtituit
dabit Iudici emendam per quam eos ad reſtituendū
compellat domini tamē eos non debent licenciare an
tempus conſtitutū niſi exceſſibus notabilibus hoc me
meruit et niſi preciū ſibi ad tale tempus deputatū
eis integraliter perſolverint / Et ſi idem ſervus veſ
tes ſuas perluſerit vel perdiderit vel quoquo alie
nerit non tenetur Reddus eas rehabebit gratis ubi
cumque invenerit / Servos autem gracioſos ſive ſer
vos honeſtos domini ſui licenciare poterunt quando
eis placebit ſed debent eos honeſte remunerare
Tales enim ſervi licentiam recipere poſſunt quando
volunt non autem tempore neceſſitatis dominos
ſuos relinquendo ſed tempore pacis per hoc ipis aſſeri-
bitur magna fides et honeſtas quia ſi ſuos dominos
tempore neceſſitatis relinquerint infamiā incide-
rent nullam quoque mercedem conſequerentur Contra

De Regimine Civitatis Capitulū l Sextuz

Nota Primo quid ſit Civitas et unde dicatur / 1
Quare ſit facta / Ex quibus conſtat / Quot et 2
qui ſint Rectores Civitatis // De Primo 3
Civitas eſt domorū et vicorum pluralitas predijs 4
et poſſeſſionibus ad bene vivendum ordinata et 1
dicitur Civitas quaſi civium unitas // Facta autem 2
non ſolum ad vivere ſed ad bene et pacifice vivere:
Conſtat vero Civitas ex agricolis propter victum et 3
artificibus propter amictum et veſtitum et alia neceſſaria
et ex negociatoribus circa forum ut ea que in hac
Civitate non habentur adducantur aliunde Item
ex mercenarijs ex literatis et ſcientificis et maxime
ex legiſtis monetarijs campſoribus militibus
armigeris advocatis propugnatoribus
et rectoribus De Rectoribus Civitatis et
Rectores civi de officio ipſorum Ca. lvij.

Sunt Quatuor scilicet Magister ciuium Consules
Iudex et populus/ Iuxta quod nota quod sicut tempore
belli ciuitas per arma defenditur/ ita tempore pacis
per iustas leges et consuetudines moribus ute-
ncium gubernantur/ Et ut Ciuitas per leges bene
regitur et regatur quatuor requiruntur/ Primo ut
leges ipse per sapienciam bene inveniant/ Secundo
ut per consimilem potenciam bene custodiant/ Tercio
ut secundum iustas leges acta ciuium recte iudicentur
Quarto ut ea que in legibus traduntur a popu-
lo firmiter et debite seruentur/ Bene autem leges
invenire spectat ad consules/ bene custodire ad
magistrum Consilium/ Bene iudicare secundum leges
ad iudices/ bene eas conseruare et obseruare spec-
tat ad omnes ciues/ Nota hic quod tria sunt genera
hominum in ciuitate/ quidam acceptantur quidam
dum tollerantur et qui refutantur et sperniuntur

De Rectore Ciuitatis Capitulum l octauum

Magister seu rector Ciuitatis debet prin-
cipaliter in se quinque habere scilicet quod sit fide-
lis/ prudens/ misericors/ et premeditans
Est autem officium ipsius ut in rem publicam
ante omnia intendat ciuitatem singulis mensibus
respiciat utilitates ipsius promoueat defectus
suppleat contendentes super certis causis ad con-
silium citet populum in nouitate conuocet in occultis
sententiata publice propellet Ad consilium et
ad pretorium sepius in septimana vadat Et quando
ipse ex causa licitus non potest interesse alium loco sui sub-
stituat ne ciuitas negligat De Impedimentis
Tria sunt que bonum con- Consilii Ca l nonum
silium impediencia/ festinacio/ ira/ et odium
Ergo Consules debent in se habere alia
tria omne bonum consilium promouencia scilicet

Premeditacionem mansuetudinem et equalem
amorem ad omnes homines **De quibus ē consilian**
Consilium principaliter debet **Cam. lx.**
fieri de quinque scilicet/ de proventibus/ ali-
mentis/ de custodia/ de pace et bello/ et legislaci-
one cum omni maturitate **De electōe consilii** et eorum officio =
Capitulum lxi. Debent autem ad consilium eligi vi-
ri sapientes debitam etatem habentes deum
timentes avariciam detestantes munera
non sectantes/ Est quod officium eorum leges con-
dere/ dubia interpretari/ obscura declarare/ utilia con-
sumare/ inutiles leges abolere/ comune bonum pro-
movere/ iuris rigorem mitigare/ defectum supplere/
pacem et comoditatem turbantes punire/ et corri-
pere/ sediciosos religare/ lites sedare/ causas audire/
sentencias ferre/ proventus civitatis scire/ de ali-
mentis providere/ circa omne forum prospicere/ pre-
currentes punire/ et ut labores artificum bene et
iuste fiant attendere/ et cuncta alia facere que rei
publice bona et utilia sunt **De Regimine Iudicis**
Iudex debet in se habere octo scilicet **Ca. lxiim**
perfectam etatem/ dei timorem/ iudican-
di auctoritatem/ legum scienciam/ rectam
prudenciam/ victorum custodiam/ bonos mores ze-
lumque iusticie/ **Quid fit in prethorio Ca lxiii**
In pretorio sunt cause expediende exceptis
testamentis et ab intestato relictis appel-
lacionibus et querela super iudice et po-
sicione tutorum de viduis et orphanis de iniusta
structura domuum deposicione officialium civitat(is)
de statera et de numero et pondere et de mensura
hec cum omnia et universa in consilitorio ventila(ntur)
Quia in **Quid Consules faciant Ca lxiiii**
populo potencia custodia et defensio civitat(is)

Conſiſtit Conſules nichil noui aut ardui adi-
uenire nec conſtituere debent in ciuitate ſine
populi ſcitu et voluntate tenentur eciā cōſules
ſingulis ānis coram ſenioribus et pociorib9 de
populo racionem facere de perceptis ꝓuētibus
ciuitatis **Quid princeps faciet Ca. lxv.m**

Princeps et dn̄s naturalis terre debet ad-
minus in ſe habere quindecim virtutes
primo deum ſuper om̄ia timere et dilige̅
et ſibi diligenter ſeruire et eius mandata fideli-
ter cuſtodire vtilitatē cōmunitatis precogitare
proximos ſuos ditare et exaltare et conſiliari
Nobiles in terra ſua fouere ciues et ſubditos ſu-
os adiuuare et regere gracioſe ſcienciam lr̄aru̅
in regno ſuo habere ſapientes et fideles precetris
honorare pietatē et iuſticiā amare nulli iniuria
ei in perſona aut in rebus nec in honore d' ꝓprys
contentus eē aliena non inuadere et adulatores
non audire. pacem et concordiam et verā iuſticiā
ſuis ciuibus inducere et eis confidere. et ab ipſis ſe
facere cuſtodire omnibus ſolempnitatib9 ciui-
ſuorū intereē et cū ipſis letari et ne guerra aut
cariſtia in t̄ra ſua fiet diligenter precauere que-
relas pauperū exaudire et ſuper illas cū effectu
iudicare ex hys habebit laudem et honorem et
prompta obſequia ac a deo ꝓmium ſempiternū

Tyrannus **De Tyranno Capitm. lxvi.**
vero in omnibus facit directe contrarium
quia deū non diligit nec timet miniſtros
dei odit vtilitates ſuas querit proximos ſuos de
paupertat deprimit et humiliat nobiles ī t̄ra
ſua non permittit cōualeſcere Ciues et ſubditos
ſuos opprimit et conculcat lr̄arum ſcienciaꝫ non
curat ſapientes et fideles dehonorat et expellit

Pacem et iuſticiam odit/omnibus iniuriatur
perſonas occidendo res et bona eorum vicia-
do pacem et concordiam diſturbando palpones
detractores traditores hominum fouet et diligit
maleficos non odit ciuibus ſuis non confidit ſed
ab extraneis ſe cuſtodire facit · ſolemnitates ci-
uium prohibet lites in terra ſua cottidie pro-
curat querelas pauperum non curat causa vi-
duarum et orphanorum non ~~intrat~~ ad eum ſed — Curat nec ſecun-
ſecundum placita ſua iudicat. ex hijs ~~ſequitur~~ in — dum
infamiam et inhonores a mundo: odium · adeo ſuppli- — incurrit in
cium ſempiternum. Unde enim ut dicit ariſtotiles
Tyrannum occidens magnum obſequium deo preſtare

Incipit Tabula ſeu regiſtrum · videntur:
Secundi libri de Iure Rerum · Capitulum primum
incipit Quod in qualibet Ciuitate et vrbe xpiana

tria genera rerum ad minus eſſe debent
Ca De rebus que naturali iure acquiruntur ſecundum
Ca De notitia et iure apium tercium
Ca De animalibus redeuntibus quartum
Ca De volucribus euolantibus quintum
Ca De animalibus et de auibus domeſticis ·vi^tum
Ca Quomodo res nobis acquiruntur per captionem ·vij·
Ca Quando acquiruntur nobis res per inventionem ·viij·
Ca De acquiſitione rerum per delictionem ·ix·
Ca De acquiſitione rerum per alienationem decimum
Ca De acquiſitione rerum per arreſtationem ·xi·
Ca De acquiſitione rerum per generationem ·xij·
Ca De acquiſitione rerum per intinctionem xiij·
Ca De acquiſitione rerum per commixtionem liquidorum xiiij
Ca De acquiſitione rerum per commixtionem ſiccorum ·xv·
Ca De acquiſitione rerum per edificationem xvj
Ca De acquiſitione rerum per plantationem xvij
Ca De acquiſitione rerum per ſeminationem xviij

Ca De acquiſicione rerū per ſcripturā xix
Ca De acqſicione rerū per picturaz xx
Ca De acquiſitōe rerū per emptōem xxi
Ca De acqſitōe rerū p vſufructum fundi xxij
Ca De acqſitōe rez p vſufructū pecudū xxiij
Ca De acquiſitōe rerum per dotem xxiiij
Ca De acquiſitōe rerū ex vendicione xxv
Ca De Rebus incorporalibus xxvj
Ca De Seruitute prediorum et ruſticoz xxvij
Ca De Seruitute prediorū vrbanorū xxviij
Ca De vſufructu xxix
Ca De vſu nudo xxx
Ca De vſu edium xxxi
Ca De vſucapcione xxxij
Ca De preſcripcione xxxiij
Ca De Acquiſicione donacionis xxxiiij
Ca De donacō cauſa mortis et renocāi xxxv
Ca De dote et eius ſpeciebus xxxvj
Ca Quid ſit dos xxxvij
Ca Quomodo dos expediri debeat xxxviij
Ca Dos poteſt repeti xxxix
Ca De reſtitucione dotis xl
Ca Cautela in dote habenda xli
Ca De Paraferna i. dō no xlij
Ca De acqſicōe rerū p teſtamentū xliij
Ca Ad teſtamētū faciendū que reqrūt xliiij
Ca Quibus pt legari et teſtari xlv
Ca Que res poterint legari xlvj
Ca Que res nō poterint legari xlvij
Ca Quid ſit legatum xlviij
Ca Quantum teſtari poſſit xlix
Ca De Solempni Teſtamento l
Ca De Teſtibus teſtamentorum lj
Ca Quare fiunt Teſtamenta lij

Iuris habet niſi vnū paſſum pedis cum dimidio
ſuper ſtillicidia ſua cadunt de tecto Sunt autem
hec ſtaciones Carnificum piſtorum inſtitorū
et pellificū corriariorum et ſellatorū burſario-
rum vitrariorum armatorum et ceterorū Sunt
eciam vniuerſitatis Cenſus de omnibus locis foſ-
ſuum formarys allectialys pullarys caſtrarys fer-
rarys ſtingmarys ſtigmarys et omnibꝰ perieſtis
Vniuerſitatis eciam ſunt cenſus ex omnibus com-
munibus domibus mercacionū pannificū lani-
ficum pellificum calcificū pannicularū et cete-
rorum Vniuerſitatis eciam ſunt omēs cēſus
de turribus ciuitatis de foſſatis de menſuratis
modys vinis et metretys humidarū et aridorū
ac de omnibus ponderibus qmbus mercimonia
ponderantur Res vero ſingulorū hominum
multe ſunt et diuerſe quedam tamen ipis iure
naturali dominia acqrūt queda iure ciuili et
hūano **De Rebus que naturali iure acqrunt**

Primo determinandum eſt **Capīm ſecūd**
de hys que naturali iure acquirunt
eo qꝫ ius illud eſt vetuſtiſſimū oī iure
vt ſupra patuit Naturali enī iure acquirūt
nobis res corporee multis modis vt ſtatim infra
patebit Primo ꝓpter occupacionē i. per capcōm
ferarum et animaliū quia omnia animalia fe-
rarum que in terris aquis naſcunt et nutri-
untur quando ea que nos capimus per venacōz
aucupacōm piſcacione ſtatim nra ſunt qꝛ ante
ea nullius erant et quod nullius ē naturali ra-
cione conceditur occupanti Eciam quia tempore
primeuo omnia fere animalia erant oībꝰ comunia
et licuit vnicuiqꝫ capere vbi potuit et voluit Et ideo
qꝛ talia animalia tempore libertatis nullꝰ ſunt et

Nulli utilia sunt omnibus nocitura igitur ab omnibus
capi possunt. Nec interest utrum quis in fundo
suo vel alieno feras et bestias capiat potest tamen
dominus fundi volentem venire piscari vel aucupari
in fundo suo si previdet prohibere ne ingrediatur
et si ultra hoc ingreditur tenetur sibi iure et in-
iuriarum et furti actione Et quicquid eorum ceperis
quousque tuum esse intelligitur donec tua custodia
coarceatur Cum vero tuam custodiam evaserit
et in naturalem libertatem se dederit aut se re-
ceperit tunc tuum esse desinit et rursum fit occupan-
tis Naturalem autem libertatem intelligitur cum
vel oculos tuos effugerit vel ita sit in conspectu
tuo ut impossibilis sit eius prosecutio **De Nat**

Apium **ura et iure apium Ca. Tercium**
natura facta est itaque apes que in arbore
tua consederint antequam in alveareo
tuo includantur non magis tue esse intelliguntur
quam volucres que in arbore tua sibi nidum fe-
cerint Ideo quod si alius eas incluserit ipse earum
dominus erit ffavus quod si in arbore tua effecerint quilibet
potest capere te nesciente Si autem provides aliquem
in fundum tuum ingredientem potes eum cum iure
prohibere ne ingrediatur ut dictum est supra Exa-
men quod si ex alveario tuo evolaverit eo usque tuum
intelligitur donec in conspectu tuo est et facilius est
eius prosecutio aliquando fit occupantis **De**

Pavones **volucribus evolantibus Ca. tercium**
columbe falcones accipitres nisi et alie
volucres que ex consuetudine evolare et
revolare solent feram habent naturam Nam
et apes idem faciunt et inde eas feras constat
esse igitur tales volucres ius apum omnino opti-
nebunt **De Animalibus que redeunt Ca. quartum**

Sed nos hinnulos capreolos ursos et alia
animalia silvestria etiam lupos et vulpes qui-
dam ita mansueta habent ut in silvas
et in alia loca abire et recedere solent quorum tamen
naturam feram nemo esse negat que eo usque tua sunt
quamdiu ad te revertuntur si vero redire desierit tua
esse desinunt et erunt occupantis animum tamen revertendi
deserunt cum consuetudinem redeundi postponunt et
deserunt De animalibus id est de auibus domesticis
Gallinarum anserum et Capitulum Sextum
aucarum domesticarum non est fera natura
ideo quia si quomodo turbate fuerint
et licet conspectum tuum effugerint quoquo tamen
loco fuerint semper tue esse intelliguntur Et qui animo
lucrandi ea animalia retinuerit furtum committit
sicut in ceteris animalibus domesticis Quomo-
do acquiruntur nobis res per captiuorum Capitulum septimum
Secundo acquiruntur nobis res per captivos
ex hostibus ut quando liberos homines
in bello captivamus statim in nostram
servitutem deducuntur qui tamen si nostram evaserint
potestatem et ad suos reversi fuerint pristinum statum
rehabebunt Quo acquiruntur nobis res per inven-
tionem Capitulum Octauum Tercio per inventionem
thezauri naturalis de novo ut sunt
gemme margarite lapides preciosi deflu-
tes ex maris fluctibus expulsi et in littori-
bus inventi aurum in cavernis moncium de terra extractum
que omnia inventorum sunt Item acquirunt nobis res per
inventionem thesauri artificialis absconditi Thezaurum
enim quem quis in suo fundo invenit naturali iure eius
erit qui invenit Si autem invenerit in alieno fundo non
data ad hoc opera sed casu fortuito dimidium erit in-
ventoris et dimidium domini fundi Si autem in terra

[S]eus thezaurum in fundo meo invenerit totus meus
erit et nichil ad eum pertinebit nisi quod sibi bona
voluntate clargiri voluero Si autem quis metal-
la in montibus aut vallibus invenerit sive casu
fortuito sive data ad hoc opera et ante alios ista
loca sterminaverit totum ipsius erit et fundus
suus est Si autem non fuerit dominus fundi quicquid labore
suo de terra extraxerit dabit partem secundum istius
terre consuetudinem De acquisitione rerum
Ex delicti per derelictionem Ca. nonum
[D]onem acquiruntur nobis res vel quando
quis domum agrum vel vineam dimittit in-
cultam nec ipse colere nec curat habere tunc quis
de ipsa se intromittit statim efficitur occupantis Item
per proiectionem voluntariam rerum acquiruntur nob-
is res ut quando res principes pretores vel consulares mis-
salia mittunt in nummos et pecunias in vulgus proiciunt
ignorantes quilibet eorum sit accepturus hoc ipso
fit proiectum statim transfertur in dominium eius
qui accipit vel qui reperit Non autem sic est de pro-
iectione voluntaria rerum ut quando quis ma-
ris intemperie vel alterius fluminis magni cau-
sa alleviandi navem res suas de navi eicit hec
enim dominorum permanet quorum prius fuerant quia pala-
m est eas non eo animo eiecisse quod nolit suas esse sed
magis ut periculum maris salva navi effugeret Ea de
causa qui res tales fluctibus maris vel fluminum
expulsas et eiectas aut etiam in ipso mari nautes
lucrandi animo abstulerit furtum committit Idem
est de rebus perditis ut si quis rem suam perdet de curru
vel vehiculo de equo vel de dorso ignoranter
vel de navigio si quis eam invenerit et non restitu-
erit furtum committit De acquisitione rerum per
[A]cquiruntur nobis alluvionem Ca. decimum

Res per alluuionē i· aquarū inondacionē vel
adiectionē occultam vbi quicquid flumen agro
tuo adiecit latenter tuū ē· Est enī alluuio latēs
aque incrementū Si vis fluminis agro tuo partē
aliquā et vicini fundo adheserit et arbores q̄s
secum tulit traxerit radices in eū fundū egerint
ex eo tempore videtur vicini fundo esse acquisita

De acquisicōe rerum per arestacōz Cap· xj·

Acquiruntur nobis res per arestacionē
ut pote Insula que ī mari creuit quod
raro accidit illa fit occupantis nullius
enī creditur antea fuisse Insula autē que in
flumine nata ē naturaliter quod frequenter
euenit si quidē mediā partem fluminis teneat co-
munis ē eorum qui ab vtraq̄ parte fluminis pre-
dia ꝓpe rippam habent pro modo latitudinis cuius-
cuiq3 fundi Que si alteri parti proximior ē eorū ē
tantū qui ab eā parte ꝓpe rippam predia possidet
Que si aliqua parte diuisum fuit flumē de inde
infra vnicū agrū alienū in formaz insule redie-
rit permanet illi insula cuius ager fuerat Que
si naturali alueo in vniuersum derelicto ex alia
parte fluere incipit posterior quidem alueus eorum
est qui ꝓpe rippam eius predia possidet pro mō lati-
tudinis Nouus autē alueus eius iuris incipit
cuius ē ipm flumē Que si per aliquod tempus ad pō-
rem alueū flumē reuersum fuerit nouus alueus
eorū esse cepit et incipit q ꝓpe rippa eius pdia possi-
dent Si autē totus ager inundatus fuerit et i vnda-
cio faciē fundi nō cōmittet Si postea aqua recesserit
ē fundū eius manere cuius prius fuit De
acquisicōe rerū per generacionē Ca· xij·

Acquiruntur nobis res per generacionē
Nā aīalia bruta et irracionabilia ex nostris nat

Pecudibus nra sunt Etiā racionabilia ut pueri
ex ancillis nati nri sunt Acquirunt etiā nob res
ex aliena materia ut cum spēs aliqua facta fit
ex re et materia alterius Queri solet q̄s natura-
li racione dūs sit an is qui fecit an ille dūs nate
fuit ut si q̄s ex alieno argento vas aliquod fecerit
aut ex uuis seu olivis vinum oleum frumentum
fecerit Aut ex alieno vino et melle mulsum mi-
scuerit vel ex alienis medicamentis colirium
composuit vel amplastrum vel ex aliena lana-
pannū facit aut ex alieno panno vestē sibi sarcit
vel ex alienis tabulis vel asseribus navem fact
vel armariaz vel scutellam fabricavit Ad hāc
questionē dicunt quidā si ea species ad eandē mat
priorē reduci poterit eam dominū videri ēē q̄ materie
dūs fuerit Si vero non possit reduci tunc ille domin9
erit qui spēz introduxerit Alii dicunt q̄ spēs cedt mat-
rie eo q̄ materia ē substancia spēs talis accidens
Alii dicunt q̄ materia dignitatis cedit speciei et
q̄ faciens sit dūs et nō cuius materia fuerit In
contrarium omē quod ī ea fitre meū ē ut inferius
et ī mltis locis patebit Ad hanc questionē dico
salvo iudicio meliori q̄ si faciens emit illā mat
alienam bona fide et credit eā ēē illius a quo emit
et sic introduxit formam vel spēm toti eius composi-
tu erit tunc Mala enī fides vendentis nō pt nocere
bone fidei empti Idem ē Si quis colligit uuas et
vinea quā credit ēē suaz et ignoranter absq̄ frau-
de ex hys uuis facit vinū totū compositū erit suum
Si autem vineaz sciens non ēē suam et colligit uu-
as et facit vinū tunc perdit formā et materiā cum
impensis et dampna ex hys orta resarciet et tn̄ h'
pter violencia fcām a iudice in dampnis nō evadet
Si autē evidenter probabitur q̄ ista materia fuit alius

Vt ortus vel vinea ex qua collecte sunt vue tūc
faciens aut soliat materiā vuas aut recipiat
materiaȝ ut vuas aut operes preciū recipiat pro
suo labore et fatiga q̄ si non fecerit competit con
tra eum actio doli mali Idem iuditum est de olius ꝛ
spicis et omnibus supe supradictis Si autē partim
ex sua natura et materia et partim ex aliea aliq̄
spem fecerit ignoranter credens bona fide ab ab
suas partes ee dubitandū nō est eedemnum q̄ illud
facit oppositum cū tamē nō solum operam suaȝ de
derit sed partem eiusdem materie eideȝ prestāt
Hoc verū ē scdm aliquos Ego autem dico ut i q̄s
tione precedenti q̄ nemo debet cū alterius iactā
seu dampno ditari **De Acquisicōe rerū per intinc**
Acquiruntur nobis **tionem Ca. tredecimuȝ**
res per intinctiones seu tolleraciones
Ut si quis tinxit lanaȝ suam a' fila sua
ī meū colorem purpureū et fecit ex hys pānū Q
ritur cuius sit pannus verū illius cuius materiā a'
cuius fuit forma Ad hoc dicunt quidaȝ quamuis
color purpureus sit p̄ciosior q̄m lana tamen quia
ē accidēs ergo cedit materie que ē substancie Ego
vero dico si tinxit scienter tūc perdit materiā Si
ignoranter tūc dūs forme soluat sibi pānū alias
per actoȝ doli mali perdet totum ymo nō eēt equū
q̄ preciosus color purpureus cederet tam vili ma
terie igitur pānus ē eius cuius est color **De Ac**
quisicione rerū per cōmixtione liquidoȝ Ca. xiiii.
Acquiruntur eciā nobis res per voluntariaȝ
corporū humidoȝ cōmixtionem ut si q̄s
voluntarie vina sua ī simul fuderint et fece
rint ex hys vnū corpus nō ē dubiū q̄n illud cor
pus sit amborū Idē iuris ē si ex diuersis materys
vna sit spēs ut ex vino et melle fit mulsū n̄ interest

Si fortuito caſu materie eiuſdem generis vl diuer-
ſorum ſimul fuſe fuerint et abinuicē ſeparari
non poterint Si quis autem hoc corpus totum
per ſe ſeruare voluerit alteri in rem quedā acco
per modū partis ſue competit et hoc eſt arbitrio
iudicis eſtimandū De acquiſicione rerum p

Acquiritur cōmixcionē ſiccorū Ca xv:-
etiam res per cōmixcionem corporū
ſiccorum ſeu aridorū ut ſi qui frumen-
ta ſua eiuſdem grani vel diuerſorum granorū
voluntarie tantū miſcuerint hec omnia erūt
amborum Si autē involuntaria vel caſu gra-
na hec mixta fuerint non videntur eē cōmunia
qȝ ſingula illa grana in ſua ſubſtancia durat
ex valore hec enī expedicio ē iudicis arbitrio di-
tenda nec iſtis magis caſibus frumentū cōmu̅e
quam grex ovium vel pecorū vnius permixta
pecoribus alterius gregis communia eſſe intelligūt

De acquiſiciōe rerum per edificaciōne Ca xvj.

Acquiruntur ecīa nobis res p edificaciōn
vt ſi quis in ſuo ſolo bona fide alienam
materiaȝ edificauit credens cauſam eē
ſuam ipſe dūs intelligitur edificij qȝ omne quod
edificatur ſolo cedit nec tamen dūs materie per-
det eam niſi in tantū qȝ eam materiaȝ non vendi-
caret Vnde vendicare dicitur qui petit ab illo
rem dicens eam eē ſuā neqȝ de ea exhibendū agē-
re Ille dicitur agere ad exhibendum ille q petit
rem produci ī mediū i iudiciū vt videat ſi ē ſua
Et ideo fit hoc ne edificia reſcindantur licitū eſt
cuilibet conſtruere nulli aūte de iure cōſtruūt
Debet tamen dūs edificij iſtam materiaȝ ſolū
in ſimplū ſoluere Si autem iſtā materiā mala
fide vel vi ſciēter edificaſſet tunc ſoluat in duplū

Et iudici pro emenda satisffaciat e commisso Si quis
ex sua materia in alterius solo domum edificauit
scienter tunc illius fit domus cuius est solum Et do-
minus mẽ perdet eam Si autem ignorabat se in a-
lieno solo edificare et si dñs soli petat illã dom
et dicat suã ẽe et non soluit materiam nec precium
laborum Idem pt exceptionem doli mali repelli
quia edificans bone fidei possessor fuerat do. illius

De acquisicione rerum per plantacionẽ Ca xvij

Acquiruntur eciã nobis res per planta-
cionem ut si quis alienam plantã in
suo solo posuerit ipsius erit et e conuer-
so et hoc ẽ verũ si in utroque casu planta radices
egerit Antequã autẽ radices egerit permanet eius
cuius prius fuit Ereo autẽ tempore quo plant
radices egerit proprietas eius commutatur ut si
vicini tui arbor terram tuã ita presserit ut in
tuum fundũ radices egerit tunc arborem illã
recte dicimus Racio enim non permittit ut ar-
bor alterius intelligatur ẽe quam cuius fundo ra-
dices egerit Ideo arbor prope confinia posita
si in vicini fundũ aliquas radices emiserit co-
munis erit arbor De acquisicione rerum

Acquiruntur per seminacionẽ. Ca xviij
eciam nobis res per seminacionẽ qua
enim racione plante que terra coalescit
et nutriuntur solo cedunt eadem racione et fru-
menta que sunt sata i. seminata solo cedere in-
telliguntur Et nota sicuti is qui in alieno solo edi-
ficauit si ab eo petatur beneficium seu edificium de-
fendi potest per exceptionem doli mali secundum
ea que supra diximus Ita eiusdem exceptionis
tutus ẽe potest is qui in alienum fundũ sua impen-
sa cõsieuit De acquisicõe rerũ per scripturã C. xix.

Acquiruntur etiã nobis res per ſcripturã
ſi quis ſcripſerit librũ aureis litteris
in meo pergameno Queritur cuius
ſit liber an ſcriptoris an meus Dico autem q
iſte liber ē meus quia ſcriptura cedit pergame-
no ſicut ea que cedunt in edificando atq3 ea q
referuntur pt tamē ſcriptor ſuas impēſas pe-
tere quas bona fide īpendit que ſibi nō ſoluerit
ſolide poterit me p exceptionem mali doli rpellē

De acquiſitione rerũ per picturã Cap. xx.

Acquiruntur q3 res per picturam ut ſi q̄s
in aliena tabula quid depinxerit querit(ur)
cuius ſit tabula depicta Quidã dicunt
et putant tabulam picture cedere Alys videtur
contrariũ ſed dico q tabula ſit pictoris eo forte
q tabula ē res vilis et modici valoris pictura
precioſa et res ingralis Nam videtur ridiculũ
q res precioſa et artificioſa deberet cedere vilis-
ſime tabule Et ſi a domino tabule is qui pinxerit
eam petit eã et nō ſoluit preciũ tabule poterit tr
pictor per exceptionē doli mali ſubmoueri et eco-
nerſo Et hoc ē verũ ſi pictor tabulam bona fide
poſſidet Sin autē tunc poterit furti actio [illegible] cum
habeti

De acquiſitiōe rerũ per emptionē Ca. xxi

Acquiruntur etiã nobis res per emptionē
vel per donatiōz ut ſi quis a non domino
vel credit dñm eē bona fide fundũ emit
vel ex donatione aliqua iuſta cauſa bona fide ac-
cipit placuit naturali ratione fructus quos inde
ſuſcepit eius eē q̄ ſunt pro cultura et cura Et ideo
ſi poſtea verus dñs ſupervenerit et fundum vendi-
cet et obtinebit Tamen de fructibus ab eo ſūmp-
tis agere non pt Si vero quis ſciens alienum fundũ
poſſiderit non idem ius conceſſũ ē Itaq3 cũ fūdo fr

rer

Sumpti sit restituere cogitur et cōpellitur De :-
acquisitione rerū per vsufructū fundi Ca. xxii.

Acquiruntur eciam nobis res per vsu
fructū fundi utis adquem vsufructus
pertinet fundi non aliter dnūs effici
fructuū nisi in quātum eos percipit ipē Et
ideo licet maturis iam fructibus non tamē
fructuarius decesserit ad heredes eius fructus
non pertinent sed dominō pprietatis omnino ac
quiruntur Eadem fere de colono dicuntur De
acquisitione rerū per vsufructū pecudū Ca.
Acquiruntur nobis res per vsu :- xxiii.
fructū pecudium Et nota hic q̄ fructus
sunt agni edi vituli sicculi equuli si
militer lac et vellera et pilus que oīa natu
rali iure fructuary sunt Partus v'o ancille i
vsufructu nō ē quantū ad plenā pprietatē
Igitur ad dnūm pprietatis pertinet absurdū
enī hominē videtur in fructu ēē cū omnes fruc
tus deus hominis creavit Et nota si quis pecudū
vsufructū habeat in locū mortuorū capitum
fructuarius ex fructu aliud subimittere debet et
in vinearū vel arborum mortuorū fructuarius
alias vites et arbores subimittē debet fructua
rius eciā recte colē debet et quia bonus pater
familias vti debet alis ipās perdat De acquisi
tione rerum per donationem Caplm xxiiii
Acquiruntur nobis res per donationē
vt si quis dnūs alicui amico vel servo
dat rem aliquā iure naturali stati ipius
ē cui dedit Nichil enī conveniens ē naturali
equitati quam voluntate domini volentis rem
suam in alium transferre ratam haberi Et v
deo cuiuscumque generis sit corporalis res tradi-

Potest dn̄o domino et tradita alienari De acqui-
sitione rerum per dotem Captm vicesimū qntū

Acquiruntur nobis etiam res per dotē
et donaciōem est quando mea res alicui
ex causa dotis vel donationis vel aliq̄
iusta causa alia datur sine dubio transfertur
in eum cui data sit hoc modo quo ipsa data est
De acquisitione rerū ex vendicōe Cap. xxvi^tū^

Acquiruntur etiā nobis res iure natu-
rali ex vendicōe vt si quis vendiderit
rem suam alteri pro parata pecunia:
emens non erit p̄rs illius rei dn̄s nisi precium
eius quando totaliter persolvit vel alio modo
satisfaciat venditori ut caucione promissiōe
vel pignore Sed si is qui vendidit rem tradita
fidei emptoris dico cāz emptoris fiet Sed q̄ ha-
bent liberam negociorū administracione a dn̄o
suo sibi cōmissam si idē tradidit et vendidit rez
facit eā statim accipientis pleno iure. aliquādo
etiam transfertur dominium rei sola voluntate
sine tradicione eius. vt si ego tibi accomodaui
aut legaui a' locaui vel apud te aliq̄z rem dis-
posui Et postea tibi vendo vel dono eandē rem
tunc statim proprietas eius rei tibi acq̄rit
ac si eam tibi tradidissem Idem iuris ē si tibi
vendo vinū in celario vel blada in horreo et as-
signo tibi claues ad ea statim tu dn̄s efficieris
eorundem ad omnez voluntate tuaz et vtilita-
tem cū illis faciendi Et Nota q̄ quando res
vendite traduntur et amplius omne periculm
rerū est emptoris. Et hec de acq̄sicōe
rerū corporalium iure nāli dicta sufficiat
De rebus De rebꝫ i corpoālibꝫ Ca. xxvii
Incorpoālibus Nota q̄ quedaz sunt res cōporales

Et si aliq̄ creditor illam rem occupaverit me parte sive clam

Quedam incorporales | Corporales ſunt que
ſui natura tangi poterint ut hō | Incorpo-
rales ſunt que tangi non poterint vt here-
ditas vſusfructus vſusfundus habitaciō tute-
la precaria expediciones et ſimilia | nō obſtat
q̄ in hereditate res corporales contineant̄
nam et fructus qui ex fundo percipiunt̄ co-
paracione nobis debentur Plerumq̄ corpora-
le eſt veluti homo fundus. pecuniā | ipm̄ autem
ius percipiendo fructus Ius hereditatis Ius
fruendi Ius ptendi Ius obligacionis incor
corporale eſt | Eodem numero ſunt iura ruſtico-
rum et vrbanorum prediorum q̄ et ſeruitutes
vocantur Similiter ius redditu͂um et ius ce-
ſuū | Sunt tamen duplices ſeruitutes / vt perſo-
nales | et prediales De ſeruitute prediorum
Ruſticorū pre- et ruſticorū Ca. xxviii.
diorum iura ſunt limes. iter. via. a-
queductus. predia ruſticaria dicunt̄
agri in quibus non ſunt domus aut edificia
Limes ē ius poſſeſſionū. poſſeſſionem a poſſeſ- Limes
ſione diuidens. Iter ē ius eundi eq̄tandi pe- Iter
dendi | Via ē ius pergendi ducendi | Iter aque Via
ductus ē ius aque perfundū alicui ducen- Aqueductus
di | Nota via in parte ſtrictiori debet habere
octo pedes et in latiori ſedecim | Iter debet ha-
bere quatuor pedes | limes debet habere duos
pedes | Vſca tamē menſura relinquit̄ arbitrio
menſurantiū et terre quantitati | Hic Nota
q̄ vadens pedeſter debet recedere a via equitanti
equitans curru pergenti Currus vacuus per-
gens. onerato Currus oneratus de alto pgēs
debet cedere curru onerato aſcendenti | Sunt
autē alia ruſticorū prediorū iura ſcilicet ius

Aquarum aut aque de fonte hauriendi / et pecora
ad aquam pellendi / Jus paſcendi / Jus calcem con-
quirendi / et ius arene argille aut limi ſcindendi /
aut fodiendi / Jus lapides minerales capiendi /
et multa alia ſimilia. De ſeruitute prediorum
urbanorum Capitulum vicesimum nonum

Urbanorum prediorum iura ſunt hec / ut
vicinus onera vicini non ſuſtineat / tra-
bem tignum vel lignum in parietem ipſius
non mittat / ſtillicidium in edes aream vel cloa-
cam ipſius non inducat / feneſtras in area ipſius
non faciet / luminibus vicini ſui non officiat / fimum
ante ſuam vicini domum non proiciat / per fundum
ipſius non vadat / non pellat neque pergat / Si quis
autem aliquid horum habere voluerit pacto aut
precio efficere debet / et litteras ſuper hoc recipere / ali-
as nullius ſunt firmitatis quantocumque etiam
tempore durauerint / Urbana enim predia dicuntur
ſicut domus caſtrum. De uſufructu Ca. xxxm

De uſufructu quatuor ſunt notanda 1
Primo Quid ſit uſufructus / Secundo 2
in quo conſiſtit / Tercio quomodo conſtituitur 3
Quarto quando finitur. Uſufructus eſt ius 4
alienis rebus utendi vel fruendi ſalua rerum 1
ſubſtancia / Eſt ergo fructus in corpore quo ab-
lato neceſſario eſt et ipſum tolli. Differt autem a proprie-
tate ſ. a re in qua eſt / quia ſi aliquis legauit uni
uſufructum tunc heredes ſolummodo habent nudam
proprietatem et econtra poteſt tamen aliquis legare
in teſtamento uni fundum et alteri uſufructum
ſine teſtamento poteſt id facere et conſtituere non
poteſt niſi pactionibus et ſtipulacionibus. Ne tamen
in toto proprietates inutiles ſint / ſemper enim deduc-
to uſufructu placuit certis modis uſufructum ex-

Tingiri et finiri et ad proprietatem reuerti | Con- 2
stituitur autem vsufructus non tantum in fundo
et in edibus. Verum etiam in seruis et in iumentis
cunctisque rebus exceptis areis et exceptis hiis
que in ipso vsu consumuntur. Nam hee res neque iu-
re naturali neque ciuili recipiunt aut recipiunt
vsufructum in quorum numero sunt vinum oleum
frumentum vestimentum et pecunia | Sed ne ad
heredes hee res numquam reuertantur senato-
res constitue runt vt cum pecunie vsufructus legatur
est satis dat heredi caucionando de tanta pecunia
restituenda si moreretur vel si ciuitas ipsi perpetu-
o interdiceretur | Cetere autem res ut vinum ole-
um frumentum ita traduntur vt eius fiant cui
dantur debent tamen res predicte estimari vt
si moriatur recipiens aut a ciuitate perpetuo re-
legaretur satisfaciens caucionem heredi prestet
de tanta pecunia restituenda quanta fuerit res
estimata | Constituitur vsufructus per preces per 3
precium per seruitutem. per testamentum. per em-
cionem. vel ad dies vite sue. vel ad tempus certum
Finitur et terminatur vsufructus per mortem fructuarii 4
et non per mortem domini proprietatis. nec per mortem here-
dum ipsius. et perpetuam interdictionem ciuitatis. per
malum vsum. per alienacionem. per resignacionem.
per peioracionem. per incendium. per terre motum.
per antiquitatem. Cum vero fructus fuerit
vsufructus totaliter/tunc omnino reuertitur ad do-
minum proprietatis. et quod prius pro remedio habebat
id tunc pleno iure habet possidendo totum. De

Omnibus. vsu nudo Capitulum xxx primum
istis modis quibus vsufructus consti-
tuitur et finitur nudus tamen iuris
habet. Usus nudus quam vsufructus. Primo quia

Is qui usum nudum habet nichil ulterius habere
intelligitur nisi ut oleribus herbis feno strami-
tis et lignis ad cottidianum usum suum utatur
Secundo quia in eo fundo hactenus ei fit im-
peti &c Tercio quia ius illud quod habet nulli
potest vendere donare obligare locare neque con-
dere potest hec omnia usufructuarius fa-
cere potest De usu edium Capitulum tricesimum primum

Qui usum edium habet nichil hactenus
iuris habere intelligitur nisi ut ipse
solus inhabitet nulli locet sed nec ad
alium hoc ius transferre potest ymo vix con-
cessum est ut eo absente hospitem in domum reci-
piat qui cum uxore sua et liberis et servis ibi-
habitet usque ad eius adventum Is vero ad quem
servi usus pertinet idem tantummodo per se ope-
re et ministerio servi potest uti ad alium vero nullo mo-
do ius suum valet transferre Idem iuris est eciam
concessum in iumentis Si autem alicui peco-
rum vel ovium usus legatus fuerit idem neque
latte neque lana agnis utentur quia in fructu sunt
Pecoribus autem uti potest solummodo stercoran-
dum agrum etc Si alicui sola habitacio fuit
legata neque usus videtur neque usufructus sed
quasi aliquando proprium ius Potest tamen idem
alteri probo viro habitacionem locare sine
deterioracione huius et de servitutibus et usufr-
uctu et usu nudo et habitacione sufficiant, de
hereditate autem et obligacione habebitur lo-
co suo De usucapcione Capitulum xxx tercium

Iure vero civili nobis res corporales et in-
corporales multis modis acquiruntur
per usucapcionem et per prescripcionem
Iuxta quod notandum quid sit usucapcio quid prescripcio

ministerio

Que ſpecies eorum Que vtilitates eorum Quot et que
requiruntur ad ea Preſcripcio est ius quoddam ex
tempore capcionis firmitatem Et habet fieri in rebus
immobilibus Vſucapcio est adquiſicio dominij per
continuacionem poſſeſſionis tempore a lege diffi
nito et habet fieri in rebus mobilibus Species
vſucapcionis tantum vnica ſcilicet triennium Spe
cies vero preſcripcionis ſunt tres vna longi ſcilicet
temporis Secunda longioris Tercia longiſſimi
temporis de quibus poſtea dicetur Vtilitas vſucap
cionis et preſcripcionis est triplex prima quia iſta tem
pora ſunt a lege data ne rerum dominia mane
rent in incerto Secunda ſi iſta tempora non eſſent
data nullus vnquam res ſuas poſſet quiete poſſidere
Tercio quia qui res bona fide emptas per iſta tem
pora a lege data in pace et quiete poſſidet Si poſt
ea ab aliquo impediretur reſpondere non tenetur
pro eiſdem

Ad veram autem preſcripcionem et vſu
capcionem iſta requiruntur vii verſus Recta
fides iuſtus titulus poſſeſſio tempus
Res preſcriptibilis preſcripcio vera requirit ad
vſucapcionem publice rem mobilem vicioque ca
rentem Gloza horum verſuum Recta fides id est bona
fide vt ſi quis emit quid id est aliquam rem mobilem
vel immobilem Iuſtus titulus id est pro certo et iuſto
precio et ab eo quem credit eſſe dominum rei publice id est
manifeſte quia ſi in occulto emit tunc res videtur
eſſe ſuſpecta vicioque carentem id est quod non ſit furtiva
neque vi rapta neque mala fide poſſeſſa quia iſta
nunquam vſucapi poterit eo quod a lege diuina et huma
na prohibita ſunt Qui enim alienam rem ven
diderit vel obligauerit aut donauerit alteri in
ſcienter furtum eius committit Sed illius alienacio

Aliter ſe habet vt patebit q̄ ergo talem rē tali-
bus condicionibus appoſitis cōtinue habuit
ſine omnī impeticione tempore a lege diffinito
amplius eam quiete habebit et ille reſponde-
bit querulanti Nota q̄ multis modis poteſt
quis alienam rem in aliū transferre ſine vicio
Primo ſi heres rem defuncto comodatam vl
locatam vel aput eū depoītam eſtimans he-
reditariam rem ſuam bona fide ementi vendi-
derit aut alteri donauerit ſeu dotis nomine
donauerit nō ē dubiū quin is qui accipit iuſto
ſibi vſu capere poſſit quia illa res in furti viciū
non cedit neq; heres ille furtū committit qui
eam bona fide tamq; rem ſuam alienauit :-
furtum enī non cōmittitur niſi affectu furādi
Erat tamen heres qui ſic alienauit Furtum
enī nō cōmittitur niſi affectu furandi Erat ta-
men heres qui ſic alienauit igitur tenetur
rem ipām aut valorem ipiūs ipiūs domino
reſtituere et omnes cū empcione ſuā remanere
Pezimeis ē ego credo me heredem cū in rei ve-
ritate non ſum heres velud credo in rē alicui
legatam fore et tamen non eſt nec probari
poterit Eciam ſi aliquis rei imobilis paciēs
poſſeſſionem pp̄ter abſenciam a' negligēciam
rei domini aut quia ſine ſucceſſore deceſſerit ſine
vi nanciſcatur Qui quamuis mala fide poſſid;
quia ſcit ſe alienū fundum occupaſſe Tamen
ſi ipſe alteri bona fide accipienti tradiderit po-
terit illi longa poſſeſſione res adquiri q; nec
furtū nec vi poſſeſſum accipit Abolita ē enī
quorunda ſentencia eſtimaciū rei imobilis
furtū fieri Aliquando eciam res furtiua non
vi poſſeſſa vſucapi pt̄ veluti ſi in domini reuertitur

Proprietatem quia verus dñs eam emit vel si debi
tor aliquam rem obligauerit tunc enim vicio eius
purgacio precedit illius vsucaptorem Sed quia ego
emo a sartore tunicam ad preparandum sibi datam
vel pannum a rasore ad radendum sibi datum aut
a famulo alicuius domini merces sibi commissa
aut calceos a famulo calcificis nunquid vsuca-
pio eas dico quod sic si bona fide emi ea credens
illorum fore qui michi ea venderunt Etiam si
non habuero ea tempore a lege diffinito quia
non nocet bona fide ementi mala fides vende
tis vt fit de diuersis digestis anuicum sed impu
tent sibi ipsis qui infidelibus hominibus emit-
tunt Poterunt tamen veri domini ab illis infide
libus bona eorum postulare Item dixi iusto ti
tulo scilicet empcione vel donacione vel successio
ne aut permutacione vel alia qualibet causa
iusta Dixi et promisso precio quia si pro minori
quam promisso precio emisset vt puta pro decem
quod valet viginti illud non tenet quia ibi inter
venit fraus et dolus que nemini debent patro
cinari Et quod emat ab eo quem credit esse dominum
illius rei Si enim sciuisset rem illius non esse vel fuisse
tunc contractus non valeret Dixi quarto quod habuit ea
continue sine interrupcione qualibet est enim
multiplex interrupcio ut naturaliter ciuiliter
per Synodalem proclamacionem per conuentorem
per recognicionem per fauoris solucionem et per rei posses
sionis per solius libelli oblacionem Interrumpitur
eciam infamia pena dignitate potencia furore ad-
uersarii siue impediente aere Dixi etiam possessio
tempus hoc est quod emens possedit istam rem et tan
to tempore quanto a lege est diffinitum Diffinit autem
lex istud tempus Vt si quis rem mobilem possidet:

Per tres annos ſine arreſtacione amplius eā
quiete poſſidebit Si autē poſſiderit quis rem
feodalem militarem xriſtianus amplius eā
quiete habebit Eſt autē duplex feodum ſci-
licet ruſticū et feodale militare Item ſi quis
poſſidet rem iure ꝓpinquitatis xxx annis āplius
eam preſcribit Dixi res preſcriptibilis Hic nō
ꝙ omnes res corporales et incorporales iura
et actiones preſcribi poterint Res autē com-
munitatis ut limites et fines terrarū et res
pupillorū res dotales res filij familias res
ſacra res religioſa liber homo et ſeruus fugi-
tiuus nunquam poterunt preſcribi Eſt autē limes
ſpaciū terre inculte quod diuidit poſſeſſores terre
abinuicem fines ſunt loca vel termini quibus
diſtrictus et regiones diſtinguuntur Res
pupilli .i. impuberes res filij familias .i. non
emancipati Res dotales .i. fundus datus vxori
pro dote Res ſacra .i. religioſa a nullo debet poſ-
ſideri ergo non preſcribi liber homo nō preſcri-
bitur nec appreciari poteſt quouis iure vel modo
Quia libertas res libera eſt Seruus fugitiuus
a vero ſuo domino quantocunque tempore altero co-
manſerit ad eum ſuus dn̄s verus rehabebit

Res et aliud genus adquiſicionis rerū
iure ciuili quod vocatur donacio de quo
videndū ē quid ſit donatio quot eius
ſpēs et ꝓpter quid vocetur an coniuges poſſint
ſibi mutuo eis donare De pmo videndū eſt Do-
nacio ē quedam collacio facta alicui ſimpliciter
ex mera libertate vel ꝓpter nupcias vel ꝓpt metū
mortis Tres ergo eius ſunt ſpēs ſcilicet ſimplex et
ꝓpter nupcias vel ꝓpter metū mortis Simplex

Unum donacio ē que ob nullam causam fit sed iure gratis Secunda ē que fit pter nupcias
contrahendas inter virum et mulierem siue vx
orem Tercia ē que fit propter metum mortis
instantis vel futuri

Simplex
Si libera donacio tradita tamē renocari
potest. Donatio causa mortis sex d' caus
pt revocari Primo si donator infirmus et conva
luit Secundo si eum penituit Tercio si donata
rius dampna vel pericula donatori intulit
Quarto si donatarius ingratus fuit Quito
si donator donū non tradidit donatario Sexto
si eū dñm domi illius non fecit Donatio que ē
inter virū et vxorem stante matrimonio nō
potest renocari nisi in tribus causis scilicet
tacite et expresse et per mortē Tacite renocatur
per adulterium in repudio expresse renocatur
per peioracionem vel per peioratione aliena
cionem rei donate Per mortem quando dona
tarius ante donatorem moritur Donatio īt
virū et vxorem stante matrimonio ex qua alt
sit dicior alter pauperior de iure non tenet ni
si cōfirmatur eciā si interueniat iuramentū
hoc ē si mulier dediat viro suo bona sua paterna
vel materna ex qua donacione ipā damnatur
vel econverso vir vxorem ista donatio nō tenet
ante mortem mulieris eciā si interveniat iura
mentū Idem iuris ē si vxor remittit viro dotem
quia ista ambo a lege prohibita sunt

Circa
A tercia donacionē que vocatur dos plura
sunt notanda Quid sit dos quot eius spēs
Quando debeat dari Quantum de iure Quo dari

Debeat Quantū de iure Quō debeat dari quādo
dos repeti poterit Ex quibus causis dos lucre
tur Quando dos sit restituenda Vtrū vir totā
dotem tenetur restituere Quis possit petere
dotem et vtrū vxor possit resignare dotem vl
doti renunctiare Vtrum vxor quouis viro pote
rit dotem alienare Vtrū dotem ēē saluā deat
credi marito vel vtrū debeat caucio prestari
de ipā Si vir fecit impensas in res dotales vtrū
sibi debeant resarciri Vtrū dos antecedit oēs
creditores

Dos ē donacio vel dacio quedam facta vi
ro a parte mulieris pter onera matrio
sustendeda Spēs dotis sunt tres scilicet
provecticia adventicia et estimatiua Provecti
cia dos ē dacio quā pater filie dat vel auus nepti
pter nupcias et illud patrimoniū ipius cū quo
facere pt liberis nō extantibus nisi aliud pac
tū fuerit statutū vt si extant liberi tūc filia hēt
vsufructū dotis et pprietas manet apud illos Si
autem ipā filia intestata decesserit tūc liberorū
est successio et nō pris neqz matris neqz alicuius con
iuncti a quo res primo advenerat et hy liberi
possidebunt dotē illam pleno iure Pateat igitur
omnibus homo qui dicit qd preter liberos propriuz
matrimoniū debēt retinere Adventicia dos ē que
provenit a matre vel ab alijs coniunctis et cū illa si
militer pt facere quicqd vult Sed racōe matrimonij
nō pacta fuerit ei data Estimata dos est fundus
aut cū noiatam pecuniam resignamus

Vir
debet sue vxori dotem expedire
quando ipā aut parentes eius expetunt
siue ante nupcias siue post et quocūqz tpe hoc fiet

In nullo debet ei preiudicare Ipa vero expedita
tenetur idē facē ̄ūico modo suo Sed quantū uxor do-
nat viro suo tantū vir de cōmuni iure debet dare
uxori et terciā partem plus nisi pactis et conuē-
cionibus aliud statuat Quādo dos pt repeti Ca
Dos uxoris poterit pitlm quadragesim
repeti quando vir sua propria substan-
cia abutitur vel est dilapidator optimū
Siautē vir perget ad ī opiam ex infortunio vel
ex graui infirmitate vel ex causa alia legittia
tunc nulla cōpetit repeticio quia coniuges in simul
oīne bonū et malū pati debeant nichil em̄ separat
nisi mors Dos autē vel donacō triplex lucratur
viro vel uxori Primo ex pacto coniūcto Scdo ex con-
suetudine Tercio ex delicto adultery Donacio sue
dos profectiua restituēda est patri filia mortua
ītestata liberos non habente et hoc post obitū ma
riti ipiūs Dos autē aduēticia restituēda est matri
vel alys pximis ipiūs aquibus aduenit ecia post
mortem mariti De Restitucōe dotis Caplm xlim
Maritus in restitucōe dotis tenetur pīmū
facere quicq̄ vult et pt ita tamē q̄ nō ege-
at Etiam secundū leges nō totū q̄d habet
ē extorquendū s̄ ipōr moderacō ē habenda ne egeat
Dotem autē pt repetē oīnis qui dat dotē q̄a dicit
ī autētica qui nichil dat nichil repetit nisi pactis
et cōuencionibus aliud statuatur De Tutela ī dote
Mulier habenda Caplm q̄dragesimū scdm
nulla de causa dotē suā resignare debet
aut doti renūctiare nisi eā causa legittia
et cū consilio corā dnīo hereditario et hoc ideo sta-
tutū ē ne huius sexus muliebris fragilitas in per-
niciē earū conuertat Et si super hoc aliter fctm fuit
nullius ē firmitatis Ipā ecia mulier nulla casu dotē

Quaz alienare debet q̄a ea iure ꝓprietario poſſidet ꝙ ſi fe-
cerit perdet eam licet dotē eē ſaluaz abſqȝ oī alienati-
one que et ſi poſſet credi marito cōfidit et committitur
corpus vxoris tamē hoc nō obſtāte maritus debet ponē
fideiuſſores ꝓpter metū mortis ne fragilis ſexus mulier
bonis ſuis dotalicialibus fraudaretur Dos pt repeti
ſcdm conſuetudinez et ſcdm pacta quandoqȝ ī aliq̄bꝫ locis
eſt conſuetudo ꝙ ſtatim mortua vxore liberis extātibꝫ
repetit dos et paraferna In alijs vero locis repetit dos
ſolū poſt mortē vxoris ſolū verū ī rebꝫ ī mobilibꝫ Pa-
raferna autē et om̄ia mobilia que mlier nō adduxit
nō repetitur ſꝫ viro manebūt In alijs tamē locis ſunt
pacta Ut quitūqȝ cōiugū premoritur tunc reliquus ſer-
uat dotem et donacōz et paraferna pleno iure etiam
liberis extantibꝫ ſiue nō et illa dicitur dos libera Alia
etiā ē ꝯſuetudo ꝙ vno ꝯiuge mortuo reliquus ſeruat
dotē et donacōz pro ſe ad dies ſuos Et cū paraferna fa-
ciet quicquid vult et poſt mortē amborū quī extant liberi
ſeu heredes iſtorū tunc ſūt dos et donacō pleno iure Si
vero nō extant liberi tunc dos reddit ad prios ſeu ꝓgeni-
tores vxoris Si autē iſta bona vir et mulier ſil elaborave-
rint vel adinvicē cōparauerūt tunc media pars illarū
rerū reuertitur ad proximos vxoris et ad alteram medie-
tatem ſuccedūt proximiores mariti De paraferna
idest dono Capitulū quadrageſimū tertiū

Paraferna ſunt oīa bona mobilia que mulier
habet extra dotē et ſūt veſtes lectiſternia cle-
nodia et cetera Et dicitur apara ꝙ ē iuxta et ferna dos
quaſi res iuxta dotē Sꝫ et alia via que videtur eē certior
inter has omnes Ut ſi vxor premoritur tunc vir ſeruat dotē
et donacōz ad dies ſuos nō peiorando nec alienando etiā
liberis extantibꝫ vel nō Cū dote autē quā vxori dederat
diſponit prout vult quia ſibi vacat niſi aliter pactis et
conventionibus ſit ſtatutū Eo vero mortuo donacō reuertitur

Ad patrem vel ad matrem vxoris vel ad alios coniunctos a quibus
aduenerint si extant Si nō extant tūc vacat ciuitati Alia
consuetudo ē si vnus coniugū non extantibꝫ liberis moritur
intestatus tūc reliquus seruat dotē et donacōnē cum pa
raferna pleno iure Et qꝫ omne ius quod habet dos hꝫ
paraferna Sciendū qꝫ multiplices sūt impense in res
dotales necessarie vtiles et voluntarie primas duas
impensas heredes restituere tenentur Terciā autē
impensam si causa dilacionis eā fecit illa nō resti
tuitur ei Nota etiā qꝫ mulier in dote prefertur oībꝫ
creditoribꝫ prioribus et posterioribꝫ nō habentibus
ypotecā ī donacōē ppter nupcias vⁱm ꝯ mulier ī para
fernalibus prefertur etiā creditoribus habentibꝫ
tacitā vel expressam ypotecā · ī pignus immobile :-

De Adequisicione rerū per testamentū Capłm

Requiruntur etiā Quadrageᵐᵘ Quarti
nobis res iure ciuili per testamentum et
ab intestato relicta et pⁱmo videndū est de tes
tamento Quid sit testamentū et vnde dicatur et qt
sunt spēs eius Quot requirunt̃ in testamēti factione
Quis confirmant̃ testamenta et qt modis confirmatur
De Primo Testamētū est voluntatis vltime libere et
sane mētis iusta sentēcia de eo qꝫ qs pt mortē suā fieri
vult cū institucōe heredis Dixi voluntatis libere · quia
si qs cogeretur nō valeret testamētū etiā si iuramento
firmaret̃ ipm̄ non ē velle mutare Dixi sane mētis licet
eger sit corpore ī columis tamē racione · dixi iusta sen
tencia ī legittimā dispositio de rebꝫ mobilibꝫ et ī mobilibꝫ
Dixi de eo qꝫ quis post mortē suā fieri vult scilicet de vni
uerso patrimonio qꝛ nō pt in parte testari et quia ante
mortē nec pt sibi ex aliqᵒ testamento ius vendicare · Dixi
cū heredis institucōe quia heredis institucio est caput
et fundamētū totius testamenti Et est institucio ali
cuius ī locū suū statuto qꝛ psona defuncti et heredis

Una censetur dicitur aute testamentum quasi testatio
mentis i. volūtatis nō tamē quelibet sed solū illa que
hereditaciones disponit. et illa ē mutatoria usque ad
extremū vite etiā si nō demutado i. pactū vel iuramē
tum intervenerit Due aute sunt spēs testamenti una
dicitur nuncupativa que fit per verba Alia in scriptis
vel per inscriptis vel per instrumētū Et nō ē differentia
si scribatur in tabulis vel papiro aut pergameō dum
modo testibus figuretur vel sigillis muniatur Ad:
Testamentū faciendū que requiruntur Ca. xlv^m
In factione testamenti necessaris nove req̄
runtur vnde vsq Quis quid quibus quātum
Quot cui cur quō quando et de oībus per or
dine ē dicēdū Testamentū pt facē oīms hō exceptis
personis quidē cū vnde vsus Testari nequeūt impubes
religiosus et filiusfamilias morte damnatus et obses
Prodigus ac stultus dubius servus furiosus Crimi
ne damnatus cū muto surdus et ille q̄ maiestatem
lesit cecus et ipse Gloza impubes minor ānis masculus
vel femina quia usum discretionis nō habet etiā quia
herede nō habet que in testamēto debent instituē Reli
giosus i. quilibet regularis qui professionem habet
quia nichil habet proprium totū eim dedit cum se deo obtulit
Attamen heremite et aly solitariā vitam ducentes
possunt testari qui abdicacionem suarum rerum nō fecerint
Clerici quasi seculares de hys que intuitu sue persone
habent Et similiter de beneficys non curatis bn testari
possunt De bonis aute ecclie et de rebus imobilibus
nichil testari possunt de mobilibus possunt donare
cognatis suis et proximis familys pauperibus que et
infirmis scdm eorum necessitatē et filiusfamilias tes
tari non potest nec de prouectitia nec de adventitia
quantumcumque eis parentes admittūt Racio huius
quia testamētum ex libero testantis arbitrio procedit

Hy vero sunt i ptate aliorum no sua Si autem filius
familias pubes miles vel studens factus fuerit tunc
ei permissum est de armata vel liberata milicia
i de castrensi peculio vel quasi castrense testamen
tum facere quia in hys similes sunt pri failias
donaciones tamen facere possunt parentibus
consencientibus quia donatio sapit naturam contra
ctus Ipi autem contrahere possunt parentibus per
mittentibus Dixi morte danatus etiam pt quod
cumque maleficium non potest testari qua vitam propt
maleficium perdidit etiam deposicionem de rebus suis
perdidit Dixi obses qui pro capto datur non pt
restaurare quia i ptate aliena non habet voluntate
Item prodigus cui administracio bonorum suorum est
a iudice interdicta no pt testari quia i ptate ali
ena et rerum suarum nullam habet ptatem Item Stultus
i mente captus no pt facere testamentum qua discrecionem
non habet Dubius scilicet in fide vel hereticus testa
tum facere no pt quia omnia bona sua i manibus sunt
principum quorum est dicitur furiosus testari no potest
quia mente et racione no habet Quando vero habet
lucida intervalla quicquid tunc testatur ratum habet
Dampnatus pro crimine famoso nequit testari qua est
i famis et iuris expers Mutus qui numquam locutus est qua
testamentum cum loquela perficitur et ideo testari no va
let Surdus videlicet qui numquam audivit testari nequit qua
nescit qualiter de verbis disponat Item qui commisit crimen
lese maiestatis vel qui facit contra rem publicam vt
puta fidefragus testamentum facere no pt qua talis ceci
dit i penam corporis et rerum Cecus a natura etiam testari
no pt sine magna sollempnitate quia faciliter decipitur

Quod tamen omnibus pt [illegible] bn facere testamen
tum Quibus [illegible] po[illegible] test testari et
Testari possunt [illegible] omnes legari Ca xlviii

Hominibus liberis ſeruis puberibus et impuberibus
diuitibus pauperibus furioſis mutis ſurdis ſecu-
laribus et religioſis et non ſolum hominibus ſed etiam
locis ſacratis i. monaſteriis vel eccleſiis exceptis tamen
hiis perſonis hereticis apoſtatis illicitis collegiis
non priuilegiatis non confirmatis ſpuriis ſeruis accuſa-
tis De adulterio cum earum dominabus et dampnatis Omnes
autem dicuntur dampnati heretici proſcripti fidefragi
traditores fures latrones falſarii ſicarii Et ſiota-
carum lex precipit quibuſdam perſonis teſtari tamen quod
ipſis ex natura debeatur ut ſunt omnes propinqui aſcenden-
tes et deſcendentes Collateralibus autem et extraneis
ſecundum voluntatem legatur Qui autem dicuntur
aſcendentes et deſcendentes collaterales et extra-
nei videbitur poſt loco ſuo ſpeciali. **Que res po-**
Teſtari **terint legari Capitulum quadra-**
et legari poterunt omnes res **geſimum vij**
corporales et incorporales preſentes et future
ad certum tempus vel imperpetuum ſub conditione vel ſimpli-
citer determinate certa quantitate vel incerta legari poteſt
debitoris liberatio creditorum ſolutio queſitorum reſtitutio
Et non ſolum res ſed et factum legari poteſt hoc modo Ego
et precipio et lego ut heres meus rem talem tibi donet
vel vendat vel prohibeo heredi meo talis et talis rei
alienationem ſub pena centarum librarum tali monaſterio
vel tali eccleſie preſtandum Et pro eo addicit pena com-
mittitur pene ſtetur arbitrio quia preceptum de neceſſitate
non ſeruatur Similiter teſtator poteſt alicuius committere
fidei omnes hereditates ſuas ut de hiis diſponat prout
ſibi commiſit et confidit et hoc fit ſic N. heres meus
eſto et rogo te ut quam primo poſſis hereditatem adire
tunc des filio meo [illegible] ex concubinatu tantum vel
tantum teſtator [illegible] etiam [illegible] poteſt ſuo heredi dare tu-
torem ad tempus Huius [illegible] ultra et ex idem faciet.

NB

Racione de ſibi cõmiſſis vel quod nõ faciet et p̃cipue
q̃ i vētariũ faciet Eſt aute inventariũ lr̃a continens
omnia que teſtator ipſe reliquit Que res nõ poterint
Iſte autem legari Capitulũ xl octauum
res teſtari et legari nõ poterint de quibꝫ non ē
cõmerciũ vt ſunt res ſacre et que in natura
rerũ non ſunt et ſimiliter Ius precariũ et res que
prohibita eſt alienari ſub pena ſimiliter res indiuiſe
et ius ad rem pertinẽs Quid ſit legatum Cam
Legatũ eſt donacio a defuncto xl nonũ
relicta ab herede preſtandam Dr̃ quedã
dico ad differenciam donaciõis inter viuos
et donacionem cauſa mortis a defũcto relictis quia
viuo teſtatore non tenet legatũ ab herede preſtanda
Nam addita hereditate ſtatũ legatarius petit lega
tũ et dicitur ille cui in teſtamẽto legatur aliquid debet
petere legatũ ab herede et nõ per ſe occupare alr̃ ca
deret ab acciõe legati Si vero legatarius petit lega
tum et heres nõ preſtat vel ſi moreretur legatarius
anq̃ꝫ heres adheret adiret hereditatẽ et legatum
tranſmittitur ad heredẽ legatariũ Si ante legata
rius premoritur viuo teſtatore tũc deſinit legatũ
niſi legatarius habeat ſibi coniunctũ vel ſubſtitutum
Quantũ legari poſſit Cam quinq̃gem
Lex precipit liberis legittimis et naturalibꝫ
certam quantitatẽ rerum teſtari quas de
iure naturali eis debeatur hoc mõ Si quatuor ſunt
aut pauciores terciam partẽ oim̃ bonorũ ꝛ hẽditatũ
Si vero quinqꝫ ſunt aut plures tũc habebunt mediam
partem tocius paterne hereditatis Feliciꝰ ſubſtan
cia ſtat i voluntate patris vꝰ Quatuor aut infra
dant natis iura triente .i. terciam partem hereditatis
Semiſſem vero .i. media dant natis quinqꝫ vel vltra.
Arbitrium ſequitur ſubſtãcia patris Et non ſunt

Statuto quia personam defuncti et heredis vna
censetur Dicitur autem testamentum quasi testatio
mentis idest voluntatis non tamen quelibet sed
solum illa que hereditates disponit et illa est
mutatoria vsque ad extremum vite etiam si non demu-
tando i. pactum vel iuramentum interuenerit Due autem
sunt species testamenti vna dicitur nuncupatiua que
fit per verba Alia in scriptis vel per instrumentum
Et non est differentia si scribatur in tabulis vel papiro
aut pergameno dummodo testibus signetur vel
sigillis Non immerito quia ipse res eas elaborauit
vnde si intestatus decederet aduc anima sua partem
habebit suam Et nota quod semissem vel trientem in-
ista nati debent inter se diuidere ita quod nulla in-
iuria fiat et in hys legatis debet consuetudo
prouinciarum seruari Sunt enim in diuersis regioni-
bus diuerse consuetudines Est tamen vna consue-
tudo quod testator sanus mente licet eger corpore
de rebus mobilibus liberis secundum suum velle disponit
× cale Res autem inmobiles diuidit inter se et suam
vxorem et cunctos liberos suos et est bona consuetudo
Et est alia consuetudo quod de cunctis rebus suis potest
disponere prout wlt vni plus alteri minus vni
hoc alteri illud sic tamen quod legitimos pueros non
debet sine causa exhereditare i. hereditate priuare
vel preterire Si autem habet plures filios illorum consensum
debet de honestate adere Alia item consuetudo est
quod quis de rebus que proueniunt ab auo vel patre vel a
matre liberis in vitis nichil testamentaliter potest
disponere de rebus prouectitijs vel aduenticijs pro-
ut wlt disponat Est et alia mala consuetudo quod
testatur languens corpore licet sit sanus mente
bona rationis et mature deliberationis testamentum
facere non possit quod est extra omnem veritatem et iusticiam quia

In testamentis faciendis non requiritur valitudo cor-
poris sed mentis sanitas et valitudo rationis
De Sollempni Testamento Cam. lviii
In sollempni testamento debent esse testes sep-
tem viri honesti qui manibus suis se sub
scribant vel sigilla sua appendant Sed in
privato et simplici requiruntur tres testes Secundum
vero canones duo vel tres testes sufficiunt in omni
testamento Si autem sint plures tanto melius hone-
stius manifestius Sufficit tamen aliquando in tes-
tamento unum sigillum principis vel civitatis pro
corroboratione et si sigillum propinquorum in testa-
mento possit haberi esset utile et honestum Si vero
non tunc extraneorum sigilla sufficiunt ad eius firm-
itatem De Testibus Testamentorum Cap. l
Quilibet potest esse testis in testamento ix.
exceptis illis qui testamentum facere non possunt
ut supra testari nequeunt impuberes religio-
sus etc. et etiam exceptis mulieribus que per fragile
sexus aut fragilitatem sexus faciliter corrumpuntur
et etiam exceptis heredibus quos factum tangit et qui
partes habent in legatis Legatarii vero et fidei co-
missarii i. executores testes esse non possunt quia dicuntur
fuisse dicessores Quare sint Testamenta Ca.
Testamenta sunt ne lites et controversie l·x
de hereditatibus a defuncto relictis post
mortem testatoris oriantur que tamen in-
frequenter sunt immo quodque maxime inimicitie et
homicidia ex illis fiunt et sunt tamen testamenta
piis locis propter animarum salutem et sunt et uxoribus
propter coniugalem amorem et sunt et filiis propter naturalem
obligationem et sunt et propinquis propter sangui-
nis vinculum sunt et pauperibus propter deum sunt et familiis
propter eorum obsequia De Institutione Heredum Ca. lxi

Testatores seu testamenti factores sive sui patris sive sue matris heredes suos sive iam sint nati sive nascuntur et postumi sive sint mares sive femine virgines aut nupte rite instituere vel rite exheredare vel rite preterire alias non valebit testamentum. Unde postumi dicuntur filii primo post mortem patris nati.

De heredibus et hereditate capitulum lv.

Circa hanc materiam testationis plura sciri oportet. Quid sit hereditas. Quot eius partes sint. Quid sit heres. Quot sint species seu differentie heredum. Quid sit heredem instituere. Quid sit exheredare. Quid sit preterire. Quis debet institui et quis non. Ad quid instituantur. Quot modis instituantur et quomodo. Quot modis exheredantur. Quid sit institucio. Quot eius species et quomodo fiunt omnes institutiones.

De primo. Hereditas est substitucio sive successio in omne ius quod defunctus tempore mortis relinquit. Due sunt species idest divisiones hereditatis sollempnis et simplex. Sollempnis divisio fit a iure in duodecim partes. Simplex divisio fit in quotcumque partes dominus seu testator voluerit etc. Si unus instituitur heres ille totam hereditatem possidebit. Et si plures instituuntur non nominatim isti omnes equis partibus hereditatem habebunt. Si vero nominatim plures heredes instituuntur tunc quilibet partem sibi testatam consequetur. Heres est una eademque persona cum defuncto quo ad ingressum dominii et hereditatis. Scilicet ascendentes descendentes collaterales extranei. Ascendentes sunt pater et mater proavus proava avus ava. Descendentes sunt filii et filie nepotes et martertera neptes pronepotes proneptes. Collaterales sunt frater soror patruus avunculus amita matertera et eorum descendentes. Extranei sunt omnes persone nostre potestati non subiecti. Heredem instituere est aliquem post mortem suam sibi successorem facere sive idem sit presens sive absens

Dicitur autem instituere aliquem in bonis suis domi-
num statuere et facere. Et dico quod post mortem quia vivo
testatore nullus est heres. Exheredare est aliquem de
liberis suis nominatim ex causis a lege approbatis
ab hereditate repellere sic dicendo .N. filium meum
exheredo quia insidias michi per venenum poculum
preparavit. Preterire est aliquem obmittere hoc est
neque instituere neque exheredare sed pretereundo ob-
liviscitur. Instituere debet heres necessario descenden-
tes vel ascendentes collaterales et alii extranei in-
stituuntur secundum testatoris voluntatem. Illi vero a quibus
testari non potest illi etiam possunt institui utputa heretici
apostate et ceteri hiis similes. De modo institutio-
nis heredum Ca. l. sexti

Duobus modis heredes instituuntur videlicet verbis directis
et verbis inflexis glosa id est obliquis. Directis
verbis ut dicendo .N. filius meus sit michi heres. Verbis
inflexis ut N filium meum michi heredem instituo. He-
redes instituuntur a certo tempore ad certum tempus
in certam rem et in certa quantitate. Instituuntur etiam vel sub
condicione possibili quia impossibilis condicio in institu-
cionibus et legatis fidei commissis et libertatibus pro non
facto habentur. De exhereditacione heredum Ca. l vii

Exhereditantur filii quatuordecim de causis
Primo si legittimam uxorem patris violavit (patris)
Secundo si indebite testamentum patris impedivit
Tercio si illicitis propter fidem bene noluit. Quarto
si patrem indebite captivavit. Quinto si ab inhonesta
captivitate patrem liberavit non. Sexto si paterna bona
dilapidavit. Septimo si patri necessaria non ministravit
Octavo si contra patrem criminaliter egit. Nono si patrem
sine causa vituperavit. Decimo si patrem verberavit
Undecimo patrem vulneravit. Duodecimo si patri mortem
machinatur. Tredecimo si patri degenerat et fiat

dns

Hiſtriones Decimo quarto Si efficiuntur fures la-
trones et predones **De exheredatione filiarum**
Exheredatur ſimiliter **Capitulum l viij ſequitur**
filia quando degenerat hoc eſt quando quintu-
decimum annum meretricatur Si vero poſt tunc
perdit honorem ſed non hereditatem Si poſt decimum octa-
vum annum ducit virum licitum ſine voluntate parentum
tunc non perdit res neque honorem Si autem poſt duodecimum
annum ſine voluntate parentum ducit virum tunc demeretur
patrias res ſed non honorem Et nota quod omne ius quod habent
liberi i. filij et etiam filie primi gradus idem ius habent
filij et filie ſecundi gradus ſcilicet nepotes et neptes quia omnes
illi in loco patrum et matrum ſuccedunt nec iure novo eſt
aliqua differentia inter filiam et filium in inſtitucione
heredis aut ſucceſſione hereditatis Sed quid ſi quis
ſimpliciter dicat .K. filie mee relinquo omnia bona
Utrum valeat iſtud teſtamentum Dico quod non quia nec
eſt iure legati nec iure inſtitucionis relinquit Hoc
intellige ſecundum leges ſecundum quas ut ad hoc vale-
at teſtamentum filio aut filie ſecundum neceſſarium eſt
ut in teſtamento inſtituatur heres Si autem quis dicat
T. heredem in inſtituo et illi omnia bona relinquo
tunc valet teſtamentum quia ſic iure inſtitucionis
bona illa videntur eſſe relicta Queritur quando a-
liquis habuit plures uxores et ex qualibet gene-
ravit pueros quomodo inſtituat illas Dico in patrijs
bonis omnes illos pueros equaliter inſtituat Sed
in bonis maternis quilibet ſuccedit ſue matri Et
eque iſto de uxore que habuit plures viros Si autem
vir et mulier res ſimul elaboraverint vel emerint
in hijs bonis ſolum pueri aut liberi amborum inſti-
tuuntur Poteſt enim teſtator committere fidem al-
terius teſtamenti ſui factorem ſic dicendo N. heredem
inſtituo et fidei ipſius integraliter committo omnem

Testamenti mei factione tamē peto ut illi vel illi
hoc ante alios testetur **De Substitucione ca-**
Substitucio ē generalis institucio · **R[ubrica] nona**
Continet enī institucio in se substitucionē
verbi grā · n · filium meū heredem instituo
et si ipe nō erit heres quā forte preueniet^r morte vel
quia nō vult hereditatē adire tūc · m · sit heres dicit^r
aūte substitucio quia subtus vel post aliū instituit^r
Substitucionū alia obliqua et alia directa Obliq[ua]
fit per quā quis capit hereditatem aliquo mediātē
vt sic · n · heredem michi instituo sed rogo eū p[er] fidei
cōmissionem ut statim addita hereditate restituāt
eam · n · filio meo Directa substitucio est per quam
quis capit hereditatem nullo alio mediān vt
sic · C · heredem michi instituo et si non erit heres
ut si ante additam hereditate decesserit tūc sit B
heres et illa directa diuiditur in quatuor spēs
est enī vna vulgaris alia pupillaris alia exem-
plaris et alia est breuiloqua Vulgaris est que
a quolibet de vulgo fieri potest per verba negati-
ua verbi grā · n · heredem m[ichi] instituo et si ipe non
erit heres tūc martin[us] sit heres Pupillaris
est que fit per verba affirmatiua de pupillo tem-
state et nō de pubere ut n filiū meū impuberē in
heredē instituo et si ipe in pupillari etate decesserit
tūc · P · filiū meū vel nepotem meū sibi substituo
Exemplaris substitucio fit sub vero quā parens fi-
lio sane mentis vel furiosa mente existenti i[n] p[er]ta-
te vel nō existenti puberi vel maiori Si tamē impu-
bes sit furiosus tūc prouidetur ei per pupillarem
substitucione tamē quā pupillo nō p[er] emancipacione
tanquā furioso ut sit potius etati quam demencie co-
siliandum Debet etiā testator certas personas
furioso substituere Itā si furiosus liberos h[abe]t illos si

Primo ſubſtituat Si nõ habet liberos tũc fratres
eius ſibi ſubſtituat Si nec filios nec frẽs tũc ſubſti-
tuat quẽ voluerit vt .N. meũ filiũ furioſũ in herẽdẽ
inſtituo et ſi ipſe deceſſerit antequã ſanus ſit tũc .M. filius
meus erit et ſi filiũ nõ hẽt tũc .C. frat eius ſit heres et
ſi nõ habet frẽz tũc andreã patruũ ſuũ vel aliũ ſibi
ſubſtituo Reliqua ſubſtitucõ eſt q̃ ſub breuibꝫ verbis
multa cõprehendit vt ſi .M. et .N. filios meos .doro-
thea .et .K. filias meas in heredes inſtituo et eos vel
eas inuicẽ ſubſtituo vt quãdocũqꝫ an pubertatẽ hy
et hec oẽs deceſſerint tũc .H. et .V. frẽs meos ipis ſu-
ſtituo Differũt tñ omnes ſubſtitucões ĩ hoc q̃a vulgaris
fit a quolibet teſtatore et fit cuilibꝫ vel heredi uł
extraneo Pupillaris autẽ fit a ſolo parẽte ſolo filio
impuberi ſub ptãte exiſtenti Exemplaris fit ab utroqꝫ
parente filio furioſo vel mẽte capto Breuiloqua
autẽ has omnes ſubſtitucões in ſe breuiter cõprehẽdit
et concludit Quando quis debet teſtamentum
Maſculus poſt xiiij Annos vi. Captm lx.
Femina poſt duodecĩ ãnos tempore ſãe mẽt
licet ſint egri corpore poſſunt tamen facẽ
teſtamenta primo parentes eorum aut proximi po-
ſunt teſtari pro eis ſi nimis ſimplices ſunt De Ex
ecucione Teſtamenti Capitulum .lxi
Teſtamenta debent executores perficẽ infra
vnum annum niſi legitima cauſa ſubſit et impe-
diet Quod ſi nõ fecerint auctore ãmoti ſi heredes ſit
et executores perdũt hereditatẽ Si legatary pdũt
legata Si extranei oĩa dampna ex iſta negligentia
vel dilacõe ſuborta perſoluãt Si vero executores lega-
ta cõmiſerũt reddant quadruplum et ſi reddere non
habent ĩ ſamentũ vel carcere perpetuo intrudantur
Si vero heredes volũt ſe de execucõe intromittẽ ꝑ here-
ditatẽ parentũ adire et licet commiſſarius vel legatarius

Vel fisco se intromittere sicut ut testamentum defuncti
per omnia perficiatur et propterea ad tot et tantos
devenit successores ne pereat ultima voluntas tes-
tatoris **Intestatus quot modis dicitur Ca. ix.**

Aliquis dicitur intestatus **secundum**
decedere quatuor modis Primo si omnino
testamentum non fecit vel quia noluit vel
quia non potuit Aut quia morte preventus est vel quia
est filius familias vel furiosus vel quia hii etsi vel-
lent testamentum facere non possunt Secundo si non
iure testamentum fecit quia caruit sollempnitate et
numero testium vel sigillis vel subscriptionibus Tercio si
iure fecit testamentum et quod fecit ruptum irritum
ve factum est ruptum per postumi generacionem Irritum
per civitatis interdictionem testatoris vel per querelam
inofficiosi vel contra tabulas aut rescissionem per pretorem
Quarto si ex eo testamento nemo est heres institutus quia insti-
tucio est fundamentum omnium testamentorum Dixi hic nota
quod hereditates omnium testamentorum Homo ad suas heredes
pertinet Sui autem heredes existimantur qui ex legittimo
matrimonio generantur et qui in potestate morientis sunt
velud filius filia nepos neptis pronepos pronepte
etc. Nec inter est utrum hii naturales sunt an adop-
tivi aut legittimi quia omnes isti intra suorum naturis sunt
parentum quo ad successionem tamen aliter et aliter

De iure successionis hereditatis Capitulum Sexagesimum tercium

His prenotatis ad materiam
successionis hereditatum ab intestato relic-
torum brevissime intendens devenire ta-
lem pono distinctionem Intestatus moriens aut
est clericus aut laicus Si clericus aut habet tan-
tum ecclesie quesita in hiis nullus succedit nisi ecclesia
Aut habet bona intuitu persone sue quesita Puta
ex patrimonio vel cognacione aut artificio vel simili

De Jure successio-
nis ab intestato.

bona

Aut labore in hijs consanguinei succedunt sibi
sicut ipse eis succedit et hoc intellige de clericis se-
cularibus Religiosi vero et omnes professi nec suc-
cedunt nec ipsis succeditur **De successione descen-**
Si intestatus moriens **dentium ca. lxiii**
est laicus tunc aut reliquit filios et filias
simul aut filias tantum aut filios tantum
hij omnes ad successionem hereditatis defuncti equis
porcionibus admittuntur quia in eodem gradu sunt Nam — ambo portiones habent
in nostro iure inter masculum et feminam nulla est differencia
lege ius Speculi Saxonum li. 1 arti. 17 et 18 in textu et glo. — quo ad successionem hereditatis defuncti Iure antiquo
masculis existentibus vel extantibus femine nullum
ius habuerunt in hereditatibus Si autem ~~femina~~ intes-
tatus decedens reliquit filium unum et ex altero filio
nepotes neptes quod hij eciam pariter vocabuntur nec — ad succ... ont
qui gradu proximior est excludit ulteriorem Valde
enim equum est ut nepotes et neptes ut in patris sui locum
succedant pari eciam racione si nepos neptis qui sit ex
filio et ex nepote pronepos pronepotis hij eciam similiter
vocabuntur Debent scilicet nepotes neptes qui et pronepo-
tes et proneptes in sui patris locum succedere convenientes here-
Hæreditatem diuidi no in capita sed in stirpes quenies — ditatem dividi non in capita sed in stirpes Si relinquat
unum filium vivum et ex altero filio mortuo plures ne-
potes hij omnes nepotes solum medietatem hereditatis
habent quam pater eorum habuit Et si ex uno filio unus
nepos extat Et ex altero vero filio duo vel tres tunc
Alij vero no plus quam eorum pater vivus sustulisset scilicet dimidiam — iste unus nepos recipiat dimidiam Item si filius vel
nepos extat ex altera parte pronepos vel abnepos
ad hunc hereditas defuncti equaliter debet dividi inter
ipsos quamvis diverso gradu sunt distincti quia posterior
descendens et prior semper patris locum habebunt Item
si filius extat et ex eodem nepos vel pronepos tunc
filius in bonis parentum succedit exclusis personis omnibus
Ulterioribus gradibus quia filio vivente ulteriores

Gradus in nullo succedit. Item iuris quia si
nepos et abnepos ex eodem filio existit quia prior
gradus exclusit ulteriorem posteriorem. Et nota quod
sui heredes ~~dicuntur~~ filii omnes alios in hereditatem
successione antecedentes. Liberi vero stulti et furio-
si statim morte parentum sui heredes fiunt ipso iure
Nec requiritur auctoritas tutoris nec consensus cu-
ratoris quia carencia discretionis ipsis non nocet. Post-
humi vero statim ut nati fuerint heredes sunt
dummodo vocem emiserunt et nisi non extant et neque
heredari neque preterire poterit quia nullam causam
ingratitudinis habent. Liberi vero causa iusta
exheredati nichil iuris habent in hereditate parentum
quia demeruerunt ymo nec heredes ipsorum avo
succedunt propter parentum delictum. Preterea ante eorum mor-
tuo in potestatem avi sunt recasuri et sic demum avo
succedunt. Liberi emancipati nullo iure ad succes-
sionem parentum vocabuntur ex quo desinunt esse in
potestate parentum. Habent tamen a pretore duas prerogati-
vas. Prima quia bona in emancipatos data possunt
proiicere ad bona suorum colliberorum si volunt et postea
recipere equalem porcionem cum ipsis. Secunda gratia
quia suis colliberis non extantibus ipsi in bona patris
succedunt quia liberi sunt licet emancipati. Hic nota con-
tingit quod quis tempore mortis heres non est postea tamen
suus heres efficitur ut ~~sicut~~ quis ab hostibus captus
patre vivente et ~~hoc per~~ servitute redactus mortuo suo
non habet partem cum filiis liberis. Post mortem patris sui
a captivitate liberatus et redit suis pristinum statum
libertatis habebit et in omnem hereditatem succedit.
Idem iuris est de liberis in alienis terris vagabundis
et postea reversis et hoc facit ius postliminii. Per con-
trarium eciam contingit ut licet quis in familia sit defuncti
mortis tempore ipse ~~tamen~~ suus heres non efficitur. Post

Posthumus natus haeres constituitur

Liberi emancipati

Mortem suam veluti quando pater iudicatus fu-
erat ad mortem propter crimen et propterea etiam heredes
non habet pater quia memoria eius est damnata et ob-
livioni tradita et imperpetuum tradita et sic posthumus
ei succedit. Potest tamen dici si filius desinit esse heres tamen
Questio non potest filius non esse quia naturalia iura iure civili pre-
terire non possunt. Hic potest queri si aliquis habuerit plu-
res uxores et cum qualibet pueros procrearet seu
Solutio procreat quod isti omnes succedunt in hereditate aut
divisione. Dico in bonis paternis equaliter omnes
succedunt quoniam non est differentia inter ipsos neque se-
cundum gradum diversitatis. Omnes enim pueri sui sunt et
in eodem gradu sibi attinent. Si autem pater dimisisset
bona sua cum primis pueris quos habuit cum prima
uxore sua tunc illi amplius in bonis paternis habitis
et habendis nichil iuris habent sed eius secundis liberis
accrescunt, ita quod primi liberi in bonis secundorum libe-
rorum in nullo succedunt nec econverso, sed ipsis intes-
tatis decedentibus sed bona amborum liberorum bona
ad alios propinquos devolvuntur. In bonis vero in terminis
quibus liberi succedit sunt mei. Si autem vir et mulier
simul bona elaboraverint et acquisierint et simul
emerint, tunc hiis solum amborum filii aut filie succedunt
aliis omnibus penitus exclusis. In rebus autem sibi
adventitiis per dotem aut per donationem advenientibus fiet
Alia Questio iustitia dotium et de donationibus et dote. Item queritur etiam potest
quod sint heredes invicem sibi succedunt. Dico quod si
duo fratres vel due sorores habent aliqua bona
indivisa simul ymo etiam divisa si frater aliquis alterum
eorum intestatum decedit tunc qui superest et non extan-
tibus liberis habebit illa bona pleno iure quia
illi est proximior. **De successione colla-**
Si quis intestatus **teralium. Ca. lx v …**
mortuus est relinquens fratres et sorores ex parte

Utroque ſibi coniunctos et etiã reliquit ſorores et fres
ex pre tantũ tunc fres aut ſorores ex eode pre et mre
ſibi coniuncti alijs fribus et ſororibus ex pre tantũ in
omnibus hereditatibus a defuncto relictis preferũt
vndecunque etiã ſibi aduenerint vel fuerint acquiſite
Si aute no extant fres aut ſorores ex eode pre et mre
tunc in bonis primis et in bonis que a defuncto pre adve
nerũt in hys ſuccedũt fres et ſorores paterni et mrni
Si autem intestatus relinquit frem et ſorore et ex
alio fratre vel ſorore filios vel nepotes aut neptes
hy omes equis partibus ſuccedunt qa equũ eſt
vt quilibet in locũ ſui patris ſuccedat Si vero fr
extat et ex eodem fre filius vel nepos vel neptis tc
frater omnibus deſcendentibus alterius auffertur in
ſucceſſione et ipos penitus excludat quia defuncto
propinquior eo eſt, ymo eo viuente omes ab eo deſce
dentes in nullo ſuccedunt fribus et ſororibus
et deſcendẽtibus ab ipis non extantibus tunc
ſcdm conſuetudinem patrie patruus vel amita
avunculus vel matertera in omnibus relictis
ſuccedũt Iſtis vero nõ extantibus tunc filij ipor
vel neptes aut nepotes in locũ ſuorũ parentum — Nota
ſuccedunt Et nota q ſcdm ius imperiale quando extant
frater aut ſoror vna cũ patre aut mre defuncti
tunc hy equis partibus ad ſucceſſione hereditatis defuncti admittuntur et merito quia omnes
equali gradu ſunt defuncto Aut etiam quia for
te hereditas defuncti a parentibus illis et non
ab alys ad defunctũ peruenerũt ymo no eſt miru
conſidim q patrui amite avunculi aut marter
tere parentes antecedant defuncti in ſucceſſione vel ex
cludant qa de bonis illorũ ad defunctum
peruenit et quia remotiores ſunt gradu a defuncto quam parentes eius
Si intestatus

De ſucceſſione aſcendentiũ Ca. lxvj.

Mortuus reliquit tantu(m) patre(m) aut matre(m)
aut vtrumq(ue) vnacu(m) [?] fratribus et sororibus suis
hy equis partibus ad successionem heredita
tis defuncti vocabuntur quia eodem gradu
sunt defuncto. fratribus etia(m) et sororibus et
eoru(m) descendentibus non extantibus tunc pa(ter) et
mater exclusis avo et ava et omnibus ceteris des
cendentibus ad successione(m) sibi defuncti admittu(n)tur
quia co(n)veniens e(st) descendentibus et collaterali
bus no(n) extantibus hereditate(m) in capita diuidi
se(cundu)m vsus. Ordine turbato succedit generato i(n)
parentes nato. Si aute(m) nec pater nec mater ex
tant tunc admittu(n)tur filii ascendentiu(m) proxi
miores gradu tam paterni qua(m) materni sic
q(uod) paternis pars dimidia et maternis alia di
midia tribuatur licet dispar sit eoru(m) numerus
dummodo i(n) eodem gradu veniunt. Alioqui(n) qui
defuncto proximiores sunt paternis siue maternis
admittentur. Dicitur aute(m) proximior inter quem

Successio vxorum

defunctu(m) nullus e(st) medius. **De Successione uxoris. Capitulum lxxvj**

Deficiente suffi
ciente legittima sobole ascendentium et
descendentium et collateraliu(m) tu(n)c uxor suc
cedit viro intestato in bonis per ip(su)m acquisitis
quo ad vsum p(ro)prietatis aut accessium [?] spectant.
In bonis aute(m) per viru(m) et uxorem quesitis a(u)t
elaboratis aut comparatis aut emptis liberis
no(n) extantibus viro defuncto intestato uxor ad su
um velle disponit. Extantibus aute(m) liberis et
legittima uxore hy equis succedunt partibus. Con
suetudo aute(m) tenet q(uod) uxor illaru(m) tantu(m)modo
vsum debeat habere non p(ro)prietate(m) quod michi
videtur valde absurdum q(uod) nullus heres extra
defuncti extat nisi fiscus qui tame(n) nullum ius

In hys videtur habere Exeo q̄ uxor viro illas
res magnis suis laboribus conquesierunt Ex
exeo quia vir et uxor habeant illas res i̅ divi
sas et res indivise ab uno i̅ aliū devolvuntur
Quū em̄ ē Et vir nō relinqueret heredes veros
p̄tur uxor de media parte rerū disponeret pro
ut vellet et alterius medietatis usum ad dies et seruata
suos habeat p̄prietate rerum illesa Quō succe
dit fiscus Ca. lxviii

Vxore et legittimis
heredibus omnibus deficientibus fiscus suc
cedit qui ē ultimus heres oīm rerum
mundi Et ideo imparator tot et tantas successio
nes admisit ne hereditates defunctorū intesta
torū ad manus devenant alienas et aliorū ex
tra lineā cōsanguineitatis De affinitate capitulum lx nonū

Licet ex affinitate oritur queda
attinencia provemens ex coitu i̅ affines
i̅ nullo succedūt defuncto intestato quia
nō sunt de sanguine intestati Oīs em̄ successio
ex consanguineitate ē exceptis illegittime natis ut
sūt spurii qui licet sunt de sanguine intestati ymo
aliquado filii eorū tantū sedm̄ consuetudinem
patris i̅ nullo succedūt et licet legittimati fuerit
adūc legittimis heredibus extantibus i̅ nullo succedūt
ex eo q̄ pro heredibus non habentur de successione
filiorum legittimorū nō naturaliū i. adoptivorū
hic nichil potest quia hec non est de consuetudie
nostre terre De attinencia affinitatis Ca lxx^m

Visum ē supra de attinencia ex consang De Attinentia ~~ex~~ affinitate
uineitate Nunc videndū ē de attinēcia
ex affinitate Iuxta q̄ nota quid sit agna
et quis gradus Quid linea qualiter arbor forme
tur et demū de regulis per quas grad⁹ agnoscat
Cognati sunt primi a mr̄e descendētes s̄ agnati
a p̄re Hodie tamē nulla ē differentia inter eos Cognati qui sint

Quomodo fiscus succedat.

Affinitas

Unus ad ſucceſſionē ſicut nec inter maſculos et fe-
mellas Ideo idem ius quod habet vnus habet et reli-
Gradus quus Gradus ē habitudo diſtanciū perſonarum
qua cognoſcitur quota agnationis vel cogna-
tionis diſtancia perſone inter ſe differunt et dicitur
gradus ad ſimilitudinē graduū ſcalarū quibus
gradatim aſcendimus et deſcendimus de proximo ad
Linea proximū Linea et collectio perſonarū ab eodē ſtipite
deſcendencium gradus cōtinens et numeros diſtinguens
Arboris constitutio qualiter fieri debeat, Arbor conſanguinitatis ſic formatur Primo ſuper
vacua cellam ponuntur aſcendentes deinde ſubtus deſcē-
dentes et a latere collaterales Et nota quod cella vacua
ideo remanſit quia nō potuit habere proprium nomē
Alie tamē celle nomē ſumunt ab ipſa exceptis hiis
cellulis que per genitiū nominantur Quomodo enim
poſſū illam cellam nominare quam dicimus filium vel fi-
liam patris aut fratrem fratris etc Sed quia veritas magis
oculata oculata fide quam per aures animo hominum infigitur
Ideo cauſa breuitatis perfectam graduū doctrinam
huic presenti libro inſcribere volui ut adiſcentes eam
oculata oculatam fide adiſcant Pro quo nota quod perſona
addita perſone per carnis propagationē ſemper
gradum addit Igitur ad inueniendū inter eos
diſtanciam accipe hanc regulam generalem Quot
ſunt perſone de quibus queritur computatis in-
medijs vna dempta tot ſunt gradus inter eas Si
igitur vis ſcire quantum diſtat a. abauo. p. petrucio
committitur enim ſcolaſtici cellā vacuā predictam vocat
petrucium vtroque computato et eciam intermedijs et
quandoque quinque ſunt perſone demas vnā et erunt
quatuor gradus Ideo dico de ipſo. pe. inuenias ix
perſonas computato. pe. et ſic erunt octo gradus
Et ſcias quod iſte. pe. nō habet totā computationē
ſuā in arbore quia quilibet habet duos parentes quatuor
auos octo proauos xvj abauos et ſic ſemper.

descendendo duplicant Unde impoſſibile fuiſſet tot
personas in eadem arbore poni **De poſſeſſione bo-**
Poſſeſſio bonorum quid sit **norum ca. lxxi.** Quid sit bonorum poſseſsio
Quot sunt ſucceſſiones Quare tot ſucceſ-
ſiones fecerat auguſtus imperator Unde
debeat peti bonorum ſucceſſio Quo debeat peti bono-
rum poſſeſſio Primo bonorum poſſeſſio est ius petendi pro-
ſequendi retinendi patrimonii ſi is moritur cuius
fuit Sex ſunt gradus ſucceſſionis in poſſeſſionibus Succeſsionis sex gradus
bonorum Primo admittuntur ſui heredes ſive ſit pube-
res ſive impuberes diſtricti vel ſtolidi velut uteri-
ni Vel etiam poſthumi Secundo legittimi adoptivi vel
emancipati Tercio aſcendentes Quarto collatera-
les Quinto vir uxori admittitur et econverſo Sexto
ſuccedit fiſcus Auguſtus imperator tot et tantas
ſucceſſiones admiſit ne quis ſine ſucceſſore moriatur Tempus petendi succeſsionem bonorum
liberis et parentibus tam naturalibus quam adoptivis
impetenda bonorum poſſeſſione anni ſpacium dedit Ceteris
centum dierum pretor dedit et ſi infra hoc tempus aliquis
bonorum poſſeſſionem non petierit eius idem gradus per-
ſonis accreſcat Et ſi nemo ſit eiuſdem gradus deinde ceteris
parium bonorum ſucceſſione et poſſeſſione ex ſucceſſorio e-
dicto pretor pollicetur ita ac ſi is qui precedebat ex-
eo numero non eſſet Et hoc tempus pretor ideo poſuit ne ac-
tiones creditorum nimium protraherentur et etiam
ne facile quis in poſſeſſionem bonorum admittatur
Si quis autem delata ſibi bonorum poſſeſſionis
tempora preſumpta non expectat quouſque compleatur
ſtatim ceteri ſucceſſores admittuntur Et nota quod quocumque
modo petat quis coram iudice bonorum poſſeſſionem
infra tempora ſupradicta ſtatim debet admitti Pote-
rit etiam pretor ea bona poſſidere et de hiis diſponere
prout utile videbitur ſibi atque bonum Et hec dicta de
ſucceſſionibus hereditatum tam ex teſtamento quam inteſtato pro-
venientibus ſufficiunt **De diviſione rerum communium ca.**
lxxii

De diuisione rerum communium Nota quot et que
res dicuntur communes et dissimiles Secundo
que res communes diuidi non possunt Tercio qualiter res
communes diuidere possint De primo dicuntur res communes tri-
pliciter Primo ex testato Secundo ab intestato Tercio a socie-
tate Res communes ex testato sunt quando pluribus vna
res simul et in inuicem legatur Res communes ab intes-
tato sunt omnes res quas quis sine testamento de-
cedens suis heredibus relinquit Res societate communes
sunt quando plures res suas simul componunt equale
lucrum et dampnum ex eisdem recepturi Et illi sicut res
suas per se composuerunt ita per se diuidere possunt
quando volunt nisi aliquis eorum morietur tunc
sibi in diuisione proximior succedit Res communes in-
diuisibiles sunt nomen et arma patris sepultura et ser-
uus proprius Res communes diuidere possunt persone
puberes per se sorte vel electione aut renunciacione
nisi dignitur honestate et maiore noticia voluerint
assumere proximos vel extraneos Impuberes vero
nullum ius habent diuidendi neque per se neque per ali-
os nisi necessitas exposcit ut puta si vnus eorum
desponsaretur Si autem alique persone habentes
rem communem sint puberes et alie impuberes tunc con-
siles illas res sine fraude cum consilio prudentum
artificum cum forte poterint sequestrare et vnicuique
per honorum litteras diuisionis assignare De alie-

De alie nacione rerum Capitulum lxxiii.

nacione rerum Quid sit alienacio Que res
possunt alienare et que non Quibus de cau-
sis res alienari possunt Que pena temere et neq-
uiciose alienancium Alienacio est quilibet actus per
quem dominium rei transfertur ut vendicio obligacio
donacio promutacio testacio Omnes autem res
alienari possunt preter inscriptas Omnes res:

Impuberes non debet nec possunt alienari nisi
legittima causa subsit Sunt autem quadrupli-
ces res impuberes immobiles ut hereditas Res
mobiles que seruando non consumuntur aurum et ar-
gentum et vasa aliena alia Tercio res mobiles
que prolixitate temporis non pereunt Quarto
res mobiles que breuitate temporis pereunt ut ves-
tes animalia fructus Item filiis prohibita est
alienacio rerum paternarum sine scitu et voluntate
patris quia in illis nullum ius habent patre viuente
Etiam non potest pater alienare res puerorum que ipsis
a matre vel a proximis aduenerint quia ipse nullum
ius habet quo ad proprietatem Similiter illa pater
non alienare potest que eius filii suo studio et seruicio
labore artificio adquesierunt Item prohibita
est alienacio fundi dotalis nisi causa legittima
subsit Est autem fundus dotalis res vxori in dotem
data Item prohibetur insignacio renunciacio vel
alienacio dotis prohibetur donacio inter virum
et vxorem de qua vnus ditatur alter depauperatur
Si autem donacio equipara seu equivalens fiet illa
permanet Prohibita est alienacio rei quam testator
in testamento prohibuit alienari Prohibita est
alienacio litigiose rei scienter et dicitur res liti-
giosa de cuius dominio causa mouetur inter petito-
rem et possessorem Prohibita est alienacio rei
aliene sine consensu eius cuius est Item creditori est
prohibita pignoris obligacio vel vendicio erco
quod nemo potest plus iuris in alterum transferre quam
ipse habet Item etiam creditor non habet ius suum pignus
vendere ante tempus a lege diffinitum nisi sit ali-
pacto statutum Prohibita est alienacio rerum com-
munis rerum publicarum viarum et stratarum ut supra
Quatuor tamen de causis possunt prohibite res
Alienari scilicet causa necessitatis cum commoditate

Cauſa vtilitatis et cauſa pietatis Pena vero
i fraudulenter et malicioſe ē aliquando i famia
aliquando depoſitio ab officio in quo ē Aliquā
do reſtitucio in integrū aliquādo ꝑpetua i carcera
tion

De excepcionibus iuris beneficiis Capitulum LXX quartum

Defenſiones et excepciones
et beneficia a legibus ſūt queda̅ in fauo
rem quedam i odiū introducte Vnde
contingit q̄ ille perſone pro quibus vel quorum
occaſione introducta ſunt per illa iuuātur ne te
neantur illis obligacionibus quas fecerūt quā
uis regulariter tradantur quod licitū ē renūcci
ari hiis que per ſe introducta ſunt Aliquando
eī̄ ſunt defenſiones et excepcionis bn̄ficia quibus
renūcciari nō pt̄ et ſi renūcciatur renūcciā nō
impedit quo minꝰ ipā bn̄ficia excepcōis oppoſi/cōi
poſſunt Aliq̄ vero ſūt quibus renūcciari pt̄ et nō
tenet renūcciacio fca̅ et ille perſone q̄ ante renūc
ciationem per ipā beneficia iuuabantur facta
renūcciacione per eā nō iuuantur Aliq̄ eī̄ ſūt
quibus quo ad quid renūcciari pt̄ et quo ad aliq̄
non Eſt igitur de ſingulis videndū Et p̄mo de
illis de quibus renūcciari nō pt̄ bn̄ficiū mace
doniani ſenatus conſultū cōpetit filio famili/as
qui pecuniā mutuo accepit ſine pr̄is volūta̅
et nō ſolū competit ei interim quod ē in poteſta̅
pr̄is viuentis poſtq̄ſ factꝰ ſui iuris et eciā competit
heredi ipſius filii familias et eius fideiuſſori
hinc beneficio quia introductū ē in odiū fenera
toris renūcciari nō pt̄ Contingebat plerumq̄ q̄
filii onere debitorū grauati iſt habe/rēt q̄ ſolue
rent machinabantur i morte parētū ſenatꝰ con
ſultū macedonianū volens prouidere ſtatuit vt
quicūq̄ audet filio mutuare pecuniā perdit q̄
dedit et filius nō tenebitur niſi fiet de voluntate

Matris Beneficiū restitucionis competit mino-
ribus toto tempore minoris etatis Et etiam co-
finito infra quadriennium continuū si i minori eta-
te decepti fuerit eorū facilitate vel adversarii cal-
liditate Et huic beneficio nō pt renunciari quia
eo ipō decipetur si renunciaret minor beneficium
ne quis cōdampnetur nisi in quantū facē pt et non
ultra i habitis ut nō egeat competit merito qui
convenitur a liberis Et competit socio quando
cōvenitur a socio Et cōpetit pri quādo cōvenitur a filio
vel filia Huic beneficio renunciari nō potest Bene-
ficium quoddā ē quod dicit ne liber hō ob re alie-
nam obligetur Huic beneficio renunciari non pt
quia hec renunciatio est dampnosa et contraria liber-
tati Beneficium seu privilegiū fori quod competit
forensi dicit qd reus debet conveniri sub suo iudice
quia actor sequitur forū sui rei et nō reus forū actoris
nisi i quibusdā casibus Huic privilegio solo pacto
nō renunciatur Sed ad hoc qd reus possit alibi quam
i suo foro cōveniri facit si promittit solucōz facere
ubicūqz fuerit petitu ab eo quia tenetur ibidē solucōm
facere ubi cōvenitur Beneficium seu privilegium
fori quod cōpetit clericis dicit qd licet de iure comuni
subiectus sit iudici seculari Privilegiū tamē pt
declinare et dicē qd velit tantū corā suo iudice scilicet
epo respondere et huic beneficio iure canonico non
renunciatur quia ē introductus i favore tocius cleri et
non alterius alicuius clerici singularis Dte excepcio
nō numerate pecunie sive nō tradite seu date rei aliquādo
cōpetit infra duos ānos et aliquando infra triginta
dies Aliquādo infra viii annū aliquādo infra
tremestre i infra tres menses Ecce eni debitor heri
cōfitetur se mutuo pecuniā accepisse quia nō numera-
tam accepit, pt apponē excepcōz pecunie nō numerate
infra duos annos a die confessionis facte. Creditor

Vero qui confessus est sub specie future numeracionis creditum sibi receptum a debitore habet solucionem solute pecunie infra xxx dies Maritus vero qui confessus est sub specie future numeracionis vel credicionis dotem accepisse habet excepcionem non numerate dotis que opponenda est infra annum post solutum matrimonium et hoc si matrimonium illud durauit plus biennio minus duobus annis Est autem opponenda infra tres menses si matrimonium durauit plus biennio s. minus decennio Et predictis excepcionibus non potest renunciari et si renunciatur renunciacio non impedit quando infra dicta tempora opponi possit Verum tamen renunciacio in hoc reo prodest quia si non esset facta renunciacio deberet probare aduersarius se pecuniam ipsam soluisse Sed postquam facta est renunciacio incumbit confitenti et renuncianti probare pecuniam non esse solutam et renunciacio cessit onus probacionis aut probacionis in renunciante Item lex illa rubei et nigri tituli codicis prohibet ne fideiussores vel mandatores dotium dentur Prohibet etiam fideiussorem pro dote restituenda in euentum restituende dotis Vnde licet quidam faciunt huiusmodi fideiussorem renunciare rubeo et nigro titulo codicis ne fideiussores vel mandatores dotium dentur ipsa tamen renunciacio non valet quia tales dare fideiussores prohibetur in lege et id quod fit contra legem pro non facto debet haberi Sed hiis visis redeamus ad propositum

De Beneficiis illis Quibus Renunciare potest

De Beneficiis illis quibus Capitulum lxxquinti renunciari potest et quorum termina impe-ne opponi possit Nova constitucio de pluribus reis debendis Que constitucio dicit quod si fuerint plures rei debendi i. plures debitores dicitur enim reus a re quam debet quod omnes sint idonei et qui possint soluere In soluendo habent beneficium diuisionis quo potest dicere vnusquisque quod se pro sua parte teneat

Sed ad quod vnusquisque teneatur in solidum sunt
duo necessaria scilicet quod promittent et obligent se in
solidum et renunccient dicto beneficio videlicet nove
constitucionis de pluribus reis debendis Epistola vero
diui adriani est quedam lex cuius beneficium competit plu-
ribus fideiussoribus que dicit quod plures fideiussores
sint ydonei in soluendo Debet vnusquisque conveniri
pro parte se contingente i. pro rata Sed ad hoc ut teneat v-
nusquisque in solidum renunciet beneficio epistole diui adriani
est quoddam beneficium nove constitucionis quod con-
petit fideiussoribus quod dicit quod si principalis et
debitor ambo sunt idonei primus debet conveniri prin-
cipalis quam fideiussor Sed ad hoc ut fideiussor
quandocumque creditor voluit conveniri principalis
possit renunciabit beneficio nove constitucionis de fi-
deiussoribus Nota quando duo aut plures prin-
cipales se principaliter et in solidum obligant et habet
hunc locum vel predicte tres omnes renunciationes de-
bent poni hoc modo renunciantes capitulo Novarum
institucionum et beneficio diui adriani Vnusquisque
enim intercedit pro altero quando se obligat vltra partem
se contingentem Condicio indebiti dicit quod si quis indebitum
a principio soluit vel quia non tenebatur soluere potest
illud repetere huic condicioni renunciatur Condicio
sine causa dicit quod si aliquis ab inicio obligatus sine
causa vel ex iniusta causa non tenetur huic beneficio potest
renunciari nisi fuerit propter dolum Exceptio doli mali
quod aliquis dicit se dolo malo i. calliditate alicuius inductum
vel circumventum esse Et huic exceptioni ad dolum preter-
ritum potest renunciari Est beneficium quod competit scola-
ribus Scolares enim qui Bononie morantur subiecti
sunt iuri communi iudicii Bononiensis ergo quod Bononie h-
abitant Sed per privilegium potest hoc declinare et dicere quod
vult coram suo iudice conveniri et huic beneficio potest
renunciari Est beneficium quod dicitur condicio incerti

Habet locum quando institutus heres negatus
est hereditatem adire et certam partem dat alteri
¶ Vel si sine liberis moreretur ut hereditatem
alteri restituat prout disponit testator et sic de
aliis. ¶ Unde quando aliquis institutus est heres
et si ipse decesserit sine liberis et substitutus est
ei alius quia si substitutus est habet ius in ipsa
hereditate ergo quod adveniente condicione debet in
eum venire hereditas et tale fidei commissum dicitur
condicio incerti quia incertum est an substitutus
decedat sine liberis et huic condicioni substitutus
potest renunciare ¶ Beneficium iuris ypotecarum .i. ob
ligacionum hoc competit uxori in bonis viri quia
omnia bona mariti sunt obligata tacite uxori pro
dote sua huic beneficio potest uxor renunciare uxore
vero et viro contrahentibus si tamen prius certi
ficetur mulier quod illud beneficium competit sibi et dica
tur expresse quod in eo continetur ¶ Debet enim mulier cer
tificari de iure suo nam licitum est mulieribus ignora
re vera iura sua ¶ Predictum beneficium iuris ypo
thecarum competit eciam creditori si bona debitoris
sunt ei expresse vel tacite obligata et huic beneficio
potest creditor renunciare ¶ Beneficium Valleriani sena
tus consulti competit mulieribus intercedentibus
id est se obligantibus pro alio Et dicitur illud beneficium
quod si mulier fideiubet vel se obligat pro alio non tenetur
regulariter et huic beneficio potest renunciare
mulier si certificetur de eo Et ¶ Nota quando mulier
recipit tutellam filii vel avia tutellam neptis de
bet renunciare secundis nupciis et Valleriano sena
tus consulto De beneficiis illis quibus quo ad quid
renunciari potest et quo ad quid non Ca
pitulum Septuagesimum sextum :
Nunc videndum est de illis beneficiis quibus quo

Aliquid renunciare poteſt et quo ad quid nō Eſt·
quoddam beneficium ve delatorū quod cōpetit
ei qui ignorans rem eē morboſam emit eaz Et
hoc bnficio poteſt agere contra vendentē vt
reddat ſibi preciū et recipiat rem vendita Et hec
redibitoria competit infra ſex menſes eſt et aliud
beneficiū appellatū quanto minoris quod dicit vt
ſi aliquis emit rem vicioſam quam neſciebat vici=
oſam eſſe ille agere poteſt contra vendentem qui
ſciuit rem petendi partem precij ſibi reddi quam
non dediſſet ſi ſciuiſſet illam rem vicioſam Et hoc
beneficium infra annū Eſt et aliud beneficium
ſcilicet renūciacio ambarum ſupradictarum
Tn poteſt emptor renunciare et renunciacio
prodeſt venditori ſi ipſe venditor morbum ſi vel
vicium ſciuit Et illud ſubticuit i· tacuit nec empto=
rem certificauit racione doli a venditore cōmiſſi
non valet renunciacio predictarum accionū Eſt
quoddam beneficiū ne quis vocetur in Iudicio diebus
feriatis Tn aliquando renūciatur aliquando
non Etiam ſi dies feriati ſunt racione meſſium
aut vindemiarum ex voluntate litigantium
poteſt ipſis feryes renunciare Sed ſi ſunt feriati
in honore dei ut dies natalis domī dies paſcalis
domini et ceteri ac dies dominica non pt renūciarē
quia pacto priuatorum reuerencie diuini nominis·/
renunciare non poteſt et hec dcā de renuncia=
cionibus ſufficiunt **De recapitulacione captm**
Res ſummatim adquirimus· **lxxvij·**
nobis per ſeptem perſonas Primo per nos
ipſos Secundo per pueros noſtros non
emancipatos Tercio per ſeruos noſtros proprios
Quarto per ſerues alienos quibus res noſtras i cō
fidem committimus Quinto per homines in quibus

Vsum iudicium habemus Sexto per procuratores Septimo per varias rerum causas Sequitur

Tercius liber Capitulum primum de actionibus

De inicio secundum

De Comodo tercium

De deposito quartum

De Creditore et credito quintum

De Pignoribus sextum

De Promissionibus septimum

De fideiussoribus rubrica octavum

De Pactis Rubrica nonum

De Divisionibus pactorum decimum

De Pactis capitulum undecimum

De Divisione pactorum xii.

De Pena pactorum xiii.

De Alia divisione pactorum xiiii.

De Speciebus pactorum xv.

De Inutilibus pactis xvi.

De Translacione xvii.

De Literarum obligacione xviii.

De Obligacione per consensum xix.

De Rerum mutacione .xx.

De locacione et conduccione xxi.

De Emphiteosi et iure eius xxii.

De Societate xxiii

De Mandato xxiiii

De Obligacionibus quasi ex contractu xxv

De Solutionibus xxvi

De Contractu Rubrica xxvii

De Obligacionibus xxviii

De Effectu furti xxix

De Actionibus furti xxx

De Sacrilegio xxxi

De Raptoribus xxxii

Que sit natura mutui. Quis possit mutuare. In quibus rebus consistit mutuum. Que actio oritur ex contractu mutui. Primo mutuum est unius rei pro altera eiusdem nature et qualitatis prestatio.

Definitio Mutui

Dicitur enim mutuum unius eiusdem nature quod ex meo fit tuum. Mutuare potest omnis qui et contractum facere potest. Per mutuum contrahitur obligatio mutui dantis. Contrahitur autem mutuum non ex solo pacto sed etiam rerum interventu ut cum certa res datur pro certa nec minus nec plus nec melius quoniam si secus extunc esset contractus viciatus et usurarius. Luca mutuum dantes nichil inde sperantes.

Mutuare quis possit

Argument: a specie ad genus affirmat: valet.

Qualiter contrahitur mutuum

Natura mutui est in quantum res conceditur quod similis eiusdem nature et bonitatis reddatur. Mutuum consistit in certis rebus que pondere numero et mensura constant velud auro argento ere pecunia numerata frumento vino et oleo.

Natura mutuj

Nota is qui non debitum accepit ab eo qui per errorem solvit re obligatur datur quod solventi contra debitum eum condicticia actio ex eo apparet enim solvere oportere ac si mutuum accepisset. Unde pupillus sive ei sine tutoris auctoritate non debitum per errorem datum est non tenetur in debiti condicione magis quam mutui donacione et dacione.

accipiente

Nota

Solutio dubij

De Comodato Capitulum tercium

De comodato vero nota quid sit accomodatum. Unde dicitur. Quis possit comodare et in quibus rebus consistit. Que natura comodati. Que res poterunt comodari. Que differencia inter mutuum et comodatum. Que actiones oriuntur ex contractu comodati. De primo. Comodatum est alicuius rei ad aliquem specialem usum ut notetur differencia inter precarium et comodatum. Quia quamvis precarium conceditur nobis non tamen gratis dicitur gratuita id est gratis data et concessa quia si intervenerit merces tunc dicitur locatio et conductio. In comodato non dominium

De comodato

Definitio comodati

Expositio defini:

Nec possessio rei transfertur ut sit in mutuo.
Dicitur autem comodatum est comodo utentis
Quis possit comodare
data vel concessa. Potest tamen comodare et ei co-
Argum: a gne affirm: ad specie. est. ergo no valet
modari omnis qui contractum facere potest ut
supra visum est. Comodatum consistit in rebus mo-
bilibus ut in curru aratro et se moventibus ut in
In quib. reb. consistat comodatu
omnibus animalibus homine equo et bove. Con-
sistit etiam in corporalibus ut in servitute et habi-
Natura Comodatj
tatione et ceteris. Ea vero que usu consumuntur
ut pecunie vestes frumentum oleum et vinum
comodari non poterunt quia restitui non possunt
eadem et talia qualia comodantur. Sed ad hoc
comodantur pecunie ut divitum pompe amplius
ostendantur aut etiam opera pietatis exerceantur.
Etiam ad hoc comodantur famulis pecunie ut pe-
divitis gratia minacionis loco intercedat. Natura
Qualis actio oriatur ex contractu Comodatj
comodati est ut ipsa res comodata talis reddatur
qualiter est concessa. Immo nec res nostras et etiam ali-
enas nobis concessas aut comissas et hec res omnes
restitui debent ut concesse fuerunt. Immo si fur aut
predo accomodante erit habet accomodati actionem
si predata aut furata ei integraliter non restituatur.
Hoc tamen fallit in tribus casibus scilicet ubi dominus
rei cum ipso fure currat vel predone currat vel si
pretor in sua potestate habens furtum intercederet vel
si res accomodata accomodatarie fuerit. Differentia
Differentiæ tres
triplex est inter mutuum et accomodatum. Prima in mu-
tuo eadem res non redditur sed similis. In comodato vero
eadem. Item mutuo quocumque casu fortuito adve-
niente semper requiritur restitutio. In comodato
vero exactissima diligentia custodiende rei pre-
stite videtur quod non teneri nisi sua culpa ille casus
evenisset. Item in mutuo transfertur rei dominium.
Quib. casib. non dat. actio Commodati
In comodato vero non. Sunt autem casus fortuiti
incendium naufragium latrocinium aliorum hostium

Incursus et ruina Oritur vero ex contractu co-
modati actio ~~contra~~ directa et contraria Actio Oriuntur Actiones Comodati
directa datur comodanti et eius heredi contra como-
datarium et herede ipsius Contraria datur comodatario
venit autem in directam actionem rei comodate de-
teriorate restitucio Non enim videtur res reddita si
deterior reddatur et ideo prestabit interest Si vero
non restituatur tunc contra contumacem iuratur in
litem Si autem non fuerit contumax sed culpa resti-
tuere recusat rem tunc estimentur illas res quanti
fuerint ab illo tempore more usque ad sententiam diffin-
itivam Sed in iudiciis stricti iuris estimatur a tempore
more usque ad tempus litis contestate Item venit
in hanc actionem dolus lata culpa levis et levis-
sima et hoc cum gratia accipientis fit accomodatum
quod frequenter contingit Si autem gratia dantis
fit quod raro accidit tunc non verbi gratia cum quis como-
dat sponse sue ornamenta ut ornatior ad eum perdu-
catur si non reddantur tunc prestatur dolus et lata
culpa Si ego accomodo alicui equum meum ut in meo
negocio ipsum equitet Si vero gratia utriusque comoda- Exempla
tum fiat ut cum communem ac amicum invitamus
et tu curam rei ipsius ab eo suscepisti Ego vero tibi argen-
tea vasa et cetera necessaria comodavi Si hec fue-
rint amissa tu teneris michi de dolo de lata culpa
et levi non autem de levissima Exemplum de dolo ut si De dolo Exm
rebus tuis salvis accomodata tibi amisisti de lata
culpa ut tu equum tibi comodavi ad villam et tu duxi-
sti eum ad bellum Exemplum de levi culpa ut res
comodatas in cista conclusisti clavis vero incaute
iacere permisisti In hanc actionem nullus casus for-
tuitus venit nisi in quatuor casibus scilicet ubi Modi quib. abutimur re comodata
precedit culpa casum ut tu equum tibi comodavi
in civitate et tu peregre eum equitasti Item ex mora
ut tu equum tibi comodo ad unum diem et [illegible] eum

Ad unum mensem te ex loco ut comodaui tibi equum ad campum et equitasti eum extra territorium. Item exposui ut comodaui tibi equum ad equitandum et tu duxisti eum in aratro uel in currum. Item ex pacto peregi cum te ut extra civitatem non equitares quod totum non tenuisti ergo in de damno teneris. Contractus enim ex conuencione legem accipit. Actio vero contraria datur comodatario aduersus comodantem ut impensas factas in re comodata modica tamen impendia sicut dacio cibariorum ad eum pertinent qui utensilium accepit. Si sciens comodauit vasa viciosa vel rupta aut corrupta propter que vinum vel oleum est destructum aut effusum aut quod intempestive reuocat comodatum. Ut si concessisti mihi vas ad unum annum et reuocasti ad mensem

Contractus

De deposito Capitulum Quartum

De deposito vero nota Quid sit depositum unde dicatur Quomodo contrahitur In quibus rebus consistit Que natura depositi Quando actio depositi Contra quem et in quibus teneatur depositarius Et ex quibus causis depositarius infamatur. De primo dico depositum est quod fidei alicui custodiendum traditum est. Constituitur enim obligacio ex deposito rei tamen depositore semper possessionem et proprietatem retinens. Sed hec fallit in duobus casibus scilicet convencione tacita aut expressa. Expresse trahitur dominium rei ut cum depono apud te quod est in numero pondere et mensura et concessio rerum vel ut idem mihi reddas vel tantundem in genere (eodem). Tacite transfertur dominium rei ut cum depono res apud te non inclusas et non sigillatas quia te videor causa sic apud te deposuisse ut possis ipsis uti vel tantundem in genere mihi restituere. Dicitur autem depositum quasi seorsum positum vel deorsum positum a deponente ut ostendatur totum fidei depositum commissum ad custodiendum

Definitio Depositi

Unde dicatur depositum

Quod tum enim depositum est Depositum consistit in
In quib. reb. consistit depo.
rebus mobilibus que numero pondere et mensura con-
stant Et in rebus se moventibus ut in animalibus Casu
aliter eciam consistit in rebus inmobilibus cum res de-
ponitur in manus iudicis Solet enim depositum per
Immobilis ut puta cum res in sequestro ponitur ut sequestratus et ponitur
cyrographum fieri quod nunc in desuetudine venit
Natura vero depositi est ut semper deposita reddantur
deposito quod fallit in quatuor casibus Primo cum
quis gladium publice deponit et furiose recipit Secundo
cum deponens fuit in exilium missus Tercio cum
fur deponit et repetit Et petitio veri domini cum
petitione furis concurrerit Quarto cum fur rem furti-
vam apud illum deponit cum prius fuit depositum
ut recipi et repeti quandocumque deponens vult eciam
si fide data deponens promisisset nolle repetere infra
Quando depositum repeti potest
annum quia hominis voluntas est mutatoria in
repeticione depositi. nec compensatio nec deductio lo-
cum habet immo nec propter expensas nec propter debitum
habet depositum tenetur retineri Huius actio bone
Qualis sit actio
fidei est et famosi intantum ut si quid sinistri in
re deposita acciderit Depositarius immo heredes
sui suo nomine dampnati infames efficiuntur Hec actio
datur ei qui deponit Sed hoc fallit in quatuor ca-
sibus supra scriptis Hec actio datur omni deponenti
Cui det actio depositi
etiam furi et predoni non obstante suo delicto Ar-
guunt enim hic ex contractu sed ratione furti vel prede
agere non possunt ne ex improbitate sua actionem
consequantur Datur actio deponenti contra de-
positarium vel heredem eius de dolo defuncti Et no-
ta quod in hanc actionem venit dolus lata culpa le-
vis et levissima Dolus pessimus est ut si rebus
Quib ex causis tenet depositarius
tuis salvis rem depositam amisisti lata culpa pre-
sumitur si res tuas in scrinio posuisti depositas
vero in banco reliquisti. Levis culpa est cum depositum
in archam posuisti sed clavem incaute Jacere.

Permisisti. Levissima culpa est cum depositum
in archa clausisti sed archam apertam dimisisti
Item venit ad hanc actionem Sed aliquis pro cus-
todia accepisti si te deposito obtulisti Item venit
ad hanc omnis casus fortuitus pacto mora culpa
usu et loco precedentibus pacto quia contractus ex con-
ventione legem accipiunt Culpa ut cum depositarius
rem depositam alienavit et deinde eam redemit
et in deposito eam rehabuit licet tunc vicium aliena-
tionis per redemptionem purgetur tamen casus
fortuitus si quis evenit non tollitur unde qui
semel malus semper presumitur malus Mora
ut cum depositarius non restituit aut non dedit
rem depositam tempore debito sic ipse tenetur de
casu fortuito dicunt tamen quidam hoc verum esse
si res alias non fuisset peritura alias secus alii
dicunt depositarium et quemlibet debitorem
teneri ex mora quia satis est quod res potuit non
perire penes actorem Item depositarius si gra-
sui res est deposita tenetur de casu fortuito ex usu
tenetur ut concessi tibi equum ad villam extraneam
et tu duxisti eum ad arandum Ex loco tenetur
ut concessi tibi depositum in civitate utendum et
tu peregre profectus depositum meum ex hostium
incursu amisisti Et nota quod dampnatus ex hac
actione infamis efficitur Quatuor actiones

Ex quib. causis depositarii infamat.

ex contractibus descendentes et quatuor delicti
infamant Ex contractibus ut mandati depositi
tutelle et pro socio Ex delictis ut iniuriarum vi
bonorum raptorum furti et doli Unde versus Iu-
dicis dampnatos infames reddat ubique Iniu-
ria furti doli que actio mandati tutele
depositi quod directo Sed pro socio communis
ubique De creditore et credito ca. v.
Et credito Creditum quid sit unde dicatur est

Sunt eius ſpes Unde contrahitur vel quo ad q̄d
teneatur creditor Cuius gracia fit creditum de
primo ſciendū Creditum ē omnis res quā quis Defini: Crediti
Diuis: alteri credit Et dicitur a credendo i. confido Duo Actio
vero ſunt ſpēs crediti ſcilicet ſine pignore et
cum pignore Creditor qui pignus recipit reob vn̄ contrahit
ligatur Creditor tenetur dare de re ipā quam
pignore accepit reſtituendū actione pignora
ticia quaſi alienauerit ſine voluntate credi
toris aut ſi eam ſua culpa perdiderit ſecundū
eſtimacionē debitoris ei perſoluat Sed q̄a pign Cuius grā fit creditum
utriuſq; grā datur ſʒ debitoris quo magis et pe
cunia credatur et eciā creditoris quo magis
pecunia tuta ſibi eius credita Igitur ut ſufficit
q̄ ad eā rem pignoratā cuſtodiendaʒ creditor ex
actam diligēciaʒ exhibeat quā ſi adhibuerit
et fideliter preſtiterit aut aliquo caſu fortuito
rem amiſerit et hoc probauerit ſecurū eundem
de reſtitucōe rei pignorate exiſtere et nichilomi
nus debitum ſuū a debitore integraliter poterit
poſtulare

De Pignoribus Capitulum Sextum

Conuencio factā ē in obligacionibus De pignore
cre[illegible] de pignore Tractatur videndum eſt
de pignoribus Iuxta quod nota Quid
ſit pignus unde dicatur Qualiter obligacio con
trahitur Et quot duplex pignus ſit Que res
impignorari poſſint et queſtio Ad quid datur
pignus ad quid acceptor pignoris teneatur
Quam diu debet ſeruari pignus De primo pig Quid sit pignus
nus eſt res obligata pro debito ad ſecuritatem
creditoris Dicitur vero pignus res mobilis ali
cui obligata quaſi pugno et ore tradita Pignus
contrahitur duobus modis expreſſe et tacite Ta
cite ut bona mariti ſint uxori pro dote tacite.

Obligata et bona conductoris domus invecta
et importata sunt tacite pensionibus obligata
et bona eius qui cum fisco contrahit tacite sunt obli-
gata et bona servi renovata. Pignus contrahit
generaliter et specialiter. Generaliter ut cum quis
omnia bona sua pignori obligavit quo casu in-
telliguntur habita et habenda. Specialiter ut
quando obligatur vinea ager equus tunica
pallium et cetera. Triplex autem est pignus. Ali-

Triplex pignus

ud pignus conventionale aliud pretoriale et
aliud iudiciale. Conventionale pignus est ex ipso
facto sumpsit nomen. Prethorium pignus con-
stituitur per missionem in possessionem. Iudicia-
le pignus est quod per sententiam iudicis obtinet.
Item pignorari possunt omnes res que vendi pos-
sunt. Item obligari possunt omnes res presentes
et future et etiam fructus pendentes. Partus
ancillarum fetus pecorum et omnia que nascun-
tur res corporales et incorporales servitutes pre-
diales et usufructus rusticeque servitutes. Iura
vero prediorum urbanorum pignorari non possunt
ne varietatis usus utencium edificia destruant.
Pignorari autem non possunt omnes res sacre lib-
homo nisi in casibus suprascriptis liber homo sen-
eus potest poni in obstagio non pro pecunia sed pro
commodo pacis vel consilii causa. Dator pignoris
tenetur solvere debitum etiam si pignus perit sine
culpa creditoris nisi sit pactum quod amissio pigno-
ris liberet debitorem. Debitor impensas in pignore
factas a creditore bona fide factas tenetur solve-
re ut debitum principale nisi fuerint immoderata.
Sed rem pignoratam alteri pignorari non potest

Crimē stellionatus

vel non debet. Alioquin stellionatus crimine
poterit accusari nisi res talis sit quod utrique cre-

Sufficiat Debitor sciens rem alienam et absque
domini illius voluntate obligauit eandem
vel rem obligatam per se sumpserit crimine
stellionatus subiectus erit Creditor autem
debito integre persoluto pignus reddere tenetur
Integre dixi · quia pro parte debiti totum
pignus creditori manebit · et tenetur reddere
pignus non alibi obligatum nec deterioratum
Item aliquando itur de contractu pignoris
ad contractum emptionis et illud est pernitiosus vsu-
rarum · vt cum creditor dicit debitori · si tu non
liberaueris pignus tali vel tali die tunc sit
meum tamquam res emptitia Presumitur enim omnis
contractus illicitus in quo pena adicitur que
legittimum modum vsurarum excedit vt sic Ego
obligo tibi domum meam pro decem talentis que
valet xx · talenta tali pacto si non redimero ex
tali die quod sit tua Pignus preterea est duplex — Alia pignoris diuisio
mobile et immobile Mobile duplex quoddam enim
se ipsum mouet vt omnia animalia edentia que ser-
uari poterunt in pignore vsque ad tercium diem com-
plete Pignus autem se ipsum non mouens sed ab alio
mouetur ut est vinum oleum frumentum et cetera quod
debet xiiij · diebus seruari in pignore Pignus vero
immobile · debet sex septimanis seruari et postea cum
bona conscientia vendi Pignora itaque aliis non
debent obligari neque donari sed solum vendi Et hoc — Pignus debet tantum vendi
ideo quia si in vendicione aliquid remanet vltra
sortem hoc debet illi cuius res fuit dari Si vero
defecit tunc creditor agat supplementum si sit
est exceptum aliter non * nec aget ad supplementum
Et nota si quis dat pignus voluntarie sine
iudicio coactus adhuc semper ante ipsius vendi-
tionem debet sibi per famulum Iudicis insinuari

* Quia si quis malum pignus ab aliquo recipit dampnum erit suum

Si wlt redimere iuſte tunc et licite venditur

De Promiſſionibus Capitulum ſeptimum

Promiſſio quo contrahitur Et actiones diriguntur Quot modis fiat promiſſio de duobus vel pluribus promiſſoribus Et ſunt ſpes ſtipulacionum ſeu promiſſionum Que res poſſunt ſtipulari de utilibus ſtipulacionibus Que inutiles ſunt ſtipulaciones i. promiſſiones Et qua obligacio contrahitur multis modis ſcilicet promiſſione fideiuſſione pacto et pactorum adiectione et de hiis omnibus videndum est in proceſſu

Quomodo Promiſſio contrahitur

Per verbis contrahitur obligacio ex interrogatione precedente et reſponſione ſubſequente ut cum aliquid dari vel fieri nos ſtipulatur ſic dicendo promittis mihi dare vel facere hanc rem et ille reſpondit promitto Vel ſic promittis michi per tuam fidem dare decem aureos et alter dicit promitto per meam fidem ubi ſtatim erit obligacio Ex hac promiſſione due oriuntur actiones una condictio certi ſi certum contineat Alia actio incerti ſi dubium contineat

Quot modis fit promiſſio

Tribus vero modis fit promiſſio aut ſi pure aut in die aut ſub condicione pure fit veluti cum quinque aureos mihi ſpondes et ille dicit ſpondeo iſtud ſtatim debetur ſed peti non poteſt antequam tota dies promiſſionis expiret Hoc tamen fallit ſi debitor eſt fugitivus aut ſi bona ſua dilapidat aut ſi civitatem demeretur et ſi bona ſua publicantur tunc eum ſtatim petere poteſt et areſtare aut interdicere

De Areſte & inter dicte

Idem eſt ſi moritur nullo herede relicto Sed quid ſi aliqui alii debitores priores ipſi petunt debita ſua in iudicio dico qui prior eſt in interdicto ille prior erit in ſolvendo

NB

Sed contra hoc eſt regula generalis Qui prior eſt tempore pocior eſt et iure Reſpondeo quod hic ſtatur conſuetudini provinciarum Eſt autem conſuetudo

Venetis Ex tota debitoris ſubſtancia diuidit Consuetudo Venetoꝝ
inter omnes creditores vnicuiqꝫ ſecundū partem
contingentem Et ē bona conſuetudo ne vnus to^m
debitū ſuum adqrat alter vero nichil habeat Sub
condicione fit promiſſio aut ſtipulacio veluti ſi
Si fit Iudex aut conſul tunc decem aureos michi
dare ſpondes et ille dicat ſpondeo Si condicio exta-
bit tunc promiſſum et debetur Si non tunc nō Ex
condicionali condicione ꝛ ſtipulacōe tantū ſpes
debiti ē Si ante aliquid contigerit ſpes fruſtratur
Loca autem ī promiſſionibus inferre ſolemus ve-
luti decem aureos michi dare promittis et nō ſolū
res promitti poteſt ſed eciam factum veluti pmit
tis hoc facere promitto Quando vero duo vel plu- De duob. vel plurib. promissc
res ſimul vni promittūt et non qlibet per ſe aliq
vt tūc omēs in ſolidum tenentur et promiſſarius
pt debitū ab omnibus vel ab vno eorū a quocunqꝫ
voluerit repetere et quicunqꝫ debitum illorum
ſoluerit omēs liberat habet nichilominus ſolues
actionē contra illos qui ſolucionem non fecerit pro
parte illos contingētes hoc ē verū ſcdm ius Antiq^m
Nouū autē ius uolt ꝙ creditor debet ab omnibus
promiſſū petere ſi ſunt pn̄tes aut ſi viuūt Et ſi qs
eorū non ē ydoneus ad ſoluendū tūc reliqi ſoluāt Et
Si ūi vnus eſſet ille perſoluet totū Quando autē
vnus pluribus obligatur in ſolidum omib9 tenet-
tur quilibet pt facere et petere totū Cū aute vnū
eorū deſcitū ~~eorū~~ aliorū ſoluerit ab omib9 libera-
Si autem vnus obligatur pluribus ſeparatim et
dicat vnicuiqꝫ vrm dare vel ſoluere ſpondeo iſtud
non erit vna obligacio vnio alia et alia qā primo
vni deinde alijs Tres autem ſpēs diuiſionis pro-
miſſionū ut ē iudicialis pretoria et conuencōna-
lis Iudicialis ē que per ſcienciā iudicis diffinit-
veluti caucō de dolo Caucio de ſeruo fugitiuo :~

[margin:] Quid sit p[re]toria promissio

Prosequendo vel de precio valet restituendo. Pretoria
promissio est que ex mero pretorio officio emergit
veluti damno infecti vel legatum vel edilicie vel
rem salvam facere pupillo. Conventionalis est ex con-
ventione utriusque partis concipitur quarum tot sunt
genera quot sunt res de quibus contrahi potest. Omnes
res que dominio hominum subiciuntur promitti poterunt
sive sint mobiles sive inmobiles presentes sive future.
Inutiles stipulationes multe sunt ergo quod multe
sunt res que in stipulatione et promissione venire non
possunt veluti res que in rerum natura non sunt ut homo
mortuus vel que in rerum natura non sunt ut ipocen-
thaurus et res que in rerum natura non erit ut chy-
[margin:] De duob[us] vel pluri[bus] promiss[ionibus] — se
mera. Sed neque luna venit in promissione quia impos-
sibile est ea nobis subici. Item res sacra res religiosa
et res publica et res cuius non est commercium et liber ho-
mo promitti non poterunt secundum hominum disposi-
tionem. Mutus surdus stipulari non possunt quia in sti-
pulacione requiritur interrogatio et responsio que isti
facere non possunt. Furiosus etiam promittere non
potest quia nullum negocium gerere valet ergo quod
intelligit quid agit nec pupillus sine sui tutoris au-
ctoritate nisi pro delictis erit vel commutatis. Inter
absentes autem verborum obligatio fieri non potest
quia ibi requiritur loquela. Obligatio etiam contrahi
non potest super condicione impossibili ut si celum tetigero
dare tibi promitto. Item inutilis stipulatio que ex turpi causa
ut puta si promitto velle homicidium vel furtum. Nam
scribitur In turpi voto muta decretum et in mali pro-
misso rescinde fidem. Inutilis stipulatio est si quis alium
[margin:] Inutilis stipulatio
aliquid daturum vel facturum promittit inutilis est
promissio et que fit per metum aut dolum. Inutilis stipu-
latio si quis ad ea ad que interrogatus est non respondet.
Sed si tu stipularis in die futurum et ipse respondet de presenti.
Inutilis est stipulatio si ab eo stipularis qui tuo iuri

Subiectus est vel e converso ut servus aut filius fami-
lias quia uxor tua et filii tui eadem esse intelligitur
Nemo potest sibi stipulari aliquid post mortem suam
nec e converso Inventae sunt stipulationes ad hoc ut
quisque sibi adquirat quod sua interest Et nota quod si quis
certus vult esse de promisso penam adicere debet in stipula-
tione ut sic promittis quod nisi michi hoc dederis vel fe-
ceris quod promisisti dabis mihi tantum vel tantum vel
hoc tantum

De fideiussoribus Capitulum octavum

De fideiussoribus qui promissori vel debitori non 1
confiditur oportet igitur ut ponat fideiussores
Igitur de fideiussoribus est dicendum Et primo
Quid sit fideiussor Quis possit fideiubere pro quo possit
recipi Ad quid teneatur fideiussor et ad quem ille cui fide-
iussit Utrum fideiussio transeat ad heredes Et primo
fideiussor est qui alterius obligationem in sua fide recipit
Hic nota quod quamvis fideiussor mandator et constitutor
quasi idem sint differunt tamen ratione Quia fide-
iussor est qui promissione pro alio obligatur illo nichi-
lominus obligato remanente Mandator autem qui
mandat creditori ut aliquid credat super ipsum Consti-
tutor est qui se debitorem pro alio constituit Et secundum
hoc tres actiones oriuntur Alia ex fideiussione alia ex
mandato alia ex constituto Fideiubere possunt omnes 2 Quis possit fideiubere
qui se obligare possunt rebus verbis legis exceptis
militibus clericis et mulieribus qui tamen si fideiusserint ob-
ligantur Religiosi etiam fideiubere non possunt sine sui
abbatis mandato Canonicus fideiussor accipi potest
pro omni homine pro pupillo prodigo et furioso etiam pro illo qui
pro se fideiubere non potest ut orphanus prodigus Et quia
isti nec naturaliter nec civiliter obligentur tamen Solutio dubii
fideiussores eorum tenentur efficaciter nec obstat quod dicitur
fideiussorem non posse in plus obligari quam ipse principalis
sit obligatus Ratio quia obligatio fideiussoria in nullo in
plus debet esse in accessione quam in principali Sed nota quod
est accessoria

Plus quatuor modis accipitur Re Causa tempore
et loco Et quicunque hoc fecerit cadit a causa item
patitur de plus petendo Pupillus sine auctoritate
tutoris tenetur de re i. de debitis propriis Teneturque
pupillus si dampnum facit in rem communem Et de his tamen
obus tantum fideiussor eorum tenetur non de aliis quia fide
iussor in duriori causa non potest obligari quam prin
cipalis Et sciendum quod cum veteres creditor habuit
potestatem agendi contra quem voluit sive contra princi
palem sive contra fideiussorem Hodie vero non licet
exigere a fideiussore reo presente et ydoneo existente
in solvendo in toto vel in parte Et si reus absens fuit
dabitur certum tempus scilicet quatuordecim dierum infra
quos dies fideiussor potest reum adducere ad eum primo
conveniendum ipsi fideiussori in subsidium reservato Et
si plures sint fideiussores tunc quilibet eorum tenetur
in solidum nisi actor voluntarie dividat actionem
suam agens contra unum quemquam pro parte sed
eligat unum de pluribus agendo contra eum in solidum
et non exigit ab aliis. Hoc est contra novum ius
quod dicit quod actio dividenda sit inter eos eo quod in solidum
omnes tenentur nisi huic iuri sit pacto renunciatum
cum actioni sit standum Ceterum si quis agat expresse
de sorte et fideiussor de usuris non videtur obligari quia
in maiori quantitate quam actum est obligari non debet
Et nota si fideiussor obligat se simpliciter ad omnia
que reus principaliter tenetur et sic licet de usuris
~~non dandis~~ secundum canones Et quecunque exceptiones prin
cipali competunt etiam fideiussori competunt In quatuor casibus
agere potest contra principalem debitorem Primo si diu steterit
in obligatione Secundo si reus est dilapidator operum suarum
Tertio si fideiussor condempnatus est creditori Quarto
si conventum est a principio scilicet ut liberet eum a fideiussione ✗
Reus ante contra fideiussorem agere non potest nisi a cre
ditore ei actio concedatur Est autem facienda cautio ante
✗ quia non plus vult stare in fideiussione

3
Utrum creditor contra principalem aut fideiussorem agat.

4
ad quid teneatur fideiussor

ut de debitis teneatur tamen competit sibi exceptio de usuris non dandis

Utrum fideiussio transit ad haredes

Soluitur quia postea cedi non potest amplius Deo gratias

De pactis primo **De Pactis Capitulum nonum**
videndum Quid sit pactum vnde dicatur De pac-
torum diuisione Quibus prodest pactum Quan-
do pena posita in pactis committitur i. incurritur De spe-
ciebus pactorum De differencia inter pactum et promissionem
De Primo pactum est consensus duorum vel plurium
in idem alteri ab altero paciscencium aliquid dandum
vel faciendum Et attende diligenter singula verba dif-
finicionis Dixi enim pactum est consensus quia consensu
perficitur vt in empcione et vendicione et hoc dicitur ad
differenciam stipulacionis in qua non solum consensus
sed verba necessaria sunt quia habet fieri per interrogacionem
et responsionem et necessarium ut in pacto sint duo vel
plures qui consenciant in idem ~~diuidendum~~ dandum
vel faciendum Et dico in idem et non in eodem quia si
ego et tu consentimus quod socrates sit lapis hoc non est pactum
quia talis consensus non obligat vnum alteri nec est dandi
nec faciendi Dixi etiam alteri ab altero quia si con-
sentimus quod vnus nostrum det thycio vel ticius det com-
munem non est pactum ~~vel~~ tercium alteri stipulari vel pacisci ne-
mo possit Et quia non obligatur aliquis regulariter
alterius negocium promittendo Dicitur autem pac-
tum a pactione i. pacis actione et a pace et actu Nam
qui paciscuntur ex ~~…~~ diuersis et contrarijs animorum
motibus post multa ~~contraria~~ varia ad concordiam i. vnam
consonantem sentenciam ducuntur et conuenire di-
cuntur vel dicitur pactum a palmarum i. manuum percus-
sione quia consencientes et paciscentes ad inuicem
sibi solent coniungere veterum more qui quando se ob-
ligabant palmas manuum sibi inuicem dabant in
signum non violenda fidei promissa Et est nomen pactum generale
ad omnia que agitur causa obligacionis contrahende
vel tollende **De diuisione pactorum Capitulum decimum**
Pactorum multe sunt diuisiones Sed de aliquibus

in signum non violande fidei promisse

Nunc ut tangam pactorum alia sunt utilia alia inuti-
lia. Utilia pacta sunt pacta vestita que ratione
personarum aut rerum secundum iuris ordinem sunt hoc
est quod persone que pactum faciunt sint tales quod se obligare
possint et res super quam fit pactum sit talis quod non
sit prohibita a lege alienari et quod in obligatione ordo
servetur iuris ut supradictum est de personis rebus et
obligationibus. Pacta vero inutilia sunt que sunt
contra leges contra consuetudines et contra edicta
pretorum et in fraudem. Dixi contra leges fieri pactum
quando predium minoris alienatur sine decreto iudicis
autem quando alienatur fundus dotalis. Contra consti-
tutiones fit cum advocatus pasciscitur cum clientulo de
quadam parte litis habenda pro salario suo. Contra
edicta pretoris fit ut si fiat pactum quod liceat alicui facere
furtum sine pena. In fraudem autem fit pactum multis modis
quia fit fraus de persona ad personam aut de re ad rem
de contractu ad contractum alterum vel de contractu ad con-
tractum alterum vel de contractu ad contractum alterum vel
de contractu eundem de nomine ad nomen aut de facto
ad factum. De persona ad personam fit fraus ut ego tutor et
curator quia prohibeor aliquid emere de bonis pupilli
mei illud non emo per me sed per interpositam personam
ut per uxorem vel per filium vel alium extraneum meo tamen nomine.
De re ad rem fit fraus sic enim prohibitum sit mutuare pecuniam
filiofamilias ego pecuniam non mutuo sed aliquam rem do sibi ut
sibi illam vendat et utatur pecunia. De contractu ad
contractum alterum fit fraus sic vir et uxor stante matrimonio
prohibentur ad invicem donare unde non donant sed dona-
tionis causa vendunt. De contractu ad contractum eundem
fit fraus ut cum mutuare pecuniam debitori Titio et mulier vellet
fideiubere pro eo ego econverso ne mulier defendatur bene-
ficio Valeriano consulti mutuo mulieri pecuniam et Ti-
tium recipio fideiussorem. De nomine ad nomen fit fraus ut
si prohibetur aliquis esse prepositus alicuius terre ipse facit

constitutiones

Quando

Modi quibus fraus fit

Aut

ad contractum

Velleiano

de fensore

Eligi in fideiussorem vel in procuratorē terre quod idem est mutuato tamē nomīe de facto ad factū fit fraus sicuti vendidi tibi ancillam meā cō pacto ne prostituas eā in lupanari ad faciendum questum sui corporis tu vero non in lupanari eam sed in caupone ut ministret ibi quod idem ē quantū ad effectum Et nō solum predictis modis sed etiam alijs occultis fraudibus — occulte fraudes

Pacta fiunt et reddūt inutilia Nam si pactum factū est inter debitorem et creditorem ut liceat debitori ipm pignus distrahere non valet Et ē ratio ne debitor invitetur ad delinquendū .i. solucione denegandam Pactū in quo quis generaliter sub involuto verborū fine — * suspecta ... non valet et ē ratio ne quis ... et

ret quod specialiter non esset sumpturus Pactum de dote ulteriori die reddenda non valet Et ē ratio quia dampnosum ē doti ī publice utilitati Pactū factum ut maritus dampnetur ... ultra illud quod facere non possit non valet Racio quā est contra bonos mores et pactum factum inter militem et eius adversariū qd miles possit ēē procurator non valet ea racione quia eet contra mores et contrariū publice utilitati Ideo quia milites nrī arma scire et non leges aut iura debent Pactū quo remittitur expressum sacramentū calumpnie nō valet Et hoc ideo quia publice utilitatis ē ut fides sine omī suspicione procedat Pactū factum ut non obstante huius modi facto revocari possit non valet quia iusta pacta numquam revocari possunt — Regul. iuris: Quod sel placuit :—

De pactis Capitulum aliud unde cimum

Secunda divisio qd pacta alia sunt alia nuda alia qd vestita Nuda pacta sunt que nō continent causam nullius efficacie cum ē alicuius rei tradicio sine causa — Nuda Pacta

Dicuntur etiam nuda quia nō vestiunt infra scriptorū sex modorū Et hec nuda pacta nō sūt efficacia ad obligandum vel ad agendū licet prosint ad defendendū quia nudum pactum regulariter non parit actionem sed exceptionem Pacta autē vestita efficacia et inutilia sūt ad obligandum et ad agendum Et dicitur pactū vestitum sex modis scilicet re verbis lrīs consensu coherencia — Pacta vestita

contractus et interventu rei Sed de predictis quatuor modis — p et hec seq

Primis supra habemus exempla ubi dicitur quibus modis re contrahitur obligacio. De Quinto vero scilicet coherencia contractus est exemplum ut si vendendo tibi et in ipsa vendicione intervenit pactum quia ego debeo manere in domo usque ad annum istud vestimentum postea non valet quia nudum est ratione illius pacti vestiti scilicet vendicionis in qua positum est valet. De Sexto autem scilicet rei interventu est exemplum ut puta promisi tibi aliquid dare vel facere ut tu michi aliquid dares vel faceres. Unde incontinenti cum dedero quod promisi est statim pactum vestitum ex parte mea. Et ideo interventu eius quod tibi dedi es michi obligatus ad id michi dandum quod promisisti. Et nota quod primis quatuor modis non dicitur proprie pactum vestiri quia illud proprie dicitur vestiri quod nudum est. Sed pactum quod fit rebus verbis litteris vel consensu ab isto instanti nativitatis sue procedit vestitum et tum ex incipit vestitum est. Pactum vero quod vestitur coherencia contractus aut interventu rei primo est nudum licet hiis modis intervenientibus accipit vestitum.

Sed coherentia

vel faciendum

De divisione pactorum Capitulum duodecim

Tercia divisio est quia pacta alia consistunt in dando alia in faciendo. In dando ut si promisi tibi dare equum vel aliam rem. In faciendo ut conveni tecum tibi facere domum. Quarta divisio est quia alia sunt pacta expressa alia tacita. Expressum ut si conveni tecum tibi dare aliquid vel facere. Tacitum ut si conveni domum tuam et in eam introduxi res meas. Tacite videor tecum ~~pepigisse~~ pepigisse quia importata et invecta tibi obligata sunt. Promissione etiam tantum est pactum ut si creditor restituit debitori suo cirografum seu instrumentum debitum ibi tacite videtur ei fecisse pactum de non petendo. Item pactum tacitum est ut si habeam tres debitores qui tenebantur in xv mercis et erat unusquisque in solidum obligatus et ego recepi ab uno eorum quinque. Ita ego videor renunciasse iuri solidi et pactum tacite fecisse non petendi ab uno quoque eorum nisi quinque. Quinta divisio est quia

mercita

Quinta divisio

Pacta ſunt alia obſcura alia clara Clara ſunt
in quibus ambiguitas et obſcuritas non ſeruatur
hec ſi ſollempniter ſunt facta ſeruari debent quia
nichil eſt quod magis hominibus conveniat quam
pacta ſeruare Obſcura vero pacta ſunt que poſſunt
habere duplicem intellectū vt ſi dixerit venditor
domus ſtillicidia ſicut ſunt rei vendite ita ſint et
intelligit venditor quod ſeruitus ſtillicidij recipiendi
debeat are vendite adhec Emptor vero intelligit quod
debet rei vendite inesse Sed hec obſcura pacta ſunt
interpretanda contra proferentem quia eius poteſtati
fuit legem apertius ſcribere Sexta diuiſio quod pac- Sexta diuiſio
ta alia gratuita alia non Pactū gratuitū eſt vt cū
nullo dato plus gratis quam promiſſionis cauſa
debitū remittitur Non gratuitū pactū eſt tranſactio
que debet et habet fieri aliquo dato vel retento vel
promiſſo Proſunt autem et porriguntur pacta ad illas
tantum perſonas inter quas perſonas facta ſunt Sed alijs
perſonis regulariter non valent Hoc tamen fallit
in infraſcriptis cauſis quia pactū reo principali de
non petendo prodeſt fideiuſſori niſi in paciſcendo aliter
actū ſit vel ſi fideiuſſit fideiuſſor in rem ſuam propriam
quia hijs tribus caſibus pactum non prodeſt fideiuſ-
ſori Sed contra pactū fideiuſſoris non prodeſt reo
quia ſi ſicut rei interſit a fideiuſſore non peti quia fideiuſ-
ſor habiturus erat regreſſū contra reū non tamen
intereſt fideiuſſoris a reo non peti cū reus contra fide-
iuſſorem non ſit habiturus regreſſum niſi fideiuſſor in
rem ſuam propriam fideiuſſiſſet quia tunc fideiuſſor eſt
accipiendus pro reo et pactū illius rei prodeſt fideiuſſori
et pactū fideiuſſoris acceptū in rem ſuam pro pactū
fideiuſſoris non prodeſt reo cum fideiuſſore Sed ſi expreſſe
agitur quod proſit pro reo et fideiuſſore tunc prodeſt
eis Pactū vnius rei debendi prodeſt alteri Pactum
cū vendicione vel donatione prodeſt emptori Vel

Donacione prodeſt emptori vel donatori quia ſuccedit
in rem propriam pactū cū filio vel ſeruo prodeſt patri vel
domino Pactū autem procuratoris prodeſt domīo et nō
nocet niſi in tribus caſibus hoc ē ſi habet ſpāle mādatū
vel ſi in rem ſuam conſtitutus ē vel ſi habet liberam et
generalem adminiſtracionem Pactū tutoris prodeſt
pupillo· et eciā nocet ſi fiat bona fide et non animo de-
predandi **De Pena pactorum Capitulum ſequitur**

Tredecimum

Videndum ē eciam quando
in pactis pena apposita committatur Eſt igitur
Sciendū quod pena in pactis apposita aliquando
committitur aliquando non Si enim convencio incipit a
condicione vt ſic Si Tithum non ſtatuero ſi vivit decem
dabo Committitur pena cum certum erit conventū dari
non poſſe Si vero incipit a precedente paccione vt ſic ego
promitto dare Thicium alioquin pena nomīe x dabo tunc
precedens accio ē obligatoria quia pactū veſtitū commit-
x pena titur ex quo dare potuit et non fecit· aut precedens
paccio non obligatoria et tunc committitur pena nec
deinde lite conteſtata ſuper eo quod in pactum deductū ē

De alia diuiſione pactorū Capitulum xiiij·

Septima diuiſio Pactorum

Pacta alia aliqua ſunt ſecundum leges aliqua
preter legem Quando fit pactū ſecundum leges
vt puta cū tibi aliquid dare vel facere ſecundum
quod lex promittit tunc ſi ē pena promiſſa illa poteſt
peti vel res vel alterū eorū ſolum niſi ſit dictum quod pena
ſoluta ratū maneat pactū tunc enim vtrumque poteſt peti
Quando autem fit pactū preter leges ſcilicet quando
pacto aliquid promittitur quod neque lege expreſſe pro-
mittitur neque prohibetur expreſſe vt cum promitto ti-
bi factū alienū et ſi nō fiat ~~fecit~~ promitto penā vel paciſcor
alteri dare et ſi non detur ſtipulo penam Et licet non
valeat principale quia factū alienū certū promittere
nō poſſū nec alteri paciſci tenet tamen promiſſio Quando
fit pactū ſic contra leges vt quando promittitur aliquid

Quod a lege prohibetur ut res sacra res reli-
giosa liber homo tunc utrumque non valet neque prin-
cipale neque pene promissio Quia quod legis fit pro-
hibito habetur Pena vero pactis adicitur aut cum
condicione aut simpliciter Cum condicione ut Ticium
tibi dare promitto si vivit tunc stante condicione stat
et pena Si simpliciter tunc aut pactum adimplere
potuit et noluit committitur pena Si voluit et non potuit
quia forte Ticius mortuus est aut fugitivus tunc nulla
obligatio oritur ergo nec pena committitur nisi specialiter
sit de pena solvenda exceptum Adicitur etiam pena quan-
titati aut speciei aut facto Quantitati ut sit promitto
tibi dare x sub pena dupli tunc ipsa pena quantacumque fuerit
reducitur ad legittimum modum usurarum sortis pro-
misse et hoc ideo quia ex quantitate pecunie solet
committi ~~fenus~~ foenus ut patet in mutuo in quo solo usura
committitur et non in aliis contractibus Si vero adicitur
speciei ut promitto tibi equum vel aliam speciem sub
pena x librarum Illa pena exigitur tota Idem est si
adicitur pena facto ut sit promitto tibi facere domum
sub tali pena adiecta speciei vel facto quantacumque fuerit
exigitur tota

De Speciebus pactorum Capitulum quintum decimum

Pactorum vero species sunt due quedam in rem
quedam in personam In rem sunt ut quod ge-
neraliter paciscor ne petatur In personam
quod non a persona petatur In primo autem casu nec
ab illo cum sit pactum peti potest nec ab heredibus eius nec
ab eo qui paciscitur nec eius heredes petere possunt In se-
cundo secundum pactum personale ad alterum non spectat nec
etiam ad heredem Utrum autem in personam pactum sit vel in rem
ex necessitate quam ex mente existimandum plerumque enim
persona pacto inseritur non ut personale sit pactum sed
ut demonstretur cum quo pactum sit factum

De inutilibus pactis Capitulum sextum decimum

Pactorum divisiones ut supra sunt due quedam

Margin notes: infecto — cont. — minus — fuerit — Poena quantitati adie[cta] reducitur ad legittim[um] modum usurarum — Octava divisio Pacto[rum] — Nona divisio

Qui nō eſt doli capax paciſci nō pt ſine tutoris auctē

Utilia quedam inutilia Utilia ſunt pacta veſtita et
hec ſemper ſeruanda ſint Inutilia ſunt pacta multa
Primo racione perſone ut ſi paciſcatur furioſus qui nec
expreſſe nec tacite conſentire pt ſed nec matrimonium
contrahere nec ſe ad religionē obligare pt q̄a neſcit q̄d
facit Si autē habet lucida interualla tūc ſecus ē ſine
tutoris auctoritate Idem i prodigo ſurdo et muto Idem
in viro et uxore qui ſibi donare nō poſſunt Idem inter
prēz et filiū quia una perſona cenſetur Idem int̄ dn̄m et
ſeruū Sunt et pacta inutilia racione rerū ut ſi q̄s paciſca
tur res que in rerum natura nō ſunt nec fuerūt nec erūt
et que in cōmerciū non venerūt ut res ſacra u' religioſa
et nec liber homo Item pactū turpis vel et impoſſibilis
de iure vel de facto nullam obligacionem adducit Item in
utile eſt pactū in rebus ſpiritualibus dandis et cōferend
in rebus q̄z prohibitis et in rebus que ſunt contra anime
ſalutem Et Nota q̄ omne pactū quod non vergit in
aīe ſalutē nec in dampnū alterius ſit ſeruandū q̄a nl̄
melius quo ad deum et ad mundū quā iuſtū promiſſum
ſeruare pactū et promiſſum quaſi idem ſunt in omnibus
ſed differūt ſolum in hoc quia pactū ē duorū vel plurium
conſenſus in idem dandū vel faciendū Promiſſio autē
pollicitacio eſt unius ſolius nō conſenſu tm̄ ſed eciā ſer
mone Item pactū fit multis et varijs modis precede
tibus conſenſum promiſſū vero fit ex ſimplici interroga
cione et reſponſione ut ſupra dictum eſt

Pacta inutilia

De Tranſactione Capitulum decimum ſeptimum

Superius actū eſt de pactis
in genere nūc videndū ē in ſpecie ſcilicet de tran
ſactionibus que ſunt quedam pacta Videamus
igitur quid ſit tranſactio et unde dicatur Quis poſſit
tranſigere in quibus rebus ceſſat tranſactio Quis ſit
effectus tranſactionis De Primo Tranſactio eſt de re
dubia et lite incerta necdum finita non gratuita pactio
et dico ſcilicet pn̄te et futura Dixi dubia ſcilicet iuſta vel in
iuſta Dixi lite incerta i ſi actor credat ſe fouere

ſi actor credat ſe fouere iuſtā cauſā et non iuſtā

Iuſtam cauſam vel nō iuſtam Dixi etiā nondum
finita quia ſi iudicatū fuiſſet nec appellari poſſet
nec ſententia dubitari · et ſi tunc erit tranſactio nulla
erit Si enī reus confitetur ſe debere x · libras et
prohys fore condempnatū et dicat auctori ſi vis
quinqȝ libras dabo tibi in cōtinēti tūc nulla eſt traſ
actio · ſed actionis expeditio · Dixi non gratuita quā
tranſactio nullo dato vel promiſſo vel retento non
procedat Dicitur autē tranſactio quaſi ab actione
receſſio Poſſunt vero tranſigere domini rerum vel
actionū tutores et procuratores habentes gene-
rale vel ſpeciale mandatū Tranſigi pt ī omnibus
ciuilibus In criminalibus vero interueniri poteſt
tranſactio in hys que irrogant cauſam penā ſang-
uinis · ſed tamen ex hoc accuſatus incidit in turpi-
famaz reus vero non quia vnicuiqȝ licet ſanguinem
ſuū redimere cū delictū eſt promiſſū In crimi-
nibus vero que ſanguinis penā nō irrogant trāſac-
tio fieri non pt ſed gratuita pactio vel remiſſio hoc
tamen fallit in adulterio ſcdm ius antiquum et in
autentica · i · novo iure hoc videtur correctū et max-
ime in marito Sed verius ē qȝ non tranſigitur in
adulterio lite incerta et de re dubia ſed vnꝰ alteri
reconciliatur et non itur ad effuſionem ſanguinis Si
autem data pecunia reus tranſagatur cū actore
nulla tranſactio ē quia reus pro confeſſo habetur
Sed in crimine falſi fallit vnde verſus Sanguinis et
capitis metuens de crimine penā Tranſige ſi placet
nō trāſagat nullus adulter In reliqꝭ nulli liceat
ſine crimine falſi Dat cenſura tamen nova metu inte-
leuam Hec ſunt vera ſecundū leges ſecundū cano-
nes autem nullū crimen irrogat penaz ſanguinis
In alimentis non tranſagitur ſine preſidys auctoritā
De queſtionibus que teſtamento profitentur non
tranſagitur niſi inſpectis cognitis qȝ verbis teſtanti ·

Item cessat transactio in iure subiectionis Subiectio
causa est spiritualis et ideo de quo dato vel promisso
remitti non potest quia gratis fieri debet Item in spiritualibus
non transigitur. potest tamen in eis amicabilis fieri compo-
spiritualis sicio ut detur non pro spirituali ut permutatorum fit vel nisi in-
veniat autoritas pro bono pacis Item Summa nota
quod quedam sunt in quibus nec composicio nec dispen-
sacio nec transactio locum habet ut vir dimissa uxore
aliam superducat vel ut professus propria habeat Vel
ut subiectus subiectione durante superiori non obedi-
at Effectus transactionis est ut omnia instrumenta ad cau-
sam pertinencia super qua transactum est ut quicquid est
aliud quod partibus ferre poterat vacuum sit ut omni iure
cassatum et sola transactio validum perpetuum quod robur obtine-
NB at nisi actor transactione illa fuisset deceptus et competit
sibi excepcio doli mali **De obligacione litterarum Capitulum**

Quid sit litterarum obligatio — octauum De litterarum obligacione Et primo ~~tredecimum~~
Obligacio litterarum quid sit Et quomodo fiat Et que
acciones ex ea oriuntur De primo litterarum
obligacio est quando quis per suam literam autenticam
Quomodo fiat sigillis et testibus ydoneis roboratam se confitetur pub-
lice debere quicquid in ea continetur Olim enim sollempnita-
te scripture omnes fiebant obligaciones secundum quod adhuc
Que virtus eius in arduis causis fiunt per litteras autenticas aut per publica
instrumenta Tanta enim est virtus huius obligacionis
quod ei contradici non potest nisi in tribus casibus, mutuo, credi-
to, et dote **De obligacione per consensum Capitulum**

De obligacione per consensum **decimum nonum**
Consensu contrahitur obligacio quinque modis
Empcione vendicione locacione conduccione per-
mutacione rerum societate et mandato De quibus omnibus
singulariter est dicendum Et primo de empcione quando et
qualiter contrahitur de quibus rebus quomodo fiat
Que sit eius natura ad quid teneatur emptor et ad quid
venditor Quamdiu res vendita gubernari debet Contrahitur

statim vel
Conpacto cum de precio ~~mutuo sive convenerint~~ ut precium vel convenitur ea mente
solvatur et res vendita tradatur quamvis quandoque pre-
cium nondum sit solutum nec arra data nec res vendita
tradita hoc intellige de empcione et vendicione sine
scriptis. Sed illa ante que scriptis perficiuntur non prius
consummantur empcio vel vendicio quam littera empcionis
aut vendicionis fuerit scripta et perfecta et sigillis consigna-
ta testibusque corroborata ac partibus assignata. Aut
publico documento consumata et quamdiu aliquod horum
deerit locus est penitencie et potest emptor vel ven-
ditor sine pena recedere a contractu nisi aliquid nota-
bile scilicet media pars precii arre nomine dum fuerit data. Arris
autem talibus datis sive scripto sive non scripto sit celebra-
ta vendicio. Si actor aut emptor impedit contractum
adimplere perdit quod dedit. Si vero venditor impedit
tunc duplum quod emptor dedit restituere tenetur. Et
puto quod neuter contrahencium alteri ad interesse tenetur
quia loco ad interesse sufficit. Arrarum amissio et dupli
restitucio hic. Nota secundum consuetudinem huius civitatis
Cum utrique huiusmodi contractus empcionis et vendicionis
recedit illum iudex compellit ad ratihabicionem sub pena
unius libre monete usualis ex eo quod parva et modi-
denarius dei — ca arra datur scilicet denarius dei et cum ut emi illud quod
habet commercium; non veniunt ut res sacra res religiosa — x Sunt enim quedam que in commertium
liber homo res tamen sacre et religiose in vendicionem
transeunt cum sua universitate quia universitas in pro-
phanis consistit. Venditores autem debent res venales iusto
pondere iusto numero iusta mensura et iusto precio quod
+ ordinem — si secus fecerit extra + punientur. Vendicio et empcio fit
inter presentes et absentes et per medium personarum sive epistolas
pure et sub condicione cum arra et sine arra. Arre date
in signum empcionis contracte non ante perfecte empcione
non perficit nisi pecunie numerate et certe date domino
et rei vendite tradicio. Ideo dixi pecunie quia nulla
empcio sine pecunia potest esse. Dixi certe quia si ita iter

Si aliquos conveniatur ita ut quanti A vel B re estima-
verit tanto sit empta Hec emptio est incerta quia posset con-
tingere quod tale precium non diffiniret forte quia nollet
aut ~~vel quia~~ moreretur Dixi pecunie numerate quia si
fundus daretur pro fundo res certa pro certa et dicetur
permutacio non emptio neque vendicio Dixi pure i. sim-
pliciter et directe sine omni exceptione Dixi ~~vel~~ sub condi-
tione ut si tibi equus meus placuerit post examinacio-
nem sit tuus pro decem florenis si non non Natura emptionis
est ut res que venditur sit certe speciei et precium sit certum
in numerata pecunia Dico certe speciei quia alias non
posset cognosci que res esset sibi vendita Dixi certum precium
quando aliqui sic conveniunt res sit tibi empta quanti
Tr. eam estimat et est incerta emptio nec debet eciam esse
pecunia numerata quia dando rem pro re fit cambium
vel permutacio que est alius spe- cialis contractus
+ venditionis Alia est natura emptionis ut emptione perfecta vel celebra-
ta statim lucrum et comodum dampnum et periculum perti-
neat ad emptorem Est enim iustum ut cuius est comodum
eius eciam sit periculum Et hec omnia vera sunt si
Vendicio fiat pure sine scriptis certe speciei ita quod nullum
precium intervenit Et que res sit que degustatione pondera-
tione mensuratione numeratione examinatione vel termi-
natione non indigeat Et quod venditor non sit in culpa in mora
m. vel dolo Et nota quod periculum publicationis ad venditorem
pertinet Est enim rerum publicatio quando omnia bona ali-
cuius publice venduntur propter debita vel maleficia sua
Item dixi pure quia si conditionalis esset vendicio tunc
ante adventum conditionis empte periculum ad venditorem
pertinet Item dixi sine scriptis quia si vendicio in scriptis
fieret tunc periculum rei ad venditorem spectat antequam scriptura
perficiatur Item dixi certe speciei quia si emptio sit sub al-
ternatione specierum tunc emens nescit quid emit et pericu-
lum ad venditorem pertinet Item quod nullum pactum interveniat
Quia pacta frangunt legem Item dixi quod res sit que

Degustacione nō indiget vt vinū et medo quia ante
degustacionē periculum ſpectat ad venditorem Dic et
ponderacione vt aurū et argentū et piper Dic et et
menſuracione ut pannus tela frumentū Dic et numera-
cione vt omnes monete florenī et groſſi nūmi denarij
et oboli Nec dixi cernicione vt texture lanee ſerice linee
Item dixi examinacōne vt equi boues muli et cetera
Horū periculum omnium ſpectat ad venditorē ante eorum proba-
cionem Dixi culpa quia ſi periculū ex culpa venditoris
fieret eius dampnū eſt Dixi mora Etiam ſi vendens
intempeſtive rem tradit periculū eius erit Dixi dolo
quia nemini debet patrocinari igitur periculum ad
doloſum redundat Dicuntur autem pericula rerum
incendia naufragia caſus ruina domorum alluuio-
inundaciones arborū deiectio per ventos leſio animalium
mors peroraciones et deſtructiones Tenetur venditor
rem ~~ſedm~~ venditam liberam vacuam et ſolutem ſine omni
impeticione tradere quia ſi quis eam aduocauerit ve-
ditor tenetur emptori ad intereſſe i. ad dampnū Tenetur
autem emptor preciū in numerata pecunia dare quod
ſi non fecerit ſtatim empcione facta tenetur venditori ad
intereſſe Nota In Summa eſt notandum quod ſi minor viginti vno
annis decipitur in contractu empcionis Aliquando
non tenetur contractus ipſo iure et aliquando tenet
~~et tenet de~~ iure ſed reſcinditur beneficio commun aliquando
in agitur ad decipiendum precio Aliquando ſubvenitur mi-
nori pro merito rei Unde diſtinguendum eſt cum enim
dolus dat cauſam contractui vt cum doloſe induxi
te vt michi venderes que non ~~in contractu~~ venditurus ali-
as non eras non tenet contractus Si vero dolus incidat
in contractū vt quia eras venditurus ſed per meliore ven-
dicionem et ego induxi te vt minori michi precio venderes
quia alias valuit tenet quidem contractus ſed agitur
ad decipiendū Ubi vero nec dolus dat cauſā contractui

Nec dolus dat causam contractui nec dolus incidit
in contractum nec de precio certum verum quamvis re ipsa sis
deceptus in precio ad minchilum agere potes nisi infra dimi-
dium iusti precii subsistat. Hinc enim obtinet quod dicit-
ur minori .xx. annis subvenitur pro minime rei. Et hoc
locum habet in contractibus bone fidei nam in contractibus
stricti iuris eciam si dolus dat causam contractui va-
cat tenet contractus sed excipitur contra agentem. Et
nota quod in contractibus bone fidei si dolus dat causam
contractui non per contrahentes sed per mediatorem
tenet contractus. In quolibet autem contractu exi-
gitur bona fides. Nam eciam quod re vendita et empta sepe
agit emptor. De evictione quod tamen fallit in aliquibus
casibus. Primo si super re vendita inpetitus non nunci-
avit venditori. Secundo Si affuerit ipsi sentencie. Tercio
Si per iniuriam contra eum Sentencia lata fuit. Quarto
si non tempestive denunciavit sed prope sentenciam si
potuit nunciare. Quinto Si emptor compromisit et sen-
tenciam contrariam reportavit. Sexto Si culpa sua sit po-
ssessionem amisit. Septimo Si habuit rem pro debito.
Octavo Si emptor servum emptum manumisit. Nono si
ancillam emptam prostituit. Decimo si emptor rem emptam
usu cepit. Undecimo si venditor absente emptore eodem
presente non appellavit. Et Generaliter quocumque modo
emptor rem emptam sine denunciacione amisit dampnum
erit suum. Quamdiu autem venditor debeat rem venditam
gubernare visum est supra de scripcionibus ideo hic per-
transeo causa brevitatis.

#emptor # *venditorem*

De rerum permutacione. Capitulum vicesimum

DE rerum permutatione

Quid sit permutacio. Qualiter contrahitur. Que sit eius natura.
Que res valeant permutare. Cum quibus
ecclesia possit permutari. Que actiones oriuntur ex per-
mutato aut permutacione. De primo permutacio est
dominii rei pro altera dacio. Contrahitur permutacio cum

Inter aliquos convenitur ut certa spes detur pro certa
Si enim certa daretur pro incerta tunc esset contractus in
nominatus Contrahitur autem sic do ut des Est autem
natura permutacionis ut non solum pacto sed rerum inter- contractu
uentu contrahatur ut in empcione ubi res et precium
debent esse quando empcio contrahitur Aliquando tamen
et sine re contrahitur empcio ut in predicta lege Hec
empcio permutari autem possunt que vendi possunt
Sciendum tamen quod quedam permutantur que vendi
non possunt ut ecclesie Sed quomodo hoc est ecclesie est gra
tis conferende permutacionis autem contractus non
fit grauis nec gratis sed detur res pro re Dico permutacio
in spiritualibus non fit ex pacto precium sed auctoritate
superioris Totum enim quod geritur in superioribus
arbitrium confertur qui ex arbitrio suo de rebus spiritualibus
permutandis disponit mobilibus et inmobilibus quia
hee res sunt proprie non hominum sed solius dei Potest er
cum ecclia go ecclesia permutari Potest eciam ecclesia cum principe
permutare. Potest eciam cum priuato permutare dum utili
tas mo ecclesie hoc exposcat non potest persona spiritualis pro
secularia commutari nec conuersus potest dari pro laico
Quod enim semel deo dedicatum est amplius ad humanos
usus conuerti non debet Queritur an permutatis rebus
contrahitur empcio et vendicio dico quod non quia permutacio
semper fit interuentu rerum Empcio vero fit aliquando
sine re Nota quod ex sola convencione permutacionis re
nulla hinc inde secuta nulla accio ex contraria re de
mum secuta sed statim non competit. Hec accio sic dicitur
in mutuo Sic eciam dicimus in societate in tutela in dote ubi
oritur accio ex contractu sed non statim competit nisi so
cietate uel tutella demum vel matrimonio soluto Sed si
ex una parte res est secuta ex altera non et si pactum non
est vestitum nulla accio oritur Sciendum de permutacione
quod rem meam mobilem propria mea auctoritate possum permutare
quia sum dominus ipsius Inmobilem autem rem permutare oportet de

Scitu et voluntate domini fundi ad quem pertinet

De locatione et conductione capitulum vicesimum primum

Quid sit locatio et conductio. Cuius dicatur locator. Quis conductor. Qualiter contrahitur. Que res possint locari. Que actiones ex locato et conducto oriuntur. Quibus de causis locator possit inquilinum suum expellere et e converso. Quibus casibus possit conductor domum deserere invito locatore et tempore locationis. Et de tempore solutionis pensionis sive mercedis de ipsa re locata. Primo ergo locatio est concessio persone facte ad usum rei mercede et pecunia numerata convenienta. Locator dicitur qui rem suam alium uti permittit pro mercede conventa ut cum loco tibi domum meam ad inhabitandum ego sum locator tu conductor. Contrahitur obligatio et conductio modis quibus contrahitur emptio et venditio visum est. Ideo que in superiori rubrica dicta sunt de consensu de rebus et de precio hic intellige hic repeti. Locari possunt omnia que vendi possunt quia ista similia sunt locatio et venditio ac conductio quia neuter horum contractuum est gratuitus id est gratis datus. Nam semper intervenit merces et precium deputatum. Ex hoc vero contractu nascuntur actiones ut actio ex locato actio ex conducto. In actione ex locato venit in primis merces solvendi de qua conventum est. Secundo rei locate destimatio. Tercio rei locate in honesta habitacio. In actione ex conducto promissi servatio domus refectio. Et potest fieri locatio ad tempus vite conductoris et si infra tempus locationis conductor moritur heres eius succedit. De tempore vero solutionis pensionis id est mercedis dubitatur. Quedam enim leges volunt quod in principio quando conductio est facta tunc statim conductor tenetur de mercede. Alia iura volunt quod in fine quia merces maxime in fine datur. Ego tamen puto consuetudinem et morem patrie in hiis fere servandum et sic ut est conventum. In aliquibus enim

quod in medio sicut dicitur de solario quod fiscus dat. Alia iura volunt

Quid sit locatio

Quis dicitur locator.

Qualiter contrahitur

locatio

Quae res potest locari.

Quae actiones

sed ad annum in perpetuum ad tempus

Tempus locationis

Tempus solucionis

Provincys · soluitur tota merces in quatuor tēpoibꝰ
anni In aliqbus in duobus in aliqbus in fine tota · anni
datᵘʳ Eciā in aliqbus partibꝫ locator per se pignorat
inqͥlinū pro censu domus In aliqbus agit pro ipso
tota Iudicꝫ Alia consuetudo si locator demigrauit
inqͥlinū tūc per se pignorat eū Si non tūc agere opꝫ
tet eū pro censu locator siue domiꝰ domus pt īqͥlinꝫ
suū expellere quinqꝫ de causis Primo si ipe locator
tpe locacionis domus duas habuit et quam ipe inha
bitabat igne vel casu perijt Scdō si domus locata ne
cessaria refici propter aliquē casū q̄ demū vo venit · et
tempe locacionis nō fuit necessaria Tercio Si loca
tor maximis debitis vel oneribus fisci deīno grauatᶻ
Quarto Si conductor peruerse ~~conuersatus~~ [viuat] in honeste
domū inhabitet Quinto cū inquilinus per bienniū
pesione non persoluat fiscus vero statim inqͥlinꝫ ex
pellere pt non soluto cēsu Et nota q̄ ī pmis tribꝰ casi
bus pensio deducitur pro rato tempis in alys vero
nō econuerso Inqͥlinus pt domino domus inuito deserere
domū Primo domiꝰ domus non tenet totū coduc
tori q̄ ei promisit Secundo si necessaria domus nō
reficit Tercio Si ab instancys et iniurys vicinorꝫ
suorum eum nō defendit Quarto Si domus ruino
sa minatur casū Quinto si incendio ignis dni culpa
est cōsūpta Et nota Si conductor nūqꝫ intrauit do
mū vel si intrauit et nō causa exigente exiuit tūc
adhuc oportet eū censū persoluere totalitᵉʳ Nisi do
miꝰ domus de domo sua se intromisisset vt aliꝫ
inituis locasset tunc ī nullo sibi obligatur ipe con
ductor Queritur vtrū sit locacio vel conductio si
quis dederit sartori pannū ad sarciendū vestimēta
vel aurū aut argentū aurifabro ad faciēd sigillꝫ
vel anulos nulla mercede statim constitutā sed p̄ij
ea tm̄ daturus quantū dare consueuit Dico q̄ nō
ē locacio nec conductio ppͥe sed ē eo nomine Verbis

Quibus ex causis pos
inquilinus pelli.

Quam ob causam
inquilinus deser
domum.

Occupa :

Fraudis veritate tenetur totum lucrum. Et preterea
societati oportet comunicare cum socijs suis. Secundo
solvitur morte socij quia qui societatem contrahit
certam personam sibi elegit morte vnius socij et
si consensu plurium sit contracta nisi in societate sit
contracta sive convencta. Quarto si finis est negocio
impositus. Quinto publicacione vnius socij. Dum enim
vniversa bona eius venduntur. Nam cum in locum eius
alter succedit pro mortuo habetur. Sexto si propter
publica privata debita bona socij venduntur. Sep
timo si quis ex socijs socius socium convenire potest
Si quid doli commisit aut quid sua culpa factum est vel
desidia aut negligencia culpa tamen non ad exactissimam
diligenciam dirigenda est. Sed sufficit talem diligen
ciam in communibus rebus adhibere socium qualem
rebus adhibetur. Nam quis socium parum diligentem
sibi assumit sibi ipsi habet dampnum. De manda

to Capitulum xxiiij

De mandato. Quid
sit mandatum quot modis contrahitur quis
mandatum servari non debet. Quod nullus
debet excedere fines mandati. quot modis solvitur
mandatum. De susceptione mandati. Quot sunt species
mandati per que verba contrahitur mandatum. De
primo mandatum est officium gratuitum ab eo qui ipsum
suscepit mandatum. Secundo gratia mandantis. Tercio
gratia vtriusque scilicet mandantis et mandatarij. Quarta
gratia alterius tantum. Quinto gratia mandantis et alte
rius gratia. Gratia mandatarij fit veluti si quis tibi man
dat vt pecunias tuas pocius in empcione colloces quam
feneres sibi aut econverso. Et ex illo mandato nulla
oritur actio quia est consilium non mandatum. Sed ex con
silio nullus obligatur. Quilibet enim per se potest
explorare vtrum tale consilium competit an
non. Et secundum hoc facere. Gratia mandantis fit tamen
sit mandatum. veluti si quis tibi mandat ut emas

Tertio si finis negotio impositus

alias

Finitio

Mandatum contrahitur quinque modis. Primo gratia mandatarij .i. Illius qui suscipit mandatum. Secundo &c.

Gerendi ... suscipiendi

Negociū geras seu ut fundū sibi emeras Aut pro
te apud creditorē sponderes suarū rerum pro periculo
Tercia utrinsque fit mandatū vel emas vel excedas
michi et tibi hoc vel illud vel spondeas pro nobis:
ambobus Tercia tm̄ fit mandatū ut si q̄s te mandat
ut sibi et ei fundū emeres et ipsis ambobus sponderes
Mandatū quod ē contra bonos mores nō ē obliga
torium etiā si iuramento vel culpa sit vallatū ut si
quis tibi mandat q̄ furtū aut homicidiū aut iniuri
am alicui facias Ex hoc mandato nulla oritur actio
ille qui exequitur mandatū · non debet fines man
dati excedere alioquin non habebit actionē contra
mandantē ut ego te ut fundū emas aut pro me spon
deas pro xx · et tu emis aut spondes xxx · et nulla actio
contra habere poteris quia non amplius quam in xx
emere vel spondere commisi Soluitur mandatum
recte contractū Si adhuc re integra fuerit renocatū
Soluitur etiā ex integro Si adhuc mandato mors al
terius vnius · i · mandantis et mandatarii interveniat
scienter Si ante mandatore mortuo te ignorante
executus es mandatū hec ignorancia te nō excusat
quando soluere tenearis quod emisti vel excedisti
Nam stricto iure nullus a debitis liberatur nisi
soluat illis quibus soluere tenetur Datur a man
datario actio contra heredes mandātis Simile est Exem:
huic Si q̄s habet famulū cui debitores suos repe
tendos et debita accipiens suscipienda commisit et si ig Solutio dubij
noratibus debitoribus illum a se remouet Unde postea
debita a debitoribus petit et percipit utique nō libe
rantur debitores quia illi nō soluerunt cui soluere
debuerunt Datur tamen debitoribus utilis actio
contra creditorem quia ipse debitoribus remotionem
famuli significasse debuit cū solucione interdixisse : debitorum
Mandatum vero suscipere cuilibet liberū ē Susceptum
autē ē consumendum aut quam primo fieri poterit.

Remittat ad eum ut mandator per semetipsum vel per alium
rem suam consignet Nam si ita factum non fuerit actio
mandati locum habebit contra mandatarium Manda-
tum potest fieri pure vel in die vel sub condicione Mandatum
dixi esse gratuitum id est gratis factum Si enim mercede constitua-
tur tunc locatio vel conductio intelligitur Si sine mer-
cede quis suscipit mandatum tunc actio mandati aut de-
positi contrahitur Unde si quis sartori dedit vesti-
mentum ad sarciendum nulla mercede constituta aut
promissa illi actio mandati competit Contrahitur
autem mandatum per hec verba rogo demando pro meo
consilio et per similia De obligationibus quasi ex con-

De Obligationibus tractu Capitulum xxv:-

quasi ex contractu Nota quod aliquis dicitur
obligari quasi ex contractu quinque modis Primo
gerens negotium alterius sine mandato veluti cum quis
absentis negotium gerit sine scitu ipsius Ex hoc oritur
actio que vocatur negotiorum gestorum et domino rei geste com-
petit actio illa directa adversus eum qui gessit Negotium
vero gestori competit actio contraria quas actiones a nullo
contractu nasci manifestum est ergo quasi ex contractu:
Iste vero cuius negotium gestum utiliter etiam ignorans
obligatur illi ad expensas qui negotium gessit tenetur administra-
tionem et rationem reddat ~~dum~~ domino cum exactissima ex
factum negotium Secundo tutor tenetur pupillo ad tutele
actionem directam Econtra tenetur pupillus tutori
si quid impendit in rem pupilli vel si pro eo fuerit obli-
gatus vel suam rem creditori eius pro ipso obligavit
Et cum nullum negotium inter ambos est contractum
Ideo quilibet tenetur alteri quasi ex contractu Tercio
si inter aliquos sit res communis sine societate sicuti
Si ~~quis~~ ipsis pariter aliqua res est legata vel dona-
ta et alter eorum alteri non curaret communi dividere
iudicio Vel quod unus solus fructum circa re perciperet
Aut quod socius in eam rem necessarias impensas fecerit

Isti nichil inter se contraxerunt Et crimen ex malefitio
hic non e factu Ergo quasi ex contractu videtur Idem
iuris e de eo qui coheredi suo familie diuidende obli-
gatur Quarto heres legatorum nomine no ppriis ex con-
tractu obligatur quia neqz cu herede neqz cum defuncto
illu negociu legacionis gessisse dici potest Sed quia
non ex maleficio obligatur igitur q̄si ex contractu dici
obligari quando tamen quis per errorem soluit no debi-
tum quasi ex contractu videtur debere no tamē ex con-
tractu sed pocius ex distractu obligatur q̄ eni pecuniaz
animo soluendi dat in hoc dat ut negocium distrahat
pocius quā contrahat et pptrea is qui percipit obliga-
tur illi ac si ei mutuū daretur et ideo actione condicti-
cia tenetur

De Solucionibus Capitulum vicesimum vi^m

De Solucionibus Quia solucione eius q̄d debetur
omnis obligacio tollitur Ideo post contractu
de obligacionibus seqtur de Solucionibus Vide-
dum igitur Primo quid sit solucio Quot eius species qs
soluere possit et cui De Primo Solucio e eius quod debet
solucio aut reddicio Vel sic Solucio e obligacōe liberacio Fi
Due sunt spēs solucionis Vna naturalis alia ciuilis Diuisio.
Naturalis et vera fit per reddicionem eius quod debet
Ciuilis solucio fit nunc septe modis vt per acceptilaconez Ciuilis Solutio.
per nouacione per delegacione per compensacione Per
successione per obligacione per deposicione per significaci-
onem per fructum recepcione Per pactu de no petendo po
per acceptilacione i per verborum solucione Acceptilacio Acceptilacio quid
dicitur ymaginaria solucio vt si qs alteri tenetur dece
et quia sermicium fecit illi cui tenetur dimittitur sibi debi-
tum Dicitur liberatus per acceptilacione Quod enim
contractu est verbis dissoluitur verbis per nouacionem
i per fideiussionez vel condicionem vel cum per alia viaz
tollitur obligacio Per delacionem tollitur obligacio vt
per nuciu per cōpensacoz vt quando aliqd dabit pro
alia re vt ego obligor vi^n tibi et do tibi frumentum p

Successione ut quando creditor succedit debitori et
econverso per obligacionem secundaria tollitur ~~prima~~ prima
per depositionem ut quando id quod tibi teneor depono
aput aliquem per consignacionem tollitur obligacio
quando per fructum meorum perceptionem de rebus meis
debitum sumuntur obligacio tollitur solvere debet et te-
netur principalis et heres eius solvere debet fideiussor
et heres solvere potest extraneus pro debitore etiam
ignorante debitore et in vito adhuc liberatur x Omnes
obligaciones que consensu contrahuntur contraria
voluntate dissolvuntur ut A emit unam vineam a B pro
decem florenis re non secuta nec re tradita nec precio
soluto placuit eis ambobus ut discederet ab empcione
et sic invicem liberantur Idem iuris est in omnibus contractibus
qui ex consensu contrahuntur ut locacio et conductio
Nichil enim iuri naturali ita conveniens est quam ut
eo modo solvatur quo modo ligatur si verbis verbis
si rebus rebus etc Et hec de obligacione et solucione ex
contractu faciant **Rubrica de contractu Capitulum**

XX. Septimum

Quia supra mencio facta est
de contractu Videndum est ergo nunc quid sit
contractus Quot eius species Contractus proprie est
ubi voluntate hinc inde oritur obligacio ut patet in
empcione et vendicione locacione et conductione Ven-
ditor enim tenetur emisti ad rem prestandam et emptor
tenetur venditori ad precium solvendum Contractus qui
dicitur ubi solum ex una parte oritur obligacio Sed libe-
racio ut patet in credito et deposito Contractus vero
magis improprie est ubi nulla ex parte oritur obligacio Sed
liberacio ut patet in translacione ubi fit obligacionis
distractio vel obligacionis dissolucio Contractuum ve-
tres sunt species alii dicuntur nominati ut empcio et ven-
dicio locacio et conductio qui ideo nominati dicuntur
quia nullum vocabulorum alteri significacionem suam tribuere
possunt Non enim empcio potest dici locacio vel econverso

x Soluendo ei cui debetur a... debitor non liberatur

Contractus im
propprie

Nominati Contractus

Dic de aliis contractibus Alii contractus dicuntur in-
nominati ut do ut des facio ut facias do ut facias
facio ut des De primo exemplum in permutacione de ſecundo
exemplum in promiſſione. de tercio in donacione de quarto
exemplum in edificacione Et dicitur innominati contractus
quia nomina eorum ſunt ita varia quod certa omnibus contracti-
bus poterint comodari unde do ut des h accomodatur
empcioni et vendicioni dat enim venditor rem ut emptor
det precium Similiter locator preſtat ei uſum ut conductor
det penſionem et ſic de aliis Contractus magis innominati
dicuntur pacta et hoc ideo quia pacta accomodari non
poſſunt nominatis et innominatis contractibus eſt enim pactum
ita generale nomen quod cunctis contractibus poteſt como-
dari Et nota quod ſupra in rubrica de iure perſonarum
oſtenſum eſt quod poſſunt facere contractum et qui non et determina-
re neceſſarium de hoc

Innominati Contractus

De obligacionibus Capitulum xx·octauum

De obligacionibus ex maleficio
et primo de furto ſuperius viſum eſt de obligaci-
onibus ex contractu vel quaſi ex contractu
Reſtat nunc de obligacionibus ex maleficio vel quaſi
ex maleficio Et primo nota quod hee obligaciones omnes
ex maleficio unius gradus ſunt nam ex re malefica
naſcuntur ut ex furto rapina iniuria damno et ceteris
de quibus omnibus per ordinem eſt dicendum et primo de furto furti

De furto furti Capitulum viceſimum ix.

Quid ſit furtum unde dicatur quot ſint genera ſive
ſpecies furtorum quod aliquis dicitur fur ex loco ubi
furtum non fit Cur furtum committitur ex uſu rei aliene Cur
furtum committitur ex comodato quod ex commiſſo committitur
quod ex promiſſo committitur aut ex licencia aut ex conſenſu.
quod aliquis furti tenetur et punitur quod per ſe furtum non
fecerit. quod aliquis furtum commiſerit et fur non punitur
in quibus rebus fiat furtum Que acciones oriuntur ex furto
Cui competat actio furti Contra quem competat Et modo
agatur contra furem Cur aliquis ſine re poteſt furtum

Definitio furti
x alienæ mobilis et cor-
poralis q[uod] fit animo
lucrandi vel gratia rei au[t] x

Interpret: defini:

Quæstio

Seq[ui]t[ur] solutio

Facere. Que pena furti. De primo furtum est contractio
fraudulosa invito domino rei aut possessoris [vel] usus.
Dixi contractio id est amotio vel ablatio sive fiat per porta-
tionem depulsionem deductionem vel agitationem quia hoc non fit
furtum licet voluntas aut verbum scriptura interveniat
sola enim cogitatio furti faciendi non facit neque verbum
neque scriptura nisi aliquid facti sequatur vel intervenit signum
Dixi fraudulosa quia si quis aliquo errore ductus suam
rem existimans esse et iuris ignarus eo animo rapuerit fur-
tum non est. Queritur si domino rei liceat rem suam per
vim auferre a quolibet possessore dico iudicio mediante
furti non tenetur. Dixi invito domino quia si credit dominum per-
missurum et si subest iusta causa credendi forsan quia frater aut
consanguineus vel socius domus furti non tenetur. Dixi a-
liene rei quia rei illius quem ea simpliciter in ea furtum
non facio. Secus est. Si aliquis habet istam rem meam vel
si alius in ea ius habet veluti creditor vel bone fidei
venditor vel emptor. Furtum quidem in hoc facio et teneo
ex actione furti sed tamen res non est furtiva. Dixi mobilis
quia immobilis res auferri non potest propter immobilitatem. Et cor-
poralis quia res incorporalis nec tangi nec tractari potest.
Dixi animo lucrandi ut si quis meretricem rapuerit vel
celaverit causa libidinis furtum non committit quia non
intendit eam conservare. Dixi gratia scilicet contra iustitiam
rei retente. Dixi gratia possessionis scilicet per vim vel occulte
possessam. Hi omnes furti tenentur et puniri debent.
Dixi gratia usus notum posset enim creditor pignore uti
ut deferendo aliquam vestem brevi tempore ne eam
tinee demollirent. Quod idem est depositio quo quis uti
possit sine omni damno et sine fraude. Dicitur autem fur-
tum a furvo nigro id est obscuro vel opaco eo quod tempore obscuro
et plerumque in nocte fit. Et dicitur a fraude vel auffe-
rendo que in furto semper contingunt. Furtorum due
sunt species scilicet manifestum et non manifestum. Manifestum est
furtum cum quo deprehenditur fur. Sine eo quo devenit

Ad locum destinatum Non manifestum est furtum cum quo non
comprehenditur fur sed res ipsa furtiva Manifestus fur
dicitur quatuor modis Primo quando fur deprehenditur cum
re furata sive habebit eam in manu sive in dorso Secundo
quando deprehenditur in eo loco ubi furtum est factum ut in
camera vel stabulo equorum furtum faciendo et nondum egressus
ianuam comprehenditur Idem in vineto uvarum et oliveto
olivarum in pomerio sive in prato furtum facit et ibidem de-
prehensus Tertio manifestus fur est quamdiu furtivam
rem tenet et deprehensus fuerit in publico sive in privato
a domino rei sive ab aliquo antequam perveniat in eum locum
in quem perferre vel deponere rem furtivam destinat Quarto
manifestus fur est qui cum furto agitatus ubicumque locorum
h[illegible] fuerit et furtum proicit tunc furtum debet sibi proponi
super collum suum et sic iudici presentari Nota etiam quod aliquis
dicitur occultus fur quatuor modis primo in eius domo est
furtum repertum vel oblatum vel prohibitum vel non exhi-
bitum Conceptum furtum dicitur cum apud aliquem res fur-
tiva sit quesita et inventa testibus presentibus Quamvis
ipse eam non surripuerit Oblatum furtum dicitur quando res
furtiva est alicui oblata et apposita ut potius apud eum
reperiatur quam apud furem Prohibitum furtum dicitur cum
quis rem furtivam querere volens apud aliquem testibus
presentibus non permittitur querere ymo prohibetur Non ex-
hibitum furtum est quando quis rem furtivam quesitam et in-
ventam exhiberi et videri recusat Palam est quod omnes
qui rem furtivam susceperint celant conservant emunt
occulti fures sunt Item furtum enim non solum committitur ex ab-
latione rei aliene invito domino ut veluti si creditor utatur
re pignorata vel is apud quem res est deposita aut deputata
Item is qui rem vendendam recepit et in manum usum transferat
ea quasi eius gratia est ei concessa Veluti quis si quis argentea
vasa accommodaverit quia aliquos ad mensam suam invitaturus
et ipse ea longo tempore non restituerit vendit vel obligat vel ven-
dat alteri donat vel alienat furtum facit Item si quis equum

Spaciandi causa in ciuitate comodauerit et in curru suum uel
aratrum imposuerit aut ipsum alteri ad labores comodauerit
uel donauerit furtum committit ¶ Etiam species est furti de alieno
largiri uel alienum vendere uel obligare uel acomodare ¶ Vnde
si famulus qui eciam domini inuito domino uel ignorante equum uel
aliam rem alicui acomodauerit furtum committit si sciat
dominum hoc permissurum et contra eius voluntatem ¶ Si autem
quis intrauerit domum vicini sui aut amici et sumit equum
aut aliam rem non animo furandi credens id est de voluntate
illius cuius est res non committit furtum ¶ Etiam furtum non
committitur nisi animo fraudendi ¶ Voluntas enim disting-
uit maleficium ¶ Quicunque de re publica aut de re fidei sue
commissa aliquid aufert aut in vsum suum conuertit aut a-
lias donat aut comodat vendit uel obligat turpissimus est
fur ex eo quod fidem suam frangit cum sibi commisse et ergo est du-
plici pena puniendus ut videbitur loco suo / nam furtum
facit et fidem suam frangit ¶ Iudices vero furti rei tenentur
qui promittunt uel constituunt aut consenciant furtum fieri et
qui fures non captiuant / nec super ipsos iudicant et qui noxi-
os pro pecunia dimittunt aut fures celant qui omnes
illi furti sunt ¶ Rei furti tenentur omnes qui fures hos-
pitant et qui furta scienter obseruant qui emunt scienter uel
vendunt qui cum fure in furto habent partem ¶ Nam facientes et
consencientes pari pena percellentur ¶ Interdum furti tenentur
et puniuntur qui per se furtum non faciunt sic qui consilium auxilium
uel ope dedit ad furtum faciendum ¶ Consilium dat qui persuadet
instruit inducit uel impellit aliquem ad furandum non tamen
consiliens furti tenetur nisi sit furtum subsecutum ¶ Nam con-
silium est ad utrumlibet ¶ Homo enim potest consilium sequi uel non
¶ Auxilium dat qui concedit seruos ad res furtiue suscipiendas
uel etiam concedit equos ad furandum faciendum ¶ Ope dat qui parat
ad res instrumenta furtiue suscipiendas uel si scalam con-
cedit ad scandendum in fenestras domorum ¶ aut foramenta
parat ad perforandum domos uel ad muros rumpendum
seu rumpendos aut hostia effringenda et preparent claues

q

Falſos ad ſcrinia aperienda aut cultros q̄ cultellos
et cornua ad burſiciendū et ſimilia Iſti omnes occulti
fures tenentur Item q̄ rem inveniūt et nō reſtituūt re-
quiſiti pro ea furti tenentur quāuis furtū nō fecerint
non tamē furti pena puniuntur ſʒ reſtituere cōpelluntur
E contrario furtū facit aliquis ſʒ non cōpetit furti actio
nec punitio ut ſi uxor marito filius familias prī ſervus
proprius dño ſuo aliquid ſubtrahat vel ſurripiat furtū
quidem faciunt et res in furtivaꝫ cauſam cadit nec tamē
furti actio ex hoc inter eos naſcitur iuſto nec in penam
corporis neqꝫ rerū Si autē conſilio vel opere alterius
furtū tale factū ē idem furti tenetur et punitur pena q̄
ſine ipo furtū factū nō eſſet Similiter pueri et decrepiti et
furioſi et ſtulti naturaliter non puniuntur in corpe non
pro furto Cum nō habent diſcretionē et neſciunt quid
faciunt Si autē filiusfamilias habet de adventicio vel
de ſuo pprio aut de labore vel ſervicio de illis ſatiſfacere
debet prī de furto perpetrato et ecōverſo pr̄ filio dñs
ſervo uxor viro nō habens adminiſtrationem rerum
marito [illegible] ſatiſfaciet Si vero ē negociatrix tr nō tenē-
ad reſtitucōꝫ vel ſatiſfactionē marito quia ſic ad patria
iudicatū Idem dicitur de pueris et decrepitis ſi faciūt ali-
quibus dampnū et habent bona ppria de hys debet tuto-
res eorū leſis ſatiſfacē et dampna recompenſare nec de-
bent ī corpore nec ī menbris moleſtari Excuſatur autē
fur a pena furti ſi pro neceſſitate extrema ſc̄ famis q̄ frigoris
furatur cibū aut veſtimētū aut alia neceſſaria in parva
quātitate ſicut una vilem rem antiquam tunicā aut
vile pallium et ſimilia et hec racio q̄ ſi hodie furaretur
tunicaꝫ eius pelliceaꝫ vel capuciū vel bonū veſtimentū
iſte eet puniendus Extrema eīn ē ſine qua homo vivere
nō pt ut ē victus et veſtitus nō ſolū autē rei aliene fur-
tū quis facit ymmo etiā rei ſue pprie pt aliquis furtū facere
veluti ſi quis rem quā creditori ſuo pignoris cauſa dedit ſur-
ripiat Idem ē de depoito ꝫ ſic autem furtum ppe in re

Nobili et corporali ut^s dcm e in diffinicione furti et dico
in re mobili per invasione occulta vel tradicioz castroru oc-
culta ciuitate domoru et per fraude ut clarius supra patet
Et no q furtu no solu fit in rebus s3 ecia in persois veluti si
qs homine liberu subtraxerit et eu vendiderit donauerit vel
emerit scienter furtu comittit et furti pena punietur. Seq^r

De Ex accionibus furti Capitlm xxx.

Ex furto tres actiones nascunt^r sc3 criminal ciui-
lis et condicionalis Et altera illaru accionu cum
ad alia actor venire no pt Et si dns rei furate agat contra
furem pro re furata tunc sartor vel rasor vel sutor pro re
sibi comissa liberabitur et econverso Accio furti primo et prin-
cipaliter competit domino rei pro re furata Scdo copetit
bone fidei emptori a comissori aut comodatori a dpositori
quia horu intere rem ipis comissaz salvam servare et cu-
stodire Item accio furti fit contra fure si criminalit aga-
ad pena pecuniariaz Si vero ciuiliter tunc ad pena leg-
lem Si condiccoe tunc ad re furata restituenda Tribus ergo
modis agitur contra fure sc3 ciuiliter. legaliter et codicoe
Pena furti i accoe criminali seu legali no est sp occisio vl
ecia aliquando fustigacio vel cu scopis cesio vel per dentes
cremacio aurium seccio vel in fronte cremacio cu ferro ignito
et similia scdm iudicis arbitriu et furti quantitatem vel
qualitatem Pena furti manifesti in accoe ciuili e quad-
ruplum scdm iura antiqua Pena vero furti occulti duplu
Pena furti quo ad consciencia in simplu restituere cu fructi-
bus perceptis inde vel qui percipi potuissent Et si illa rem
peioravit tenetur ad supplementu Si vero eam melioravit
nulla petat recompensacione Et si res furata perijt solvat
eaz sicut illo tempore quo plus valuit estimatur liberu e
domino rei aut alteri pro re furata agere aut ciuiliter vel
criminaliter aut condicione Furtu eciaz no solu in magni
rebus comittitur s3 ecia in parvis Habet tame hec furta
diversas penas vt supra dictu est Et notandum q non
solum q furto ablatu e attenditur s3 eciam voluntas et

Malitia furantis Ut si quis furatur sellam multo libencius
furaretur si posset equum et secundum hoc iudicetur Consideratur
etiam in furando tempus et hora ut nox et dies Similiter locus
utrum in sacro vel prophano loco et res furata si sacra vel non
sacra Sciendum etiam quod furtum solum animo commissum voluntate
furandi punitur quamvis factum non sequatur Et hoc secundum
per coniecturationes atque signa ut si quis perfodit domum ut
furetur quamvis factum non sequatur tamen mala voluntas pro
facto accipitur ex signis Idem in incendariis qui in occulto
portant ignem ut incendant sic deprehensi seu deprehensi
sic puniuntur Idem in volentibus spoliare et in vasorlbus
rerum Idem qui virginem vi prostravit volens eam deflorare
Idem iuris est si quis ad hostium domus alicuius probi viri
suspendit thedas vel appendit scopas cineres ensem vel gladium
cruentatum Idem in multis aliis similibus Et breviter ubicumque
invenies contrectationem rei aliene contra voluntatem domini rei ibi est
intelligitur furtum commissum sive fiat ex loco ex usu ex credito et
mandato vel deposito ex commisso ex empto ex vendito Et sciendum quod
actio furti est ita famosa quod nec princeps nec preses provincie nec ali-
quis iudex possit facere de iure quod furti dampnum non sequatur in-
famia Possunt enim culpam mandato condampnato et penam pro
furto dimittere Infamia enim pro furto suberta dimittere
non possunt ullomodo Nota est duplex infamia canonis et legis
secularis Et dicitur actio famosa quasi plena infamia Item
furtorum quedam manet in nomine generali quedam transeunt
ad nomina specialia ut furtum rei sacre dicitur sacrilegium Et furtum
rei publice dicitur peculatus qui liberum hominem furantur
dicuntur plagiarii qui pecora abigunt aut armenta sunt
abigei Et nota quod omnis res furtiva a nullo usurpari potest an-
tequam in domini potestatem revertatur Ultimo nota quod sicut
sunt multa et diversa dampna furta ita sunt varie et di-
verse pene eorum quidam enim fures puniuntur in cor-
pore tantum quidam in rebus tantum quidam in
honore tantum quidam in omnibus istis ut inferius patebit

Sequitur capitulum de sortilegio xxxviiii

De Sacrilegio quid ſit ſacrilegiū Quot
modis cōmittitur que pene eius Sacrile
giū e furtū ſacrarū rerū Sacrilegium
triplicit(er) cōmittitur aut em̄ aliquis furatur ſa
crum de ſacro vt ſacras res de eccleſia Aut furat
ſacrū de non ſacro ut res ſacras de domo communi vl
de camera · aut furatur nō ſacrū de ſacro ut libros
miſſales candelas et ſimilia de eccleſia Similit(er) res
laycorum fugatas vel depoſitas in eccl(es)ia vt frumenta
et cetera bona Pena illorū qui furantur ſacra ec
cleſiarū animo furandi quamuis furtū nō ſequitur
Qui vero furantur nō ſacra de ſacro quātumcumq(ue)
parva ſuſpendiū meretur Quidam tyrān dicunt
q(uod) publica rapina ſit admiſſa vt habeant aliqua penā
quod e contra iſtam rubricā que dicit q(uod) ſi quis rem
ſuā alicui accomodauerit p(ro)pria vi auferre non debet ab
illo et q(uod) eciā pro minima rapina raptor ſit puniendus

Quid De Raptoribus Capitulum xxx ſecundum
ſit raptor Quibus fiat rapina quibus modis
cōmittitur quot modis fiat Que et q(uo)t acciones
ex rapina oriuntur · que pena raptorū De primo raptor
eſt improbus fur qui plus offendit quā fur ergo quia
vito domino et aliquando ignorante rem alienā p(er) vim
publice et ſine timore capit et aufert Fur autē ſolum
occulte et cū timore magno furatur Et fit autē rapina
in rebus et in perſonis p(ro)prie tamē in rebus fit rapina Sed
raptus in perſonis et p(r)incipalit(er) in v(ir)ginibus Crimen
rapine cōmittitur ſex modis ſc(ilicet) publice priuate cū armis
ſimpliciter et cū condicione Aut congregacione Et ſecundum
hoc diuerſe ſunt pene raptorū Publice fit cū ali
quis per vim ſine congregacione res alienas aufert
et rapit querens ſi ſunt ſacre aut de loco ſacro rapte
et fit ſacrilegium priuate fit quando quis rapit ecclis vel
ſine congregacione Et hic veſpilio dicitur vel predo Si a congre
gatur cum aliis pro rapina tunc raptor cū armis et congregacione

Ni quadruplo punitur si habet si vero nō habet tūc
suspenditur vel aliquo mō punitur alio Si autem
agitur criminaliter ut ꝓpter vim publicam in insulam
relegatur ꝓpter vim p̄uatam ab omni dispositione rerum
suarū et testamenti factione secluditur Ex Rapina
tres oriuntur actiones ciuilis criminalis et conditiona-
lis vt supra dictum ē de furto q̄a ridiculū esset lenioris
fore condicionis qui vi rapitur quā qui clam surripit
igitur hec actio vtilis et efficax ē eciam si minima res
rapiatur ista actio rapine per vim eciā competit si dolo
malo q̄s rapuerit si autem errore ductus aut iuris ig-
narus existimans rem suā ēē et eo animo eā rapuerit
quia vnicuiqȝ domino licet suā rem mobilem aut imobi-
lem auferre ab omni illicito possessore talis debet per se-
tenciam iudicis absolui vel ipso iure ab actione vi bonorum
raptorū q̄a furti nō tenetur qui hoc modo rapiat Sed
ne turpissimi raptores impune suam exerceant maliciam
constituta ē vna lex Nō licet alicui vi rapere rē mobi-
lem aut sese mouentem licet ipse eam rē suam existimat
et si contra hoc fecerit dn̄o rei sue carebit sed et rē alienam
raptā a valore eius in duplo restituere cōpellatur Et
nō solū in mobilibus rebus rē obtinē censemus verū et
ī mansionibus et q̄ cū res ī mobiles sūt ꝑcipimus obseruare
et hoc ideo fit vt ex hac pena hoīes ab oī rapina abstineant
ē enī rapina ita iuri cōtraria q̄ si q̄s rē suā alteri comodauit
deposuerit aut locauerit aut pignorari dederit ipse eā ꝓpria
vi ab illo auferre nō pt nec debet vllo mō h̄c verum ē
si potest habē iudicē q̄ faciat iusticiā si nō tūc d' iure auffere
vel per spoliū a' furtū aut tradicionem aliquo nisi modo

De Raptu virginum Capitulum xxx Septimum

De Raptu virginum et mulierum Ista duo principali-
ter facit Primo ostenditur in quo committitur
raptus Secundo ponit penā raptorum Raptus ꝓprie
dicitur virginum et hic raptus fit triplicater vno modo cum

Puella per vim de domo sui patris rapitur et educitur sive
her vis parentibus vel puelle infertur Alio modo cum puella
in domo vel extra domum patris stupratur seu defloratur
sive ea volente sive nollente sive ab extraneo sive extra-
neo ista luxuria fiat quoquomodo corrupcio committatur
et fit eciam raptus nuptarum et sanctimonialium ac ancillarum
et meretricum et puellarum impuberum Nota hic quod
luxuria habet se ad omnem cogitum sicut genus ad suas
species habet enim sub se multas species quarum una est gravi-
or quam altera igitur graviorem penam sustinebit
Cuius species fornicacio adulterium stuprum rapte in-
cestus et contra naturam de penis omnibus illarum habetur
specialiter in libro sequenti Raptor honestarum mulierum
liberarum et violatur earum capite punietur et tota
eius substancia rapte aplicatur in recompensam violencie
sibi facte nec ex hoc ipsa perdit honorem quia voluntas
eius et assensus neque consensus numquam accedere fuit Et eadem
pena puniuntur omnes eius socii et committes Et nota quod
femina rapta non debet eligere consortium raptoris durante
tempus a longe datum quia successione hereditatis pat-
ne privata reperitur si ipsa se ante tempus a longe datum
diffinito maritauerit Si vero quis de familia mea cor-
rumperit filiam meam vel consanguineam in domo mea quod
si educat eam extra domum ea nolente aut in vita privatur
capite pro eo quod fidem suam in suo vero domino fregit
Si autem familius meus prostituerit ancillam meam
in domo mea tunc aut ducat eam in uxorem aut a civita-
te per quietwannum relegetur et hic finides quia tota domum
de honestauit De Predonibus Capitulum Tricesimum
De Predonibus Quid sit simum Quartum
predo Unde dicatur primo que eorum pena
Predo proprie dicitur itinerantes et viatores in
stratis publicis clam et super negociante rebus eorum
spoliat Et dicitur aliquando stipendarius esse predo Quippe

Unde

Stipendys non constat contentus ſ3 alios depreda
dicitur predo iudex qui a ſibi ſubiectis indebitas eme
das extorquet dicitur predo tyrannus qui a ſuis ſubdit
angarias et exactiones extorquet inconſuetas pena
p̄morum duorum predonū ē ſuſpendendū vltimorū
duorū ē in integrū reſtitucio **De Incendarys Ca**
plm xxx quīti
De incendarys Quid ſit incen
darius quot modis fiat que pēa eorū Incen
darius ē qui domos alienas aut ſegetes aut
blada aut arbores voluntarie appoſito igne incēdit odio
vel invidia ꝫ ſit ante incendiū occulte Qui ergo volū
tarie dolo malo igne appoſito incendit Si autem caſu
fortuito de domo alicui⁹ per negligenciā igs exortus
fuit ex quo vicinus ſunt damna illata Illi quibus in
voluntarie h᷒ fcm̄ · Hoc factū ē ſimiliter et groſe iudicet
et modice emendentur Iudici tamen ſemper vna libra
denariorū debetur ſi igs ſuper tectū exortus fuit aut ex
creuerit Quid de iure ē de incendarys et violatoribus et effrac
toribus eccliarū ſcdm̄ leges ii cremen tur ſcdm̄ canones
excommunicentur et nemo pt eos abſoluere niſi papa Fit
publice incēdiū quando quis per vim ā cū congregacōe
incendit vt ecīā diruit alioꝝ bōa vl poſſeſſiones ſine cauſa
aut hereditates **De Vſura Caplm xxx ſextum**
De Vſura Et quia parū differt aut nichil in
ter ē inter furtum rapinā et vſurā quo ad reſti
tucōis legem Igitur de vſura pauca cōſequēter
ſunt dicenda quamuis de foro nr̄o non exstat Et Primo quid
ſit vſura Vnde dicatur vſura In q̄ contractu fiat vſurā
In quibus vero caſibus permittatur vſura Qualit̄ vſura
ry et heredes eorum compellantur ad reſtitucionē vſure
De Primo Vſura ē quicquid ſorti accidit mala i tencōe
precedente vel pacto Dixi ſorte adde notandum contractū
mutui in quo ſolo committitur vſura Nam ex re locata ſi
aliquid datur vel accipitur nō ē vſurā ſ3 merces q̄ rei locate

Accidit Est enim duplex usura Differencia inter mutuum et loca-
tum quia in re locata dominium non transfertur sed in mutuo
transfertur Etiam quia periculum rei locate ad locatorem pertinet
periculum autem mutui ad debitorem pertinet Et ideo convenienter
merces de re locata exigitur et recipitur sed non de usura Dixi
intencione mala precedente quia sepe mala expectacione mutui
usura committitur cum causa mutuandi in hiis principaliter ponitur
Si autem ex caritate seu dileccione fiat mutuum tunc non dicitur
usura quamvis secundario aliquid speret pro retribucione Etiam
forte naturaliter debitor obligatur mutuanti ad antidotum
et ad aliquod servicium faciendum. Dixi etiam sine pacto quia
si gratis et liberaliter offert debitum debitor aliquid mutuatori
maxime post debitum solutum illud non inducit usuram quia illa obliga-
cio suscipienti maculam culpe ingerit que non exacta peticione
procedit usura dicitur quasi usus eris .i. pecunie Moneta enim per-
universaliter continet totum quod homines habent Usura enim solum committitur
in contractu mutui de qua subsequenter hic agitur Mutuum vero
contrahitur in hiis rebus que consistunt in numero pondere et mensura
de quibus supra dictum est Committitur tamen etiam in hiis seu in aliis rebus
que in variatis ut si mutuo tibi pecunias et tu promittis michi
dare equum vel simile quid pro usura censetur In septem tamen
casibus secundum iura canonica licite petuntur usure Primo cum
laico beneficium ecclesiasticum assignetur et si idem laicus male tenet
tunc ut ecclesia vel persona ecclesiastica illud in pignore recipere
ut fructus computabit in sortem ut saltem hoc modo res ecclesiastica de
manu laici redimatur Secundus casus cum fideiussor solvit debitum
et usuras forte quia iuravit tunc fideiussor licite exigit a debitore
usuras quas pro ipso persolvit Nullus autem tenetur ad solven-
das usuras nisi quia iuravit eas dare melius est usuras dare quam
iuramentum frangere Tercius casus est cum petitur usura cano-
nica hec est pena a canone instituta que licite potest exigi ultra sortem Quar-
tus casus est cum petitur usura non tamen usura sed tamquam interesse hoc est
loco dampni vitandi non lucri captandi quia debitor fecit
moram in solvendo de quo dampna evenerunt et illa dampna dicuntur

Interesse non usura ut patet in contractibus bone fidei
in quibus semper dampna adduntur et licite percipiuntur
Quintus casus est in causa locacionis in qua licite per-
cipitur aliquid ultra sortem et ultra rei dominium scilicet merces
que rei locate succedunt Sextus casus est racione in-
certitudinis Septimus cum possessiones sunt a socero genero
pro numerata pecunia pignori obligate tunc fructus
non computantur in sortem quia dos ad hoc instituitur ut onera
matrimonii sustentantur sic eciam de fructibus predii
qui in locum precii succedunt Compelluntur publici u-
surarii et eciam eorum heredes ad restitucionem usurarum
secundum canones quia excommunicantur et corpus Christi ipsis
non datur et in cimiteriis non sepeliuntur Secundum leges
compelluntur reddere quia si non reddant que debent non
redderetur eis quod ipsis debetur existunt eciam infames de iure

Sequitur de crimine falsi Capitulum tricesimum vijm

De crimine falsi et de falsariis supra visum
est de crimine usurarum quo creditor debitori
suo manifeste Hic dicendum de crimine falsi quo
falsarius occulte decipit alienum Igitur videndum est
quid sit falsum sive falsitas Et falsitas est immutacio
veritatis eo quod falsarii et falsificatores student imitari
ea que sunt vera et sic falsa veris similia videantur
Et falsum est omne illud quod est contra veritatem quia falsum et
verum opponuntur Et falsum quatuor modis committitur
scilicet Dicto scripto facto et usu Scripto committitur falsum
si delendo verum scribatur falsum vel scribendo adsertes
tamquam presentes aut scribant quod aliquid sit factum
a toto consilio quod tamen solum fit a parte Item super lima-
rem litteras apponendo vel transumptum aliter scribendo
quam sit in ipso originali Item adulterinum sigillum fa-
ciendo Et nota quod quedam littere dicuntur false quedam falsifica-
te false dicuntur que per falsi suggestionem et veri sup-
pressionem impetrantur Et false sunt littere que etsi

Similitudinē aliquarū verarū lrārū pretendūt
tamen nichil continet veritatis nec verū sigillū nec
verā subscriptionē Sicut et hys falsus dicitur qui nō est
tutor et testamentū dicitur fīm quod iure nō ē factum
et ritte Sed litte falsificate dicuntur que et si aliqd veri
tatis habent puta verū sigillū aliquid tamē immutati
ē de primordio veritatis ut puta ppria nomī a hoīm aut
locorum vel aliquid simile ē derelictū et alia sūt ibi in
scripta lrā ergo dicitur flsificata et subscripta si fuit alieno
sigillo vel signeto signata dū tamē eā q̄ signauit prop
priū habeat sigillum aut signeto dicto vero committit
fīm per iudicē qui contra legem et iura fīm promittat
ꝛ pronūciat Itē per testem q̄ scienter falsum asserit et
verū supprimit Item per aduocatū q̄ fīas constitutiones
allegat Itē mētit̄ principi aut presidi aliquid contra
ius impetrando Etiam committit falsū mendax impetra
tor qui debet penitus carere impetratis Itē q̄ iudices
vel testes vel aduocatos prece vel pcio corrupit Fīm
vero falsum committit̄ qui monetas veās falsificat fīa
sigilla preparat ꝛ instrumenta falsificat Itē custodien
qui secreta aperit aduersario vel q̄ secreta iudicis ape
rit vel reuelat aut instrumenta prodit vsū committitur
falsū cū quis falsis lrīs vtitur scienter excusatur tamen
a fīo si ignoranter ipīs vsus fuerit et h̄ probaē potest
quia falsū nō committitur sine dolo malo Item q̄ se pro
milite gerit et illis insignys vsus fuit ē tamq̄ falsarius
puniendus Itē nō ordinatus q̄ officiū ordinati gerit
et tonsurā defert cū tamē nō sit ordinatus et ut clicus
beneficiū obtinebit Itē fīm committit q̄ tutella vl cura
finita eam nō restituit sed se ingerendo administrat Nō
aliq̄ dicitur falsi aliq̄ falsary ꝛ falsi dicuntur iudices testes
aduocati consiliū et consimiles de q̄bus supr̄ ꝛ falsi dicū
q̄ ore bona locūtur et i corde mala machinantur ꝛ falsary
sunt q̄ vera sigilla et veras monetas falsificant de q̄bus

Supra Pena falsi scdm leges aliquando e deportacio
aliquando e deportacio in insulam Aliquado eni
bonoru publicacio aliquado infistacio aliquando re
legacio aliquando mors seu ultimu supliciu de qbq infra
dicetur in rubrica de penis Pena falsi scdm canones e
multiplex scdm diuersitate falsitatis Qualiter aute
instrumeta de falsitate dicitur suspecta visu e supra de ro-
gacone instrumentor

De sortilegijs et diuinacio|nibus capitulum xxxviij

De sortilegijs et de
diuinacionibq dctm e supra de crimie fsli Sed qr
sortilegij et diuinatores fle assumunt predicere
futura de contingentibus quod ad solu deu pertinet phe-
tas se ee ostendunt cu tamen non sint igit ponit hec rubca
de sortilegijs et diuinacionibq Videndu e igitur quid sit
sors quid diuinacio Quot eius spes Que diuinaco sit pro-
missa et que permissa Qua pena puniuntur sortilegij sa-
crilegi et diuinatores De pmo sors ut hic sumit e ars
diuinandi et futura predicendi Sacrilegij sut q sub noie
religionis diuinacois sciencia profitetur qm scor aplor
sortes vocant Sortilegi sut et dicunt q scripture seu sor-
ciu inspectioe futura predicant hic nota qp mltr sut sor-
tes tame soli duabus licet uti sz sorte diuisionis i tpe-
ralibus et sorte exreuelacoe diuina i spiritualibq uti i elec-
tione bti mathie apli fctm e et quibusda similibus diuia
e futuroru pnosticacio q diuinaco pe semp i malo accipit
sic pphecia in bono Spes diuinacois sut mltr q enumerat
xxvj q iiij de qbq hic pauca recitato Ois diuinaco quo-
cumq modo fiat aut qualitercuq recitetur prohibita est
et dampnata exeo qp huana natura assumit sibi quod
e pprium diuinitatis Sors de se nichil e sed res q sequitur
eam male iudicatur In suma e sciendu qp ois diuinaco
que fit per demones aut per astra dependent ex causis
racionabilibq naturalibq et ex motu solis et lune et plane-
taru a stellaru vel ex impressioe aeris illa e permissa

Ut predicere siccitatem vel pluviam sterilitatem vel ferti-
litatem et cetera. Primo medici possunt dicere futura:
puta mortem vel sanitatem aut infirmitatem. Hic
Nota quod iudicium ferri candentis et aque bullientis
et duelli cuiusque est prohibitum propter duo. Primo
quia deus ibi temptatur. Secundo quia de occultis
iudicatur quod solius dei est proprium. Secundum vero
leges hec et multa alia permittuntur ut contentiones
dirimentur et pax et concordia statuatur. Pena
sortilegiorum et divinatorum per decretes est cremacio
et combustio. De homicidio Capitulum XXX nonum

De homicidio circa hunc titulum. Nota
quid sit homicidium. Unde dicatur. Quot
modis committitur. Que homicidia sunt
sine pena. Que cum pena. Per quos fiat actio pro homi-
cidio. Que pena homicidiarum. De primo homicidium est
hominis occisio ab homine facta non a bestia quefit in tem-
sit in homine libero in proprio servo et in alienis de quibus
omnibus secundum ordinem est dicendum. Dicitur autem homi-
cidium quasi hominis cedium id est peremptio scilicet quando homo
corporaliter occiditur. Homicidium dupliciter committitur
verbo et facto. Verbo committitur tribus modis. Primo
precepto consilio et defensione. Precepto scilicet in iusto
et cum qui potestatem iudicandi non habet. Consilio scilicet
iniquo quando factum sequitur alias non. Defensione quando
advocatus defendit reum in causa criminali. Ubi se ac-
cusator per iurgeit tenetur ad talionem. Facto vero committitur
homicidium cum iudex equo iudicio condempnatum occidi
facit ministerio iuris non odio persone non lucri amore
non precio nec prece a delectatione fundendi sanguinis
humani nisi obediencia et zelo iusticie. Et hoc cum dolore
cordis et compunctione. Necessitate autem inevitabili
committitur homicidium ut cum quis occidit furem vel latro-
nem se invadentem et vi occidere volentem non ex odio

Sed cū dolore vt ſe et ſua liberet et defendat a pdicioē
quia aliter morte evadere nō potuit Si vō necitas
fuerit evitabilis vel qā potuit ſine periculo euadere
vel qr hoſtē ab eo fugientem inſequendo occidit tūc
reus ē homicidij et tamq̄ʒ homicida punit᷑ Caſu vō
cōmittitur homicidiū dupliciter Aut eim qs dat ope-
ram licite rei velut ſi quis ſcrophas vel alias beſtias
pellit de ſegitibus ſuis vel cum fugat aves d' horreis
ſuis et circumſpicit et neminem videns manu vl funda
lapidem mittit vbi nouerat hoīes morari ꝛ conuerſai
et aliqs caſualiter inictu lapidis currens ferit᷑ et
moritur in hijs et in ſimilibus ē innoxius ille q occa-
ſione meriti preſtat Cū aute rei illicite opera dat᷑
nec adhibetur diligencia que debet adhiberi quicqd
ex hoc ſeqtur male facienti imputat᷑ Verbi grā ſagi-
tarij q ſe exercent in arte ſagittaria i loco adhoc depu-
tato ide eſt ſi ceſor lignorum arbore deiecta hominē
occidit ſi prius clamauerit an caſum arborū et homo
tranſiens nō curauerit ſe preuenire extra oēʒ culpam
ē ceſor ſeu putator ecia ſi longe a via ligna cedebat et
licet non proclamauerit qr eo loco nulli erat extra-
neo via verſandi Idem ſi medicus aliquem ſanauerit
et curam eius dereliquit et ide ob id mortuus culpe
reus erit Item Si imperitus medicus curā alicuius
ſuſceperit et perperam i male eum medicauerit et ſi
ob id mortuus ē culpe reus erit Ite ſi inſipiēs mag'r
impetū equorum retinere neſcit aut pter infirmitate
non pt et ob hoc quis trucidatus fuerit morte reus
erit Voluntate fit homicidium duobus modis a'
ex propoſito aut ex obrupto Ex obrupto fit mltis mod
Primo pter res aufferendas et tollendas vt faciunt
latrones vispiliones ſpoliatores et ſimiles Et ſi quis
occidit parentes fres ſorores aut alios ſuos conſag-
neos vt eis in rebus et in bonis et dominio ſuccedat :-

Item Siquis occidit aliquem super negociatore Aut si ali-
quis interficit aliquem per malas insidias sine causa et sine
diffidacione et sine manifesta inimicicia Hec omnia homi-
cidia latrocinia vocantur et hy omnes non habent azilum
i. locum refugy Insidiarum alie bone alie male Bone
sunt quando aliquis ponit insidias malis ut ipsos capiat
Sed male insidie sunt e converso ex abrupto et sine diffida-
cione fit homicidium ex ira et furore ex vituperio et contenci-
onibus et ex similibus et hy si capti non fuerint cum inter-
signo hic est azilum habent i. locum refugy ubi locus ille debe-
tur Item homicidium committit qui clam verbo aut consilio
vel facto vel eciam publice procurat aborsum et hoc ideo quia
non est differencia qui infantem occidit vel semen natum vel
nascendum dummodo nasciturus habeat animam racionabilem
Abortum quandoque fit clam per herbas radices et pociones
Palam fit abortum per plagas calcaciones per saltus
per casum Sed et qui clam machinantur in mortem alterius veneno
consilio auxilio Sed numquid qui si aliquis percutit me et
fugit debeo ne illum in continenti insequi et repercutere dico
quod non quia hec non fiet ad repulsionem vel defensionem sed ad vin-
dictam vel ulcionem quod ad soli iudice spectat Quia ideo ri-
gor iudicialis et tutela iuris publica est in medio constituta
ut nullus sibimet audeat sumere ulcionem Etiam dicit dominus
mi vindicta et ego retribuam Sunt ideo iudices constituti ut
sint mediatores inter partes litigantes Queritur utrum liceat
omnibus vim vi repellere dico quod sic et commune est clericis et
laicis Iniuria rerum et personarum repulsare defendere et re-
petere distinguitur autem quia aut vis infertur persone aut rebus
Si persone tunc vis est semper repellenda antequam fiat nam
et insidiantem licet occidere Si autem quis vim fecerit repellit
potius presumitur quod causa defendendi fecit quam ulciscendi
ut patet in thabernarys et hoc est verum Si defensor volebat
demum percutere alioquin si non non Si vero iniuria rebus
infertur tunc licitum est illatam repellere et inferendam repulsare

Vt sit in obsidione ciuitatum castrorum et dominium. Qu-
autem dicitur vim vi repellere licet sic intelligendum ut
fiat animo defendendi non ulciscendi in continenti et quod fiat
defensio cum moderamine inculpate tutelle et non cum excessu:

Postremo De pena homicidij capitulum xl

Postremo dicendum quod quedam homicidia committuntur sine omni pena
canonica et legali ut sunt homicidia que fiunt
ex iusticia ab illo qui habet iudicandi potestatem. Item necessitate
ineffabili et inevitabili. Item casu ut data opera rei licite. Item
voluntate non animo ulciscendi sed defendendi ut occidere vis-
pilionem predonem vel furem. Licet enim occidere iusto bello. Et nota
quinque requiruntur ad iustum bellum. Primo persona secularis
cui liceat bellare. Secundo bona et res pro quarum defensione
oportet litigare sed pro iniuria et amore iuste debemus
bellare. Tercio causa necessitatis ut per bellum pax acquiratur.
Quarto animo recta intencione et non propter odium nec propter
avariciam aut propter ulcionem sed solum propter iusticiam. Quinto
requiritur auctoritas ecclesie si pugnatur pro fide et principis
terre illius si pugnatur pro defensione patrie. Item licet
occidere insidientem persone alicuius sine causa et vim vi
repellendo eo animo quo dictum est supra non aliter licet occidere.
Quedam autem homicidia puniuntur secundum canones tantum ut
in torneamentis in duellis in occulta procuracione abortus et occulta
machinacione mortis alterius si fiat verbo consilio auxilio vel consensu.
Et si quis percutit mulierem gravidam ita quod abortit ille punitur
secundum leges et canones. Item in sciencie (?) alicuius fugientium iter
qui non incipit occasionem fieri cum potest incipere. Quedam vero homicidia
puniuntur secundum leges et canones ut si quis interficit presbiterum vel se
ipsum vel sine iure vel sine necessitate inevitabili vel casu non adhibita
diligencia quam debet adhiberi vel voluntarie si fiat ex proposito vel ex ob-
rupto.

De hijs qui possunt agere pro homicidio capitulum xl primum

Primo potest agere uxor
pro morte mariti sui et econverso. Secundo agunt filij pro
morte parentum. Tercio si nullus filiorum extat tunc

Proximior illis agat conſanguineus Quarto ſi nulla
conſanguineus extat tunc iudex loco occiſi hominis agere
debet iure vel iure agat. Sed quid ſi unus plures occidit
et ſi plures unum occiderunt Si infans puer vel pupillus
occidit aliquem Si filius patrem aut matrem extra vel ex
tencione occidit aut econverſo Qui non nutrit infantem ſed
exponit et fame perire permittit Si furioſus lunaticus
fatuus vel demens aut naturaliter ſtultus aliquem occidit
Si preſbiterum laicum et econverſo Si quis ſe ipſum occidit
Et de penis omnium homicidarum et de leſionibus membrorum
videbitur infra in ſuo loco **De iniuriis dampno dato**
Capitulum quadrageſimum ii
Superius tractandum eſt de criminibus et de exceſſibus Sed quia ex hiis
iniurie proveniunt et dampna frequenter infe
runtur ideo ſequitur hic rubrica de iniuria dampno dato
Videndum eſt igitur primo quid ſit iniuria quot modis
dicatur iniuria Cui detur actio iniuriarum contra quos
datur in quantum datur Qualis ſit actio iniuriarum et que
pene iniuriarum poſtea dicetur de iniuria dampno dato
Primo iniuria eſt aliquem opinione vel verbo vel facto
Iniuria offendere ſine cauſa Iniuria generaliter eſt omne illud
quod non iure fit Specialiter autem dicitur iniuria iniquitas dicta
contra ius quicquid eſt iniquum Item iniuria iniuſticia contumelia
quaſi iure carens Dicitur etiam iniuria eſt contumelia
a contemno dicta Iniuria etiam eſt blaſphemia vel vitu
peracio improperium Iniuriam facere poſſunt omnes qui
iniuriam pati poſſunt exceptis furioſis et naturaliter
ſtultis et pueris impuberibus quibus iniuria fieri poteſt
ſed ipſi iniuriam aliis facere non poſſunt quia racione
carent Iniuria fit tribus modis Verbis litteris facto
Verbis Verbis fit convicio vituperio contumelia blaſphemia aliquius qs
Literis defamacione Literis fit cum infamacione alicuius vt car
cartam vel libellum famoſum conſcribit ſcribit vel car
men edit promit cantat de qua ſecundum leges:

Agi potest criminaliter ad penam capitis contra eum
qui confecit et contra eum qui invenit et nulli revelavit
inventum nec corripuit nec cohibuisset potest etiam pro eo agi
civiliter ad penam pecuniariam. Factis fit iniuria ut — factis
ut percussione pugnis baculis fustibus ceteris ar-
mis ceterisque lesionibus. Iniuriarum actio datur passo
iniuriam. Patitur autem quis iniuriam in seipso in filio in
uxore et in servo proprio et in libero et in tota sua familia
parentibus quoque vivis et defunctis secundum diversas iniuri-
as diverse exeunt actiones et pene. Fit in seipso ut
quando aliquis vituperatur aut verberatur. In filio fami-
lias non emancipato quia emancipatus sui iuris est et per
se potest agere de iniuriis sibi factis. In uxore quia vir
est caput sue uxoris advocatus et defensor eius et non
econverso nisi post mortem viri tunc potest mulier agere pro
iniuria sibi facta ipse in viro suo in filiis in servis et
in ancillis. Dixi in filia etiam et desponsata nondum co-
pulata viro quia si esset copulata tunc sponsus eius bene
posset agere pro ea. In servo proprio quia ille in potestate
est domini sui non in persona. In servo libero et alieno qui
michi illa die bona fide deservivit. Et in tota mea
familia que est in pane meo. Si autem extra domum
viveret de suo proprio pane tunc per se potest agere. Sic in pa-
rentibus vivis et defunctis quia si aliquis cadaveri-
bus parentum alicuius iniuriam fecerit aut fame eorum
derogaret heres potest agere contra illum. Sed nota quod omnes
iniurie predicte non sunt eedem nec habent easdem penas
quia arcior altera secundum diversitatem personarum et ho-
nestatem dignitatis. Iniustum esset si eadem estimacio foret
iniuriarum de digniori et pociori persona ut de mediocri
et infima. Igitur ex qualitate persone crescit et mi-
nuitur estimacio iniurie et pena ipsius. Pro atroci enim
iniuria maior pena debetur pro leviori minor. Atrox
enim iniuria estimatur ex causis videlicet ex tribus

Ex tribus atrox iniuria constat ex facto persona loco
vel racione ex facto ut si quis fustibus baculis vel
pugnis cesus et graviter lesus fuit. Persona
ut si iudex consul ingressus a vili persona moles-
tarentur aut parentes a filiis clerici a laicis cives
a rusticis et extraneis. Loco ut si fiat alicui iniuria
in pretorio consultorio consistorio vel in loco secreto.
Aliquando eciam locus vulneris atrocem iniuriam
facit. Vocatur eciam atrox iniuria si aliquis patri
familias aut filio familias talem iniuriam facit.
In summa tenendum est quod de omni iniuria potest quis facere
civiliter vel criminaliter et si quidem civiliter agatur in pro
estimacione facta secundum quod dictum est pena pecuniaria iudicis
imponitur. Si vero criminaliter agatur de officio iudicis pena
ordinaria legalis irrogatur. Actio iniuriarum non
solum datur contra eum qui percussit sed eciam contra eum
qui hoc dolo malo fecit aut procuravit ut quis percuteretur.
Durat tamen autem actio iniuriarum in quantum is qui passus
est sub iuramento eam estimaverit. Si tamen passus
iniuriam excederet modum estimacionis tunc iudex potest
et debet eam estimare. Nam secundum dignitatem et vite hones-
tatem crescit et minuitur estimacio iniuriarum. Hec autem
actio famosa id est plena fama ut supra dictum est. Se-
quitur nunc de iniuriis dampno datis. Ca. xliiij

Nunc sequitur de dampno iniuria dato.
iuxta quod nota. Quid sit dampnum. In
quibus fiat. Quis constituitur actor de dampno.
Cui competat hec actio. Quis et quot actiones ex dampno.
Solucio de pena dampni. De speciebus dampni. Dampnum est dimi-
nucio vel ademptio patrimonii. Dampnum fit hominibus
liberis et servis. Fit eciam in bestiis domesticis et feris
bipedibus et quadrupedibus. Fit eciam dampnum in plantis
et herbis in rebus anima carentibus ut in vino oleo fru-
mento. In omnibus quoque rebus animatis et inanimatis

Actio de dampno iniuria dato conſtituit᷑ quando
qs hoiez aut beſtiā alienā cū iniuria occid᷑ vl' mole-
ſtat aut ledit aut res anima carētes corrupit Actio
de dampno cōpetit dnō rei et vſu fructuario et bone
fidei poſſeſſore Actiões tres oriuntur ex dampno in-
iuria dato ſʒ directa vtilis et in fctū Actio directa — Actio Directa
cōpetit paſſo veluti ſi qs corpori meo dāmū fecerit
Actio vtilis datur vt ſi quis hoiez alienū a' pecus — actio Vtilis
incluſerit ita vt fame moreretur a' iumētū talit᷑
fatigauerit aut pupullerit vt rumperetur a' agitauit
ī tantū ut pcipitaretur Aut ſi qs alienū ſeruum
de ponte a' de littore in flumin proiecerit vl' truſerit
ita ut ſubmergeret Aut ſi qs occaſiōz dampni
dederit Aut ſi alieno ſeruo perſuaderit qp ī arbore
vel turrim ſcandat vel in puteū a' fonte deſcendat
et ille ex hͦ cadit et moritur a' aliq parte corpis ledit᷑
hec actio datur ī ſimplū Actio vero in factū dat᷑ — Actio in factum
voluntati ſi qs nec ī corpore ſuo nec alieno leſus fuit
Sed alio mō ſi qs miſericordia motus ſeruū alie-
nū compediciū ſoluit ut fugeret h' actione ī factū
tenet᷑ Et nota quāuis vtilis actio in ſimplū dat᷑
tamen nō fit eſtimatio tm̄ illi' ſimpli ſʒ etiā cōputa᷑
res vtilitates extranſece et intranſece pñtes et fu-
ture huic corpori adherentes veluti ſi qs vaccā alteri'
occiderit vel ſue ibi fit eſtimatio nō ſolū vacce vl' ſtro-
phe ſʒ cōputantur etiā vituli et porcelli ex hys pro-
venientes Computant᷑ etiā oīa que re faciunt pre-
cioſiorem vt ī eqͦ ſi ē gradarius vel curſarius vel
bene trahens Similiter de boue bene trahēte hec
oīa cōputant᷑ qz faciunt rez pcioſorez Si qs vō alie-
naz vaccā vel aliud aīal ſcienter ī domo ſua ſuauit
ſcienter vltra diem vel noctem furtum in eo comitt᷑
ſine corium fructu vſu fuit ſine nō a' eū expellet aut
iudici pñtet Sequit᷑ de penis dampni · Ca · xl · q̄rtū

Pena damni multiplex est. Si quis occidit ho
minem liberum ille debet occidi ut in veteri
lege preceptum est. Collum pro collo oculum
pro oculo dentem pro dente. Nam liberum corpus
nullam habet estimationem pecuniariam vel usus.
Non enim pro toto libertas venditur auro. Corpus li
berum non est venale ergo nulla pecunia persolui potest.
In nova tamen lege iiii et grossus pro homine iudicatur
libero occiso qd si in facto homicidii non deprehenditur
et vult delictum emendare et penitere coram deo et coram
hoc mundo pro omni suo posse tunc placitatur cum parte sibi
adversa pro pace et gratia sibi impetranda. Et si pars
adversa nullum placitum concordare vult acceptare nec
penam super tali lesione statutam vult recipere sed cotidie
remittit tunc iudex accipiat hoc statutum et sub testimonio
proborum duorum virorum offerat leso qui si non receperit
tunc iudex illos in usus suos redigit et pronunciet
occisorem vel lesorem ab illo delicto liberum et solutum
sua emenda ptis recepta. Et hoc ideo fit qa non est
peccatum ita magnum si contritus fuit de peccatis et vult pe
nitere et emendare deus recipit eum in suam gratiam et
omnia illi peccata condonat et dimittit. Si quis autem ser
vum proximi alicuius occidit iste dampnetur domino servi
pro tanto quanto valuit eo tempore quo est occisus.
Si quis voluntarie bestiam alterius occidit soluat eam domino
suo quanto valuerit eo mense sed non computatur utilita
tes que existit temporibus ex corporibus potuisset evenisse.
Si quis autem fecerit dampnum in arboribus fructiferis in
extirpando desecando aut in plantis effodiendo in
herbis extrahendo aut evellendo soluat ea estimatione
vicinorum. Si quis autem facit dampnum in rebus inanimatis cor
ruptis vino oleo etiam si in hiis aliquid miscuerit quo
naturalis bonitas corrumpatur soluat ea estimatione
proborum virorum secundum quod plus valuerit ipso mense

Si animal tenetur solvere quanto plus valuit eo anno
Sed quid si ex parte boum equorum vel mulorum unum
occisum fuerit dico quod non solum fit occisi estimacio sed
eo amplius illud computatur quanto minoris precy
sunt que super sunt Et quia laborem solitum perficere non
possunt que prius consueverunt Si quis canem mordentem
vulnerat in anteriori eius parte vel eciam occidit in nullo
tenetur quia hoc facit defendendo Si autem ipsum fugientem
insequendo offendit tenetur de dampno Et nota quod dampnum
non solum fit in corporibus rerum eciam in partibus et in
menbris corporum sicut vulneracione mutillacione ocu-
lorum erucione articulorum vel nasus aut oris incisione
dencium excissione manuum vel pedum amputacione Ac
ossium et cervicum fraccione Et eciam si ista mebra fuerint
scissa fracta collisa aut quovis modo destituta seu dest-
ructa et deteriorata Nota quod eciam dampnum non
solum fit facto sed eciam ex dolo veluti si quis procuravit
dampnum fieri quamvis per se non fecit Et fit eciam dampnum
ex culpa veluti Si quis foveam vel cisternam fodit in
loco publico ubi solitum est homines et iumenta ire
et versari Si animal alicuius cadit in ea et moritur vel
leditur solvere tenetur Eciam si quis corpus suum ledit vel
menbra sua offendit de dampno dato punitur ve-
luti si quis sibimet digitum abscecat illius alius digitus
rescindatur vel remmanat cum a iudice melius provenit per

Sequitur de dampno a curis alys dato Ca xlv

De dampno a curis alys dato vel facto est
supra visum quid iuris sit si aliquis facit
dampnum homini libero aut servo alieno aut
vestis aut rebus inanimatis Nunc videndum est si filius
familias aut servus tuus aut pecus tuum facit dampnum
alteri Primo enim quod fiat actio de tali dampno quibus
sunt constitute tres actiones Una indicat de ipsis
Si filius familias vel servus tuus tibi rem noxia fecerit
nulla exit inter vos actio Si autem servus tuus alium rem noxia fecerit

Ut furtum vel rapinam aut dampnum dederit vel iniuriam ir-
rogaverit tecum fit actio quamdiu servus fuerit tuus in
tua potestate. Habes autem liberam potestatem ante litis contes-
tacionem hunc sufferre aut pro noxa dare et si dederis tunc a
tali actione liberaris. Esset iniustum nequiciam servorum
ultra corpora eorum dominis suis esse dampnosam. Sunt autem
noxiales actiones a pretore constitute. Si dedisti servum
pro noxa tunc tecum fit actio. Et si dampnum non habet resarcire
tunc iudicat de eo prout mos est. Si filiusfamilias vel
filiafamilias alicui noxam fecerint dari pro noxia
non poterunt a patre quia ex tali dacione et corporum eorum
afflictione parentes magis afficerentur pena quam filii
et maxime in filiabus propter impudiciciam. Possunt tamen
filiifamilias pubera pro suis delictis per se convenire et
dampna eorum peculio resartire. Animalia irracionabi-
lia si bestialia sint aut forte hostili dampnum faciunt ac-
cio noxialis est prodita. Si talia animalia noxie dantur
tunc proficiunt dominis eorum ad liberacionem ut puta si equus
calcitrosus calce percusserit aliquem vel dentibus momor-
derit aut bos cornupeta cornupeta solutus hominem
leserit. Hec autem in animalibus mansuetis et domesticis. In
feris autem et bestiis non domitis cessat quia hec sunt ani-
malia crudelia a natura. Licet etiam talia animalia iniuriam
facere possunt quia racione carent. Et si dampnum faciunt aliter
tamen aliter tamen agitur cum feris bestiis et aliter cum man-
suetis. Si enim mansueta animalia dampnum faciunt dominus eorum
tenetur in simplum. Si fera tunc in duplum. Et hoc ideo quia fera
animalia ut lupi ursi apri leones verres symee canes
mordaces et cetera indomita prohibita sunt teneri ubi vulgo
iter est. Et ergo si contra hoc factum fuerit et nocitum solvat
in duplum vel secundum quod iudici equum videbitur. De

De Proscripcione. Proscripcionis Capitulum xl. Sextum

Quia frequenter convictus
de crimine proscribitur. Ideo subiungitur hic

Rubrica de proscripcōe Circa h̄ nota q̄ sit proscrip
cio Quot eius spēs Quis posset proscribere et
proscriptū demonstrare vel denunciare Per q̄ v̄ba
q̄s proscribitur Quō quis veniat de proscripcione
Quid sit faciendū cū bonis proscriptorū de primo
proscripto in iure seculari idem ē q̄ excomunicatio
in iure spirituali vel bannus proscripcionis tres sunt
species alia perpetua alia temporalis alia neutra
proscribere et proscriptū denunciare pt iudex habens
auctoritatē et bannū a superiori traditum Proscribit
autē iudex per hec verba Iudex surgit in prethorio et
dicit expresse Ego denūcio .a. vel .b. in proscripcione pe
mortē huius et interdico eū omnibus amicis suis et lic
cum omnibus amicis suis etc Si quis super h̄ servaverit cū
hoc faciet super ius suū Proscribitur autē q̄s propter
contumaciam quando accusatur pro homicidio vulnere a
alio crimine et trina vice citatus nō vult coram iudice
comparere Et proscribitur De proscripcione pt venire sic duobus
modis Primo si post proscripcionē ad iudiciū venerit nō
coactus et sine omī pacto cum iudice sede et iurat se cita
cionē seu vocacionem ad iudicium ignorasse Aut itaque p
scripcione statim ultra nō coactus se in iudicio pntasse et
velle assistere iudicio proquacūque causa actoribus res
ponsuris tūc iudex eū a proscripcione absolvit ut tribus
placitis ibi coram iudicio compareat et tūc de eo sicut nō
proscripto iudicatur Secundo poterit poterit q̄s venire
ex proscripcione hoc modo Si aliquis offenderet quepiā
quacumque offensiōe et lesione et vult penitere et statutu
pene exhibere penā sibi impositam pati coram deo et mun
do pro omī posse suo sive in rebus sive in persona
quo ad deum et leso satisfacere et h̄ actor frivole
contradicat tūc iudex recipiat illud statutū iuris
et actori leso offerrat cū testibus duobus vl' pluribus
Quod si recipere recusat tūc iudex illud conservat in

formula Proscriptionis

Quos vſus connectat et offenſum propter contumaciam
et ſeviolenciam proſcribat et ſi poſtea deprehendit
manus ſibi amputet aut triginta libras iudici per-
ſoluat Si vero proſcriptus eſt fugitiuus tunc iudex de
omnibus rebus ſuis recipiat triginta talenta pro ſua
emenda et non plus reliqua vero bona maneant in
poteſtate vxoris et puerorum eius Si tamen quis tenetur
creditoribus inde perſoluat Si vero neque vxorem neque eciam
filios relinquit tunc predicta bona ad illos heredes ſiue
ſucceſſores deuoluat Si ante proſcriptus eſt exul et nullum
habeat ſucceſſorem tunc hec bona ad manus conſilium
cum bona conſciencia recipiant que illeſa et non diminuta
per vnum integrum annum conſeruant Et ſi poſtea credi-
tores neque eciam heredes comparuerint tunc medietas
pro ſalute anime illius detur et alia medietas vtilitati
communitatis applicetur Si aliquis accuſetur quod proſcrip-
tum hoſpitauit vel in domo ſua eum ſeruaverit ille ſe ſuo
proprio iuramento expurget et ſit liber Si vero proſcriptus
in domo aut manſione alicuius deprehenſus fuerit tunc
de eo prout iuſtum fuerit iudicet Conſeruans autem eum
dabit iudici decem talenta aut manus eidem amputetur
Nota proſcriptus in vna Ciuitate pro aliquo delicto non
poteſt proſcribi in alia pro eodem delicto ſecundum ius commune ſed
ſecundum ius principum in prouinciis ſuo imperio ſubiectis
Proſcripcio cum iure communi non vadit extra illud iudicis
diſtrictum quo primo aliquem hominem proſcribit Eſt enim
ſatis grauis pena quia oportet proſcriptum in tali re-
linquere iudicio pueros vxorem et cunctos amicos et omnia
ſua bona

De expurgacione a crimine Capitulum xlviij

Qualiter quis expurget ſe de crimine ſibi
imputato ſeu obiecto Superius viſum eſt
de accuſacionibus et incuſacionibus de cenſibus
de debitis de promiſſis de pactis Sed quia in hiis ad expur-
gacionem frequenter peruenitur Igitur ſubicitur hic

De expurgacionibus auctorum predictorum Iuxta quod notatur
quid sit purgacio. Quot eius species. Per quid fit ex
purgacio. de duplici forma expurgacionis Quis nu
merus expurgandorum. Que pena deficientis in ex
purgacione De premio Expurgacio est de obiecto cri
mine vel inculpacione sue innocentie ostensio Expurga
cionis due sunt species Canonica et vulgaris Canonica
vero legalis est quam canones et leges instituerunt. et
hec fit per iuramentum per fidem per testes. et est a iure
permissa Sed vulgaris expurgacio est quam sibi vulgus
voluntarie per se instituit et adinuenit Hec fit per duellum
per candens ferrum et per aquam bullientem que est
a canonibus prohibita et a iure propter tria. quia sepissime
fit propter invidiam Secundo quia deus ibi temptatur quod fieri
non debet teste sacro ewangelio Tercio plurimum innocentes
sic condampnabantur Et nota quod duplex est expurgacio acti
onis quedam non vadit ad proscripcionem ut est expurgacio pro
debitis pro promissis pro pactis Expurgacio de crimine
secundum ius provinciale talis Si accusatus de furto aut
rapina. aut latrocinio aut quouis alio maleficio. quod
personam habet tangere vel honorem Si citatus seu vocatus
fuerit et venerit ad iudicium non coactus et suam innocenciam
velit ostendere et secum plures exploratores habere non potest
forte nescitur quando vel ubi hec facta esse dicantur tunc
idem solo suo iuramento se expurget. et sit liber a iudice et
ab actore Si vero actor velit excusatum metseptimum proborum
virorum testimonio superare. tunc excusatus boni nominis
se expurget secundum leges et secundum quod lex civitatis fuit instituta
Quod si facere nequiverit et male fame prius fuerit vincit
metseptimus Sed si deprehensus fuerit in evidencia facti in
hanthafftiger tat vel captus in fuga patrati sceleris et co
actus ad iudicium deductus tunc de eo prout iustum est
iudicatur Item si aliquis inculpatus pro homicidio et ipse
hoc vim vi repellendo dicat fecisse. i. innocenter et probet se
cundum quod pax et lex Civitatis est instituta se suo iuramento et cum

Aurs quatuor proborum virorum manibus secum in
iudicio iurando eleuatis sit liber a iudicio et ab actore
Nota quod sub hoc nomine vulnus comprehenditur hic
omnis offensa et lesio corporis que vadit ad proscriptionem
siue sit manuum aut pedum aut digitorum amputatio aut
aliorum membrorum destructio Et quod hec excessus fiant
non expugna et proposito malo et frivole quis dicatur
aliquem vulnerasse manus vel pedes precidisse nasum
vel pedes aut aures amputasse idem cum quandoque sibi
paribus viris probis iuramento se expurget Accusatus
per vulneratum pro vulnere innocens expurget se suo iura-
mento duorum proborum virorum manibus secum in iudicio
eleuatis iurando fit liber a iudice et ab actore Sileta tamen
omnis sanguinis effusio cum armis vadit ad proscriptionem Accu-
satus pro vituperio per mala verba et prohibita que alicui

× Inculpatus pro stupro si debito tempore et vite proclamatus non fuerit se suo solo iuramento expurget et fit liber

dixerit se solo iuramento expurget et fit liber Inculpatus
quod proscriptum hospitauit aut fouerit nuntiando se solo
suo iuramento expurget fit liber Item si res furtiua apud
aliquem deprehenditur et ille dicit se eam rem in publico
foro clara die emisse sed nescit a quo Si iudex velit crede-
re tunc et se suo solo iuramento expurgabit et fit liber Idem
ius est de re furata apud aliquem deposita Si quis citatus
pro quacumque causa ad iudicium et legitima causa precedente
venire non potest se expurget suo nuncio speciali et fit
liber Expurgatio vero pro debitis aut pro promissis# aut de
pactis solo suo iuramento sine dolo falso se expurgabit et
fit liber Expurgandorum numerus pro mortuo sint quinque

talis est Si quis impetitur pro debito et si hec debita sint citra xxx talenta se suo iuramento se expurget et sit liber Impetitus

pro vulnere aut alio membro leso sint tres pro percussione
et alia lesione aut vituperio unus solus propter deficientis
in accusatione In summa notandum est quod de omni occulto
maleficio de quo quis bone fame accusatur et ydoneus est
de illo potest expurgari nisi in maleficio deprehendatur vel
nisi defecerit in expurgatione vel si vocatus ad iudicium
perducatur quia tunc testimonium actoris auditur cum duobus
testibus vincitur Vide de accusatione infamati in glo. et c.

Adducit notabile dictu War. in libro ij° C[odicis] sextrinus vel lib. lib° ix dicens Vt si quis accusavit pure infamatu et defecit in probatione non debet puniri pena talionis vel calupnie quia excusatur propter infamiam precedentem qd' e[st] meti commendandu et facit ad intellectum c. i. de eleci. l. vj° De Penis

ex maleficio ca. xlviij

De Penis ex maleficio debitis certu est quod si accusatus se expurgare no potest in currit in penaz Agitur hic subseqnet de penis e[st] tractandu Iuxta quod nota quid sit pena Quot sunt eius spes penarum Quis penas imponere possit Quibus pene inferantur Pro quo inferantur In quantu inferat[ur] Que pena debeat inferri Cui cedant pene Que excusat a pena Que penā aggravant Que alleviat Que sit considranda in penis infligendis Ultimo ponentur questiones ad hanc materia utiles De Primo Pena e[st] delictoru debit cohercio vel punitio Pene s[e]c[un]d[u]m leges multe sunt. alie i[n] personam alie in rem alie excontumacia Alie exdelicto Pene in rem sunt due s[e]c[un]d[u]m q[uod] sunt due res sc[ilice]t mobilis et immobil[is] Pene i[n] personam sunt multe. q[ui]a sunt multa tormentoru genera ut captivacio intruccacio flagellacio fustiu lesio auriu scissio nasi abscissio occulloru effracio. perdentes crematio. manuu aut pedu amputacio decollacio suspensio rotacio i[n] sacciacio crematio relegacio viua tumulacio Pene excontumacia sunt quatuor Prima missio in possessionem rei i[m]mobilis petite Secunda rei mobil[is] assignacio Tercia debiti obieccio Quarta que debetur indici i[n] contemptu et i[n] obedienciaz iudicio fectaz quia no comparet Pene exdelicto sunt quatuor videlicet exiliu inspicio proscripcio et relega[ci]o[n]em Exalabit sine spe patrie redditus q[uia] rei Inspicius manet in patria sed respoliatur Amittit proscriptus opes non posse revertere Quiqz relegatus sua cu[m] remanebit habebit Sut adhuc pene multe alie exdelicto pter has. quot em[m] sunt delicta tot sunt pene Habet em[m] quodlibet delictu[m] pena[m] speciale[m] Sunt et alie pene multe que ponuntur i[n] rubrica de obligacib[us] exquasicontractu[m]

vel quasi excontractu ut i[n] obligacib[us] exmaleficio d[e] q[ui]b[us] postea specialiter e[st] dicend[um] Penas possunt infligere omnes

*vel q[ua]si exmaleficio

Iudices autentici in iudicio suo in suis subditis iuxta
culpe qualitatem Nichil enim valet Iurisdictio que
coheercione malorum non habet Et Nota quod multiplices
sunt Iudices scilicet ordinarii delegati subdelegati arbitri
et Ciuitatum rectores Nullus tamen potest penam sanguinis
iudicare nisi sibi est commissa auctoritas a superiore
qui habet potestatem hoc faciendi Inferuntur etiam pene
personis et rebus Personis imponuntur simpliciter
et directe Rebus autem odio personarum quia res non
possunt delinquere sed ille qui eas possidet Igitur preteri-
mentis solum quis debet puniri in persona Sed multi hen
istum ordinem peruertunt quia reos pena personali di-
mittunt et res illorum diminuunt vel aufferunt et sic inno-
centes dampnificant qui ad successionem bonorum illorum
secundum leges de iure pertinent pene infliguntur pro
contumacia sed pro delicto inferuntur siue recipiuntur
pene a iure institute per totum quod de ipsis non possunt appel-
lari pene a iudice institute et imposite recipiunt in
parte quia sunt super grauami ymo eciam ab ipsis poterit
appellari si iudex minus extorsisset Pena magis illa
timetur debet inferri siue personalis siue pecuniaria
et si delinquentes pecuniarias non habentes excluere tunc
secundum preceptum summi iudicis dei collum pro collo membrum
pro membro persoluat Pro iudicis autem emenda nec in
corpore nec in membris offendatur aliquis vllo modo Pene
exacte racione contumacie vel racione delicti ille cedunt iudici
Pene vero dampni et iniuriarum cedunt hiis quibus dampna
et iniurie sunt illata Si quis autem fecerit contra ius Ciui-
tatis hee pene cedunt fisco id est communitati Pena vero conuen-
cionalis quam de voluntate arbitri imponunt partibus
et illa potest eciam in toto exigi et recipi vel dimitti Et pena cri-
minali excusant etas violencia absoluta id est coactio iusta igno-
rancia iusta causa extrema necessitate furor ebrietas De-
narum reo aggrauacionem vel alleuiacionem potest quilibet iudex perscru-
tare excepto loco modo persona etate et dignitate in penis
penis

Affligendis siue emendandis multa sunt consideranda
ut sunt etas tempus locus persona causa consuetudo
qualitas quantitas dignitas multitudo persona conditio
persone utriusque digna vel indigna causa et culpa Ut
si iudex a delinquente extorqueret decem talenta cum sibi
vix in lx^ta denarijs teneretur ex culpa propter quietatem
et pacificum statum bonorum et cohercenciam malorum
et non propter aliud Tempus si sacrum vel non locus si con-
secratus vel prethorium vel consultorium Consuetudo
aliorum scilicet iudiciorum et patrie et consilii ciuitatis Qualitas
eciam delicti aliter enim punitur violencia publica quam
priuata aliter cum armis quam sine armis Aliter
qui facit contra principem vel rectores ciuitatis quam
qui facit contra mediocres vel infimos vel viles ribal-
dos Multitudo delinquencium aliter punitur quam
si unus dereliqueret ut patet in sedicione De commu-
tacione pene Capitulum

Queritur utrum
pena personaliter seu quadragesimum nonum
personalis possit commutari in penam pecunia-
riam Dico quod non secundum omnia iura quia unusquisque debet
secundum sua demerita puniri et hec commutacio fit ex cupi-
ditate principum et iudicum ut frequenter Econuerso autem
fit commutacio pene pecuniarie in penam personalem quando delinquens
est ita pauper et inops quod non habet penam pecuniariam exsoluere
Et hoc ideo fit ne delinquens omnino punitus euadet Nullus
tamen ita inops quin ipse habet facere emendas in rebus
aut in persona Queritur utrum una criminalis pena possit
commutari in aliam criminalem penam Dico quod sic ex causa
Nunc causa necessitatis velud si quis debet suspendi et
timor est in eductione quod a suis amicis eriperetur De
ista pena tunc potest declarari Etiam causa honestatis ut si
de honestis parentibus aut amicis meruit penam suspendi
tunc poterit in occulto insaccari Queritur utrum pena
soluta stat adhuc sententia ab arbitris pronunciata Dico quod non
quia solum metu pene statur arbitrio Queritur utrum

Poſſit vnus puniri pro alterius delicto dico q non quia
merci pene ſtatur arbitrio Queritur vtrum vnus poſſit pu-
niri pro alterius delicto Dico q perſonali non quia
filius non portabit iniquitatem patris teſte ſcriptura
diuina Pena vero temporali in rebus bene punitur vnus
pro alio ut filius pro patre. ſeruus pro domino Queritur
vtrum aliquis debeat puniri ſine culpa. dico q ſit aliquando
q quis punitur ſine culpa. ſed tamen non ſine cauſa vt de-
poſitarius punitur quando depoſitum amittit ex ſua negli-
gencia quamuis ipſe nullam culpam habeat in amiſſione
illius depoſiti. tamen quia non adhibuit diligenciam ſeu
diligentem cuſtodiam tenetur ad ſolucionem Queritur vtrum
Iudices vel domini poſſunt de iure recipere emendas a ſubditis
ſuis dico ſi rectam habeant intencionem et emendas licitas
ſecundum legittimas cauſas aut conſuetudines regionis recipiat
debito modo Sed nota illas poſſunt retinere licet dampnum
inciderent quia non pro interceſſo receperunt Sed ut coherce-
antur delicta ymo tales emende non ſunt laxande ſed pocius
ſtringende et cohibende Queritur vtrum aliquis pro vna duas
vel plures penas debeat ſuſtinere Dico q ſic ut patet de vul-
nerante in cimiterio vel in eccleſia et in ſingulis conſimilibus
caſibus vbi iudex recipit ſuam penam pro delicto leſus aliam
pro delicto ſeu pro offenſa in eccleſia terciam pro exceſſu in loco
ſacrato et quia pro pluribus delictis non ſufficiat vna pena
[illegible] Ad factum duplex non ſufficit vltio ſimplex Et nota q
Principalis intencio Iudicis in recipiendis penis et emen-
dis debet eſſe criminis prohibicio Ac pacis et concordie
preceptio Dicit enim beatus Auguſtinus Et Iudex ſiue
puniendo ſiue ignoſcendo emendas recipiat bene facit ſolum
vt vita malorum hominum corrigantur et pax et comodum
bonorum omnium foueatur etc Amen Pro quo ſit deus
benedictus qui eſt glorioſus in ſecula ſeculorum Sequitur

Regeſtrum ſiue tabula Quarti libri de vita
et honeſtate et honeſtate clericorum ſequitur

De immunitate eccleſie ca. primum

Miſſam audeant celebrare **De immunitate eccleſie**
Licet laycis et eccleſiaſticas res ſiue **Ca ſcdm**
perſonas earu͂ omnis auctoritas ſit abſoluta tam
Iure canonico quam ciuili Non nulli tame͂ layci
tendentes in vetitu͂ immunitates earum diuerſis
conationis infringere molliuntur· Nos ſup hys
volentes eoru͂ reſponſum reprimere au͂cte hyus ſacri concily ſb
obteſtatione diuini Iudicy et malediccionis eterne diſtrictius
inhibemus ne decetero i͂ huiuſmodi manus temerarias preſumat
extendere qd nec aliquis fugientem ad eccliaz quodcumqz male
ficiu͂ graue co͂miſerit Iudex ſeu alius quiuis quamcumqz
ſecularem· digtate͂ obtinens ſeu ptatem exercens de eccleſia
violenter preſumat extrahere immunitate͂ eccleſie taliter
violando ſz potius ad iuſticiaz eccleſie rector ad quam fugit
vitam conſeruet corpore et menbris ſaluis et illeſis et ipſum
pecuniaria vel alia diſciplina puniat minori niſi malefctor
ad eccliaz fugiens publicus latro aut nocturnus fur aut
predo aut in ipa͂ ecclia vel eius cimiterio homicidiu͂ vel et
membroru͂ mutillacionis truncatione ſuper immunitate
perpetrauerit Tales enim no͂ ſunt digni ab ecclia tueri ſed cui
libet immunitatis priuilegio ſunt indigni **De perſonis**
Nullus ſub excommunica **eccliaſticis Capłm ter**
cionis pena in aliaz ſeu de alia eccleſia **cium**
municionem ſeu fortalicu͂ preſumat erigere
vel facere· aut ipius cimiterium pro regis firmitas
foſſatis quibuſlibet vallara Nullus laicorum quemcumqz
deferentem habitu͂ clericalem cu͂ corona ſine demandacone
eccleſiaſtici iudicis captiuare preſumat quod ſi fecerit exco
municacois pena͂ incidit ipo facto de qua eu͂ ſolus papa abſol
abſoluere pt Nichilominus in eius obprobriu͂ clerus Ciuitatis
ville opidi Caſtri ſeu parrochie in qbus clericus captus eſt ſeu
tenetur captiuus eo ipo alio no͂ expectato mandato ceſſionez
faciet a diuinis donec ad dioceſanu͂ aeius noticia id deferat
ſine mora vel aliter liberet Nec aliqs amicoru͂ vel con
ſanguineoru͂ clerici taliter captiuati pro ipſius liberacione

Sub excommunicacionis pena aliquid debet dare vt solue(re)
vel de soluendo imponere caucionem. Verumtamen si cleri-
cus vagabundus in furti vel alio maleficio deprehenditur
et habeatur de fuga suspectus tunc ex hac nostra liberali licen(cia)
et generali quam partibus impartimur secularis potestas
sub testimonio tamen clericorum si comode poterit haberi vel
alio fide digno malefactorem huiusmodi potest captiuare. Et cum
quam primum poterit ecclesiastico iudici presentare debet. Iuxta
tradiciones sacrorum canonum aut quemcumque clericum pro clerico se
gerentem occiderit aut mutillauerit preter alias diuersas
penas iuris omnibus feodis si que ab ecclesia tenuerit sit eo iure
priuatus et ad ecclesiam in qua libere tenuit reuertatur. Quis pre-
nominatus si quid in vna vel eciam in pluribus ecclesiis habu-
vit hoc ipso facto perdit et ad diocesanum episcopum deuoluatur et filii
eius et nepotes vsque ad quartum gradum per masculinam lineam
descendentes ad ordines seu ad quodcumque beneficium ecclesiasticum
nullatenus admittuntur. Illi autem qui omnem maliciam hominum
superantes Archiepiscopum vel episcopum fuerint hostiliter insecuti vel
eorum aliquem percusserint ceperint vel occiderint seu ipsis molesti-
tibus ad hoc prestiterit auxilium consilium vel fauorem et ipsos de-
fendentes vel supra vna cum ipsis sibi ad hoc cooperantibus quolibet
ipso facto penas incidunt a iure statutas. Et cum aliquis nobilis
iusticiarius siue laicus quicumque captiuauerit aliquem clericum
pro clerico se gerentem depredatus fuerit aliquibus ecclesie capella-
in castrorum huiusmodi et plebanum locorum in quibus clericus tenetur
captiuus aut preda seruatur quam primum hoc sciuerit non expectato
super hoc superioris aliquo mandato a celebracione abstineat
mox diuinorum sub pena excommunicacionis quam facientes contrarium
incidere volumus eo iure

De foro competenti Ca. quintum

Quia tam ecclesiasticus quam secularis ordo confunditur
cum vnicuique sua iurisdiccio non seruatur hinc est quod spi-
ritualia et secularia iudicia ex conuenit permixtum
Quare omnibus ecclesiasticis iudicibus districte inhibemus ne lai-
cos ad instanciam quorumcumque vel laicorum pro causis [illegible]
libus ad suum Consistorium citari faciant a cognicione causarum [illegible]

Se aliquatenus intromittant nisi forte miserabiliū persona⁊
vel in defectu iudices seculares Et econtrario iudices seculares
clericos pro quibuscumq(ue) causis criminalibus vel ciuilibus nec
etiā laicos super possessionibus ecclesiarū quocumq(ue) titulo eas possi-
deant ad suum iudicium faciant reuocare vel eos audeant iudicare
tam clericus quā secularis iudex metas sue p(otes)tatis excedens excomunica-
tionis sententia innodetur et actor clericus qui reū indebite cora(m)
non suo iudice fatigauerit in expens(is) condempnetur et super eadem
causa nullatenus de cetero audiatur **De Cohabitatione clericorum et mulier(um) Ca. viii.**

Quamuis forni-
cationis crimen inter cetera crimina sit detestabilius
in p(re)sbiteris nepote Quia inter ceteras virtutes princi-
paliter carnis continenciam profitentur, Multi tamē
clerici salutis immemores, non solū temptacionibus preuenti, aut
micti, desideria carnis proficiunt, sed etiā temptacionibus premunt
dū frustra temptantur in domibus p(ro)priis vel vicinis paratas ad
malū fornicarias enutriunt mulieres, Ne igitur crimen eorū
per tolleranciam videamur approbare, Omnes de cetero clericos
qui in domibus suis suspectas mulieres et extra domū in sua procu-
ratione publice detinent concubinas, Si sint beneficiati b(e)n(e)ficiis
suis priuamus, et si nō habent beneficia ab execucione ordinum a
suis superioribus, decernimus suspendendos, quos demū mali-
cia eorū exigente Epi eorū superiores carceris penis affitiant
vel de suis diocesibus deiicient et expellent, Si nec curauerit
vitā suā emendare, Archidiaconus autē locorū, qui clericos
suū archidiaconatus et populum qui vicinos suos socios hac labe
respersos sic scienter tollerat, quasi ex concubinatu p(ro)prio vo-
lumus condempnari, Et licet clericus per fornicacionis crimen
vel alio mortali p(e)cc(at)o quo ad se ipm suspensus sit, non tamē debet
ab aliis in diuinis officiis euitari Nisi crimen ipm sit noto- coarctari
rium per sententiā iudicis seu cōfessionē factā in iure aut euidentia aut
rei que tergiuersacione aliqua celari nō p(otes)t, Notorium etiā con-
cubinatu(m) dicimus per canones ab officio nō dū quo ad se ipm
sed etiā quo ad alios suspensum qua suspensione sic durante
Si diuinis se ingerit sicut prius irregularitatem incidit

Seu invenerit aqua nisi per suum pontificem poterit liberari

De Testamentis Capitulum sextum

Preterea statuta locorum que habent quod nullus ultra certam summam ecclesiis vel clericis donare seu legare audeat in ultima voluntate irrita iudicamus cum iniquitatem obtineant et testamenti perimat libertatem Conditores vero huiusmodi statutorum ac eisdem utentes coarceantur canonica disciplina Insuper ordinarii invigilent circa executores testamentorum et ultimarum voluntatum et contra illos qui eos impediunt quovismodo ut ipse voluntates extreme infra tempus testatorum arbitrio limitatum mancipetur effectui vel si testator executori terminum non prefixit ipsa executio ultra unius anni spacium nullatenus se intromittant sed prorogetur Executores etiam ultimarum voluntatum de bonis nullatenus se intromittant donec de eisdem fecerint inventarium sub fide dignorum testium personarum

De reedificandis Ecclesiis Capitulum septimum

Quicumque beneficia ecclesiastica obtinent omnes inveniunt ad tecta rescindenda et ecclesias cincidadas Collectores vero elemosinarum pro fabricis ecclesiarum quos quidam vitricos appellant sine omni exceptione maiores de plebe et idem elemosinas fidelium inconsultis ecclesiarum rectoribus non expendant

De consecratione ecclesie vel altaris Capitulum octavum

Si ecclesiam pollui quam sanguinis aut seminis effusione contingat ipsius ecclesie cimiterium si contiguum fuerit eidem censetur esse pollutum et antequam reconcilietur per episcopum in eadem debent divina celebrari vel aliquis sepelliri Item in eadem sub voce et una ecclesia et in uno eodem quod tempore duas missas sub voce celebrari districtius inhibent adicientes quod nullus pro ipsis vel anni unius mortuorum audeat facere septimum tricesimum vel anniversarium

De Simonia Capitulum nonum

De Symonia vero ne aliquid erogetur vel promittatur pro spirituali intuitu pecuniis exigentibus eorum quorundam presbiterorum Simoniaca pravitas depravavit

Quod nec baptismum nec sacram eukaristiam nec penitenciam nec
extreme unctionis sacramentum nec benediccionem nubencium aut
exequias aut sepulturas mortuorum sive alia quecumque spiritua-
lia voluerit subditis ministrare nisi pro huiusmodi ministracione
detur eis vel promittatur precium pro sue turpitudinis excusaci-
one ymo verius accusacione diuturnam consuetudinem prece-
dentes. Nos igitur cunctam perversam venalitatem symoniace
pravitatis ne per impunitatem vendencium videatur nostris
temporibus approbari condempnamus et huius sacri approbacione
consilii aut concilii duximus statuendum. Ut singula predicta
sacramenta et res sacre non obstante quacumque consuetudine in
contrarium que pocius censenda est corruptela sine exaccione cu-
iuscumque temporalis emolumenti libere conferantur. Et quicumque de cetero
premissorum vel expredictis venditor fuerit deprehensus si est ecclesie
pastor ipso privetur. Si vero vicarius seu socius rector fuerit ad
episcopales carceres et ibidem perpetuam penitenciam agat detrudatur.
Veruntamen si laici nolent racionabiles et approbatas ecclesiarum
consuetudines observare. Hii non per ipsos presbiteros cum in propria
causa esse nequeant iudices. Sed per episcopum seu eius officialem debent
senteciare de plano et de hac veritate cognita ad earundem obser-
vacionem per censuram ecclesiasticam compellantur. Preterea archi-
diaconi locorum seu decani rurales si pro sacris liberibus cris-
mate vel oleo per se vel per alios presumpserit aliquid extorquere
suis beneficiis perpetuo spolientur. De usuris capitulum
decimum

Usurariorum pravitatem que plerumque
mercatorum famam minuat dum sub mercacionis velamine
diversis adinventis fraudibus plus sceni contrahentes
dampnificat quoniam illos qui nullo quesito colore
directe mutuat ad usuras detegere cupientes. Et ne in huiusmodi igno-
rancia simulacionem circa hanc possint pretendere et sic suos errores
frivolis racionibus excusare declaramus et dicimus quod cum usura
tantum committatur in mutuo. Mutuum autem tantum in hiis rebus con-
sistit que determinatur numero pondere et mensura et non solum hiis qui
expresse rem huiusmodi expacto vel principaliter ea spe si mutuat ut ali-
quid emolimentum temporale ultra sortem recipiat sed etiam qui-

Quantumcumque sit paruum siue fructus siue prouentus rei
pignorate in sortem non computat usurarius est censendus
Sed ille qui mercem quamcumque vendicionis tempore que
communi estimacione minus valet quam tunc venditus erat
carius vendit solucionis precium differens et qui soluit statim
minus precium empte rei pro maiore quam tunc valet licet causa
rei tradicione dilata ad terminum in quo constat ipam rem plus
valere usurarii sunt censendi et qui esse probare possint ad no-
ciam diocesani vel ipsorum officialium deferantur ut per eccle-
censuram ad restitucionem usure ipsi vel eorum heredes districtione
canonica compellantur Confessores autem in foro anime tales
ad restitucionem inducunt efficaciter si suarum animarum cupiunt
dampnacionem euitare Sane si quis in illum errorem inciderit
ut pertinaciter presumat affirmare usuras exercere non esse
peccatum ille velut hereticus dampnetur Precipue autem ple-
banus locorum vel ille qui habet potestatem prestandi salutis semel
singulis septimanis aut mensibus statutum presens exponat vul-
gariter ac eos salutaribus inducat monitis ut abstineant
a fraudibus et criminibus usurarii et innotescat omnibus et in
remedium animarum suarum iniungat ut ipsi in nostro seu suffrag-
orum nostrorum consistorio aliquo de predictis modis repetantur et
si nondum soluerunt et soluere promiserunt a promisso se et suos
fideiussores absolui petant **De verborum significacione Ca. xi^m**

Intelligencia ex causis dicendi assumenda est subiectus
est sermo verborum quia non sermoni res sed rei est sermo subiectus propter
verba in communi usu sunt intelligenda dubia in meliorem partem
sunt interpretenda Subtilis scandalum namque promittitur quia veri-
tas relinquitur Necessitas licitum facit quod in lege licitum non habet
Res sacre a quocumque violari non debent Si non iuste facit qui ex
timore seruili aliquid facit Deficiat reus propter quod offensum est in vno
Effectus omnium reus propter esse pastoris excusando si lupus
oues comedit et pastor nescit **De Iudeis et eorum familys Ca^m xii^m**

Et si Iudeos quos propria culpa perpetue subicit seruituti pietas christiana ac-
ceptat et sustentat cohabitacionem eorum ingrati tamen esse non debent

nasci

Ut reddantur xpianis pro gra contumeliaz et de familiaritate
contemptu et illaz retribucionem impendant quoniaz iuxta vulgare
proverbium mus in pera serpens in gremio et ignis in sinu suis hospi-
tibus consueverunt exhibere Accepimus autem quod iudei xpianos
suorum puerorum nutrices quod non tantum dicere sed nephandum
cogitare cum illas corpus et sanguinem domini nostri ihu xpi contigit
accipere per triduum antequam eos lactent lac effundere eas fa-
ciunt in latrinaz Alia insuper racione fidei catholicaz detesta-
bilia et inaudibilia committunt propter que fidelibus est verendum
ne divinaz indignacionez incurrant quando eos perpetrare sustine-
ant que fidei nostre confusionem inducunt Inhibemus ergo districte
ne de cetero nutrices vel obstitrices aut servitrices habeant
xpianas ne filie libere filiis famulentur sua ad sue infideli-
tatis errorem protrahant et inducant et libere filie filiis famu-
lentur ancille sed tanquam servi a domino reprobati cuius mortem
nequiter coniuraverunt se saltem per effectum operis illorum servos
et famulos cognoscant quos xpi et illos efficit perpetue li-
beros Si vero hanc prohibicionem nostram ymo verius ampliato
contemptu nutrices et obstitrices et aliam familiam non dimise-
rint xpianam Episcopi locorum sub excommunicacionis pena inhibeant
districte omnibus xpianis ne cum iudeis commercia aliqua exercere
Item in die parasceue die passionis xpi iudei in publicum
non prodeant per totam ipsam diem sua hostia et fenestras suas
clausas teneant Ne xpianorum conspectum qui tunc sacra-
tissime passionis memoriam exhibentes lamentacionis insignia
pretendunt per suas blasphemias et irrisiones in contumeliam
prosilcant creatoris Nulli eciam iudeorum perfruantur officio
aliquo publico Si autem hec commiserint excommunicacionis senten-
cia innodentur Iudeo vero officiali tam diu xpianorum omnimo in
commerciis aliis denegetur donec pauperibus xpianorum secundum
providenciaz diocesani Episcopi convertant quidquid iudeus fuit ad-
eptus exactione officii publici sic suscepti et officium cum pudore
irrisus dimittat quod irreverenter assumpsit Sinagogas
novas nullatenus construant Si antiquas si corruant aut
ruinam minantur reformare poterunt Non autem eas exaltent

Nuit ampliores aut preciosiores quam antea fuisse dinoscitur
faciant quod ubique pro magno debent habere qa in veteribus
synagogis et suis observancys misericorditer tolleretur ad bap
tismum non cogantur inviti nec in personis nec in rebus suis
sine iudicio puniantur. nec in suis festivitatibus perturbentur
nec eorum cimiteria per devastacionem examinacionis corporum
vel aliter violent Verum non similitudo habitus exterior qua
iudei cum xpianis indistincte deferunt tam plerumque inducit
periculum ut per errorem xpiani iudeorum et iudei xpianorum
mulieribus commiscentur Ne igitur tam dampnati commixti
onis excessus per erroris velamen huiusmodi quandoque simula
te viribus excusari possit Statuimus ut masculi iudeorum
in capitibus lata pilea ut antiquitus consueverunt et non capu
cia ut xpiani deferant Mulieres vero suo velo vel alio vela
mine capitis cerarum vel vellaturam prominentem super fronte
ponant ut sit omni tempore per huiusmodi signa a xpianis discern
untur que signa si iudei infra duorum mensium spacium a presenti
publicatione non assumpserit ut dictum est extunc sit per excommunica
cionis sententiam xpianorum communio subtrahatur et in penam
domini loci ipsius qui ipsos ad hoc non compellit Clerus scolaris
et religiosus Civitatis vel opidi vel ville in quibus iudei taliter
indistincti morantur eo ipso generalem cessacionem faciat a divi
nis donec per iudeos statuto presenti fuerit integraliter obeditum

De reprobacione particularium in speculo saxonum Ca. xiii et sequitur

Gregorius episcopus servus servorum
dei venerabilibus fratribus archiepiscopo Rigensi
eiusque suffraganeis salutem et apostolicam benediccionem
Ad reverenciam dei extirpacionem errorum et exaltaci
onem katholice fidei atque iusticie leges seu Speculum saxonum
prehabita multa examinacione et maturitate in hac parte exhabita
auctoritate apostolica reprobavimus condempnavimus et decrevimus irrita
et inania et carere omni robore firmitatis prout continetur in illis
litteris inde confectis quarum tenor est talis
Gregorius episcopus servus servorum dei Ad perpetuam rei
memoriam Salvator humani generis dominus noster ihesus xpistus
cuius indigne vices licet gerimus ipsum genus humanum quo

Ad delitias padisi errauerat ex lapsu prothoplasti dyabolica
fraude deceptū perpetuū obedientie correxisse Et q̄a futurorum
presciens previdebat inter satū purissimū tritici hostes invidū
seminatorē zizania ut inter semina p̄phana inter sincera frumen-
ta et inter recta iniqua hostis callidus q̄z machinacionibꝫ et
astuciis positorū cultores agri sui videlicet b. p. primevis a-
plorum eū et successoribus suis tradidit per eundē plenissimā
ptatem aliorū aplorū et discipulorū successores scꝫ ecclesiarū
presules qui super natū evelleret liliū ne inficeret semen
bonū Ideo ad nrm principaliter aliorū q̄z prelatorū ecclesie
recte dei spectat officiū ut aiarum saluti solerti plicitudine
intendentes ut agri huiusmodi prout expedit sepius expurga-
tes ea q̄z novimus humane saluti contraria studio pastoral-
solicitudinis evellamus Sane fide digna admodū moleste ut
plures q̄z inculcata relacio plurimorū ad nrām perduxit au-
ditū q̄d in Saxonia et nonnullis partibus aliis quedā detestabilia
scripta dicta leges seu speculū Saxonū vulgariter nūcupata et
inferius annotata apud nonnullos nobiles atq̄z plebeios reperi-
untur quis iudices et incole preciū eorundem Canonibꝫ aliisq̄z
scripturis sacris contrariis que legibus ac civilibus et bonis mo-
ribus procul pulsis a longis retroactis temporibꝫ observaverūt
et observant depūti Ex quarū quidē observancia deus offenditur
primo gravatur vera iusticia et equitas dissipatur canones et
leges contempnuntur Item iudiciū enormiter subvertitur veri-
tas impugnatur contra bonos mores et legem nature agitur
dehonestatur honestas libertas q̄z ecclesiastica conculcatur et
quod est deterius aplica denegatur ptas et veritati katholice
fidei derogatur Nos igitur de hiis tanta dolentes angustia
qn̄ ex illa servanciū anime languoribus longioribꝫ tpibus
strictioribus laqueis fuerūt obligati Et propterea potius
desiderantes affectibus tot et tantis malis et periculis obviare
Ne nos predicta dissimulantibus sanguinis per ipa peccan-
tiū de nris manibꝫ a domino requiratur ipa scripta seu leges que
nos mature vidimus et per nonnullos ex fratribus nris Sancte
Romane Ecclesie Cardinalibus et aliis in sacris paginis

Magistris ac utriusque iuris doctoribus diligenter examinari fe-
cimus habita super eis deliberatione matura tanquam falsa
temeraria iniqua et iniusta et in nonnullis heretica et scismati-
ca et contra bonos mores existentia periculosa que animabus. Ex
ipsorum fratrum nostrorum consilio auctoritate apostolica tenore presentium reproba-
mus dampnamus et decernimus irrita et inania et carere omni robore
firmitatis. Necnon processus et sententias si quas forsan ipsarum
scripturarum reprobatarum legum pretextu fieri contingit in
posterum penitus non valere. Universis christifidelibus per apostolica
scripta mandamus quatenus ipsis scripturis et legibus reprobatis
de cetero non utantur. Et domini terrarum tam ecclesiastici quam
seculares suos uti subditos non permittant. Alioquin contra-
rium presumentes cuiuscumque preeminentie dignitatis status vel
conditionis existant etiam pontificali vel imperiali aut regali
vel alia qualibet prefulgeat dignitate excommunicationis sententiam
incurrere volumus ipso facto. Et ut reprobatio dampnatio man-
dati nostri huiusmodi tam salubrem effectum debitum irrefragibilibus
consequatur. Universos et singulos principes et duces tempo-
rales tam ecclesiasticos quam seculares per presentes requirimus et
rogamus ut per eorum constitutiones et statuta perpetua ordinent
et mandent sub gravioribus temporalibus penis quod nullus sub-
ditorum suorum deinceps utatur hys reprobatis scripturis seu legibus
incorrectis. Ipsosque in contra facientes taliter exerceant quod eorum
scriptorum seu legum dicte stantia inmigrans de terris eorum totaliter.
Nulli ergo omnino hominum hanc paginam liceat nostre dampnationis
prohibitionis constitutionis mandati voluntatis et requisitio-
nis infringere vel ausu temerario contraire aut contrariari.
Si quis autem hoc attemptare presumpserit indignationem omnipotentis
dei et beatorum Petri et Pauli apostolorum eius se noverit incursurum.
Datum Avinione sexto Idus Aprilis pontificatus nostri Anno sexto.

Gregorius episcopus Servus servorum dei. Carissimo in
christo filio Karolo Romanorum Imperatori et semper
augusto Salutem et apostolicam benedictionem. Fili carissime
iam longum est preteritum de erroribus et de execrabili quodam
scriptorum detestabilium que leges seu speculum Saxonum

Appellatur quibus nonnulli de partibus tuorum imperii et regni
terrarum ut potius abuti dicebant per fide dignos intelli-
gentes personas sumus informati et petitum fuit a nobis
ad quos spectat de talibus providere ut super eis ad salutem
animarum provisione adhibere dignaremur. Nos
scriptura ipsa mature vidimus et non per nullos tam fratres
nostros sancte ecclesie Romane Cardinales quam per sacros in
illa solempnes theologia magistros tam utriusque iuris doctores
examinari fecimus diligenter et illa exceptis que false temeraria
et scismatica contra bonos mores existentia et periculosa
nimium animabus fore repperimus auctoritate apostolica reprobamus
condempnamus et decernimus irrita et inania et carere omni
robore firmitatis prout in nostris inde confectis quarum tenorem
presentibus inclusimus. Quasque venerabilibus fratribus nostris Magun-
tinensi et Coloniensi Bremensi Maydburgensi Pragensi et
Regensi Archiepiscopis eorumque suffraganeis dirigimus poteris
videre plenius contineri. Quare devotam excellenciam tuam
que sancta et iusta ac honesta veneratur et colit et contraria
detestatur requirimus et rogamus attente quatenus in publicationibus dictarum
litterarum et ut pareatur contineret in eis dignaris pro reverentia dei
et apostolice sedis et nostra dictarumque iniuriarum pro salute et reforma-
tione morum tuorum Imperialis et Regalis potestatis favorem effica-
citer impartire. Datum Avinione VII octobris pontificatus

Primus Articulus. Nota | Anno nostro quarto.
Continet quod homo extra iudicium fecerit quamvis
cumque hoc sit notorium se liberare potest per suum iura-
mentum nec contra talem valet aliquod testimonium. Secundus arti-
culus ipsa non potest nec aliquis dominum imperatorem excommunicare postquam
consecratus et unctus fuerit nisi solum in tribus casibus, primo dubius
fuit in fide. Secundo repudiat suam legitimam uxorem. Tertio destruat eccle-
siam. Tercius articulus quod excommunicatio nocet debilitat in iure
terre seu feodi nisi prosequatur exercitus proscriptio. Quartus quod
papa non potest aliquo modo ius condere vel statuere per quod valeat ius
nostrum hoc est statutum terre vel feodi Saxonum deteriorare. Quintus
articulus quod nulla summa tam iusta dari potest in Saxonie in regno vel in
iudicio regali quin si velit saxo tenetur summam reprehendere testans in

Manum suam dextram et in maiore comunitate niet septimo pugnas
volentes cum septem alios pduceta sua et ubi maior pars triumphauit
tas suam obtinebit ¶ Sextus articulus quod si quis fuit infectus spolio
vel furto pro quo sagneus interfectum se prebeat ad duellum tal per
duellum repellit de testimonio nec talis mortuus sine duello petit
vitiscum convinci ¶ Septimus si duo dictant in iudicio sibi contrarias sen-
sas et quisque talium habent maiorem sequelam tunc suam obtinebit
¶ Octauus articulus quod quisque fuit appellatus ad duellum secundum
istius libri formam tunc non debet denegari duellum nisi appellan-
ti sit minus bene natus quam appellatus ¶ Nonus articulus quod quisque
perdit ius suum racione furti vel spolii tunc accusatus secundo de furto
vel spolio non potest se liberare iuramento suo sed duellum adferri igni
aut aque et certa electioni concedit est erronea ¶ Decimus articulus quod qui-
cumque cognouerit aliquam feminam si per se dicat in matrimonium. iniqua ex
ea poterit prolem legitimam procreare ¶ Undecimus quisque cognouerit
publice uxorem alienam viuente marito si post mortem mariti illius tunc
ea ducat in uxorem numquam ex ea prolem legitimam generabit ¶ Duodecimus quod
non tenetur heres de furto spolio perpetrato pro illis cui succedit in heredi-
tate respondere quod erroneum est conscientie ¶ Tredecimus articulus quod quisque
sicut tunc cum gladio clipeum tenet. non potest de ligno vel lapide pollice
palma quantum ad altitudinem dicitur hunc super dextrarum scandere non
potest reddere committere vel infeodare vel etiam mobilia bona alienare das sit quod
ipsis custoditus sit quod talia post mortem dantis expectet Iste articu-
lus est erroneus quantum ad elemosinas testamenta et alia opera pietatis pro-
hibentis ¶ Quartusdecimus Quilibet sine licentia suorum sine banno iudi-
cis Saxonice dictum gheheghit ding potest dare proprietatem suam vel suorum ho-
mines et si talia daret aliam heredes acquirent ista per iudicium ac si
dans illa mortuus esset Isti articuli sunt erronei in quantum elemosinas et
alia pietatis opera prohibet hec in quadam antique extrauagante bene
Gregorius papa nonus ponitur et reprobata sunt pro eo quod non committunt
conditiones super positas ad leges requisitas sed magis militant contra pietatis
et contra salutem animarum Explicit Quartus liber legum de vita
et honestate clericorum deo gratias

Incipiunt Recollecta multum utilia et Primo de iudice et regimine ipsius.

Iudex racione officij sui tenetur citare subditum suum et pre-
sertim infra iurisdictionem suam aut hereditatem ut fiat iusti-
cia iusticiam petenti et hoc faciet iudex per ministrum Iur-
is de · ff · de iurisdiction et iudi

Si quis ausu temerario bedellum verbere afflixerit et bedel-
lus huiusmodi percussionem metterius apparuerit percussor
penam et emendam demeruit Si percussio est modica et sangui-
nolenta · de · ff · et le · Si quis · C · mali doli

Si autem aliquis per literam Iudicis ad iurisdictionem cita-
retur et citatus literam iudicis citacionis corrumperet
talem potest iudex ad superioris tribunal Iudicis citare pro huiusmodi
insolencia et iuris vilipensione propior sit iudex citans ipsum
convincere · quam talis inficiendo evadere Si taliter convictus coram
superiore iudice in lx · solidis iudici et emenda actori est con-
dempnandus · ff · eodem · t · le · Si quis · C · Et si dum

Minister Iuris citans verbo vel litera si peteretur ab alio
quam a citato et citato pro huiusmodi percussione inculpa-
tus propior est inculpatus suo iuramento evadere quam prior quod
sit innocens et non dedit operam nec suggessit id fieri · ff · e · t
et le · Si quis · C doli · mali

Si quis Citans se exceptione fori declinatoria vel dilata-
toria tueatur ita quod actor a causa prosecucionis
per Sentenciam caderet non tenetur penam nec emendam exquo
contra Iurisdictionem non excessit · ut · ff · li · iij · arti · xvj · C ·

Citacio debet fieri Iudicis auctoritate et minister
Citans debet huiusmodi citacionem legittime factam
coram vicinis contestari ne citans inficietur · ff · de Iudi-
ciis vocando · le · Quicquid

Puer non dum ad annos discrecionis provectus et etiam
mente captus Si citentur non tenentur respondere
ff · et quicquid

Persone que sine tutore non tenentur respondere Si
citate fuerint habebunt dilacionem cause ad presenciam
suorum tutorum Si autem nullum habeant tutorem tunc
Iudex ex officio tenetur ipsis de tutore providere ff · et quia
cunque est pretor · ff · l · j · ar · x · lx ·

Filius familias ſi citatur paterfamilias poteſt
eum evadere et eximere dummodo eſt in paterna po-
teſtate et proprio filio familias per ſe reſpondeat · ff · l · ij art
xvij · ff · de iureiurando · le · Si quis · C · pretor ait parentes
Citari debet conveniendus intra ſepta ſue habitationis
non in curia nec in convivio nec in eccleſia nec cita publica
ſpectacula · ff · de iure iurando · l · plerique putant
Citari pt tutor pro pupillo et maritus legittimus pro
ſua uxore lttima · ff · et le · Queſitum eſt
Si Civis ponat fideiuſſorem coram privata perſona de pa-
rendo iuri et non coram iudice vel iuris miniſtro non pre-
iudicat fideiuſſori Si reus fideiuſſus non pareat iuri de ff ·
Si quis in ius vocatus non ierit · l · Si quis vocatus
In Cauſa Civili ſi tunc citans fuerit aliquis et idem
citans profugiat non parendo Iuri auctor in cauſa ob-
tinuit primum iudicium contra profugum Si ante citans fuerit in
cauſa criminali profugus non parens pro victo habetur · ff · l · ij
et debet proſcribi ſed tribus iudiciis ipſe actor actionem ſuam proſequitur
In Cauſa civili citari debet homo ad parendum iuri et non
detentus adduci · ff · e · t · l · exequatur
Areſtat quis rem ſuam furto aut ſpolio ſibi oblatam et
reus a re areſtata profugiat citari debet profugus
vel ut pareat reſponſurus Alias ipſe areſtator mittendus eſt
in poſſeſſionem rei areſtate cauſa rei ſeruande
Citatus legittime parens iuri ipſo actore abſente abſol-
vendus eſt a citatione et actor diſponens iudicii eſt conde-
mnandus in pena · ff · de actionibus et inſcriptionibus
Si parebit iuri actor et reus et ſi ad proſecutionem litis
non exhibuerint coram iudicio actor in pena iudicii ſententia
ff · de ca · l · iij Calumpniator
Qui areſtat bona iuris auxilio et non proſequitur areſ-
tatione ad terminum iuris deputatum bona huiuſmodi
ab areſto ſint ſoluta Si areſtator cauſam ſue abſentie rationabilem
ad ſequens iudicium non oſtenderit
Omnes intra fines iuriſdictionis hereditati et poſſeſſionati

Per miniſtrū iuris citari debent · ſſ · li · ar · v · C · i · de exhibēt
et introducere · l · nullus

Si citetur quis ad iudiciū per iuris miniſtrū et non
paruerit in pena ſuccubit et emēda Nichilominus
ad ſequens iudicium pareat et reſpondeat et non tenetur
poſt penā cauſam ſue abſentie allegare · ſſ · li · iij ar · liiij ·
ff · qui ſatiſdare coguntur · l · Quotiens

Citans quilibet tenetur legi et iuri parere legittime
reſponſurus aut racionabilem excepcōem allegaturus
ſſ · li · i · ar · iij · et ibidem · l · ij · ar · vj C · de edendo

Quilibet reus per iuris miniſtrū de licencia iudicis citatus
parere tenetur et litem conteſtari et hoc ſi iudicē et ipſius
iuriſdictionem per exceptionem declinari non poterit aut
actionem actoris elidere · ſſ · li · ij · ar · iij · et ff · de edendo · le · qua-
cumque racione

Citati poſſunt infraſcripta non parere iuri raciona-
biliter excuſare ſʒ aduerſa valitudo · i · infirmitas ma-
cipiū et vincula ptatis imperii extra limites terre iudicium
Vel ipſe citans premiſſorum aliquod decreuerit ·

Si Contra reum tribus continuis ſteterit iudicijs pro
bonis immobilibus ſiue mobilibus ipſo reo legittime ci-
tato nō parente et ſi reus ad quartū iudiciū ſue abſentie racio-
nabilem cauſam nō probauerit extunc actor in poſſeſſionem
rei petite eſt mittendus · ſſ · li · i · ar · lxx ·

Si citetur quis pro hereditate propria vel fundo et reus
petat dilacionem dilacio debet reo dari primo et
ſecundo iudicio Sed in tercio ante debet reſpondere · ſſ · li · ij · ff · de re
iudi · et ff · de edendo · le · Qua actione · Pro alijs autē cauſis
omnibus tenetur citatus reſpondere ſi ſe legittima excepcio-
tueri non poterit

Si proteſtetur iudex per vicinos ſuos ſi citauerit aut
per miniſtrum citari fecerit aliquem Qui citatus nō
pareret actor potior eſt cum teſtimonio aduocati vel ipſius miniſteri
reum negantem ſe fuiſſe citatū conuincere quam ipſe negans
euadere ut · ſſ · li · i · ar · viij · et de Du Dus

Disciplinate coram iudicio et ordine cognitionis
loquatur quilibet de iudicis licencia · ss · l · i · ar · lxxv
Ades debet iudicio iurisdictioni subiectus a solis ortu
usque ad meridiem ut · ss · l · iii · ar · liiii · ff · de iur · l ·
ius dicentis officium ·
Bannire iudicium non valet iudex sine scabinis et
sine ministro iuris ut · ss · l · iii · ar · liiii Bannire iudi-
cium nō debet iudex in locis exemptis hoc est in spiritua-
libus · nec in thabernis · nec in locis inhonestis et ibi tunc
dicitur iudicium sine contestatū ubi iudex in sollempni-
tate orthilegiorū solet de causis litigiosis cognoscere ut
· ss · l · i · ar · lix ·
Iudex tenetur quolibet tempore in causa criminali sub-
orta et dum requiritur bannire iudicium etiā i magno
tempore feriarū ne malicia impune · als Bezpomsthy ptran-
seant · ss · lii · ar · x · ff · de offi · presidis · l · tangant
Pacem in bannimendo iudicium per iudicem indictam
verbo vel facto infringat et qui eam verbo infregit
penam pecuniaria demeretur Si eam iudex per sniam
legittime persequatur ut · ss · l · i · ar · lix ·
Vis armata nō committitur verbo sed facto violenti
factum vi armata cōmissum punitur in corpore
Actor et reus de iudicis sententia sine licentia possint
ad colloquendū secedere et in colloquio pausare donec per
per ministrum revocentur
Distincte et lucide debet quilibet ad actionem contra
ipsum proposita · vel per se vel per procuratorē ydone-
um respondere Si autem reus fuit surdus vel mutus et sit
femina tunc iudex tenetur ipis dare procuratorē ex officio suo
Ante ortū solis · non debet fieri iudicium sed debet incipi
ab ortu solis et durare ad meridiem · ss · liii · ar · liii ·
C · de iudicii pranii exceptis causis criminalibus et subortis
de quibus debet fieri omni tempore iudicium · quando iudicis
imploratur auxilium et suffragium
Si actor in agendo contra reum nil proficit reus abillo

Instancia absoluendus et actor in pena condempnetur ut insti. de pena teme. l. litigantium. C. i.

Actor debet lucide exponere causam suam reo pro qua petit sibi ab actore responderi. ut. ff. l. iii. ar. xxxix.

Si actor proponit contra reum primam et secundam et terciam querelam. et si reus in vna illarum querulantis se reum et culpabilem confiteatur. de alijs autem neget potest se defendere iure in causis non confessis idem reus iuxta formam iuris.

Actor non est cogendus in causa ciuili que non est incepta quia quilibet potest pati iniuriam sibi illatam si vult etiam potest proprium negligere profectum.

Qui tribus continuis iudicijs cuilibet de se querulanti responsurum exhibuit talis in quarto iudicio debet liber et solutus dicerim ab hijs qui sunt intra ius et fines iurisdictionis contenti. ff. de exhibendis. l. i.

Si in causa suborta desit(?) numerus iuratorum iudex potest supplere numerum hominibus fidedignis expossessionatis et si iudex defuerit consules possunt eligere iudicem ad cognoscendum suborta in causa. Item iudex recusatus ex causa suspicionis debet locum suum per alium substitutum locare seu senteciam audiencia sua reciscitur. Sic et de scabino suspecto dici potest. ff. l. i. ar. lvi.

Si actor cum clamore causam inceperit non potest domum ab actione resilire cum rei publice expediat ne crimina commissa impune pertranseant. C. de iudic. pparand(?)

Mandatum iudicis et sentencia non ligat nec coartat qui ad suam non spectant iurisdictionem

Sentencia iudicis lata contra absentem non ligat nisi absencia subiecti esset rebellis et proterua.

Non nocet iuri parcium si iudex iuxta propriam voluntatem sentenciam sibi perscribi alios dicerim dicerim demandat vel desiderat et non iuxta forma iuris. ut. ff. l. i. ar. lxii. ix. q. iii.

Iudex i. princeps regni vel dominus temporalis ‖ Quicumque tenetur ex officio suo viduas et pupillos iniuste oppressos tueri et defendere. et iusticiam confortare et eius oppositum impugnare. Auten. Iusiurand. ab hijs qui administrationis accipiunt

Ego iurꝰ Coll· ij· et ibi ut Iud sine quo ff· Suff· xxiij· q· v·
Regim est officium

Iudex et prefectus orbis tenetur ex debito suscepti officij re
publicam ante omnia prouidere et promouere· ff· de offi·
prefecti vrbis· l· omnia

Quiat crimen omnes quos inquinat· ideo assimilis de
bet eē accusato qui iudicat non aliquid sinisterum de tali
bus dici patimur per quos aliorū mores credimꝰ corrigēdos

Iudex cum ipsius Scabinis debet iudicare causas in iudi
cium deductas secundū allegata et parcium approbata
ff· l· iij· ar· xxix· ff· de Officio presidis· l· illicitas

Principis rationabilis et consona voluntas si p prelatos
et vniuersitate regimi fuerit emologata facit legem· Insti·
de lege naturali gentiū et Ciuili· C· sed et quod

Iudicis est equitate in iudicando seruare et debet habere
zelum iusticie· ut non ex amore vel odio parciū dicat
in iudicio ad obliquitatem cuius est iuste iudicare et nō Sen
tencias diffinire vel reprobare· ut· ff· l· iij ar· xxix·

Iudex non debet peruertere iudiciū· nec muneribus corrūpi
nec timore vel amore flecti· nec persone odio seduci Sed
pauperi et diuiti in iudicando eq̄ualitatem seruare debz ff· l· iij· ar· xxix

Iudex non debet consuetudine in iudicando sed lege scripta
nam lex scripta excusat Iudicem· dum secundū legē scriptā
iudicat et non secundū se ipm ut Aut· de Iudicibus· C· Cum a
Zenone· Coll· ij·

: ff: d Reg: Iur:

Non obest litigantibus Si Iudex proprio motu requirit Sen
tenciaz a Scabinis nec prodest partibus ff· l· i· ar· lxij· C· de sen· exper

Factum a Iudice quod ad offitiū eius non pertinet ratum non est:

Preceptum Iudicis si ad eum nō spectat ... culo retractus
offitiū nō ligat et nulliꝰ ē firmitatis ut ff· de reg· iur· ... q̄ fiunt a Iudice·

Omnes in vna· De Foro Compententi seq̄z Iudic
et eadem Ciuitate Iustitiale habentes debent proprie iu
risdictionis foro contentari ut· ff· l· i· ar· ij· Auct· ut omnes obe
diant Iudicibus prouinciarū· C· vnam Iud se Coll· v·

Actores Consone debent cum ipsorum actionibus sequi reorum
... aut· ff· l· iij· ar· xxxiiij· C· de ordine Con· et de foro com·
iurisdictionem

Non tenetur vicinus propter iuriſdictionis vicinus extra forum
proprii iuris reſpondere in cauſa civili. ſſ l. iii. ar. xxiiii.
Judeus non debet litis ſtrepitu conveniri niſi coram ſuo iudice
vel in porticu ſynagoga coram aliis iudeis. et quod ſuus decre-
verit ipſius iudei iuramento hoc debet iuxta cauſe exigenciam
ſuper librum moyſi decerni. Sed iudeus in crimine deprehenſus non
poteſt declinare forum. Sed ibidem eſt iudicandus ubi crimen eſt
commiſſum. ſſ. l. iii. ar. xxiiii.
Judei poſſunt agere et litem conteſtari in iure Magdeburgen
tamen graciis et libertatibus et iuribus ad uſum municipiis
conceſſis donatis eſt gaudere non debent
Si in campo vel alicuius dominio homicidium perpetratur
illius domini requiri debet iuriſdictio Si idem dominus habeat
facultatem in cauſa ſanguinis iudicandi et ibidem debent homicidia
vocari et proſcribi. ff. de iure. ne quis iud. l. imperium
Ubi homicidium perpetratum fuerit in via publica et ſtrata
Regia iuriſdictio ſpectat ad capitaneum terre. ut. ff iur.
ne quis iud. l. imperium
Ubi quis iuſticiam ſibi miniſtrari poſtulat ibidem eciam poteſt
reconveniri Si tamen iſtud per ſentenciam reputatur.
iuris. C de ſentenciis interloquentis quis iud. l. imperii propina.
Si quis bona ſua apud aliquem areſtaverit et reus dicat
ſe evictorem habere illum reus ſtatuat ad ſequens iudicium
et hoc eſt verum. ſi evictor eſt intra iuriſdictionem ſeu infra vel
in terra eadem manens Si autem evictor eſt in alia iuriſdictione
tunc actor ſequi debet reum ad iuriſdictionem evictoris
Preſbiter vel clericus in crimine deprehenſus debet ſuo iudici
preſentari iudicandus in Dutent de ſacro ſtatu et deo ama-
bilibus clericis.

DE Procuribus: & Advocatis

Sine conſtituto procuratore poteſt quilibet homo actionem ſuam
intentare adverſario dummodo penam incidere timuerit quam
per ſe loquitur ſi verbo deviat poteſt ſe relevare. ſſ. l. i. ſz. ff. de poſtulan-
do. l. hmt. t.
Sine procuratore vel tutore non poſſunt puelle vel femine.
neque impuberes orphani agere neque ad actionem reſpondere

ſſ· l· i· ar· xlvi· C· de iur et facti ignoran· l· ne paſſius ꝑ· ·Sexum·
Licet femina non ſit ſue paris conditionis marito nichilo-
minus maritus eſt ſue uxoris legittimus tutor et uxor legitti-
me iuris mariti dum thorum intrauerit et matrimonii iura ꝑ-
ſolverit· ut ſſ· l· i· ar· xlv· autent de conſulibus l· Si aut Coll· iii·
Omnes illegittimo thoro nati et qui propter crimen commiſ-
ſum ſunt iure priuati non poſſunt haberi ſubſidium procu-
ratorum ut· ſſ· l· i· ar· xlvii· C· ut nemini liceat potencioribus l· Si quis
Si duo litigantes unum ſibi petunt dari a iudice procuratorem
in poteſtate iudicis eſt cui litigantium eundem procuratorem dare
uelit ut· ſſ· l· i· ar· xli· ant· de defenſoribus
Uirgini et uidue conquerentibus de proprio tutore iudex tene-
tur ipſis feminabus dare alium procuratorem qui agat iure
contra ipsorum tutorem ut· ſſ· l· i· arti· xli· ant· de defenſoribus
Ciuitatum habenti Coll· vi·
Procurator ſiue Aduocatus eſt qui deſiderium ſuum vel
amici ſui in iure apud eum qui iuriſdictionem habet vel
iuriſdictioni preſidet exponere et deſiderio aduerſarii contraire·
ff· de poſtulando· l· iiii· q· vii· Tria
Procurator non poteſt eſſe teſtis cauſe quam in lite pro-
curabat niſi huiuſmodi cauſam procurandi iſtius per
ſententiam obtinuiſſet· ſſ· l· i· ar· lxvii· ff· de teſtibus l· teſtim // fidei
Femina cuiuſcumque condicionis
exiſtat non pt in cauſis procurare nec alicuius effici
procuratrix ut· ſſ· l· ii· ar· liiii· ff· de poſtulando· l· hinc e· C·
Femina cauſam propriam non valet pro-
curare nec aliorum cauſam proponere ſine aduo-
cato ut· ſſ· l· i· ar· lxvii· Inſtit· de ſuſpectis tutoribus
Quilibet homo bone fame et in iure ſuo non repro-
batus poteſt eſſe in cauſis procurator dummodo ad
hoc ſit legittime vocatus ut· ſſ· l· ii· ar· lxiii· ff· de poſtulando l· hinc
Non poteſt alterius nec valet effici procurator qui ſui
ipſius cauſam non pt procurare propter impubertatem
et Inſtit· de arbitrio· i· Tutore eo qui ex lege Iuliana et
Titia dabatur· C· Impuberes autem

Quilibet potest proponere et obiectis respondere et pro alio procurare et testimoniū deponere dūmodo non proscriptus · nec excommunicatus nec iure priuatus ut · ff · l · ij · ar · lxiij · extra de hereticis et excomunicat̄ · Credentes

Non valet presbiter coram seculari Iudicio in causis p̄curare · Iuxta illud Nemo militans deo secularibus implicet se negocijs ut · ff · l · 1 · ar · lx · extra · ne clerici vel monachi ·

In causa violencie feminarum prostitucionis et in alijs suborttis criminibus ipsis illatis Iudex ex officio tenetur ipsis dare procuratorem Si proprio carent defensore ut · ff · l · i · ar · 4 · xliij · C · de In · lite dando Tutoris vel curatoris · C · ad protegendum ·

Consules Ciuitatis possunt ydoneum eligere ipsis et uniuersitati Sindicum qui ipos in iuribus ipsorum defendant · ff · quod cuiuscumque uniuersitatis · l · Sciat municipium et talis ipsorum Sindicus potest ipsorum causas agere et defendere · ff · et municipium · l · Si quis

Maritus vxorem suam legittimā ad Iudicium Iure vocatam (vocatu) potest committere et intercedere si presens sit et potest ea retro se trahere · ut · ff · l · i · ar · xlv ·

Non ē admittendus Sindicus ad agendum vel defendendum quando uniuersitas in se ipō discordat pro necesse habet Sindicus docere litteris apertis q̄ sit om̄ concordi voluntate in Sindicum constitutus

Sine procuratore p̄t quilibet agere et defendere causaz propriam in omnem eventum Tamen securius est per procuratorem quia verbo procuratoris potest obuiare per dissensum sed p̄prio non ut · ff · l · i · ar · lx · et · ff · de postulando

Procuratore careat qui per se litem ē contestatus · ff · l · iij xxix · procuratorem tenetur Iudex dare legittime petenti ff · l · i · ar · lx · de postulando · l · hoc edictis

Procuratores causarū ēē non debent surdus mutus et qui ē̄ seruilis condicionis et mente capti et furiosi iij · q · iiij · Infames nec infideles nō p̄nt p̄curar̄e con̄ xp̄ianos

Procuratores cauſarum non probris vel conuiciando debent in iudicijs procedere ſed iuris ordine ut . iiij . q . vij . Si quis .

Procuratores cauſarum racione infamie poſſunt a procurando reici ut . ff . de poſtulando . l . hoc edicto . C . prethor ait etiam iure priuati carere debent procuratione procuratorum . ff . l . iij . ar . xxix .

Procurare poteſt clientulus dicta procuratoris dummodo in dicta ſua ſponte non conſenſit . ut . ff . l . iij . ar . xiij . C . de errore aduocatorum l . Sentenciam etiam error aduocati poteſt ante ſentenciam reuocari . C . e . t . l . errores

Aduocatus cauſarum communis ſi ad mandata iudicis recuſat cauſas alicuius ſine legitima occaſione excuſatione procurare ille poteſt per iudicem officio procurationis iuſte priuari ut . q . iij . & vij . Si quis admonitus procurator cauſarum non tenetur agere contra proprium dominum et contra ipſius agnatos et etiam cognatos

Merces procuratoris debet eſſe ſecundum exigenciam cauſe Inſti . de lo . et con . et conductor nemo tenetur unquam gratis deſeruire . ut . C . de aduocatis diuerſorum iudicum . l . fforum

Pena falſi aduocati eſt honoris priuacio ſi legittime de tergiuerſacione fuerit conuictus tamen clientulus poteſt ſe per alium procuratorem releuare in cauſa de procuratoribus . ff . l . Si is . et . ff . li . i . ar lx in fine glo .

Procurator cauſarum legittime conſtitutus in iudicio poteſt pro clientulo agere et defendere quam diu ille non diſiungatur mutuo . ff . l . i . ar . lxi . C . de actionibus et inſcriptionibus l . ea quidem

Coram iudicio bannito non ſequatur

perſe qui in cauſa procuratorem conſtituit ciuis ſi ad interrogata iudicis utrum in ſermone ſuo conſentiat procuratoris ut . ff . l . i . ar . lxij .

Apopletici Apopletici epilentici et litargici et alij graui morbo occupati non debent ſentenciari ſine ipſorum legittimo procuratore

Omnes miſerabiles perſone habere debent procuratorem dummodo non

Sunt iure privati · ſ · ſ · l · i · ar · xl · ſemie dutes domini digitar et mente capti non debent per ſe agere vel reſpondere ſed per procuratorem

Pueri et mente capti debent in reſponſione et actione uti procuratore et prelocutore ipſis aſſignato

Sequitur nunc de actoribus

Omnes infideles qui derelicta fide apoſtotant ſunt inhabiles et nemo tenetur eis reſpondere iudicialiter ut in Conſtitutioni Imperatorum ſecundum tit. l addetur C. credentes

Omnes cauſe que ſunt Civiles ſive criminales ſi poſtquam quiſpiam ad Iudicium evocatus fuerit et fuerint adſequens et proximum iudicio prorogate et tempore medio reus moritur heredes mortui tenentur reſpondere et fideiuſſores exhibere · ff · Si quis cautionibus in iudicio ſiſtendi Cauſa l. Si tutor

Omnes criminales actiones aut cauſe ſi non fuerint circa vitam hominis inchoate non debent obligare ſucceſſores niſi huiuſmodi cauſa in crimine leſe maieſtatis aut regni traditione · ſ · ſ · l · iii · ar · xxxi · ff · de ſepulcro violato

Querulatur quis pro dampno pro hoc non debet reus reſpondere niſi promittat actorem in dampnum conſervare · tertio reus tenetur pro data fide et promiſſo reſpondere · ſ · ſ · l · i · ar · x · ff · de uſufructu Generaliter obſervare convenit ·

Si actor contra reum iudicialiter propoſuerit et reus poſt hoc moriatur ſucceſſores mortui poſſunt uti iuris patrocinio prout et idem reus uti potuit Similiter et fideiuſſores mortuo fideiuſſore · ſ · ſ · l · i · ar · x ·

Reconvenire non valet reus actorem niſi principali negocio terminato · ſ · ſ · l · iii · ar · xii · extra de reſcriptis diſpendia litium

Bona iuris prepetita et querela occupata debent gaudere iudicijs quindene uſque ad ſequens iudicium · ut · ſ · ſ · l · i · ar · lxx · et ff · de venditione · l · Si reus preſens ſit

Ubi plures actores unum reum coram iudice inculpat procurandi commiſſo illi qui primam habent actionem iuris ſui proſequuntur cum adverſario et interim alijs id eſt reus

Non tenetur reſpondere donec primo evadet actionem ut ff·
l· iij ar· vij· ff· de actionibus· l· qui crimen
Si plures cum ſpiaz bona pro debitis ſiue creditis Iuris
rigore prepetuit ille qui primus fuerit areſtator ha-
bebit primam actionem prealiis ut· ff· l· i· ar· lix de pbatoribus l· i·
Qui legittime citans ad iudicium primo et ſcdo et tercio
non pareat reſponſurus hic ſiue prius ad quartum iudicium
rationabilem cauſam probet alias cadit a cauſa ut· ff· l· i· ar·
lix et· ff· l· ij· ar· vij·
Pueri nondum annos etatis et pubertatis habentes ſi ci-
tentur ad iudicium reſpondere non tenentur ſed habent in-
ducias ad ſuum tutorem vel ad ipſorum tutorem legittimum ſ· qui
ſatiſdare coguntur· l· Si quis
Iudex neminem debet ab actione repellere dum petitur ſibi
fieri iuſticiam ſiue ſit actio iuſta· vel iniuſta· ff· l· iij· ar·
xv· Pater pro filium in crimine convictum et in patria poteſtate
exiſtentem· coram iudicio inculpatum eximere ita quod ſuo iura-
mento approbet eum fuiſſe facti innocentem ut· ff· l· i· ar· xvij·
ff· Si fam· fur ſe dil veriſſimum
Pater non poteſt filium familias coram iudice aut iure e-
ximere Si etiam pater cum filio in eodem facto inculpatur
de complicio vel fautoria cum pater ſe premiſſis iure expurgaret tunc
poteſt filiumfamilias eximere ut· ff· l· ij· ar· xvij· ff· Si fam fur ſe dil
dicitur
Filius non tenetur patris crimen reſpondere poſt mortem
et hoc est verum ſi querela circa vitam patris coram iudicio
non fuit incepta· ut· ff· l· ij· ar· xvij· Inſti· de perpetuis et tempora-
libus actionibus· C· penales
Filiusfamilias poſt mortem patris non tenetur pro criminibus
patris reſpondere Si actio circa vitam coram iudicio
tamen non fuerit iure inchoata ut· ff· l· ij· ar· xvij Sed actio-
nes que bona relicta iure concernunt debent per ſucceſſores crimi-
nis ut· ff· l· i· ar· vj·
Actiones penales in perſonam ſunt hec furtum ſpolium
violencia vi armata commiſſa incendia locorum intoxicatio

Fraudulentia · ff · l · ii · ar · xvi · ff · de famosis libellis

Heres successor tenetur pro debitis predecessoris post mam
mortuam intentatis respondere ut · ff · l · iii · ar · xxx ·

Violacionem pacis pt actor siue ciuiliter siue criminaliter suo
aduersario intentare et hoc Iuri suo non derogatur · ut Insti de
iniurys · c · in summa sciendum

Si quis Tunicam vel alias vestes sartori ad preparandum
presentauerit et si demum eadem tunica de custodia ipius
Sartoris furto apportaretur Ita q Sartor Iuris rigore compella-
tor ad solucionem faciendam · et ex post furtum huiusmodi arres-
tetur actio spectat ad Sartorem non debet ad principalem ·
ff · de lo · et conductu · l · Si merces promissa · c · Si fallo

Vlnus inflictum alicui ante medium noctis si coram Iudicio
banniito fuerit propallatum ante lapsum medie noctis q-
rela non erit pernoctata tunc die immediate sequenti cum q
causa re in recenti facto Iuris ordine prosequatur

Si cum in spiam vulnerati causa fuerit pernoctata et si in
recenti non fuerit actio intentata Iudex ex officio suo
huiusmodi ad sequens deputet ad Iudicium

Vbi duo contendentes se mutuo vulnerant et vnus illorum
sine mora transeat in domum Iudicis ad proponendum
et alter ipsorum vadit ad tribunalis locum et scribeat se iniu
vel Scabinis et ostendat vulnus cum clamore et hoc ut Iuris
est probauerit iniuriam obtinet querelam · ut · iiii · q · iiii · c · Si-
quis iniuriam

Pater familias si fuerit contumelia pulsatus non possunt
fily familias neq ipsius vxor agere ex parte patrisfa-
milias ut Insti · de iniurys · c · patitur

Si vulneretur aut verberetur seruus domini pro causa dni
aut contumelia seruo pro ipsius iniuria competit actio · et p̄ul̄e
et etiam domino Si huiusmodi iniuria in domini contemptum suo
fuerit illata ut Insti de iniuria · c · ac si seruus vnde seruus agit
de lesione dns de contumelia

De Iuris rigore non debet priuata persona in causa et
negocio vniuersitatis conueniri ut si quis vniuersitate · l-
sicut ·

Criminalis actio dicitur quando proponit persone actio
ad penam corporis vel capitis diminucionem vel membrorum
mutillacionem in facto quo contrarius excessit Insti de iniuriis
et in Summa sciendum

Civilis actio est ubi actor et reus ante actionem motam
et in ipsa actione et post actionem fideiussores existant Insti
eode .s. et .s. Sciendum Quia causa criminalis non datur adcautionem
quia tradendus est carceri ne auffugiat Civilis vero datur adcau-
tionem fideiussorum

Actor tenetur suam querelam trina vice renovare si eam
reus minime intellexit ut sciat reus verum confiteri aut
negare debeat aut per excepcionem actoris querelam possit elide-
re ut ff de querulando l. Qua actione

Actor non debet querelam suam variare sed eam uniformiter
sine variacione proponere cum satisdederit ne cadat a
causa ut C. edendo Insti ff de iure fisci l. an fidei

Qui proprii corporis dampnum sive lesionem infra unius
anni spacium repetere dissimulaverit inclusive et si idem
demum lesus moriatur non tenetur reus heredibus respondere Si autem
actio pro huiusmodi lesione ante anni decursum citra vitam lesi
incepta fuerit tunc heredes in prosecucione cause heredant ut ss
l. iii. ar. xxx. Et Insti de per. temporali acti Coll non ante omnes

Non derelinquit reus et dolo caret qui legitima quavis excep-
cione actoris conatur actionem elidere

Interim quod reus orthilegio legittime respondere se defendit
non dicitur litem contestasse ss l. iii. ar. xxix Insti de exceptio-
nibus C. scien.

Si quis fideiussorem dederit ad prosecucionem cause cri-
lis et si tunc ipse actor ad prosequendum causam non fu-
erit fideiussor agere tenetur et quicquid fideiussor in causa fuit
actor principalis non valebit rescindere

Nota utrum ferie rustice prosint clericis et Iudeis exquo
agricultura non occupantur quod sic Summa standum est generali-
tati legis C. de Iudeis et clericis die Sabbati ubi dicitur de
Sabbato et reliquis sub quo tempore Iudei sua misteria venerantur

Seruant Nemine Judeoru compellant face aliquid aut ulla
ex parte coveniri precipimus ita ut nulla eis detur licentia
eodem die xpianos orthodoxas convenire ne forte xpiani ex int
pellacione Judeorum de officialibus prefatis diebus aliq
sustineant molestiam Et quia prohibicio generalis e ideo oib
prosint ferie **Sequitur iiiic De feryis per totum**

Tempore feriato debet cessare strepitus iudicialis et
presertim ob reuerenciam dei statuto nisi hoc deposcat
factum manifestum et criminale ut ff l ij ar x et xv q iiij c
placita secularia

Tempore feriato non debent fieri iuramenta Tamen re
publica id poscente possint fieri iuramenta pro bono pacis
et concordie ecia in causa hospitum passiuarum ff l ij ar x C
de feryis l dies

In Causa criminali si orta quando affectatur iusticia te
netur Iudex locare et examinare Iudicium siue hoc sit die
siue nocte tempore feriato siue non feriato ut ff l ij ar x ff
de officio presidis

Qui pacem violat tempore feriato hunc ferie non protegunt
nec ecclia nec cimiterium neque locus aliquis spiritualis
exemptus ff l ij ar x C de feryis qui ad ecclias fugiunt l fidelis

Quam in iure decretum fuerit decisorium iuramentum ad proxi
mum Iudicium et si tunc festum interuenerit vel tempus feriatum
Nichilominus reus habet inducias usque ad sequentes Iudicium ex
tempus feriatum

Advene et hospites passim et aly qui intra ferum Iurisdicti
onis non sunt possessionati possunt agere et respondere
tempore feriato etiam illi qui fideiussores habere non possunt
ut ff l ij ar xj

Triplices sunt ferie scilicet Sollempnes rustice et repetine
Sollempnes sunt ob reuerenciam dei a beccia statute ut oes
dies festum Aduentus Septuagesima usque ad conductum pasche
aduentus usque ad vetterem hominem Domnica Rogacionum usque ad
festum trinitatis

Ferie non solum non protegunt reos sanguinis nec ecclia n

Monaſteria neque aliquis locus exemptus Non tamen debent
in locis exemptis mortificari vel verberari ſed abinde educi
nec loca ſacra aſperſio ſanguinis exſacrantur ut. xxiii. q. v.
c. reos ſanguinis

Hoſpites paſſim non habentes fideiuſſores poſſunt tempore
feriato Iudicis dare et recipere et eciam domeſtici merca-
tores ad viam cauſa negociationis diſpoſiti poſſunt cauſas
agere tempore feriato propter evitanda dampna

Publicus latro cum re furta deprehenſus et cum heresiarcha
ſive non Et in ecclesie emunitates preſervanda vita fu-
giat ſive qui agros militum vel privatorum deſpoliatur
et itinera frequentata ſive ſtratas publicas que ex loco ſa-
crata habentur inſidiis agreſſionibus obſidet tales eccleſia
profugientes eccleſia non protegit. ymmo per abinde educta et iure
forma ſervata punitur ut. xvii. q. iiii. Dicit antiquitus

Item ſervus qui preſtita a domino ſatiſdatione de impuni-
tate ad eccleſiam profugiens nollet exire illum eccleſia
non protegat ut. xvii. q. iiii. Id Statuimus Sequitur nunc

Quia inter Iuriſdictionem De fideiuſſoribus ca.
poſſeſſionatus non fuerit tenetur dare fideiuſſores tamen
non remiſſus niſi ad quantum ſe cauſa oſtendit emenda ſi in
crimine fuerit inculpatus ut. ſſ. l. ii. ar. v. ff. de prethoris
ſtipulationibus prethoriarum

Si unus ex fideiuſſoribus committe manus dilati fideiuſſi
ſolucionem fecerit hic ſuos fideiuſſores omnes liberavit
ſolucione facta ſi hoc evidenter poterit teſtimonio fidedigno ap-
probare ut dictum eſt. ut ſſ. l. iii. ar. lxx. viii. in Gloza. ff. de eodem
l. Spacium

Principalis debitor fideiuſſore pro debito fideiuſſor conve-
niendus eſt ſi copia ipſius haberi poterit ad Iuriſdictorem
adduci. ut. ſſ. l. iii. ar. lxxviii. And de fideiuſſoribus Coll. i.

Omnes intra fines Iuriſdictionis poſſeſſionati
non tenentur pro penis vel emendis aut pro aliis debitis
minoris numeri quam ſe poſſeſſionum extendit hereditas fideiuſſores
dare non debent dummodo hereditatis faciunt cautiones et hoc intelligitur

In cauſa ciuili · ut · ſſ · l · ij · ar · vij · Fideiuſſores ſi quid promittit ſub condicione expreſſa debent iure cautionis gaudere · ff · de condicionibus aut condicionis cauſa data non ſecuta · l · dedi pecuniam Fideiuſſores dampni infecti tenentur ſi dampnum de facto euenerit · ff · de dampno infecto · l · plus cautionis

Principali debitore debitum negante ſuo creditori nichilominus tenentur fideiuſſores creditori pro debito reſpondere ſi ſe fideiuſſe fateantur aut ſi ſe inſcripcione aliqua inſcripſerunt ad ſolucionem faciendam obligati · ut ff · de iuramento voluntario · l · duobus reis ſtipulandis

Si fideiuſſores contingat pro debito ad iudicium trahi ab ipſo creditore debiti et principalis debitor veniens volt fideiuſſores evincere et intercedere · hoc non poteſt debitori principali de iure denegari · ut autentica de fideiuſſoribus et mandatoribus · C · ℞ aut Coll · ij ·

Fideiuſſores ſi pro debito fideiuſſo incurrerint prout ſe creditori iurando obligauerunt et alligauerint dicti fideiuſſores ſolucionem factam eſſe · et ſi hoc ut iuris probauerint manebunt indempnes · ff · de ſolucionibus · l · Cum res

Fideiuſſores aut fideiuſſore qui cauit ad ſiſtendum aliquem coram iudicio et ſi tunc fideiuſſo non paruerit tamen poteſt fideiuſſor allegare cauſam racionabilem abſencie fideiuſſi qua legitime impeditus parere non potuit · ſſ · l · iij · ar · ix

Homo contencioſus et animo inquietus tenetur dare caucionem fideiuſſoria de pace tenenda ſi hoc ab eo iure poſtulatur non attento quod ſit intra iuriſdictionem poſſeſſionatus ut · ſſ · l · iij · ar · ix · ff · de pretoriis ſtipulacionibus · l · prethor

Si quis promiſerit tamquam fideiuſſor ſoluere alicui certam pecunie ſummam ad certum deputatum tempus ita quod principalis debitor huiuſmodi pecuniam ſoluat creditori et ſi tunc idem principalis non ſoluerit fideiuſſor tenetur creditori pro ſolucione facienda reſpondere · ut auten · de fideiuſſoribus · C · Si quis Coll · i · Si fateatur fideiuſſiſſe ad ſolucionem obligatur

Si quiſpiam ſe debitorem mediante inſcripcione faciat tenetur ſoluere iuxta tenorem inſcripcionis · ut · Inſti · de litteris

Obligacionibus · C · olym ·

Si quispiam obliget se sub expressa condicione verboru vel scripture obligacioes non tenet si ipa condicion impleat ut · ff · de scriptis verbis et de condicione indebiti · l · cum promisit

Si promittunt homines manu coniuncta · et si fuerit huius modi promissio firmata in scripcionibus sine lris vel testimonio vel testimonio banniti Iudicy et tempore medio principalis debitor moriatur tunc heredes sive successores qui gaudere volunt iure successionis tenentur fideiussores persolucioes eximere alias bona morte debitoris delicta per fideiussores tamquam pignus poterint occupari Iuris auxilio · ut · ff · l · in ar · xxx ·

Femina cum suo marito si quid coniuncta manu promittant solvere et huius promissio sit facta in loco privato et non cora Iudicio bannito et si demum ipius maritus femine moriat et femina pretendit ignoranciam cauciones et neget, evadere pt proprio iuramento si causa fuerit per timore dei ut ff · de · Sen · con · velle granu · l · si mulier

Si promittat unus pro alio certam pecunie solue summam et si demum principalis pro huius debito coram Iudicio imp petitur ipo debitore negante · idem inculpatus potest evadere imp proposita · pro ut Iur · est · ff · li · ar · vij · C · de contrahanda stipulanda stipulacion · l · omes

Si promittat fideiussores pro aliquo solvere etiam debitum et talis promissio non coram Iudicio fiet firmata fideiussores solue tenentur iuxta promissa Si principalis debitor interim moriat et si demum fideiussores velint heredibus debitum instituam solucionis per ipos facta repettere ipis heredibus debitum attentantibus heredes possint se Iurispatrocinio defendere non attentibus C · qui ipi soluerent principali creditori · ut · Insti · de fideiussoribus fideiussores ita obligati no passunt

Promittit quis cauciones ad statuendum aliquem coram Iudicio ubi adhuc nulla mota sit accio et si demum idem statuendus moriatur fideiussor solutus e a caucion huiusmodi mortem fideiussi docuerit et approbaverit ut Iur e ut ff · Cum satisdare coguntur · l · Si decesserit

Fideiuſſor cauſe criminalis non ſtatuens et ſi profugiat
reus ſatis de crimine vel ſi pendente lite moriatur fide-
iuſſor tenetur ad emendam ſatiſdationis ſoluendam · ut · ſſ · l · i ·
ar · lxvii · et · ff · qui ſatiſdare coguntur · l · Si vero pro condepnato

Fideiuſſores caueant ſuper pignus ipius pro aſſecura-
tione obligatum illud debet ipius preſentari dum con-
tra ipſos actio debet moueri vel obiici · ff · de pactis poſtquam
vero pignus

Fideiuſſores ſi promittant alicui femine pro dotis inſcrip-
tione tenentur intendere ut inſcribatur coram iudi-
cio ſi volunt cautionis onere exui · et tamdiu ſint obligati
donec inſcripcio impleatur ut · ff · de iure dotium · l · promit-
tendo dotes

Si quis fideiuſſerit femine pro dote poſt mortem mariti
ſoluenda in bonis mariti Et ſi deinde eadem femina fu-
erit a vinculo et thoro iure diuorciata aliquo canonico obſta-
te impedimento · dummodo non ſit cauſa pro qua dotem ipſam
amittere poſſet · fideiuſſor non obſtante diuorcio dote ſoluere
obligatur iuxta formam cautionis preſtite ut · ff · de iure
dotium · l · Stipulacio de dote reddenda

Si quis fideiuſſerit ad ſtatuendum in iudicio reum de cri-
mine conuentum et ſi ipſum non ſtatuerit hic in pena et
emenda puniatur · et huiuſmodi ſolucio non derogat iuri nec
honori · ſſ · l · i · ar · lxv · C · de cuſtodia reorum · l · ſi quis reum

Cui decretum fuerit deciſorium cauſe iuramentum ad
ſequens iudicium et non ſit hereditate vel bonis poſſeſ-
ſionatus intra locum iuriſdictionis tenetur dare fideiuſſores
ſi hoc ab eo ut iuris eſt poſtuletur ut · ſſ · l · ii · ar · vi · ff · de pre-
torys ſtipulacionibus · l · pretoriarum

Fideiuſſor ſori contractus inter emptorem et vendito-
rem cauens de contractu ſtando et ſi deinde forum inter
contrahentes reſcindatur de partium utrarumque voluntate
fideiuſſor in caucione facta erit ſolutus ſi forum reſciſſum dici
poterit · ſſ · l · i · ar · lxv · ff · de reſcindenda vendicione et emptione
· l · vendicio

Si dns ſeruum vel famulum per cautionem a

de Juramento deciſorio

Mancipio liberauerit ad statuendum cū et demū profugerit
dns soluat iuxta formam cautionis Item si est culpa criminale
famulo obiecta et profugit dns fideiussor liberet se cum pena et
emenda ut ff. l. iij. ar. xx. C. de fideiussoribus. l. Sancimus
Qui fideiusserit aliquem Iudicio statuendū
ante motam litem et non statuerit tantū hic penam
Iudici soluat et non plus quia non fideiussit pro aliqua re sol
uenda et si fideiussor conueniatur eo Iure uti pt patrocinio
quo et fideiussus uti debuit
Si aliquis dicit Ego nosco istum hominem est homo ve
rax per hoc non uidetur fideiussisse si dicat ego fideiubeo
pro eo tantam summam pecunie soluere ut Insti. e. t. C. Sed hec
sollempnitas
Si dns destinauerit sue domus familiare ad notificandū
fideiubere pro aliquo ex parte sui hic fideiussit Insti. de sti
pulatione seruorū. l. ex persona
Per cautionem publice fctam pt se quis reddere alteri obli
gatum ita ꝙ teneatur cautionem adimplere Insti. de
litterarum obligatione. l. olym scripta
Si res furto ablata aput aliquem fuerit iuris auxilio ar
restata ad persecutionem iusticie tenetur de qui rē ipam
habet in possessione cauere ut rem ipam non viciatam seruet usꝙ
ad litis finem. ut. ff. Qui satisdare coguntur. l. iij.
Si quis fideiusserit alicui creditori pro certo debito ad soluēdū
tamquā ꝑprium debitū hic ē pncipalis ipe solutus ē a de
bito et fideiussor pro eodem ē conueniendus et non principalis in
Insti. de duobus rei stipulandis. C. i.
Qui intra Iurisdictionis limites non est possessionatus
et ab ipo cautio legittime postulatur Et si tunc fideiusso
rem habere non poterit in causa ciuili datur actori permanum
in mancipiū Si autem causa criminalis fuerit tradendus est
carceri ne effugiat
Fideiussor ut statuens fideiussum et alligans impoten
tiam ipm̄ statuendi ꝓpter aduersam in valitudinem hoc
debet ꝓprio docere iuramento Si actor fideiussoris allegationi

Credere noluerit hoc intellige in cauſa ciuili Sed ſi q̄s fideiuſſerit ad ſtatuendum in cauſa criminali et idem fideiuſſus profugerit fideiuſſor poteſt ſe recompenſa pecuniali redimere erga actorem nichilominus profugus debet proſcribi dum ſe perfugam reū oſtenderit et huiuſmodi emende ſolucio nō preiudicat honori fideiuſſoris

Non fatigetur fideiuſſor qui aliquem ad ſtatuendum coram Iudicio fideiuſſit Si fideiuſſus interim moriatur tamen fideiuſſor docere met tercius mortem fideiuſſi ſi cauſa fuerit criminalis Si autē fideiuſſor pro certa pecunia ſoluenda fideiuſſerit ſoluere tenetur Item Si fideiuſſor pro decizſorio fideiuſſit Iuramento et reus moriatur heredes mortui iurare tenebuntur Si volunt ſuccedere in bonis mortui Et ſi idem mortuus nulla relinquerit bona tunc fideiuſſor iure patricinio ſe tueri poteſt quo et ille mortuus vti debuit ſi ſuper vixiſſet ut ante· de fideiuſſoribus et Mandatoribus

Cauicio priuata per aliquem facta ſi moriatur fideiuſſor non preiudicat dummodo non ſit coram Iudicio bannito facta et emolgata per obligationem ypothece De impedimento

Specificare abſentis non venientis Incipit

debet nuncius domini ſui impedimentū quo preuentus Iuri parere non potuit· ut· ſſ· l· iij· ar· ij· ff· ex cauſa rei iudi· l· Exceptio rei vendite

Areſtator ſiue petitor bonorum ſi racionabili impedimento impeditus proſecucionis areſtacionis neglexerit tamen ſi huiuſmodi impedimentū per ipſius nunciū notificauerit ſiue publicauerit cadit a cauſa ſi hoc legittimo documento probauerit C de rei vendi· l· i· et· ij·

Legittime Citatus ſi ad tercium Iudiciū non venerit nec ſue abſencie legittimū impedimentum probauerit nec proprium nuncium per allegandum ſiue allegacione abſencie impedimentum nunciandum miſerit actor triumphum cauſe Iure obtinuit ut· ſſ· l· ij· ar· v

Infraſcripta ſunt racionabilia abſencie impedimenta ſcꝫ peregrinacio remota· ut· ſſ· l· ij· ar· viij· omagialis ſeruicij egreſſio

C· de re· mili· l· ignorata Item mancipiū et aduerſa valitu-
do et infirmitas

Premiſſa quatuor impedimenta ſiue eorum aliquod ſi
tempore debito fuerint allegata ſiue per nūctiū noti-
ficata reddunt hominem a pena contumacie excuſatum et in-
dum quatuor premiſſa iſta verū etiā compendencia

Penam contumacie non patitur quem aduerſa valitu-
do vel maioris cauſe impeditio excuſat

Quilibet familiaris ſiue cōmenſalis poteſt domini ſui
impedimentum coram iure nunciare quo impeditus
iuri parere non potuit· ſſ· l· ij· ar· vij·

Etiam cuiuſlibet hominis agnatus et cognatus qui volt
poteſt hominis abſencia et impedimentū coram iudice
nunciare et publicare ut ſ.ª l· ij· ar· vij·

Nuncius a domino miſſus ſi pars aduerſa poſtulat debet
iuramento corporali preſtito docere ſe fore nuncium
domini ſui· ſſ· ut· ſ.ª Similiter et fideiuſſor poteſt docere fideiuſſi
impedimentum

Infirmitas captiuitas et poteſtatis edictum extra Reg-
limites facti excuſat hominis abſenciam Tamen ſi ci-
tatus peregre profectus fuerit et citacione ante itineris e-
greſſum preuentus fuit non poteſt excuſari ut ſſ l· ij· ar· vij

Qui deciſorium iuramentū decretum
fuerit ad certum terminū et aliquo racionabili impe-
dimento preuentus fuerit non cadit a cauſa ſi impedimentū
legittimum probauerit

Qui innocenciam ſui iuramento decreto facere debet et nō
facit et ſi facit et eſt cauſa pecuniaria hic in debito co-
uictus eſt Si autē eſt criminalis ſimiliter pro conuicto habetur
niſi aliquo impedimento id facere non debuit aut nō potuit
et tempore debito iſtud iuri notificet ut in illis e

Qui legali impedimento occupatus ad res ſuas deperditas
iuris auxilio venire neglexerit probato huiuſmodi
impedimento res ſuas repetere poterit ſicut abſtanti facere
debuiſſet· ut· ff· de integ· reſti· l· non ſolum

Iuri non parens ſi paupertatem loco impedimenti alle
gat poteſt ſe paupertate tueri exeo quia Iudex pauperi
etiam et diviti equaliter eſt iuſticiā redditur

Admen metus qui cadere pt in conſtantem virum excuſat
hominem qꝫ ſuam ꝓpter metū cauſam proſequi nō potuit
ſi hoc iuramento ſuo obtineat et tūc pt ſuperioris tribūal
requirere ut· ff· quibus modis in integri reſti· l· Sciendū
qꝫ in hys

Infirmitas ex obrupto ſupervemens valida pt fieri
occaſio abſentie hoīs etiam ſi permiſſū nō fuiſſet
intimata et talis convaleſcens ad primū iudiciū iurame
to vinca et ꝓpria manu infirmitatem ſi probaverit reha
bebit ius ſuū et erit in pena et emenda ſoluto

Epilenſia letargia apoplexia et mania ſine amamor
hereos excuſant allegantem et ipius abſenciam ſi de
ipis doceatur ut iuris ē et ſententia contra eos defacto lata
ipis minime nocet· ff· de integri re· l· divus

Metus cadens in conſtantem virum ſcilicet quando ali
cui in vite exterminium diffidatur· et mancipium ſi hoc
probatum fuerit ut iuris ē pt eē excuſatio abſentie Seqꝛ

Interim quod De bonis lite occupatis xvi
bona ſunt prepetita iure non poteſt ea quiſquam vende
nec obligare nec teſtamentaliter legare donec litigancium
unus de eiſdez triumphaverit et qui ſe de huiuſmodi litigioſ
bonis iure nō cognito ingeſſerit delinquit

Bona impacifica et quieta poſſeſſione tenta ſi omi impeti
tioni iuris anno et die Si demū lite occupantur et iur
ordine acquirentur utilitas bonorū in quieta poſſeſſione at
tentata non pt iure repeti Secus de utilitate a tempore mote
litis proveniente· ut· ff· l· ii· ar· xliiii·

Fructus agri litigioſi et tempore mote litis culta cedit
illi qui triumphat Secus tamē eſt de fructu ante motam lite
qui cedit agri cultori· De Teſtamentis ſeqꝛ

Omnia Teſtamenta que homo fecit in etate legittima
ſanus mente et corpore ſine fraude et odio dolo in bois

Propriis rescindi non debent Si huiusmodi factio legittime doceri
poterit ut Iuris est ut xiii q ii ultima volentes Insti de testa
mentis ordinandis C Si quis ff l x ar lii
Testamenta iuste et legittime facta debent heredes mortui
exequi si testimoniis euidenti de huiusmodi testimonio
legittime facto conuincantur insti de testi ordi C Si quis autem
Pueri nondum ad annos discretionis venientes non possunt
testament condere et si factum foret est inofficiosum ut ff
de in officiis testa l papianus
Omnes qui non sunt proprii Iuris sed alieno iuri et potestati
subiecti non valent condere testamenta ut insti c t qui
alieno iuri sunt subiecti
Femine maritate sunt suorum maritorum in tutela et ideo
non possunt sine consensu maritorum quicquam de bonis
suis alienare nec testamenta condere Quia maritus est caput
uxoris et caput viri est christus ut xxviii q v Cum caput
Sola est iusta multitudo cuius tota vniuersitas in legem
consentit obsequium Macrobius super sompno Scipionis
Maritus cum sua uxore legitima non habent diffinita
bona Ex quo maritus cum uxore est in possessione suorum
bonorum Ideo femina nullibi potest in premissis bonis condere
testamentum nisi sponte consenciat ibi posset femina facere testa
mentum
Omnia bona que sunt litis strepitu occupata stante pro
ipsis litispendencia non possunt tanquam testamentaliter
legari donec litis controuersia terminetur ff de in offic testa
Testamentum factum sine conditione
ab homine iuris proprii mentis et corporis competis
Si doceri poterit cum septem Testibus aut metrii manum non
debet rescindi ut Insti de testa ordi C prout autem
Quilibet Testator siue sit femina siue masculus faciens testa
mentum debet facere sine fraude et odio Insti de testa
ordi C Sed hiis omnibus
Masculus siue femina in lecto egritudinis non possunt in
testamento ultra quinque solidos legare si tantum quantum

Potest manu propria de promptis bonis porrige ut Inst.
de in officiis testa. C. non tu liberis

Non potest Iudeus in persona cristiani testamentum de
bonis suis facere cum bona ipsorum fisco cedunt ut C.
de Iudeis et celicolis l. ultima

Testamentum legittime factum debet secundum leges
a septem testibus ydoneis approbari ut Insti. quibus mo
dis testamenta firmantur et c. t. C. Sed paulatim

Nota quod in instrumentis legalibus voluntas est generale
nomen omnium que quia non vi sed voluntate proceditur
ideo testamentum tale non accipit Sequitur nunc de bonis
Omnia bona successore carentibus secundum ordinem

Omnia bona legittimo successore carentia morte relicta sicut sunt
arma bellica et ipsa suppellex debent Iudici presentari si ea Iu
ris ordine postulaverit et tunc Iudex debet ea servare anno
et die illesa et si interim aliquis ex legittimis venerit successo
ribus et proximitatem iusticie probaverit illi dicta bona
Iudex tenebitur dare. ff. de integ. resti. l. divus

Bona herede sine successore legittimo carencia si Iudici
presententur Iudex ea servabit illesa anno et die et si
tunc nullus interim repetat ea Iudex eadem bona in suam
convertat utilitatem Si autem aliquis ex legittimis post annum
et diem venerit successoribus et impedimentum aggrediendi
itineris probaverit bona premissa Iudex tenebitur restituere
successori ut ff. l. i. ar. xxviii

Monachus est mundo mortuus si est professus et ideo in he
reditatem non succedit ut xxiii q. i. Placuit Similiter
et proscriptus pro mortuo reputatur in loco in quo per sententiam
iuris fuit proscriptus ut Insti. de capitis diminucione C. maxima

Bona intestata herede
vacua et morte relicta sicut sunt hereditas arma bellica
et suppellex debent ipsi Iudici presentari aut pedaneo sed ipsa
requirat post tricesimum et servet anno et die integraliter et
si tunc infra annum successor legittimus ad repetendum dicta
bona cum sufficientia proximitatis probacione advenerit debet

Illi iudex premiſſa bona preſentare · ut · ff · l · i · ar · xxxviii C ·
de bonis vaccantibus · l · vaccancia · Sequitur ſumma
de Iure fiſcali Capitula ·:·

Si quis thezaurum
per nigromenciam acquiſierit · ille ſpectat ad fiſcum
regni et inventor e tamquam divinator puniendus ut · ff · l ·
ij · ar · xiij ·

Thezaurus profundius inventus in terra quam aratrum
ſulcare ſpectat · ad fiſcum Regni · ut · ff · l · i · ar · xxxvj Inſti ·
de re di · C · Si quis

Homo fodens cellarium fontem vel cluatam in proprio
fundo Si invenit ibidem thezaurum ipſius eſt cuius eſt fun-
dus ſive terra · ut Inſti · de re · di · C · thezaurus

Si quis laboratores ad fodiendum conduxerit in pprio
fundo et ibi laboratores eveniunt fodiendo thezaurum
inveniant talis ſpectat medietas domino fundi et reliqua me-
dietas laboratoribus ut ff · de acquiren re do · l · in fine

Hereticis Sentenciatis et convictis
de heresi non heredat bona ſua ſed debent fiſco addici ut
in Conſti · domini friderici Imparatoris · l · hoc · edic · R · credentes

Quilibet dns temporalis
eſt ſui dominii tutor et defenſor ſuorum fortaliciorum
Civitatum Mancipiorum Opidorum et villarum protector
ſue plebis et bonorum ſue habens Iuriſdiccioni in ipos et eorum
bona · ut · de uſu feodorum · quis dux · quis · marchio

Subditi tenentur ſuo principi et ipſius preceptoribus et offi-
cialibus in omnibus ad Iuriſdiccionem ſpectantibus obedi-
re · ut aute · de mandatis principum De teſtimo et teſtibus
nunc ſequitur ·:·

Omnes infideles et fidei xpiane
contrary non poſſunt contra fidelem teſtificari et ſi de-
ponatur non e ipſorum diſpoſicioni ſtandum · ut C · de teſti-
bus · licet universis Sed nec procurare poſſunt infideles contra
fideles

Omnia acta Iudicialia que coram Iudicio bannito fuerunt
actitata et ipſius Iudicis teſtimonio firmata propiori
homo pro ea triumphare quam ipa pars adversa inficiendo

Negare aut ſuo evadere iuramento · ff · l · i · ar · vi ·
Reus realiter conventus de re que aput ipm̄ poſſet inveni-
ri ſive areſtari actor propior ē re ſua reperta ipm̄ con-
vincere quam reus poſſit ſuo iuramento evadere · ff · l · i · ar · xv ·
Iuſti · de rebus corporabilibus et incorporabilibus · Corporal
Dampnū alicui iniuſte illatum ſi per iudicem et ſcabinos
fuerit iuſte in palam deductum · hoc ipe actor propior ē
ipſorum teſtimonio convincere quam pars rea negando evadere
ut · ff · l · i · ar · xviii ·
Littere corrupte et cancellate ſunt ſuſpecte et nullius robo-
ris extra de ſiniſtra · c · inter dilectos · Item lr̄e rye et denuū
ſcripte ſunt falſe extra · et inter dilectos et etiam littere non debet
aliter intelligi quam ut ſonant · ut · ff · de fi · inſtrumen · et amiſſi-
one eorum · le · Si res geſta
Litterales probationes bene admittunt dummo ipē litter
non poſſent aliquo iure impugnari · ut · ff · de fide inſtru
l · Iure
Si hoſpes paſſivus alium hoſpitem paſſivū pro debito pe-
cuniali conveniret litis ſtrepitu cum teſtimonio littera-
li actor propior ē reum eodem litterali teſtimonio convincere
Si lr̄e ſunt emanate de bannito iudicio · C · de teſtibus · l · preterea
Si actor trahet ſe ad ſolemne
proborum hominū probationem cauſe ſue additur ſi reo
coſdē nō valet inire · ut · ff · l · iii · ar · xxiiii · et xxx · q · i · dixit
Si quis ſe ad iudicis et ſcabinorum ·
teſtimonium ſive banniti iudicii trahat ille audit et ipo
teſtimonio reus convincitur · ut · ff · l · i · ar · vii · extra de teſtibus
licet hominem
Si duo litigantes coram bannito iudicio cauſam ipſorum
in arbitros compromittat diffiniendam libera partium
voluntate · et ſi denuū pars altera hoc velit diffiteri predictam
partium arbitri ſi hec ut iuris ē fateantur ipſorum teſtimonio ſta-
tur · ut · ff · l · i · ar · viii · et de tranſactionibus · l · Cauſas
Si quiſpyam actionem ſuam cum
ſimplici virorū teſtimonio proponat · et quamvis neget ·

A dverſarius narrata et ſe in teſtimoniũ non remittat ipẽ negãs
propior ẽ ſuo euadere iuramento · ſſ · l · i · ar · viij · ff · de re iudi · l · fauo
rabiliores

Q uamuis de iure poſitiue vnius teſtimonio nemo poſſit
conuinci tamen ſi pars vtraque ſe ad depoſitionem vnius te
ſtis remittat ſimpliciter vel cum condicion̄ tunc illi depoſitiom
eſt ſtandum ·

C auſa fori contractus inter contrahentes ſi perſone inter
medie ut iuris ẽ contractũ teſtificantur huiuſmoi contr
actus debet habere progreſſum · ut · ff · de emptionibus et vendi
cionibus · l · ii ·

A ctore actionem ſuaz non probante in cauſa rerũ areſtato
rum reus debet abſolui ab inſtancia · ut · ſſ · l · i · ar · xv · ff · de
probacionibus verius eſſe exiſtimo

T eſtimoniũ Iudicis et Scabinorum ſuorũ non debet fieri
extra metas iuriſdictionis niſi ſit cauſa pregnans q̄ lr̃e
aperte rei geſte Iuriſrigore per Sentenciam decernantur · ut ſſ
l · iii · ar · lxiiij

I nfames et capitis diminuti nulli ipſorum teſtimonio pr
ſtomari poſſunt · ut · vj · q · iii · Infames C · de teſtibus · l ·
Iu teſtibus

D onacio bonorum hereditariorum ſiue propriorũ ſi dein
dubeat debet per Iudicem et Scabinos doceri coram quib
donacio talis fuit Iudiciũ ius ẽm rem taxacion̄ et facta ſit coram
Iudicio bannito

A ctor propior ẽ cauſam occulta fide deductã probare quia
ipſe reus inficiando ſuo euadere Iuramẽto et ſi auſus fu
erit probare et preſtare pre timore dei ut · ſſ · l · ii · ar · xlvij ·

I n cauſa ciuili ſimpliciter propoſita
reus propior ſuo ſe defendere Iuramento ſi auſus fuit
ut · ſſ · l · ar · xviij ·

Q ui ſe in teſtem exhibeat priuſquam ad hoc Iure ſit con
pulſatus illius teſtimoniũ eſt invalidum et no adimi
tendum ut ſupra · ſſ · iii · ar · xxxvj · et · q̃ſta q · vj · in criminali
tales qui in teſtem ſe offerunt priuſquam Iuriſrigore adid

Faciendum vocentur ſunt reiciendi Conſanguinei et affines intra quartum gradū non poſſunt eē teſtes in cauſa conſanguinei et affinis ut · q · iiij · q iij · ff · de teſtibus l · teſtium fides

Non debet quis uti teſtimonio ſuorum cōmenſalium et proprie familie ſive inquilinorum Quia domeſtica turba a teſtificando proprio hoſpiti repelli debet · ut iiij · q · i · et · ij · ff · de teſtib9 · l · idonei non videntur eē teſtes

Teſtis debet eſſe homo integre fame et bone opinionis qui debet teſtificari et in Iure ſuo irreprobabilis ut · iiij · q · i · In teſtibus Item ſervi obnoxii non poſſunt teſtificari domino ſuo a quo preceptū ſuſcipiunt ſimiliter et femine niſi ſit cauſa ad partū ſpectans officium ſicut eſt obſtitricium

[iſta +] Teſtis paupertate gravis ſi per quempiam racione paupertatis ferendo [+ a teſtimonio] excluderetur Si talis eſt homo bone fame et ſi iuramento vincta manu preſtito docere auſus q nullam teſtificationis utilitatem conſecutus ſit a teſtimonio ferendo non ē excludendus ut iiij q · i · et ij In teſtib9 fides

Nobilitatē generis ſi quis probare voluerit hic metſeptimus facere debet quorū tres ex linea paterna et tres ex materna ſunt producendi ut · ſſ · l · iii · ar · xxxii

Iure privatus a ferendo teſtimonio pt excludi ſi huiuſmodi privatio per Iudicium bannitū poterit approbari ut · ſſ · l · iii · ar · lxxiii · C · de his qui nō in fa · et iiij · q · vij · Infames

Iudex ex officio ſuo teſtibus inducendis iniungat q ſibi ſub vinculo preſtiti iuramenti veritatē deponat ſemotis amore odio precio ſive metu partis veritatem teſtificentur ut · iiij · q · i · Iure iuſiurandi religione

Nullus ydoneus Iudex ſive teſtis ē in ppria cauſa ut · iiij · q · iiij · Nulli unquam · ff de teſtibus Nullus ydoneus teſtis

Si coram Iudicio bannito inter litigantes firmetur pacis tranquillitas illa inficiari nō poteſt Et propior ē pars bannito convincere teſtimonio ut · ſſ · l · iii ·

Per Arbitros coram Iudicio bannito electos l · ar · ix ·

Poteſt cauſa ſopita bene approbari ut · ſſ · l · iii · ar · ix

Qui ſe coram iudicio bannito in teſtem exhibuerit priusq̃
iure ad teſtificandum fuerit vocatus eius teſtimonium eſt in
validum et non valet teſtificari in eode ut · ſſ · iii · ar · xxxvi ·

Mortuo aut depoſito iudice novus iudex ſive ipius ſucceſſor
tenetur approbare acta iudicialia et ea teſtificari ſi de
cauſa per ſcabinos aut regeſtra eorum fuerit luculentius in
formatus · ut · ſſ · l · iii · ar · xxxiiii ·

Talibus hominibus qui ſunt bone fame et in iure ſuo non
ſunt reprobati poteſt homo innocenciam ſuam expurgare ·
ff · de teſtibus · l · in teſtibus aute debent aut teſtes vidiſſe et audiſ
ſe que teſtificantur · ut · ſſ · l · ii · ar · vi ·

Contractum fori actor manu in tercia propior eſt contra
inficientem probare · ſſ · l · iii · ar · xxxvii · ff · de probationibus
l · emptorem

Mettercius donatus donatione ſuaz ſibi factaz debet appro=
bare · ut · ſſ · l · iii · ar · iiii · ff · de edendo · l · no nomi

Depoſitum ſive comodatum ꝑpior e actor docere manu tcia
quam ipe reus inficiando evadere · ſſ · l · iii · ar · v · ff · de pro
bationibus · l · i · incumbat

Accuſatus et convictus in cauſa criminali ſi idem evadere
debeat manu met ſeptima tacto ſacramento defendere ſe
ſe poteſt et ſi bedellus in teſtem producatur hic loco duoz teſtiu
induci pt ut · ſſ · l · ii · ar · viii

Concordia et amicabilis compoſitio ſi fuerit coraz iudicio
bannito emologata per iudice et duos ſcabinos pt appro
bari ſive per notam regro ſcriptam afectaz · ſſ · l · i · ar · viii

Criminis actorem in recenti fcto cum clamore conventum ꝑpior
e actor manu met vii convincere quam iſte criminatus e
vadere · ut · ſſ · l · i · ar · xiii ·

Emptione ſive fori contractum realiter fctam approbet ho
mettercius hominibus iure ſuo no immutis ut ſſ · l · iii ·
ar · iiii ·

Extima donatione ſibi per maritum legittime fctaz docere &
probare pt vinca manu tacto ſacramento ut · ſſ · l · iii · ar ·

xxi. Insti. de actionibus. C. Item si quis
Pax coram iudicio bannito firma non pt inficiari si coram
iudicio fuerit super ea protestatū ut. ss. liij. ar. ix.
Testimoniū banniti iudicij in iure Magdburgeñ omnium pre
fertur testimonio. C. de iu. preparandum
Testimoniū banniti iudicij debet fieri per iudicē et scabinos
iuratos ut. ss. lij. ar. xxij.
Obligacō litteralis potest doceri litteris si nō sunt suspecte
secundum earum tenorem ut Insti. de litterarum obligati
one. C. olim
Si corā vicinis promittat socer suo genero post filiā datam
in nuptiis proficiat dotem illam ē gener propior testimonio
convincere quam socer posset inficiando evadere. ut. ff. de iure dm
t in nuptura filie
Si quis astringit se coram iudicio inducere testes illos debet p
certificacionem ministri iuris aut iudicis servo vel nuncio
evocare — Si quis coram iudicio bannito sorti successionis ipsum
concernentis renunciaverit ille testimonio banniti convincitur ss
l. i. ar. xiij.
Quilibet honeste fame homo propior ē vitam suam honorem
et bona coram iudicio defendere ubi contra ipm probacio
nulla inducitur que esset sufficiens ut. ss. l. i. ar. xlij.
Procurator cause sive prelocutor non pt eē testis illius cau
se qua procuratorio nomine procurat nisi hoc iudex ab
eo inquisierit. ut. ss. l. i. ar. xliiij.
Si civis coram iurato consulatu sorti ipm concernenti
renunciaverit et si renuncians fuerit eiusdem ingratus
subditus hic dominorum consulum testimonio de huiusmodi renunci
acione convincit. ss. l. i. ar. xiij.
Proscriptus si infra tempus proscripcionis deprehendatur
ille de huiusmodi proscripcione banniti iudicij convincitur
testimonio ut. ss. l. i. ar. lxiij.
Locator bonorū propior ē conducentem de pensione debita
convincere testibus sine iuramento quam ipse conductor
valeat inficiendo evadere. ff. de lo. et con.

In omnibus litigiosis causis actor habens testimonium reale siue vocale propior est negantem conuincere quam ipse reus euadere si huiusmodi testimonium ut iuris est inducatur. ff. de fide instru. l. nomine ea omnia

Testis ad testificandum inductus iurare debet de ipsa veritate dicenda. Et hoc ut iuris est postuletur. Si quis in depositum bona sua alicui deposuerit et si demum idem depositarius depositum negare vellet depositor est propior negantem scilicet testimonio conuincere. ss. l. i. ar. xv.

Reus habens rem lite occupatam in sua possessione legitime acquisitam siue iuris auxilio obtentam propior est eam suo testimonio obtinere quam ille qui possessione caret ut ss. l. i. ar. xv. et ar. xxxiiii. et ss. l. ii. ar. xxxiiii. C. de probacionibus l. actori

Que circa aliquem possunt inveniri siue arestari vel testimonio luculento approbari negari non possunt. ss. l. ii. ar. xv. Insti. de interdic. §. retinende

Confessus in iure pro in victo habetur et superflua esset contra eum inductio testium. ut ss. l. i. ar. xv. — Qui in adferendum testimonium citatus fuerit. hic per sentenciam requirit inducias ad sequentes iudicium si affectabit dilationem ut ss. l. ii. ar. iii.

Contra iudicem in reddenda iusticia in causa ciuiliter motu remissum non indiget Aduersarius si iudicio bannito si duobus iuratis testificari potuit Iudex in pena et emenda succumbat quam ipse iudex negando vellet euadere ut ss. l. ii. ar. xxii. Si autem causa fuerit criminalis et criminaliter posita tunc iudex met septimus debet conuinci sine infiscacione ut ss. l. ii. ar. xiii

Cause non debent per iudicium approbari illas debet iudex cum scabinis testificari Si autem iudex non testificetur tunc scabini debent iurare veritatem deponere et sic tunc erit standum ipsorum deposicioni ut ss. l. iii. ar. xxii

Cause que debent per testes approbari coram iudicio bannito testes debent ab inuicem segregari et seorsum interrogari quilibet ipsis de causa pateat super qua inducuntur

Plus deferendum ē viue voce quam mortue in testificando

Litteris sigillatis per aliquē personarū pluralitatē que nō sunt reprobandi aut reprobabiles non suspecte sicut illis sicut et viue voce plurimorū

Non admittitur testis qui contra fidem deponit nā testis quilibet debet ēē persona honesta fidelis moricrata et bone cōsciencie non precio corrupta non prece seducta non seruil condicionis ꝭ libera. Testis inducendus debet ēē etat̄ leti non puer ymo debet ēē etatis viginti quīꝗ ānorū

In testibus quandoꝗ minoritas testiū prefertur pluralitati plus eīn defendendum est nobili veraci Iurato quā alijs simplicibus nō debet credi testi qui deponit simpliciť nisi iurat cause veritate profiteri

Aduocatis iuratis cū suis iuratis deponūt sub vinculo pac prestiti iuramenti et non debent ad veritatis deponēdē iurāc

Testes non debent precio conueniri nec corrumpi muneribus Sed si quispiam in pmissis fuerit cōuictus ut iuris ē hic infamis et iure priuatus ē censendus nam et si mendacium grat diritur quanto magis si venalē queratur nec deerit multiplex conuentus falsorum testiū si affuerit copia munerū

Non preiudicat testi si iurauerit tacto corporaliter signo crucis veritatem deponere quia nō debet simplici de eo credi testi nisi prius iurauerit testimoniū deponē et testificari

Nota q̄ testes sūt quos quisꝗ nominat ante iudicium sibi peritos allegat ne cui sit post liberū aut dissimulare aut subtrahere se vnde et allegati appellantur

Testis adducendum testimoniū inductus siue plures inducti nullā debet habē occasione de testimonio ferendo vtilitatem ne incurrant infamiaz ut iiij · q · iiij · Si testantur

In quolibet legali testimonio debet Iudex et scribim scripta bene conspicere super ipsorum consciencia ne quisquā spreto testimonio deliquatur

Magistri et doctores in vniuersitatibus sublimati nō debēt iurare de veritate dicenda quia testificari possūt sub iuramento magro vniuersitatis pstito ut C · de medic et professoribus

Sicut Ius iuri ꝯsonat ita testio^m et fama communis testimo^m reuelat

Scriptura autentica ſiue publicum Inſtrumentū i̅ p̄ntia
plurimorū ſcriptum facit fidem Si teſtimonio teſtiū app
robetur · C · de fid · inſtru · l · i ·
Teſtes ad iudiciū vocari ut teſtificētur poſſunt iuris auxi
lio terminū vlteriorē adſequēs iudicium obtinere ad re
ducendum memorie que ſunt deponenda
Illa que homo coraz iudicio proteſtatus fuerit propiore
huiuſcemodi conuincere quam pars aduerſa ſuo euadere
iuramēto ut · ff · l · i · ar · vij
Cauſam criminalem criminaliter cum clamorē intenta
tam coram iudicio probet homo met ſeptimus i̅ recen
ti facto cum hoībus in iure ſuo non reprobatis Sequitur
tit̄ lex finium regendorum ſiue demetis agrorum etc
Iudex iuris Municipalis ſiue eſt ſcd̄m ordinem
ſpeciali ſui ſuperioris mandato non habet facultatē
agrorum metas ſiue granicies limitare Quia in ſim
dus agrorum regendis dn̄s terre pt facere vt vult et eius eſt
condere illius ē interpretari ·
In cauſis quo ad limitandas fines agrorū actor pt preſcrip
tionem probare ante litem coram ſuperiori motā et poſſeſ
ſionem nō interruptā ſ vtilem ab annis et continuaz in progreſſu
Item reus in cauſ granicierū ſi habeat etiā aliquas proba
tiones vocales ſiue litterales producat in mediū et exinde
veritas facilius pateſiat
Inter fines agrorū dn̄i temporalis in l ipoꝝ Commiſſary debet
habere et ex vtraqꝫ parte vicinorū teſtes ſenes tam de here
ditatibus propryis quam etiam conuicinis vt ex ipoꝝ veridica
deductione veritatis cognoſcatur
Et qui inter contendentes in cauſa reus fuerit repertus
tenetur limitē occupationem occupatā cū pena et emenda
et laborem lite pendente auctū cum fructu amiſit
Mete agrorū inter p̄ntes preſcribunt elapſis triginta an
nis et vno anno et die · C · finiū regendorū · l · vltiā
Quando in cauſa limitacionis agrorum ſenes vicinorum
hereditatū incole deducti fuerint comparituri maior

Pars ſenium ex vtraq; parte productorū detulerit illa tūc obtinebit
iuxta depoſita· ut· ff· l· iii· ar· xx·

Si ſenibus vicinorū ville non cōſtat de limitibus certis tūc
pars vtraq; iuret corporaliter tactis ſacramentis ſuper
certis limitibus et quod eorū quilibet iuramento preſtito obtin-
eat inter eos equaliter dimidatur

Nullus incolarū immittat aratrum in fundū communitat-
ſine ſepes extra metas locet qui ſecus fecerit quatuor ſolidis
et pena emendabit· ut· ff· l· iii· ar· lxviii· Et ſi quis in huiuſmodi
cauſa iure examen contempnerit Talis debet coram tempora-
li domino deferri ut· ff· l· ii· ar· lxix· Sequitur nunc lex

Si quis parentis Cornelia de parricidiis in ordine
aut filii aut omnino affectionis eius ē Qui nuncupatiōe
parricidii continetur fata preparauerit ſiue clam ſiue
palam id eſt auſus fuerit· necnō hys cū dolo malo id factum eſt
vel conſcius Criminis exiſtat· licet extraneus ſit pena parricidii
continetur neq; gladio neq; ignibus neq; alia ulla pena ſolenni
ſubicietur ſ; inſutus culleo cum cane gallo gallinatio et vipe-
ra et ſimea et inter eas ferales anguſtias deprehenſus ſecūdum
q religionis tulerit qualitas vel in vicinū mare vel in amnē
proiciatur ut omni elementorū uſu viuus carere incipiat et ei ce-
lum ſuperſtat et terra mortuo auferatur

Culleum ē parricidale vaſculum a culendo· i· claudendo
dictum ē Eſt autem in corrigio corio factus in quo parricide
cū ſymea gallo cane ſerpente incluſi in mare precipitantur et
generaliter vocatur animaduerſio

Nota q Romani dampnatis proſcriptione aquā et ignem
interdicebat quia aer et aqua ut uterentur cunctis patet
et omnibus datum eſt ut illi dampnati non fruerentur quod
omnibus per naturā conceſſum ē Nota q octo ſunt genera — Poenarum octo genera
penarū in legibus ſ; dampnum, vincula, verbera, talio, ignominia
exilium, ſeruitus, et mors ; Sequitur de vicinatu Ca· lii

De iuris rigore non debet vicinus parietem ſuū qui eſt utri-
uſq; vicinorū communis meliorare ſiue mouere ſine ſcitu eo
vicini ſui qui etiā ſimile ius habet in pariete ut· ff· de ſerui pd'· l·
parietem·

Homo potest domum reedificare et destruendo domum reedifi-
cando obumbrset lucem vicini sive domus vicine adte-
pus modicum per hoc vicinus edificans non delinquit quam huiusmodi
iniuria e ad tempus tollerabilis ut ff. co. ti. lib. Cuzce que tollendi

Sine scitu et voluntate hospitis actum nemo
intrat Curiam sive domum alienam perlustrando in ea angu-
los nisi hoc rationabilis depostat necessitas ut Insti de re iudi-
c. plane Nemo ante foras sive domus anteriores edificia ei-
gat ultra quam stillicidia tignorum se extendunt ut ss. l. i. ar.
xlix. et ff. de nova operis nunciacione l. nunciatio

Nemo sua stillicidia domus convertat in domum sive aream
vicini unde possent vicino dampna sive domus evenire
ut ss. l. i. ar. xlix.

Aderectionem edificii inter vicinos non debet edificans proprio
motu trabes fundi locare nisi vocatis vicinis sive arce
ne videatur plus de fundo quam sibi competat occupare ut ff.
nove operis. Nunci. l. nunciatio

Vicinus quilibet non debet locare clibanum seu porcorum
haram sive cluacam a pariete vicini nisi ad spacium trium
pedum hominis viri ut ss. l. i. ar. xlix.

Debent etiam municipes providere ut in caminis sive cliba-
nis aut braxatoribus sive braseatorys cuipram damp-
num vicinorum sive communitati inferatur ss. l. ii. ar. l. ii.

De Solucione debitorum Ca la Secuntur :

Omnia debita que homo confitetur se iuste teneri coram
scabinis iudicio et sufficienti testimonio fuerint appro-
bata debet homo solvere ad quindenam Certus est de creditis hos-
piti passim ut ss. l. ii. ar. v. et ff. de solucionibus De dictamus

Omnia debita confessa sive iure acquisita debet solvi credi-
tori in loco deputato cum testimonio proborum hominum si ex
pit debitor de cetero non inquietare ut ss. l. i. ar. lxvi. C. de Solu-
cionibus l. obsignatum

Sicut creditor non valet debitorem de solucione sibi facienda
monere nisi in loco deputato Sic et ipse debitor solutus
non erit nisi solvat iuxta obligata ut de fideiussoribus l. fide-
iussor.

Si creditor inveniat debitorem ſuū litis ſtrepitu pro de=
bito et reus negat ſe teneri et delatum ei fuerit iurame=
to adſequens iudicium · et ſi deinde ipe negans moriatur nō ex=
ſpectato die iudicij · heres iurabit · ſi legittimā habuerit etatē
aut ſolvat · ut · ſſ · l · iii · ar · xi · C · deiure iuran · l · vltima

Proponit creditor contra debitorem pro debito et debitor
deferat probationi actoris et ſi actor ipm debitū iure
approbauerit · Reus ſolvere tenetur eadem diei luce · ut · ſſ · l ·
iii · ar · xxx · et · l · ij · ar · v · ff · de ſolutionibus · C · de dictmus

Si quis pro debito ad iudicium reſponſurus lc̄ie citatus
fuerit et nō cōpareat iudicio primo ſecundo et tercio · hic i
quarto cauſam ſue abſentie doceat · alias cadet a cauſa et in
debito ē convictus · ut · ſſ · l · ii · ar · vij et C · l · i · ar · lxx

Ubi plures creditores bona mortui debitoris iure ꝑ repe=
tunt in hereditate mortui · Si illa hereditas eſt domino
cenſualis directus dn̄s prefertur omnibus creditoribus i ſoluti=
one nanciſcenda · Si hoc ut iuris ē docere poterit · ut · ſſ · l · i ·
ar · liiij · C · ex quibus cauſis pignus tacite contrahitur

Debitū ſimplici querala repetens non debet compelli
ut doceat ſed ut dicat pro qua re vel cauſa ſit huiuſ=
modi debitū contractū · Sed ſi agatur pro debito poſt mortuā
manū et reus detulerit actoris probationi tūc actor debet pro=
bare metſeptimus poſt mortuā manū ·

Homo bone fame ſi pro debito ſimplici querela inculpa=
et ipe reus non inficiatur debitū huiuſmodi ſe teneri
et tamen dicat vlteriorem ſolucōis terminū habere · Si hec
propria manu iuramento probauerit vlteriorē termīū obtinebit
ff · de edendo · l · Si quis iuſti · de excep · C · hec iur eſt

Proximus agnatus ſiue cognatus in linea aſcendente ſiue
deſcendente ſiue collaterali legittime ſuccedens tenetur ſoluere
debita legittime approbata de bonis mobilibus ut ſunt

Si hoſpes paſſiuus ſiue advena iuris auxilio acquiſierit
debitū in homine intra iuriſdictōis locū poſſeſſionato iura=
mento delato hoc debet ſolui eadem diei luce · ut · ff · de ſolucōibus
C · de dictmus · Si autē huiuſmodi cauſa ſit acta inter vicinos eiuſdem

Iurisdictionis hoc debet solui infra xiiii dies ut ff. l. iiii. ar. v.
Si homo confessum debitū infra xiiii dierū spaciū nō sol-
uerit iuxta Iudicis decretū tūc Iudex potest eū punire
vi denariorū et iudicet eidem debitori soluere infra octo dies et
si tūc etiā nō soluerit puniatur eadē pena vi denariorū postea iudicat
soluendū infra tres dies sub eadem pena et similiter eadem quarta
die postea creditor pt debitorē impignorare cū Iudicis licentia
Et hoc est verum ubi Iudex sine orthilegiorū iudicat sollemnite
ut ff. l. i. ar. liiii. et ff. l. c. ar. lxx. et C. de pignoribus l. pignus

puniuntur

Si plures persone se obliget coniuncta manu pro aliquo debi-
to soluendo omnes tūc in solidū obligantur donec soluat
sine alter ipsorum ut ff. l. iii. ar. lxxii. Insti. de obligationibus
C. obligatio est iuris vinculum

Si unus personarū coniuncte manus solucōz fecerit hic oēs
confideiussores eximit Et si hoc totū debitū soluerit alii
omnes pro huiusmodi solutione sunt evicti Et si demū pro huiusmodi debito
inculpentur propiores sunt docere solucionē factam fuisse Insti.
de fideiussoribus C. preterea

Plures persone si se obliget ad solucioz certi debiti ad tempus
deputatū faciendam principalis debitor pt suos fideiussores
pignoris obligatione eximere

Creditor debitū a debitore repetens debet exprimere causam
unde aut pro quo debitor teneatur huiusmodi debitū ut ff. l. iii
ar. xxxix. C. de debitis contractis

Vir cū uxore si obligentur aliam coniuncta manu soluere
certū debitū et mortuo viro femina soluere tenetur Et si nō
habeat bona mariti morte relicta soluere tenetur de bonis propriis
ut ff. Senatus consultū velleianum l. Si mulier

Mortuo marito uxor eius relicta non tenetur soluere debita
mariti de dote sibi facta coram iudicio bannito inscripta
ex quo pro mariti debito non fideiussit ut Insti. Quibus modis et alia

Si quis coram Iudicio pro debito inculpetur
et inculpatus a iure profugerit et ratione profugii duplum
proscriberetur Si tūc idem obtentis treugis pacis ad iudicium venerit
tenetur pt debitū huiusmodi fateri et soluere sine rogare dummodo illa

Rationabilis probacio contra debitore͂ iudicatur · ut ſſ · l · i · ar · xii ·

Cauſa debiti coram iudicio negati ſi decernit reo ad deciſoriu͂ iurante͂ habet inducias adſequeẽs iudicium ad preſtandu͂ iuramẽtu͂ de innocẽcia · ut · ſſ · l · ii · ar · xi · ff · de Du · lite iurando

Si pro debito iure conuentus non habeat fideiuſſores nec ſit intra Iuriſdictioꝫ poſſeſſionatus pt iuramentu͂ deciſoriu͂ eadem die facere eciam ipſo actore contradicẽte · ut · ſſ · l · ii · ar · vi · ff de dolo malo

Profugi bona si a crediteribus Iuris auxilio precipiunt homo ꝓprio iuramẽto docebit q ipſe profugus ſibi in debito obligatur · ff · de iuris iurando l · Inſtrument

Credita ſi ab heredibus mortui poſt manu͂ mortua fuerint approbata et iure acquiſita debent ſolui · ut · ſſ · l · i · ar · vi · Quando debitor pro debito confeſſo vel iuris auxilio acquiſito datur creditori per manu͂ in mancipiu͂ illum debet creditor fouere in expenſ ſicut propriaꝫ familiaꝫ · ut · ſſ · l · iii · ar · xxxviii · Iuſti de accuſacionibus C · vltimo

Creditor repetens debitu͂ in homine paupere et non habente fideiuſſores pro ſaluciõe facienda illum debet Iudex dare per manu͂ Creditori · ut · ſſ · l · iii · ar · xxxviii · et illu͂ pt creditoꝝ vinculare pro debito ſine corporis leſione

Solutu͂ debitu͂ poteſt ipſe debitor iuterteſtibus prob hominibꝫ approbare · ut · ſſ · l · ii · ar · vi · ff · de re iudi · Nichil extra de ſenſibus permanerit Teſtes aute͂ huiuſmodi debent vidiſſe et audiſſe ſolucioꝫ realiter factam fuiſſe

Succeſſor legittimus bonorum morte relictoru͂ tenetur ſoluere debita mortui ſi de huiuſmodi debitis fuerit debite conuictus · ut · ſſ · l · i · ar · vi · ff · de Re · Iu · l · hereditas eciam tenetur ſeruus mercennarys ſoluere merce͂de pro rata tpis deſeruita

Acceptilatorie facti debiti ſolucio liberat hoiẽꝫ et ipſius fideiuſſores quia per acceptilacioꝫ legittime factaꝫ tollitur obligacio ut Iuitet de fideiuſſoribus et mandatoribus et Solucionibus Coll · i · Si incuſpat me quiſpiam pro debito et ego excipio dicens tu me pro debito eodem liberum dimiſiſti tunc

Egomet septimus sum prior probare exceptioz mea ut ff. l. ii. ar. xvi.
Si detentus prodebito in mancipio creditoris
moriatur creditor amisso pignore videbitur debitu amisisse. ut. C. de privatis carceribus. l. properandum divisionis

Pater potest **Lex famil. herciscunda Capitula**
filium emancipare suu. Si filius legittimam pubertatis
etatem habeat et affectat emancipari. ut. ff. l. ii. ar. xviii

Clericus cum fratribus dividit successionem bonorum i bonis
iure successionis devolutis. Sed monachus professus no
succedit. ut ff. l. i. ar. xxv. et in autet. de epis deo dilectis et deo amabilibus clericis. C. de cleri. Coll. ix.

Clericus in sacris constitutus dividit supellectilem cu sorore
et hoc e veru si non e beneficiatus. ut ff. l. ii. ar. v. Autet.
Quomodo a b epis et cle. et ordi. perduci Coll. i.

Si Quis spem liberorum habens etatem legittimam contra
bannito iudicio sorti successionis ip in lectione concernentis
sponte renunctiaverit hic bannito iudicio testimonio inficians
convincitur

Homo habens liberos et bona scilicet presbiteru et monachum et terciu secularez. presbiter beneficiatus non tu frater
seculari sive laico equaliter succedunt. Monachus aute si est
professus in hereditate no succedit. Si vero non fuerit professus ut
ff. l. i. ar. xxv.

Si Quis religionem ingressus fuerit intentione monachandi
talis feudo succede non potest licet ante professione egrediatur Quia miliciā dei suscepit et non valet miliciaz seculi exercere et no pt habere beneficiu. qui deserit officiu. ut. ff. lx. ar.
xxv. Et de usu feodoru de milite qui arma bellica deposuit

Monachus in etate legittima habito anno et ano probacionis in bonis etiā mobilibus non pt succedere qa proprietati renunctiavit Quia monachus e mundo mortuus st mortuu non succedunt vi. q. ii. placuit

Puer ingrediens religionem non habito anno probationis si non est suscepta professio egrediatur ille succedit hereditati et mobilibus ut. ff. l. iii. ar. xv

Filius post mortē patris pt bona paterna duello
evincere si patet de crimine lese maiestatis inculpe-
tur propter quod bona huiusmodi deberent confiscari ra-
cione denunciacionis ut. Insti. de hereditatibus q ab intes-
tato deferuntur

Maritus uxore mortua succedit bonis mobilibus q
sunt in ipius possessione exceptis hereditate intro-
ducta et ipā suppellectili. ut. ss. l. i. ar. xxxii.

Homo ducens uxorem aliquo impedimento obstāte
canonica et procreatis liberis iure ecclesiastico dum
fuerint divorciati tales pueri non sunt legitimi quo ad ius
successionis Aut quibus modis naturales efficiunt sui. Coll.
i. C. et qui vane.

Filius si uxorem duxerit vivente pre non tamē sorte
bonorū emancipatus. et si dimissa prole legittima
moriatur liberi sui in bonis avi succedunt sorte paterna
ut. ss. l. iii. ar. vi.

Femina iure canonico a vinculo matrimonii divor-
ciata per sentenciaz obtinet a marito sibi donatū et
et suppellectilem. ut. ss. l. iii. ar. l. xii. de divorciis gaudemus

Vidua ad secūdas nuptias veniens omīa mobilia ad
manus mariti introducta secundi excepta suppel-
lectili si moriatur eadē mobilia sūt mariti et maritus
hereditat. ut. ss. l. iii. ar. lxvi. Autent. de ag. successione
C. Quemadmodū

Homo habens liberos utriusqz sexus videlicet filios
et filias. Si talis habeat bona feodalia illis bonis
feodalibus succedūt tantū filii et non filie. aliisqz bonis
que non sunt feodalia succedūt omēs tam filii quam etiā
filie equaliter postumus

Puer post ~~limū~~ natus vagiens inter quatuor ang-
ulos domus si puerpera huiꝰ vagitū probaverit
et docuerit ut iuris ipō mortuo puero succedit iure sui.
ut. ss. l. i. ar. xxxiiii. Insti. de pupillari ~~institucione~~ C.
Cum autem. substitucione

poſthumus.

Femina poſt limum abortiuum pariens non debet de
poſſeſſione eici donec tempus puerperii compleuit
et in puerperio decumbenti debent ei neceſſaria vic-
tualia miniſtrari

Femina carens prole in linea deſcendente et ſimiliter
aſcendente heredat bona ſua poſt mortem in proximos
collaterales ſiue ſit famula ſiue maſculus ſiue agnatus
ſiue cognatus ſſ. l. i. ar. xvii.

Si moriatur vir habens liberos partim emancipa-
tos et partim in paterna poteſtate illi qui non ſunt eman-
cipati de bonis paternis poſſunt bona paterna vendere
de iuris conſenſu primis emancipatis non requiſitis
ſſ. l. i. ar. xiii.

Si moritur vir ſine prole ſuperſtite primo in bonis
morte relictis ſuccedit Si autem pre careant tunc
mater ſuccedit maiori iure quam germani ſſ. l. i. ar. xxii.

Inter duos vel plures germanos bona paterna di-
ſortientes ſenior diuidit iunior habet partem di-
uerſarum opinionem ut ſſ. l. iii. ar. xxvii.

Bona feodalia uni poteſtati ſubiecta et in eodem uno loco
contenta diuidi non debent de vſu feodorum

Iudex ex officio ſuo diuidit inter familias vnius domus
ubi ille cuius intereſt ſortiri non vult ut C. familie
her. ex ile communis diuidendi

Nota quod lex famil. herciſcenda eſt diuiſio hereditatis
nunc heredes herciſcenda enim apud veteres vocabatur

Nota quod communi diuidendo eſt inter eos quibus communis
res eſt que actio iubet poſtulantibus hiis arbitrum
dari quorum arbitratu res communis diuidatur

De empcione et vendicione hic ſequitur

Omnes res mobiles ſi iuris auxilio res empte ar-
reſtantur apud emptorem emptor ſtatuens ſine fi-
trahens ad vendentem euictorem propior eſt huiuſmodi
euictore euadere quam ipſe areſtator furti crimine con-
cere ut ſſ. l. ii. ar. xxxiiii.

Homo vendens equum vel aliud animal ita quod emptor
ſuſcipiat ratam empcionem · et ſi tale animal in ipſius
venditoris moriatur ſtabulo aut furtive abducatur et
ſi venditor diligentem cuſtodiam adhibuit ſicut in bonis
proprys et hoc iuramento propria manu probaverit mane-
bit in dampnis ut · ff · de periculo et comodo rei vendite · l ·
cuſtodiam autem ·

Venditor vendens equum emptori ſi emptor equum accepta-
verit proſuo coram pluribus hominibus et ſi demum equus
moriatur periculum rei empte ſpectat ad emptorem Si vendi-
tor iuramento probaverit quod equus ſine ſua negligencia
mortuus ut · ff · ut ſupra

Homo emens vinum aut cereviſiam ab alio ad forum huius di-
ratum habeat et acceptilet · et ſi demum in cellario ipſius
venditoris vas dirumpatur et vinum effluat ſine negligencia
et occaſione ſiniſtra venditoris dampnum erit emptoris · ut · ff ·
de periculo et comodo rei vendite Si per emptorem

Si quis vendat allodium ſitum circa fluvium magnum et ſi per
inundacionem aquarum aliquid diminuatur allodio erit
dampnum emptoris et ſi quid in augmentum devenerit pro fructus
eius erit ſimiliter emptoris ut · ff · de periculo et comodo rei
vendite · l · idem poſt empcionem ·

Venditor ſi in vendicione rei vendite promiſerit aliquid
reformare et non reformaverit et exinde dampnum eve-
niat huius dampnum tenetur venditor reſarcire · ut · ff · c · t · Quod ſi
neque tradite

Emptor ſuſcipiens ligna empta et numerata in littore ſi-
ve ripa a venditore ſi eadem ligna dirumpantur per fures
vel inundacionem defluat dampnum erit emptoris ut · ff · de pe-
riculis · l · Quod ſi neque · Ce · videri

Emptor emens vinum vel cereviſiam et dimittat in vaſe apud
venditorem ſtare in cellario et tempore medio liquor
ſive pocula inimicus ſolverint ſive inforte darentur ſemori ve-
nditor tenetur emptori ex quo nil promiſit de futuro eventu

Emens pocula vini aut cereviſie et dimittat ſtare apud

S Venditorem et ſi demum vinum ſit pendulum aut cereuiſia
euaporetur dampnum erit emptoris niſi venditor in vendi-
do aliud promittat et fateatur vel ſi teſtimonio in cerpo-
tatorum conuincatur tunc emptorem ſeruabit indempnem
ut ff. l. i. ar. vij. Contractus fori factus ſub certa et ex-
preſſa conditione verborum non valet niſi conditione impleta
ut ff. e. t. l. neceſſaria Secundum § Scita

Si venditor vendat alicui res qualeſcumque ſub quanti-
tate diſcretalo eſt ſub certo numero et ſi emptor res in
numero vendito non inuenerit venditor tenebitur emptori
Iure reſpondere pro reten numero non completo ut ff. de
actionibus empti et venditi l. ſi ſeruum

Venditor vendens animal debet illud emptori ſanum ex-
hibere ut poſſit pabula ſumere et quod ſit iuſte poſſeſſum
ut non arreſtetur furti actione ut ff. de actio. empti l. exem-
plo § animalium

Puer exiſtens in aliena poteſtate vendere non potest licet prop-
ſine conſenſu ſui tutoris ut ff. l. ij. ar. xxxij. ff. de ac-
cep. em. et vend. l. Iulianus § Si quis pupillus

Ad hereditatem venditam ſpectant illa que ſunt cum gliſſe
Arreſte annexata et in terram foſſa et alia que ſunt in
fori contractu expreſſa ff. de emp. et vend. l. fundus in aliud

Venditor vendens bona ſua indiſtincte cum omni Iure et ea
emptori per traditionem reſignauerit nil pro ſe et ſuis
reſeruando amplius venditori vendictis bonis nullum Ius co-
petit quia per traditionem dominium transfertur de perſona
in perſonam ff. e. t. l. Si ſterilis ancilla diligenter debet ven-
ditor ſpecificare coram incripotatoribus que vendat et ven-
dat et emptor quid emat ut audiunt patet et ne demum veri-
tas ſupprimatur ff. e. t. l. Si qualitate fundi

Venditor alicuius hereditatis ſi vendat indiſtincte
cum omni Iure hereditati annexo et cum omnibus acti-
onibus ſiue ſint ſpecificate ſiue non Si demum aliquid abinde
aſportetur venditor debet emptori pro inde reſpondere ut
ff. e. t. l. Quicquid

Venditor vendens emptori aliquid quod non poterit
evincere et emptor iure pro eadem vendita fuerit
iure conventus venditor tenetur emptore eviricere ſi forū
fecisse fateatur · ff · l · Veruūs
Si quis ſuam vendat ſucceſſione prius quia iure ad eum
revoluerentur intentione decipiendi cū alii ad ſucceſſi-
onem ſint proximiores talis venditor tenetur emptori pro
pro huiuſmodi fraudis dolo reſpondere ut ff · et le · h.c ante
ſic intelligendū Si autem venditori aliquod ius in ſucceſ
ſione competat hoc licite pt vendere donare et reſignare
ut c · t · Q ſi hereditas
Fori contractus qui ē fideiuſſoria cautione firmatus
aut taliter ſolutus et pecunia ſit ſublata per vendi-
torem reſcindi non debet parti in dampnū et alteri ad profec-
tū niſi utrinſque partis ſit voluntas et conſenſus ut ff · et l ·
Si quam rem
Contractus fori legittime factus ſupprimit locationem
inter locante et conducentem Si hoc doceatur ut e
Iuris ut · ff · l · ij · ar · xxiiij · et ff · de reſcindenda emptione vel
emptor Nota quod fori contractus variat dominiū per tra-
ditionem ſive reſignacione ut Inſti · de re · di · § p tradicōz
Contractus fori ſtabilitus inter emptorē et
ipm venditore et ſi emptor preciū per caucione vendi-
tori aſſecuraverit et demū fori cōtractus de voluntate p tis
utrinſque reſcindatur fideiuſſor erit liber ſi hoc legittime
docere poterit quod ſe in vitē liberos dimiſerit ut · ff · l · z · ar · lxv ·
et ff · de reſcindenda emptiōe
Fori cōtractus realiter factus ſupprimit locationem
inter locantē et conducentem Si · hoc ut iuris ē proba-
tum fuerit ut · ff · l · ii · ar · xxiiij et · ff de reſcindenda emptiōe
Qui Iudeū vel plures De Iudeis incipit
Iudeos litis rigore voluerit convenire hoc debet ac-
tor proſequi coram ipsorum iudice ut C · de Iud · comp · l · i ·
Iudei qui debent ſe de obiecto iuſtificare criſtiano h.c debet
fieri in ſynagoga iudeorum coram aliis iudeis ſup librū

Moysi et Iudeus debet iuramentum in forma prout inter
cause exigentia ut C. t. xxx. q. i. Si moueret

Consone potest per xpianos prohiberi ne Iudei novas
erigant synagogam ubi antea nulla fuit erecta tamen
antiquam bene possunt reparare et C. de iudeis et xpicolis
l. Iudei ubi sunt sub pace Regni et ipsorum bona spectat
ad fiscum Regni Iudei non debent arma deferre Si volunt
pace frui et uti

Iudei de iuris rigore debent iurare super librum moysi
et de se querulantibus et iuramentum debet sonare secundum
cause tenorem sic dicendo In quo te iste homo inculpauit in
furti contractu vel alia causa de isto tu es innocens et iustus
Sic te deus adiuuet qui creauit celum et terram et si tu es in
culpa huiusmodi cause quod te deus confundat qui Adam et euam
plasmauit Et si tu es culpabilis quod te deus confundat qui Sodo-
mam et gomorram igne exterminauit Et si tu es in culpa
reus quod te deus confundat qui moysi ex rubo ardenti locutus
est Et si tu es culpabilis quod te lepra occupet que naaman dimi-
sit et Iesen occupauit et te cum corpore et anima potestati
demonum tradet

Iudei qui xpianos verberant verberibus vel iniuriant siue
aliquod crimen committunt Si fuerint in facto deprehensi
et ad iudicium ducti debent ibidem respondere non obstante aliquo
priuilegio ubi crimen est commissum siue perpetratum ut ff. l. iii
ar. xxiiii C. de ord. cog. et de foro compe. Iuris ordine C.
ubi de criminibus agi oportet l. Questiones iii q. vi

Quia iudicium reddendum est inuitum ideo iudeus conso-
respondere tenetur ut xpianus ut ff. l. iii ar. vii

Cristianus Iudeum interficiens vel aliud crimen commit-
tens si in eodem foro conuictus fuerit punitur secundum
cause qualitatem ut ff. l. iii ar. xii C. de iudeis et celicolis
l. nullus Quilibet potest iniuriam sibi illatam emulari
que sibi est illata siue sit iudeus siue hereticus siue paganus
ut ff. l. iii ar. vii C. Cum accusare possunt l. Si crimen
Qui Iudeorum violat [illegible] xxiii q. vi Criminibus

Siue spoliat sepulturā et si in facto manifesto d'prehendatur et iudicio punitus et conuictus fuerit talis in decem libris auri ponderis ē iure condampnandus ut C. de sepulcro violato Si autē tanti auri pondus nō habuit extūc sit pro ꝯpuniendus ut ff. l. ii ar. xiii. Insti. de publi. iudiciis C. Sunt preterea

Si aliqui strages comittatur in Iudeos siue iudeos ipoꝝ bona nemo debet distrahere ex eo qz ipoꝝ bona spectat ad fiscū regium et C. de iure fisci l. probatum ē

Si quis accusator de bonis Iudeorū surreptis strage comissa ille Ciuitatis Consulibus reponat totaliter alias iuret tacto sacramento q̄ plus nō habeat ut C. de iure fisci l. ceterum patrocinia

Si quis Iudeorū bona habeat licet neget propior ē ipis de bonis conuinci quā ipe negans euadē ex quo xpianorum pati prohibentur xxv. q. i. violatores

In strage iudeorū si quid ipōrum bonis surreptū fuerit et si surreptor de premissis ut iuris est conuictus fuerit collo et bonis ē puniendus C. de fisci debitoribus cōpetentibus C. conueniendis l. hys qui Iure mansuetudinis

Non pt Iudeus tempor strage bona sua cuiquā dare siue legare quia legatarius proꝑe posset retinere nisi talis legacio et donacio ē iniuriis est in palam deducta ut C. Qui ex publicis racionibus pecuniaz excipiat l. Sciant

Non pt iudeus in ultima sua voluntate bona sua xpiano testamentaliter legare ut C. de Iudeis et xpicolis l. ultima

Iudeorū bona siue sint mobilia siue imobilia sunt fisco libera post morte iudeorū siue post stragem in ipos factam C. de iure fisci l. inter tantulos

Iudei in die parasceues clausis hostys et fenestris resideant Si secus fecerint et si ipis quid exinde eueniat sue imputent presumpcioni

Iudeorum testimonium nemo pati debet nisi in causa credenti et in facto criminali ut C. de heretic. et Manicheis l. Quomodo milites ii q. vii. Non potest

Iudeus in baptiſato iudeo contumeliaz ratione ſuſcepti
baptiſmi ſiue moleſtiaz intulerit et ſi adducatur et eo
rum iudicio conuincatur ut iuris e talis cū ipſius in hac cau
ſa complicibus ultimo ſupplicio eſt puniendus C. de iudeis
et celicolis l. iudeis

Iudei dicuntur qui legem moſaycam ad literam tenent ſc. car
nem circumcidendo et alia legalia faciendo et dicitur iudei
a digniori tribus ſc. a tribu iude patriarche qui inter ceteras
alias bellicoſior fuit et primaz aciem in bellis et regis privile
gium obtinebat quia de illa ſola tribu creabantur reges ſicut
ex tribu leui ſacerdotes etiam dicebantur hebrei ab heber cuius
familia cultum tenuerunt unius dei ceteris ydolatriā ſedatis

Sarraceni dicuntur qui nec noui nec veteris teſtamentum
tenent Dicuntur ſi non ab agar ancilla abrahe de qua ipſorum
fuit origo agarenos vocari voluit Sed potius a ſara uxore
et libera ſe Sarracenos appellauerunt Sunt tamen inter Sarra
cenos quidam qui receperunt legem moyſi ſi prophetas reſpue
runt et hy dicuntur Samaritani a Samaria ciuitate et ideo
non communicant iudei cum Samaritanis

Iudeus hereticus et paganus fidem catholicā contume
lioſe inhoneſtans Si talis per xpianum occidetur et ſi xpi
anus infra vii probare poſſet quod iudeū ſiue Sarracenum pro
fidei defenſione occidiſſet manebit in dampnis ut C. de iudeis
et celicolis l. iudeus

Iudeus et Sarracenus non debet xpianum a fide catholi
ca veritate ſeducere per uerſo dogmate et ſi exinde ſeduc
tori eueniat quid et xpianus hoc probare poterit manebit in
dampnis ut C. de iudeis et celicol. l. iudeis

Iudeus et Sarracenus non debent xpianum a fide catho
lica ſeducere neque fidem catholicaz contumelioſe derogando
infirmare et dehoneſtare et ſi de premiſſis iuris ordine ſuo
conuictus fuerit ignis pena e exterminandus C. de iudeis et celicolis
l. iudeis

Quilibet catholice fidei homo debet eſſe paratus ſubire mor
tis ſupplicium pro fide catholica et ſi in iuſte per quempiam
C. de ſumma tri. et fi. ca. l. i

Iudeus ad fidem catholicã ſponte reuerſus aut conuerſus
et ſi ſuſceptus ſacri baptiſmatis lauacro vellet demũ ad pſ-
tinum errorem recidiuare talis debet ignis flam̃a extingui · ut
ff · l · ij · ar · xiij ·

Criſtianus a fide recedens katholica hereticus e cenſendus
Et talis ſeruata forma iuris ſi de hereſi conuinceretur et nol-
let conuerti ignis pena e puniendus C · de maleficiis · l · i · xxvj · q · v
per totũ et bona ipius ſunt confiſcanda C · de iure ffiſci · 2m ·

Nullus katholice fidei homo debet ſeruire iudee qui autẽ ſecuſ-
ſecerit ipo facto e excommunicatus ut xxv · q · vilio res

Nullus Iudeorũ debet ſeruare xpianos in ſeruitute et ſi ſerua-
uerit xpiani poſſũt recipere ipos ad redempcõz pro quo ſol-
uere tenentur xij · ſolidos currentis monete pro qua victualia emi
poſſũt et ſit redemptũ ſeruitutis mancipium pt xpianus ſeruari
in ſua ſeruitute ſine manu mittere ut C · xpianũ mancipiũ hereticus
vel paganus ſiue iudeus nõ cõmutat · l · nec mancipium

Nullus iudeus pt cum xpiana muliere matrimonium contra-
here et ſi de huiuſmodi ſolercia ſeruata forma Iuris ipſe
iudeus conuinceretur gladio e puniendus ut C · de iudeis l · ij ·

Iudeus ſi cũ xpiana legittima hominis vxore in adulterio
deprehendatur · pt in facto interfici ſi aliter ad execucionẽ
iudicis adduci nõ poſſet et ſi in facto crimine reus ut iuris eſt con-
uincatur tamq̃ adulter e puniendus ut ff · l · ij · ar · xiij · Inſti de
publ · iud · C · ptem lex ·

Iudei intra mancipia manentes non debent gracijs Ci-
uitatibus et priuilegijs municipijs legalitate principum
donatis gaudere et ipſorum vxores non poſſũt dote ipius ſem
ſine vite promiſſione letari ut autentica de priuilegijs et
dotibus iudee feminis nõ preſtandis

Iudei heretici et pagani ab aliunde venientes nõ poſ-
ſunt habere prerogatiua priuilegiorũ prouincijs
datam neq̃ libertate frui xpianorum · ff · de re mi · l · priuilegia

Quilibet municipiorũ incola ab aliunde Ciuitate ingre-
diens pt uti gracijs et priuilegijs et libertatibus ciuitati
indultis ſiue ſit Caro ſiue Grecius atque Iudei non ſunt

Admittendi ut ss. l. i. ar. xxx. et xviii. q. i. hinc e.

Debet quilibet iudeus cum itur ad infirmum cum sacro eukaristie secedere de via in domum suam in qua moratur Si fuerit alicubi in alia plathea ubi sacerdos cum sacramento corporis xpi procedit tunc debet Judeus alicubi intrare vel in aliam ire platheam

Qui Judeorum fundo sive synagoge molestiam sive iniuriam fecerit presumptuose talis debet iuxta facti qualitatem multari

Si proclamatio in domo Judei contingat die vel nocte in spolio vel alio crimine debent de iure omnes xpiani et vicini cum armis confluere in defensionem innocentie et iniurie protegende et qui audito clamore non venerit in xxx solid. prefati est condampnandus.

Si Judeus dicat se pignus obligatum amisisse ita quod de propriis bonis nichil amittat cum pignoris xpianus amissionem Judeus tenetur sicut dicitur amissum solvere

De iure divino nulli cautum reperitur quod Judeus usuras possit exigere tamen ex quo inter xpicolas nulla habere possunt dominia nec possessiones favore imperii et gratia sunt licentiati ad usuras percipiendas illa tamen gratia est peccati corruptela

De penis et emendis

Nota

de penis et emendis

Nota quod pena dicitur a puniendo quia punit insolenciam sive commissum aut nepharia facta perpetrata

iudicibus

Pena que dominibus iure deberi debet sunt lx solidi intra Regni limites currentis monete pro qua solent committer cum esculenta et poculenta ut ss. l. i. ar. xvii.

Pena Burggrabii sub banno regio iudicantis sunt silicet lx. solidi dum magno presidet Judicio ut ss. l. iii. ar. lxii. l. Statuitur ut ab illustribus et qui super eas sunt dignitatum tumus Coll. v.

Pena que solet Margrabio deberi sunt xxx. solidi currentis monete quia secundum propriam iudicat gratiam ut ss. l. iii. ar. lxiii. in magno Judicio

Pena Sculteti in Judicio Advocati iudicantis sunt octo

Pena magistratuum pro excessu facto contra commune statutum Civitatis sunt iii solidi. ut ff. l. iii ar. xlvii ff de officio pretoris. l. omnia

Solidi currentis monete ut ff. l. iii ar. lvii. Iust. de pena
temere litigancium C. Item actoris calumpnia coheretur
Pena Iudicis municipalis quando presidet Iudicio cum
sollempnitate orthilegiorum sunt octo solidi
Quando autem iudicat sine Scabinis tunc sunt vi denarii ut ff.
de officio prefecti urbis. l. omnia

Iudex confessum debitum coram ipso debet discernere solvendum
ad quindenam sub pena et si tunc debitor ipse non solverit
tunc Iudici tenetur penam scilicet vi denarios usuales et hoc est verum
ubi Iudex sine scabinis per se iudicat post hoc decernit solutio
ad dies octo sub eadem pena Item post hoc ad tercium diem pro ea
eadem die Et demum potest creditor iudicis auxilio pro suo
debito pignus recipere ut ff. l. i. ar. lxx. C. de pignoribus. l. pignus

Si Iudex inculpat aliquem propterea quod sibi eam tenetur
et pulsatus neget se teneri Tunc ille negans propior est
iuramento evadere quia Iudex proprio testamento ipsum posset
convincere. C. de modo mulctarum que a iudicibus infligantur

Si Civis arma bellica sine supellectilem post xxx invito
successore frivole detentat et si premissa Iuris auxilio
fuerint prosecuta et obtenta detentor tenetur dare cum pena
et emenda

Si quispiam mutuata sibi aliqua re ad certum tempus
restituenda et demum re non restituta mutuans profugiat
et pro eadem causa proscribetur et postea pace adepta pro eadem
iuris rigore coram Iudicio convincetur tenetur mutuata rem
cum pena restituere et emenda

Iudex quilibet in suo Iudicio habet penam sed nulla emendam
ut ff. l. iii. ar. xlvii. Eciam quilibet homo habet emendam
iuxta condicionem sue nature

Quelibet mutillacio membrorum facta sine dolo malo in toto
debet solvi cum pena et emenda deputata ut ff. l. ii. ar. xii.

Qui per transactionem pro homicidio aut vulneribus amica
biliter componunt in illis habet Iudex suam penam de iuris rigore
ut ff. l. ii. ar. xiii.

Post omnem eventum non debet voluntas coram Iudice gesta

Altius punitur quam pena et emenda et hoc si fuerit frivola
ut ff. de reg. iur. in penis
Ideo homo reus homo pene decernitur ut ipse met cogno-
scat se contra ius excessisse ff. ad l. aquil. l. hac quidam
ratione Qui se causam suam testibus probare astrinxerit
et sic tunc in probacione defecit in pena est convictus ut ff. de testib.
l. Qui falsum Qui aliquem minus iuste impignoraverit et si
hoc coram iudicio legittime aprobaverit tenetur pignus restitu-
ere cum pena et emenda ut ff. ad le. aquil. l. Quemadmodum
Pro homicidio perpetrato si debuerit
homicida emendam solvere intra municipia illa facit xxx
lb. Sed media emenda pro mutilatione membrorum illa facit
ix lb. communis monete currentis ut ff. l. iii ar. xliii
Omnes iurisdictioni subiecti ad iudicium legittime citati
si non paruerint sunt penis multandi Similiter qui
a iudicio sine iudicis licencia recedit est in pena pecuniaria est con-
dampnandus
Qui se aliquam causam coram iudicio testibus probare as-
tringit et si non probaverit tunc ad iudicium in pena est senten-
ciandus et condempnandus Quilibet suo proximo et proprio
iudici obedire tenetur sub pena in omnibus licitis honestis ac co-
venientibus
Si quis de re inventa interrogatus utrum eam invenit
et interrogatus se eam invenisse negaverit et si demum
apud eundem negantem reperta fuerit inventor tenetur eam
cum pena et emenda restituere et amittit totum labore et impensas
quam adhibuit circa rem inventam ut ff. l. iii ar. xxix. Etiam
taliter negans non amittit vitam nec honorem ex quo rem
furtive non asportavit nec spolio abstulit etc.
Omnes unius et eiusdem iurisdictionis subiecti si ad diem
legittime citati et sue absencie nullam impedimentum can-
ut iuris est ostenderit post generale Sentencie prolacione
vel pronunciacionem penis sunt multandi ut ff. l. ii
ar. vi De dampno dato et infecto
Committit quis bona sua in custodiam sive deponit alicui et

Promittat Commiſſarius huiuſmodi depoſitum ſiue bona in
cuſtodia ſeruare ſicut et propria bona et demum dampnum ex
negligentia depoſitum cuſtodis ſiue depoſitory eueniat depoſitarius
dampnum ſoluere tenetur ſi vtilitate commiſſionis de cuſtodia
habuit a deponente · ut · ſſ · l · ij · ar · v ·

Dampna que alicui ex negligentia ſiue dolo malo euem-
iunt et hec ut iuris eſt proteſtentur eueniſſe pulſatus
tenetur ſoluere · ut · ſſ · l · ij · ar · xxxvij ·

Dampnum illatum et teſtimonio Iudicis et ſcabinorum deduc-
tum et proteſtatum actor propior eſt reum conuenire qua
ipſe reus inficiendo euadere · ut · ſſ · l · i · ar · xviij ·

Exponit quis iniuriam ſuam coram iudice de et ſup futuro
et infecto dampno proteſtando ſuper vicinum ſuum Iudex
poteſt pulſato iudice et ſub pena infra quindenam emendet in
ne dampnum eueniat et hoc debet facere iudex ſiue Conſules
vigore officij · ut · ff · ad l · aquil · Si ſeruus

Iudex officio requiſitus futurum dampnum alicui emendare
precipiat ſiue mandet et is qui Iudicis edictum ſeruare con-
tempſerit actor i poſſeſſionem contemptoris e mittendus · ut ·
ff · ex quibus cauſis in poſſeſſionem eatur · l · i · et · ij ·

Si Pecora alicui dampnum faciant et hoc ut iuris ordo re-
quirit proteſtetur et in eodem dampno pecora vel pecu-
des includantur · dns eorum redimendo pecora incluſa dap-
num ſoluere tenetur Iuxta dampni illati quantitatem diſ-
cretam · ut · ſſ · l · ij · ar · lxiiij · Sine contumaz

Fontem i terra alte foſſum debet quilibet ſurſum margi-
nare aut margine circumdare ne alicui in corpore ſiue
bonis dampnum euenire contingat quod ſi monitus facere negli-
gat et dampnum contingat Actor e propior reum in premiſſis
conuincere quam ipſe negans euadere · ut · ſſ · l · ij · ar · xxxvij · Et
ff · de pactis Iuregen Conuentiones

Dampnum reale teſtimonio proborum ſufficienter probatum
et deductum in palam debet ſolui iuxta valorem et Scabi-
norum taxacionem · ut · ſſ · l · ij · ar · xlviij

Si Quis intra ſepta ſeu poſſeſſiones dampnum faciens

Inuenerit et ipm̄ sine iudicis licētia impignorauerit p dapno
dillato in hoc sua defendens non delinquit Si pignoris perse
cione iure fuerit prosecutus ut ff l ij ar xxviii
Si quis fructus arborū siue segetū intra septum et septa a
aliene possessionis violenter excepit et in facto recenti detētus
et adductus fuerit actor cū clamore propior ē eū in premissis
conuincere qm̄ ē negans euadere seu se purgare ut ff l ij ar xxiij
Si quis alienū fundum arauerit inscius ex alio d̄ possessione
annali conductū Et tempore arature arans amiseturus
cesset a labore talis iure amittit laborē tamē locator debet
conductori dampnū restituē et resartiē ut ff l ij ar xlvij Insti
de re di § Certe
Si cuius parti fundi ex sui conuicini sepire tenetur et si sepe
fecerit tenebitur vicino de dampno Require certa de diuersis
de vicinatu ubi plura cōtinent
Venator venando non debet cuiuspiam segetes conculcare
ut spice turgescerent ut ff l ij ar lxi
Nemo edificando suaz domū ex parte anteriori metas exce
dere debet nisi ad trium pedum spaciū ante hostiū ut ff
l i ar xlix Item nemo sue domus stillicidiū mittē debz a fundū
vicini
Quilibet lex precipit ut alienū fundi septa
non ingrediatur causa fructus arborei colligendi ut
ff l ij ar lij ff de glande legenda l ait prethor
Si quis hominez mancipio carceris incluserit siue pecus
dampnū faciens alere tenet alias fame mortuū solue
tenebitur ff ad l aquil l Si obstitrix
Nullus fouea aut offace vel funem tendat siue aliquod
offendiculū in via publica ponat Et si exinde alicui dap
nū eueniat ponens de dampno tenetur ut ff e t l Quemadmodum
Si i publica plathea transiens de domo alicuius per fun
datur aqua siue iactu lapidis leditur domus possessor
pro inde tenebitur responde Et si premissa i contemptū et vilipen
dium persone facta fuerit actor propior e testimonio probare
hominum quam pars rea infitiendo euadere
Ubi in domo familia aut plures persone fuerint et om

Nonſenſu aliquis aqua perfundatur de domo ipſorum q̄ ſi bz
facti reus tenetur et debet reſpondē ſi nix ſrigore conveniat

Si pictor alieno recepto aſſere inſcius eſtimando ſuū pro
priū fuiſſe depingit ymaginem Et ſi procedem aſſere
interpetitur propter ē purgāc iuramento q̄ neſciuit alienū
et tunc valorem ſolvat et ſuo honori non preiudicat. Iuſti. de
re. di. C. Si quis

Equus in domibus faciens dampnū poſſeſſorē ſuū obligat
ad reſpondendum pro dampno cōmiſſo niſi idē poſſeſſor
iuret tacto corporaliter ſacramento q̄ equus no ſit ſuus tunc
dampnificatus in te committat ſe de proprietate equi. ff. l. ii. ar. xl
ff. Si quadrupes

Si pecus exiſtens in cuſtodia paſtoris aliud ſui vicini pec
mutillaverit paſtor tenet͛ ab vinculo iuramenti d͛mo
ſtrare q̄ illud pecus dampnū faciet Et d͛ns pecoris ledentis debet
pecus leſum fovere quouſq̄ convaleſcat Et ſi tunc moriat͛ dn͛s
ſolvere tenetur iuxta formam Iuris et ſtatutā emendam ut
ff. l. ii. ar. lxiii

Incitans canē alienū ſine cauſa et ſi canis eiusdē memor
derit incitans ſibimet imputet Etiam ſi canis incitatus alia
momorderit perſonā incitās ſolvat dampnū

In domibus animal q̄ ex natura ſua ferocis eſt nature ſi
exierit de alicuius poſſeſſoris conclavi et fecerit dampnū
poſſeſſor ipe ſolvere tenet͛ ex quo hoc negare non poterit q̄ tale
animal ſervabat nec ſe poterit per hoc expurgare aut excu
ſare q̄ ad huiuſmodi de ſuo poſſeſſione expelleretur ut. ff. l. ii.
ar. lxii.

Strepitū faciens in ponte tangendo aſſerem vel pelvim ad
terrendum pecora vel pecudes et ſi tunc territi de ponte
ſaliant et palo ſe p͛cipitāt talis dampnū ſolvere tenet͛ cum
occaſione dampnū ē commiſſum Si ſciemus probare poterit
documentis

Curſitans in curſu cū equo ſi quem conculcaverit et talis
conculcator ut iuris ē a probetur et pulſatus dicē poſſit
q̄ equū ex rapido curſu cōtinere non potuit cū pena et emenda
congrua dampnū ſolvat

Conductor arans alienū fundū inſcius ſi p̄ hoc du-
rante labore inculpetur amittit laborem ſuū tamen
locator tenetur laborem conductori laborem reſarcire · ut ·
ſſ · l · ij · ar · xlvj ·

Si quis ſeminat in agro lite pendente litigioſe amittit
laborem ſuū · ꝫ ſemen etiam utilitatem et labore ſi cad-
it cauſa ut · ſſ · l · v · ar · xlvj ·

Feras indomites nature ſi quis in domo ſua fouet debet
eas ita includere ne noceant alicui · ut · c · de · edilic
edictis · l · i ·

Paſtor gregis de mercede deputata paſcens gregē ſi uꝫ
fures ſiue predones invadent ſiue lupi ad diminuend
gregem debet paſtor publice proclamare violenciā p̄miſſaꝫ
quam proclamacioꝫ manu debet probare met tercia ſi uolt ee
in dampnis ut · ſſ · l · ij · ar · lvij ·

Qui alienas ſegetes pro dampno pignoratus fuerit et pig-
noratis coram iudicio proſecutus fuerit et ſi demū pigno-
ratus dicat ſe pignore ſpoliatū pignorans ē ꝑpior pignus
dampnū receptum docere quam pignoratus eum de ſpolio
convincere

Qui alienas depaſcit depaſcit ſegetes tenet' de dampno
illato cū pena triū ſolidorum ſimilit' is qui prata depa-
ſcit · ut · ſſ · l · ij · ar · xlvij

Qui pecora ſiue pecudes illato dampno includat illa debet
manifeſtare incluſa ſi non uolt ſuſpici et publicata i con-
cluſione debet ſtatim educere vicinos ſi ſcabinos ad videndū
dampna ſit depaſcendo illata Qui autem includit clam et ſi
dampnū feciſſe videtur

Litigantes inicio que exponunt in lite ſiue pro litis aliis
litis cauſam concernentibus Qui triumphum cauſe ob-
mittit pt repetere in convicto Si premiſſa ut iuris ē poterit
docere et approbare et que in cauſe progreſſu homo corā iudi-
cio proteſtetur propior ē convincere quam pars negans inſi-
ciando evadere

Canis mordens alienas pecudes de domo dnī ſui dampn

Pacientes ſiue facere volentes nō p̄iudicat domīo nec tenet᷑
dns pro eo q̄ ne nociua animalia de domo propulſauit respondē
ut· ſſ· l· ij· ar· xl·

Dampnū q̄ alieni ex propria negligencia deſidie evenit ne-
glector propter comodi ſibimet imputet ut· ſſ· l· ij·· ar· xl-
ix· et· ff· de re iud· quis ex ſua

Qui aliena pecora cum ſuis includit pecoribus Et ſi pro eiſdē
requiſitus ea incluſiſſe negauerit et ea in ſua conclavi q̄-
ritur non permiſerit Et demū apud eundem recluſorem i̅ venta
fuerit tenetur reſpondere iuxta propoſita et etiā pro utilitate
ſi quem uſurpauit ut· ſſ· l· iij· ar· xxxvj·

Dampna que fiūt per artifices ut pote cum pannus datur
ad Sartorem vel ad panni tonſorem· et ſi illi pannū deſtru-
ant inepte incidendo vel male tondendo Et ſi huiōi dampna ad
mgros mechanicos deducantur et mgri dampna conſpicien-
tes cognoſcant huiōi dampna eueniſſe talia de bene ſoluere iux-
determinacione magiſtrorum mechanicorū qui a ſenioribus ad
iuſticiaʒ faciendaʒ ſunt ſtatuti Et ſi mgri in reddenda iuſticia·
fuerint remiſſi tunc domi Coſules tam mgros ipos quā artifi-
ces poſſint penis condignis compeſcere

Persona ſingularis alicuius ſocietatis ſi bona communia in-
taſſeribus per luſerit aut inhoneſte diſtribuerit aut i adl-
terio ipius ſolius luſoris dampnū erit non ſocietatis Sig̃ rece-
tera· l· i· xc· viij· ſub mo· l· i·

Homo locans bōa de certa penſione ad tempus dt̄rminatum
ſeu deputatū Et ſi interim bona huiuſmoi locata igne vora-
gine deperiret ſine culpa conducentis dampnū erit locantis ut·
ff· de lo· et con· l· Si qs domini C· Si colonus predio

Si alieni predio lr̄e diffidatorie applicarentur ob cauſam pri-
ncipalis et directi domini· et ſi conductor huiuſmodi litteras
diffidatorias inventas dominū non aviſaret et litteras ſubti-
ceret Et ſi de premiſſ conductor ut iuris eſt conuictus fuerit ta-
lis ut incendiarius pro dampnis predio illatis eſt puniendus ſi
autem conductor huiuſmodi lr̄as locatori publicauerit et loca-
tor ad id facere non curauerit ex tūc tenet᷑ conducē in dapnum
conſeruare dampno tranſacto

com S

Sequitur de furtis et areſtis et evitcionibus Capitulum

Adequum furto ſurreptum ſive ſpolio ſublatum debet ſe are-
ſtator manum mettercia trahere cum hominibus iure ſuo non
reprobatis ut · ff · l · ii · ar · xxxiiii ·

Areſtator veſtimenti linei ſive lanei agens procisſe coram
iudice et ſi reus excipiat dicens eaſdem veſtes ad texen-
dum dediſſe · et in earum pacifica poſſeſſione exſtitiſſe potior est reus ſuam poſſeſ-
ſionem veſtium mettercius defendere quam ipſe areſtator ſimplici
aſſercione ipſum poſſeſſione privare ·

Si vaſa aurea ſive argentea per areſtatorem apud aliquem
fuerint impetita et aſtringat ſe idem actor probaturum
per aurifabrum qui eadem vaſa fabricaviſſet Et reus dicit ſe
dicta vaſa fore ſua et alleget poſſeſſionem et certam poſſeſſor potior
eſt ea defendere iure quam areſtator obtinere · ut · ff · l · ii · ar · xxii ·

Furtum eſt aliene rei mobilis et corporalis fraudulenta
contractacio domino invito lucrum faciendi cauſa vel ipſius
vel uſus ipſius Iuſti · de · ab · q · ix · de inſt · c · Cauſe furti

Bona iniuſte vendita ut cum ſi bona naufragium pacien-
tium defluxerint et qui huiuſmodi eiecta bona arripuerit
et ea clam ſervaverit · et pro eiſdem interrogatus negaverit
furti crimine tenetur · ut · ff · l · ii · ar · xxix Iuſti de re · Vindi-
[illegible]ua de cauſa

Furtiva res efficitur cum quis rem alienam invenerit et inven-
cionem celaverit et pro eadem requiſitus ſe inveniſſe nega-
verit et dominus invencionis non fuerit proſecutus

Furis complex reus habetur qui ſervat et celat furti co-
mmiſſi depoſitum Et ſi huiuſmodi depoſito requiſitus nega-
verit furis etiam complex habetur qui participat rebus furto
ablatis fur

Furtum manifeſtum dicitur quando quis cum furto apparens
in fuga deprehenſus fuerit ut · ff · l · ii · ar · xxxiii · ff · de furtis

Qui ſui vicini pecora cum ſuis propriis includit pecoribus
et requiſitus de eiſdem negaverit et demum ea non permittit
iuxta ſepta ſua querere Et ſi demum apud eundem reperta fuerit
reſpondere tenetur iuxta propoſita criminaliter ſive civiliter

E

t utilitate vſus ut· ſſ· l· ii· ar· xxxv· Pena furti commiſſi et conuicti eſt ſuſpendium ut· ſſ· l· ii· ar· xiii· ff· de furtis· l· i· Juſti de public· Judici· et C· ii· Sed pena veſpilionis ſiue ſpoliatoris eſt gladius

Jure poteſt homo viator equum ſuū itinere laſſeſſitum a lienis pabulare frugibus ita ſtando uno ſuo pede in via alio faciet paſſum quanto recencius poteſt et ti dat cultro ſi ne falce et preponat equo in via pabulum Abinde autem non aſportet ſi vult eſſe indampnis· ut ſſ· l· iii· ar· lxviii· Juſti de ab· q· ix· de lucis· C· ii·

Perſona per fures dampnificata Si de licencia Judicis fuerit furtū querens aput vicinos per aliquē vicio prohibitus fuerit in domo ſua querere illi prohibens ipſo facto ſe furti reum fecit ut· ſſ· l· ii· ar· lxxii·

Qui pecunia recepta a fure ipm̄ liberum dimittit aut furem celat furtum participat et ſi de premiſſis ut e iuris conuictus fuerit pena punitur· ut ff· de furtis· l· Jdez C· Si de erit

Qui ligna excidit in fundo alieno et prohibito a° ſalcat gramina in prato alieno vel piſces prandit a q̄ ꝓhibit talis ſoluto dampno in xxx· ſolidis eſt condampnandus ut ſſ· l· ii· ar· xxxviii

Qui in piſcinis foſſis piſcatur aut arborem fructiferaz excidit intra ſepta aliena ſiue lapides ad metas agro rum foſſos abduxerit dampno ſoluto· xxx· ſolidis dapni paſſo emendabit ut· ſſ· l· ii· ar· xxviii·

Qui tempore nocturno ligna ſubtrahit exciſa ſiue gra mina prati alieni falcauerit et ſi de premiſſ conuictus fuerit· reſti· r virgis punitur

Qui plantatas et fructiferas excidit arbores et ſi i facto manifeſto deprehenſus fuerit et ut iuris ē conuictus fuerit gladio ut predo punitur ut· ff· de arboibus· l· fur

Qui excidit plantatas ſilices ſiue in foſſatas cauſa vſi ligneum reſti in cutte eſt et cenſe puniendus ut ſſ· l· ii ar· xxviii· Et ſſ· l· ii ar· xiii Qui nocturno tpe ſubtrahit

FRumenta patibulum demeretur Qui autem clara diei luce
ſubtrahit gladio eſt puniendus

ARreſtator rei ſubtracte debet vincta manu ſe traher ad
rem ſuam areſtatam tacto ſacramento quod illa res dum
fuit ſibi ſubtracta fuit et nunc ſua ſit ita cum deus adiuvet et
ſancta crux ut ſſ l ii ar xxxiiij Juxta criminum perpetratorum
diuerſitatem diuerſificatur ut pena fur ſuſpendatur

Qui rem inventam ſe inveniſſe negaverit et demum res
eadem apud eundem reperiatur Inventor cum pena
et emenda debet reſtituere cum amiſſione ſuarum impenſarum
ſi quas fecerit circa rem inventam ut ſſ l ii ar xxix

Qui rem invenerit alienam et eas inveniſſe negaverit fur
tum feciſſe videtur tamen pro huiuſmodi eſtimato furto ne
gans non amittit vitam nec honorem ex quo rem nec furti
ue nec ſpolio de alicuius poſſeſſione aſportavit

Tempore incendii vel ruine vel naufragii qui electas res
in periculo vite ſue receperit ut eas ſalvaret a periculo et
dominum requiſitus eas recepiſſe negaverit ſi poſtea apud
eundem vel alium tamen vendidiſſet reperte fuerint cum pena et
emenda reſtituere tenetur

Qui autem tempore incendii res ſuas de domo ſua at ne cre
marentur et ſuperveniens alter furtive eas aſportavit
talis fur eſt cenſendus nec poteſt tamen pena et emenda furti
perpetrati penam evadere Veruntamen eſſet Si eaſdem res ſe recipi
ſſe publicaſſet et eas fraudis non occultaſſet

Jus quo furtum fuerit areſtatum Iuris auxilio ille rem
areſtatam in poſſeſſione tenere debet uſque ad finem lite
ut ſſ l ii ar xxxiiij

Res iure areſtata et per ſcabinos viſa et conſpecta de
bet contra partem adverſam ſervari uſque ad finem litem
ſcriptam ut C de aſſeſſoribus le iii

Si tempore mote litis animal areſtatum intra partis
adverſe poſſeſſionem moriatur ſine culpa et negligentia
ſervantis cutis animalis coram Iudicio preſentetur Alii
chilonimus pars ſervans manu in tercia debet Iuramento

Probare quod animal ſine ſua culpa mortuum ſit ut · ſſ · l · iii ·
Qui bona ſine iuris rigore fuerint · ar · xxii ·
Q arreſtata poteſt ea iure defendere ut · ſſ · l · iii · ar · xxxiii
In cauſa areſti tam actor quam reus debet dare fideiuſ-
ſores reus de parendo iuri et actor de proſecucione cauſe
Si cauſa eodem Iudicio terminari non poſſet etiam pars rea
tenetur fideiubere rem areſtatam vel dat eam Iudici et tan-
partium res eadem addicetur illi Iudex eam dabit ſſ · l · ii · ar ·
Venditor et donator alicuius rei mobilis · xxxiii ·
quam ſe vendidiſſe fatetur tenetur ſuo emptori evincere ut
ſſ · l · iii · ar · iiii · Quinctis diebus vite ſue tenetur venditor
mobilis rei quam vendidiſſe fatetur tenetur ſuo emptori e-
vincere · ut · ſſ · l · iii · ar · lxxxiii ·
Conſonum eſt quod talis cauſe ſue triumphum amiſit qui
rei apud ſe ipſum areſtate nullum habet evictorem ut
ſſ · de probacionibus · l · iii · Si filius eccleſie de furto in-
culpetur coram Iudicio ſine facto manifeſto · nichilominus
met ſeptima manu debet ſuam purgare innocenciam et e
racio quia natura viciata dampnato coytu promior eſt
ad malum perpetrandum · Sequitur de Pignoribus
Pignus prebet eris cum federe vel amoris Sed quando
dat eris defectum mitigat eris
Debitor ſi datur Creditori per manum pro debito in man-
cipium ille eſt pignus creditoris tam diu donec ſe per-
ſolucionem debiti liberaverit ut · ſſ · l · iii · ar · xxxviii ·
Iudeus non debet in pignus recipere res ſacras ſub pena
ſuſpendii et ſi iam res eccleſiaſtice non niſi cum ſtatu
prelati et univerſitatis voluntate poſſunt maioris utilitatis
conſequende cauſa alienari
Homo debitus ſi tenetur in mancipio a creditore per ma-
num a Iudice datis poteſt ſe debitor per fideiuſſores
ſufficientem caucionem de ſolucione facienda datam libe-
rare · ut · ſſ · l · ii · ar · xxxii ·
Si moriatur in mancipio detentus prede pro debito
creditor ſuam amiſit pecuniam pignore extincto ·

Si nichilominus creditor inculpetur ab amicis mortui
pro morte illius debitoris tenetur se de innocencia ex-
purgare quod sine sui culpa sit mortuus morte naturali
et non violenta ut ff. ad l. s. Item si obstitrix

Creditor si teneat in mancipio suo debitorem et si
debitor de mancipio debito non soluto affugiat
potest iterum detineri et firmius servari ne auffugiat do-
nec solvat ut ss. l. iii. ar. xxxviii.

Creditor iuris auxilio debitum repetens in debitore
non habente unde solvat nec habeat caucionem fide-
iussoriam Iudex tenetur debitorem per manum exhiberi
creditori loco pignoris ut ss. l. iii. ar. xxxviii.

Si moritur pecus in certo debito obligatum apud
creditorem sine culpa creditoris et Creditor hoc probare
poterit tacto sacramento unica manu tunc pecus mortuum
solvere non tenetur Sed pertinax quam impignore habuit
amisit itaque creditor debitum amisit et debitor pignus obli-
gatum ut ss. l. iii. ar. v.

Creditor propior est pignus obligatum mediante retine-
re quam heredes post mortem obligatoris proprio iura-
mento sine solucione eximere ut ss. l. iii. ar. xv

Cum pignus iuris auxilio in debito fuerit adiudicatum
et iuste prosecutum Creditor vendere potest cui scitum vicinorum
sive alibi obligare Et si valor vendite rei terciam excedit de-
biti Creditor tenetur restituere residuum Si autem deficiat in
solucione tunc debitor debet iure ad solucionem astringi
residui Hereditaria non debent in pignus recipi ubi sunt mo-
bilia ut ss. l. ar. lxiiii. et lxx.

Qui [illegible] ortum aut fundum suum et causa ampliandi
loc[illegible]pem removeat extra metam talis potest licite in
pignorari ipso facto Et talis insolencia debet in recenti testi-
monio approbari maxime si universitati sit iniuria Si autem
tali pignoracioni vi resistit potest cum clamore et auxilio
suorum vicinorum ad execucionem iusticie adduci

Finis Sequitur De Officio et ordine Iudicis

Iudex ex officio ſuo debet protegere et tueri viduas et
orphanos ac iuſticiã pro poſſe confortare et iniquitatē
impugnare ut aute. Iusiurandum quod preſtatur ab
hys qui adminiſtratione precipiunt Et ego uiro Coll. y
Iudicis officium ē rem publicam promovere ut. ff. de offi-
cio prefecti urbis. l. omnia omnino

Principis voluntati debet ſe nemo opponere quia ideo
voluntas principis facit legem ut Inſti. de lege na-
turali gentium et civili C. Sed et quod

Iudex in execucione iuſticie debet partibus eē equalis
et ſentencias non decernat nec reprobat ut. ff. l. in
ar. xxix. q. ij.

Iudex debet equalitatem facere iuſticie pauperi et di-
viti ſub vinculo Iuramenti. ff. de arbitrio. l. Si cum
dies C. Si arbiter.

Iudex non ſubvertat iuſtum dei Iudicium corruptus
muneribus nec conuiciatur terrore potentum nec
moveatur amore amicorum nec livore invidie ſeducatur
a rectitudine iuſticie cum allegatus ē ſacro Iuramento
tamquam vaſallus domino ſuo Cavere ſibi debet a pena canonis
ut no. [illegible] domino. iiij. in concilio lugdis Cum eterni

Iudex veniens preſidendum Iudicio primus ſeſſione acci-
piat. deinde litigantes et omnes ſtare debent niſi Iu-
dex deferrat perſone ſtatus eminentis tunc ſedē poterit.
ut aute. de Iudicibus. l. Una a zenone Coll. vi.

Iudex miniſtra ſentencie requiſitio nemini preiudicat ſi
non ſervatur Iuris ordo Si hoc contra Iudices docue-
rit Iuris ē. ff. l. i. ar. lxij. C. de ſentencijs ex periculo retrac-
tandis Iudex ex officio ſuo iuſticiam facere debet inopi
et diviti. ut. ff. l. in. ar. xxix. C. ultimo

Iudex debet Iudicare iuxta partium allegata et perceci-
dens teſtimonium deducta et non ſecundum propriam
opinionem. ff. l. in. ar. xxix. C. in. ff. de officio preſidis Illi-

Quando Iudex cum ortilegiorum [illegible] -nitas
ſole[illegible]nitates Iudicat tunc ſacro Iuramento iuſticie

Reddende aſtringitur · ſſ · l · i · ar · lix · Et · ante · Iuſiurandu
Iudex poteſt differre ſeſſionem prefata maturitate et re-
dicionem hominis qui coram iudicio agendo habet vel re-
ſpondere ante · ut ab illis ſcribitur et qui ſuper eam
Iudex edicto peractis totius habet pacem firmare bann-
iendo Iudicium · ſſ · l · i · ar · l · ii · q · i · C de iudiciis · l · probandum
Iudex nemini debet penam Iure inflictam ſeu decretam indul-
gere ne facilitas venie interitum pariat delinquendi
Iudex conteſtando ſe banniende Iudicium ſub tranquil-
litate pacis prohibere debet inſolencias ſtrepitus in-
honeſtos et decus et diſciplinam indulgẽ · ſſ · l · i · ar · lix · C ·
Iudex non debet loci ſue ſeſſionis immutare · vlti ·
ſine cauſa notabili Et ſi ex cauſa racionabili ipum loci
mutare contingat tunc fiat publica racionatio ſiue p-
clamatio de Iudicis ſeſſione vt ſciant litigantes vbi iuſticiam
proſequi valeant vt · ſſ · l · iii · ar · l · iiii · C · i · ante · ut fine no in
queſto C · Semper · Coll · v ·
Iudex debet eẽ etatis legittime ſi vult Iudicio preſidere et
impuber non debet admitti vt in Conſti · Othonis
Iudex munere corruptus ſi denegat iuſticiam legittime poſ-
centi pena falſi iudicis punatur C · de pena Iudicis qui
male iudicat · l · i
Nemo Iuriſdictionem Iudicis parere qui iuſticiam cuilibet
miſtrare eſt remiſſus · ſſ · l · ii · ar · xiiii · C · vlti · Iuſti · de
obligationibus que quaſi maleficio naſcuntur
Iudex pt deſtituere cum ſidicium ſi non vult preloqui ad
mandata Iudicis nullam habens occaſionem ut in q
vii · Si quis amonitus
Ne Iudex de complicio accuſetur faciat iuſticiam expeditam
petenti in crimine comiſſo in facto recenti · vt · ſſ · l · ii · ar · xiii ·
C vlti · xxiiii · q · v · Qui vicys
Iudex denegans facere iuſticiam in facto recenti con̄ criminoſis
ſi de hoc legittime convictus fuit eadem pena punatur
Sequitur qua criminoſus fuit plectendus ſſ · l · ii · ar · xiii ·
De penis que a Iudice infliguntur Et primo ſic

Omnes ad iudicium legittime citati et ſine racio
nabili occaſione diſparentes in pena et emenda
ſunt condempnandi· ff· l· i· ar· liij· C· j·
Quociens alicui a iudicio aut iudice iuste mandatur
ſeu iniicitur tociens mandati transgreſſor pena iure
multetur ff l· i· ar· l· iij C· i C· de modo multarum que a iudi
ce infliguntur
Omnes iudicio parere obligati ſi non paruerint nec
legittimam occaſionem eos impedientem allegauerint
condampnandi ſunt in pena· ff· l· i· ar· vj· C· iiij· ff· Si quis in
ius vocatus fuerit
Si iudex Scabinos per tercium nuncium ad preſidendum
iudicio neceſſario Citauerit et nuncius eos perſonaliter
reperierit ſi parere contempſerint tenentur actori de negli
gencia cauſe reſpondere et iudici in pena ſunt condampna
di· ff· l· ii· ar· xiij· C· vlti· ff· de diuerſis cognicionibus extra ordina
rie· l· vltima

De ſcabinorum
negligentia

Emenda iure acquiſita ſolui debet in duabus ſeptimanis
ſi prius quam iudicis pena fuerit acquiſita· ff· l· v· ar
v· C· iiij· ff· de re iudicata in omnibus
Qui alicuius puerum legittima etate carentem in aliquo
facto iniquo deprehenſum virga ceciderit ſi hoc iura
mento probare poterit quod non ex alia cauſa puerum caſtiga
uerit tunc manebit in dampnis aut impunis· ff· l· ii· ar· lxv
C· iii legittima etas ſeu annus pubertatis in maſculo ſunt anni
xiiij in femina duodecim anni
Si Bundellus officio ſuo negligenciam fecerit ita quod in
dictum in iudicio neglexerit iudex debet eum caſtigare
ſmaldrata Regali que facit· xxxvj· ictus cum veſti quercina
vnius pollicis ſpiſſa et duarum vlnarum longa· ff· l· ii· ar· xvj
C· v· et Conſti Fredrici monarche ac edictis
Quociens quis confiſcatam hereditatem intrauerit
iuris ordine infiſcando non ſeruato tociens pena pecu
niaria punitur pena pecuniaria est multiplicatio qua quis
pro transgreſſione iure diuino et humano punitur et hoc

Intellige in causa ciuili et nō criminali C̄ de mō multarū
l̄ multarum.
Iudex de iuris rigore nemini debet penam indulgē nā culp
ē vindictam relaxare. xxviii. dis. Penā sunt
Penam debet exigere Iudex ab homine condempnato vt pe
nis mediantibus homines ad obedienciā dei et iuris com
pellantur. Autē. de defensoribus Ciuitatis C̄. Audiant quoqȝ
Coll. iiij.
Iudex debet exigere penam iure decretam ī bōis mobilib
hominis conuicti C̄. de execucione rei vbi vero mobilia defici
unt Iudex p̄t hereditaria confiscare Confiscacio debet cū sig
crucis signari. ſſ. l. ii. ar. xlj C̄. i.
Penam habet Iudex in officio sue Iurisdictionis et nō ciuen
dam quia pena cedit et emenda actori et Iudex nō debz
ee actor cum duplici non p̄t fungi officio Ideo non potest esse
Iudex et actor in vna et eadem causa. ſſ. l. iii. ar. xlvij C̄. iii. C̄
de modo multarum. l̄. e.
Pena in transgressione equitatis decernitur Iudici ideo q̄a
ipse Iudex publice rei gerit officiū et p̄tatem vtit̄ commu
nitatis. ſſ. l. iii. ar. lviij. C̄. de penis. l̄. respondendum
Duces transgrediendo mandatū Regum puniunt̄ ī cen
tum libris auri iuste ponderandi. ſſ. l. iii. ar. lvij. C̄. ij.
Iusti. de libertinis. C̄. libertinorū
[illegible]rabilis pena vbi xij. argentei debent equiualere
[illegible] solidis vbi soluunt̄ denarij nobilibus est anticipata
Nam [illegible] nobilis preferendus ē rustice condicioni sangui
nis generositate tamen mortalitate et speci ydempnitate
alios non p̄cellit. ſſ. l. iii. ar. xliiij. C̄. v.
Pena que ducibus solet decerni sunt lx. solidi monete c̄
rentis pro qua esculentum et poculentū solent com
parari. ſſ. l. iii. ar. lvij. C̄. iiij.
Pena Ciuitatis Aduocati sunt octo solidi monete c̄
ſſ. l. iii. ar. lviij C̄. v. Iusti. de pena temere litigancium
Item Actoris calumpnia cohercetur.
Pena alicuius nobilis in sua villa Iudicio magno sit

Preſidentis ·xxx· ſolidi quia ſub auctoritate proprie iudicat·
gracie· ſſ· l· iii· ar· lviii· c· i· de vſu feodorum c· iii·
Ubi actor in aliquo acquirit emendam ibi eciam iudex ha-
bet penam ſi iuriſordine fuerit per iudicem per ſenten-
ciam requiſita· ſſ· l· iii· ar· xxxvii· c· vlti·
Emenda ſolui debet infra ſex ebdomadas· ſſ· l· ii· ar· v· ii
Qui autem arma bellica aut ſuppellectilem c· iii·
detentant poſt triceſimum quouſque iure neceſſario fuerint
acquiſita tales debent reponere cum pena et emenda· ſſ· l· iii· ar·
Res iniusto contracta ſi non reſtituitur ad ·xv·
tempus deputatum quouſque iure acquiritur debet cum
pena et emenda reſtitui Similis cenſura e de rebus depoſitis — de Deposito
ſi nō reſtituuntur debito tempore et detentor tenetur de dampno
dato· ſſ· l· iii· ar· xx· c· iiii
Aliquando homo ſuccumbit in pena vbi nulla parti de-
mittit emenda· ſſ· l· i· ar· liii c· i·
Quicumque iurare debet ad certum iudicii diem ſi non pa-
ruerit nullam habens excuſacionis cauſam uel occaſionem
iudici in pena eſt condampnandus et actor in cauſa triumphat
ſſ· l· ii· ar· xi· c· ii
Actor non poteſt parti iuramentum indulgere ſine iudic
licencia alias in pena ſuccumbat· ſſ· l· ii· c· ii· Qui traſ-
actiue componit cum ſuo aduerſario pro homicidio vel mutil-
lacione non habita iudicis licencia pena iudici in eode decem
dare debet· ſſ· l· ii· ar· xiiii· c· ii
Voluntas iniqua facto non perpetrato punitur cum pena
et emenda· ff· de· reg· iur· in penis
Actor citans ad iudicium reum ſi ceſſat a cauſa non inchoa-
ta nec punitur nec emendet ſi ipſum ab actione repellit· ſſ·
l· iii· ar· xvi· c· i· Mente capti et legittimam etatem non
habentes ſi citati non comparent ſunt impunes
Qui ſe coram iudicio admiſit iuriſperto conuenire et au-
dita querela non vult reſpondere nec actione per excepcio
vult elidere quociens per iudicem de reſponſione amonitus
fuerit tociens in pena ſuccumbat· ſſ· l· iii· ar· xxxviii· c· ii

Qui doloſe in poſſeſſione ſe mitti diſponit et ſi eodẽ
iure privatur poſſeſſione· dimittere eã debet cũ
pena et emenda· ff· l· iij· ar· xxiiij·
Si quiſpiam abſentem fuerit criminatus et preſente
criminato actor agere non volt hic i pena iudicij
et criminato in emenda condempnetur ut ff· l· ij· ar· viij
C· ultima Pro ſimplici exclamacione in cauſa facta
punitur quis in tribus ſolidis· ff· l· i· ar· lxij· C· i·
Qui iuramenta iure decreta recipere non volt dum
ea reus volt preſtare reus abſolvitur et actor iudici
in pena condampnatur· ff· l· ij· ar· xi· C· ulti
Qui pacem indictam iudicio verbo infregerit i pena
multetur et emenda qui autem pacem vi armata
infregerit colli plectura punitur· ff· l· i· ar· lix· C· ulti
Qui coram iudicio habet aliquid agere debet ſe ibi ex
hibere et ſine iudicis abſentia et licencia non abire
ſi vult eē impunis· ff· l· ii· ar· lix· C· ulti
Qui ad iudiciũ citatus fuerit et ſe non exhibuerit·
iuri hic in pena iudici eſt condampnandus· C· de
iudic· l· i· Qui ſe aſtringit in iudicio et corã aliq
probaturum et non probaverit in pena ſuccumbit ff·
l· i· ar· vj· C· i· ff· de teſtibus
Qui rem inventam negaverit dum pro ea fuerit re
quiſitus et poſtea apud eum reperiatur talis rex in
venta debet reſtitui cũ pena et emenda et inventorem in
vencio infamat amiſit qz impenſas et expenſas in tali re
inventa expoſitas· ff· l· ii· ar· xxix· C· in inſti· de· re· d· C· ulti
Si actor iure compulſorio ſine neceſſario ⁊ in fine
aliquid acquiſierit res acquiſita reſtitui debet
cum pena et emenda inſti· de pena teme litigancium· C· antea
Iudicis edicto iuriſdiccionis iuſto honeſto et legi
timo eſt obediendum ſub pena congrua
Qui iudicio eius deputato non paruerit in pena
iudici eſt condampnandus· ff· l· i· ar· liiij· q· i·
Iudex debet penas pecuniales in rebus mobilibus exige

Saltem Iuris rigore legittime decretas Si ante deſint
tunc in cenſibus bonorum Si cenſus deſint tunc in heredi-
tarys cum confiſcatione·

Non debet actor rerum ab actione dimittere ſine Iudicis
licencia ſi actio coram Iudicio formaliter e incepta
alias actor Iudici in pena condampnetur

Quilibet debet Ius ſuum ſcire ergo Iuris ignorancia
delinquentem non excuſat Quia ignorancia facti
non Iuris excuſat

Quando Statuta Ciuitatis auctoritate Iudicis here-
ditary pro re publica promovenda ſtatuunt ſuper certe
pecuniarum penis in tranſgreſſoribus exigendis Et ſi idem
tranſgreſſor ſtatuti in pena Iudicis auctoritate fuerit pig-
noratus Iudex habet terciam partem pecuniarum predictarum
Auct· de defenſoribus Ciuitatis· C· audiat· Coll· iij·

Si quis commiſerit bona ſua alicui in cuſtodiam et ille
cui bona ſunt commiſſa ſe de onere cuſtodie ſponte
intromiſerit et ſi huiusmodi bona fuerint amiſſa ſive deperdita
ille cui bona ſunt commiſſa tenetur de dampno ſi commiſſio
ſine aliqua habuit utilitate· ſſ· l· iij· ar· v· C· iij·

Commiſerit quis bona ſua alicui in cuſtodiam et illa
bona per furtum ablata fuerint Si hoc idem rerum cuſ-
tos Iuramento ſuo probare poterit quod ad cuſtodiendum
diligenciam adhibuit ſeu quod ad cuſtodiam diligentem operam
habuit et abſque ſua negligencia ſunt ablata cuſtodis manebit
in dampnis· ſſ· liij· ar· v· C· iij·

Si Quis commiſerit alicuius rei cuſtodiam ſimpliciter
ſine condicione et ſi dampnum rei commiſſe ſine culpa
cuſtodis eveniat cuſtos rerum perditarum ſolvere non te-
netur· ſſ· l· iij· ar· v· C· iij

Mercerius debet Iurare cum bona furtive ablata ſint
quod dampnum huiusmodi ſine ſua negligencia eſt perpe-
tratum· ſſ· l iij· ar· v· C· iiij·

Si hoſpes paſſiuus actiuo pecuniam Sigillatam ſer-
uare dederit· et poſtea ſeruator eandem ſub eodem ſigillo

Restituat coram fidedignis hospes passivus si deinn
pecuniam plene non invenerit non pt actum d' pmissa
pecunia convincere quia propior e evadere proprio acti
vus iuramento ff. l. iii. ar. v. c. iiii

Protestetur quis testimonio scabinorum de dampno sibi
per culpam alicuius illato qui dampnum conspexerunt
illator dampnum solvere tenetur. ff. l. iii. ar. xxxvii. c. i.

Actor deducens dampnum testimonio iudicis et scabi
norum propius habet reum de eodem convincere
quam reus potest evadere. ff. l. i.

Quis edificando vicino suo dampnum intulerit per e
dificium erectum et si actor probare poterit dampnum
illatum iudex pt reo indicere ut edificium deponat et si reus
deponere renuerit tunc iudici in pena e condampnandus
et deinn totiens multetur quotiens per iudicem requisitus
edificium no deponat. ff. l. ii. ar. li. c. iiii.

8. Dampnum pecoribus aut pecudibus illatum iure dedu
ctum et approbatum et pecora sive pecudes pro dampno i
cludantur dns animalium solvere tenetur dampnum iuxta
facti exigentiam. ff. l. ii. ar. lxiiii.

a fonte Fontem fossum debet homo sepire sive marginare ne
alicui dampnum exinde eveniat. Nam si quispiam dap
num incurrerit et si hoc probare poterit reus non potest ne
gando evadere. ff. l. ii. ar. xxxvii.

Dampnum illatum deductum et approbatum reus solvere
tenetur iuxta valorem rei dampnificate. ff. l. ii. ar.
Si quis i facto manifesto dampna arripuit xlvii.
et ipsum pro dampno illato impignoraverit sine iudicis
licentia in hoc non delinquit et cum pignore ius suum prose
quatur. ff. l. ii. ar. xxviii.

Qui fructus arboreos violenter in facto reperit mani
feste et si deprehendatur actor propior erit ipsum
deprehensum evincere quam deprehensus evadere. ff. l. ii. ar.
Violenter fructus alienos usurpans si pro xxxiii
hoc in recenti convictus fuerit dampnum solvere tenetur

Cum pena et emenda Et h° s verū si actio civilis e inten-
tata Insti· de criminum· C· i summa e notandū
Vicinus partem sepis ipm concernentem sepire deb3
et tenetur Et si dampnū pro huiõi negligentiam
sibi inferatur pro eode vicinum pt convincere cū neglige
da sua e in culpa· ff· l· ii· ar· xlix· C· v·
Canis mordens de domo sui domi pecora siue animalia
dampna facientia nō est in culpa et domin9 pro hoc
non potest convinci nec cōveniri ff· l· ii· ar· C· v·
Dampnū ex propria culpa illatum proprio nocet ne-
glectori· ff· l· ij· ar· xlix· C· v
Qui vicini pecora cum suis incluserit et pro eis requisi-
tus ea negauerit Et si postea pecora eadem ibidem
reperiantur respondere tenetur iuxta actionē motam
Ciuiliter et criminaliter et pro dampno vtilitatis neglecte
ff· l· iii· ar· xxxvi· C· ij
Convincta bona in tasserijs amittens siue de ludes
non dampnificat societate sed se ipm quia huiõi
bona motiliter deluserit siue cum meretricib9 prodiga-
liter expanderet· ff· l· v· ar· xv· C· xlv·
Qui habet in possessione communia bona societatis et si
huiusmodi bona fuerint furtiue ablata siue con-
sumpta sine negligencia possidentis adhibita diligencia
custodie circa huiusmodi bona et hoc probare possit iura-
mento q sine sui negligencia premissa boa sint deperdita
possessor manebit in dampnis vt· ff· Socio· l· sufficit· Insti
Quibus modis contrahitur· obligatio C· preterea
Si litteris diffidatorie applicate vel appense fuerit
super bona locata et conductor easdem lr̄as reperi-
ens eas non manifestauerit et postea dampnū per ignis
iniectionē in bonis perpetratū fuerit Et si locator conduc-
torem de huiusmodi lr̄arum retencione convicerit vt iur
est Conductor tamq̄ incendiarius punitur· ff· l· ij· ar· xiii
Si conductor lr̄as huiusmodi · C· vii·
inventas locatori publice presentauerit et locator ad

Premissa diligenciã non fecerit · et postea dampnũ evenit
tenebitur suo conductori de dampno illato · ff · l · ii · ar · xxxiii
Si vector a mercatore conventus fuerit de certa mercede
ad conducendum mercancias ad locum deputatum et si
in via mercantie huiusmodi ab aliquo creditore fuerint Siue
arestata in aliquo debito vector iurare p̄t q̄ bona sint sua
et non mercatoris pro eo q̄ in curam vectoris sint commissa
usq̄ dum perveniat ad locum deputatũ · ff · de dolo · et ten · l ·
Si in locationis contractu fuerit | videamus
expressum q̄ Conditor seu conductor non deberet
in allodio conducto locare fenũ vel stramiña et hoc conductor
promisit iuxta colloquiũ et si postea ignis in fenũ vel in
stramiña dolose missus fuerit sine | hoc sit pro culpa locato
ris sine conductoris Conductor dampnũ illatũ solvere
tenetur · ff · c · l · videamus c · inter · Conductores
Artifex rem datam ad reformandũ si ipsam rem dest
ruxerit sive aliter reformata fuerit quam dñs rei
commiserit artifex amiserit artifex amittit labore sue mer
cedis premiũ et pro dampno illato si aprobatum fuerit sine
mercedis premium & negatione respon suerit · ff · l · ii · ar · xxxvi
· c · p ·
Conductor conducens bona sua aliq̃
cuius pertinencys spectantibus ad huiusmodi bona ut est
solue pondera modia mensure Si in predictis attinencys
reperiatur falsitas in augumento vel detrimento locator
pro eisdem responde tenetur et hoc est verũ si conductor ante
fuerit iurare q̄ in predictis attinencys falsitate ignorat
Si autem locator negaverit premissas attinencias suas fuisse
tunc p̄t se p̄rio iuramento defendere ut · ff · l · i · ar · xviii · c · in
Propter venationem nemo potest segetes conculcare ab
penas et signantur quando spice de calamo turgescunt
aut erumpere incipiunt · ff · l · ii · ar · lxi · c · ulti ·
Qui in strata publica vel eciam in platea commun la
queos tenderet aut falces vel spinas vel decipulas
locaverit aut foveas foderit et si premissis obstantibus seu
obstaculis cuipiã dampnũ illicitũ illatũ fuit ex hiis occasio

Prebens occaſionem dampni tenetur de dampno ſi iure in premiſſis conuincetur · ff · ad le · Aquil · l · Quemadmodum

Si equus indomitus exiens de domo domini dampnum perpetrauerit et dominus ſuus poſt dampnum perpetratum reaſſumpſerit tunc dominus poteſt iurare quod equus non ſit ſuus et ille tunc eſt dampnum illatum poteſt equum recipere abiuratum pro dampno ſuo · ff · li · ar · xl · c · j · et · ij ·

Si animalia in cuſtodia paſtoris ſe inuicem leſerint ſiue aliud unum corrumperit paſtor ſub uinculo iuramenti debet oſtendere pecus quod dampnum fecit et dominus eiuſdem pecoris dampnum facientis debet ſeruare animal leſum uſque ad ſanitatis recuperationem · Si autem animal leſum moriatur tunc ſolum debet iuxta ſuam emendam iure limitata · ff · l · ij ar · xliiij · c · vj · ff · Si quadrupes

Si aliquis areſtauerit animal in ſuis ſegetibus ſiue in alio dampno et non poteſt illud includere et interfecit illud non poteſt poſtea de dampno agere quia animal nocens interfecit · Si autem pars pro animali interfecto aget contra interfectorem · et reus allegat dampna illata et iſta probare poterit erit impunis a dolo malo animal tamen occiſum ſoluere tenetur · ff · Si quadrupes pauperiem ~~leſiſſe~~ dicatur plane

Animal indomitum atrocis nature ſi dampnum facit extra domicilium ſui domini · dominus ſoluere tenetur dampnum nec prodeſt domino ſi animal predictum · de domo ſua expulerit · ff · li · ar · xl · c · i · Inſti · de re · di · § · Ceterum

Si aliquis intrauerit in domum alienam nulla cogente neceſſitate et ſi ibidem animal in domum ipſum leſerit ſiue offenderit nullam in domino domus pro eodem facto poteſt habere actionem · ff · li · ar · xl · c · i · Inſti de · re · di · § · Ceterum ·

Si aliquis ſtrepitum timendo aſſerem uel impellum fecerit eunte grege per pontem et ſi pecora terrore ſtrepitus agitata uel agitatu de ponte ſaliendo moriantur et hoc euidenter probari poterit dampnum tenetur cum pena

Equum veloci cursu ff· ad le· aquil· lij· Qua actione
currentem si assessor hoc probare poterit non potest
non pt criminaliter conveniri qꝫ ipm̄ cursū non posset re-
trahere· ita qꝫ cursus impetu aliquem conculcaverit tñ
assessor tenetur tamen dampnū solvere illatum· ff· li·
ar· xxxvij· C· j·

Qui ad alienas segetes vel prata sua repulerit pec-
ora dampnū solvere tenetur cum trium solidorum
emenda· ff· lv· ar· lxvj· C· j· Insti· in ult· C· Generaliter

Conductor arans alienū fundū sine terrā amittit
laborem· tamen locator tenetur eum in dampnū reddē
et conservare· ex quo alienū agrum locavit ipī conductori
ff· lij· ar· xlvj· C· j· Insti· de re· di· Certe·

Qui alienas segetes frivole araverit tenet᷑ de dampno
si de hoc licite convincetur· et soluto dampno in pena
et emenda merito est condampnandus· ff· l· ii· ar· xlvj· C·

Qui alienū agrum colit inscienter pro ultimo
suo et hoc suo ausus fuerit iuramento probare ma-
nebit impunis· ff· l· iii· ar· xix· C· j·

Valida manus si pastorem cum grege in campo inva-
serit debet pastor violenciam proclamare· saltem si
lupus pecus arripuerit proclamare debet et clamorem
incontinenti apparere si volt esse in dampnis· ff· l· ii· ar· liiij· C·

Pastor de amisso animali eodem die cū testimonio
duorum vicinorum debet ammovere ut aīal· deper-
ditum querat et restituat· ff· l· ii· ar· liiij· C· viij

Res in deposito data si furtive abstrahit᷑ sine violēcia
auffertur sine ignis voragine consumit᷑ sine culpa
et negligencia servantis non preiudicat servanti si hō
approbare posset suo iuramento· ff· liiij· ar· v· C· iiij

Res accomodata alicui debet illesa restitui alias si
deteriorem tradet solui debet iuxta valorem· ff· l· iii·
ar· v· C· v·

Ubi bubulcus sine agazo aerea animalia dapnū
in segetibus vel pratis facientia presens seu per-

Perſonaliter non fuerit conſtitutus et animalia in dampno deprehenſa et dampnum vicinis proteſtetur et oſtendatur dominus animalium dampnum ſoluere tenetur et ſex denarios emendare Si autem paſtor communis cum grege dampnum fecerit dampnum ſoluere tenetur et pro toto animalium grege ſex denarios emendare ſalvo dampno ſſ· l· ii· ar· xl· c· ii· Iuſti· de obligationibus que ex delicto naſcuntur· c· ſi fullo

Si animalia dampnum facientia ſunt indomita quod non poſſint includi tunc actor ſequatur animalia uſque in domum poſſeſſoris et doceat cum duobus viris in iure ſuo non reprobatis de dampno illato reus ſoluere tenetur tanquam animalia fuiſſent incluſa· ſſ· l· ii· ar· xlvi· c· vlti· Si dampnum in frugibus illatum teſtimonio non fuit deductum et reus ſuum allegat innocentiam proprio per ſe de obiecto defendere iuramento

Subditus polliceri poſt dominorum amonitionem debet ſliban axidarium caminum braſeatorium ſuos et ſua debite emendare ne futurum contingat dampnum ſi vult eſſe in dampnis· ſſ· l· iii· ar· li· c· iiii

Interficiens canem mordentem vel mordere volentem manebit in dampnis et impunis ſi invaſione canis probare poterit ut iuris eſt· ſſ· l· iii· ar· xlv· c· v· De Cane

Includens animalia in frugibus ſive pratis reperta debet ea ſeruare manifeſte et incluſionem ſcati vicini proteſtari Si autem includens animalia incluſa ſecrete ſeruauerit et iuris ordine non proſecuto et ſi animalibus dampnum aliquod incluſis contingat ſine negatione incluſor ſoluere tenetur

Interfitiens autem canem garientem ſponte vel ex cauſa ſoluere tenetur vel ita bona equaliter compenſare· ſſ· l· iii· ar· xlv· c· ii· d. Cane

Si quis depaſcens alienas ſegetes aut fruges circa dampnum in facto recenti fuerit deprehenſus et veſtibus pro dampno illato exutus ſive pignoratus :·

Poſtea coram iudicio Reum de paſcuis veſtes vel pignora
ſua fuiſſe negaverit hoc erit proprio iuramento docere
propior quam actor ipſum convincere Et actor pignus abiura-
tum debet tribus continuis iudicijs proſequi quo proſecuto
vt pignus vendere vel in propriam convertere vtilitatem Si
autem reus fatetur pignus eſſe ſuum. et ſi dampnum illatum teſti-
monio fuerit proteſtatum reus ſolvere debet emendam trium
ſolidorum et dampnum iuxta exigenciam dampni limitatam Si
autem actor non citato reo wellet ius proſequi cum pignore
in dampnis proſecuto et recepto hoc fieri non debet quia de dampno
tenetur niſi in recenti ſcilicet teſtimonio vicinorum fuit proteſtatum

Conſonum eſt vt quicumque homo edificia contra iuſticiam exerit vt
mediante iure deſtruere compellatur Nullus enim debet alterius
preiudicium ſepes plectere vel muros erigere qui ſepire aut edi-
ficare aut murare voluerit hoc faciet in ſuorum preſencia vici-
norum ne turpiam exinde preiudicium oriatur et ita lucem ſol-
tam vicino impediat Nemo eciam debet feneſtram ſuam in
aream alienam facere et ſi fecerit debet eam facere tegere
ne vicino iniuriam vel dampnum exinde proveniat

Si aliquis ex officio iocoſo aliquem leſerit aut aliquod
factum contrarium proximo perpetraverit et ſi hoc dolo-
bus digitis tacto ſacramento docere poterit quod eciam ioco
fecit dampnum vel iniuriam ſolvere tenetur ſine pena iudicis
quia doloſe non fecit

Si femina fetu gravida cauſa appetitus quo ſepius
afficiuntur fructus arboreos vel ortulares recipere
iuſſerit ut ſatiet appetitum Iuramento docere poterit ſolvere
tenetur fructum ablatum iuxta arbitrium iudicis

Mente capti et impuberes ſi aliquos leſerint aut damp-
nificaverint tutor ipſorum ſolvere debet Si autem
facultate carent bonorum luant in corpore quod facultas
non ſuppetit compenſare

Qui non vult ex dampni occaſione marginare debet fon-
tem ſuum lapidibus aut aſſeribus aut ſepe ad altitu-
dine vnius ſolue ff. ad le. aquil. le. Et ſi obſtitrix

Magistratuum cum consulatu Iurato sunt veri tutores
ex parte domini temporalis totius universitatis po-
puli subditi quem populum debent consilio auxilio prosequi
rem publicam promovendo fideliter ut aut. de mandatis
principum. C. Sed et pro ubertate necessario. Coll. iii.
Consulum officium est inter subditos de bono pacis et con-
cordie sollicite providere et ne discordie et societati
fiant et ordiantur complicia et hoc debent Cautionibus Con-
sules firmare astringere litigantes Iuris ordine
Consonum Iuri fore dinoscitur ut Scabini ex officio suo
conspiciant rem arestatam Iure ne deterioretur et
ut ita bona ad Iudicium presentetur sicut est arestata ex quo
circa reum et non actorem eadem res arestata debet manere
quousque Iuris auxilio per actorem fuerit acquisita Item si
tempore medio res eadem depereat lite non dum finita vel insuper
erit dampnum Si autem equus aput actorem moriatur aresta-
tus sine sui negligencia sit mortuus debet tamen cutem
coram Iudicio presentare. ff. l. iii. ar. xi. C. i. De Regimine
mine Regitur Civitas Quomodo Regi debeat Civitas
Pro republica in Civitate sit promovenda Consulum
electio qui etiam possint a communitate particulari
stipendio consolari ut eo diligencius rei publice
possent intendere Aute. de Consulibus C. quatuor. Coll. iiii.
Consules cum Seniorum consilio possunt statuta edere
pro Civitatis utilitate et si huiusmodi statuta consensu
universitatis Civium fuerint approbata Consules habent
ea Iudicare et penas in transgressoribus exigere Aute.
de defensoribus Civitatis C. audeant Coll. iii
Qui statutum consulum fuerit transgressus legittime de-
ductum et approbatum emendare debet iuxta ipsorum
penam Si huiusmodi statuta sunt canonizata ff. de officio Pre-
toris urbis l. e. Cura carnis omnis
Statuta per Consules seniorum consilio edita pro rei
publice conservatione debent omni anno renovari et
coram populi multitudine concionari Ut nemo subditorum de-

De Arrestatione

1. de equo arrestato

De statutis

Premissis ignoranciam possit pretendere Aucte.
ut Iudices sine quoquo consilio et subsidio fiant.
C. oportet coll. iii.

1 Consules volentes facere constitucionem pro utili
tate publice debent convocare Civitatis seniores
et consensu universitatis obtinere et talis Constitucio
artat eiusdem pollicie subditos et non extraneos au
tenticum de mandatis principum. C. Sed etiam pro libertate coll. ii

2 Constitucio seniorum si fuerit Iuri scripto manifeste
contraria non debet per Sabinum in Iudicio p iure
deceriri quantumcumque per universitatem fuerit approbat
ff. de legibus senatus que Consul. l. inchoe que contra ra
cionem patent

3 Res publica que universitatis Statuti concernit
debent ab omnibus approbari. ff. de aqua pluuia
arcenda. l. Commicando. et de re. iur. Quod omnes
concernit

Vide segnti folio : B

4 Si inminuta mensura siue etiam magna breue vlna
N : testulenta zophisticata debent per Consules puniri
et emendari cum tribus marcis sklauonicis que faciunt. xxxvi
solidos vel in cute et crine puniri. Pena in cute et crine
etiam vocatur quando penestica vendit ova putrefacta
et fetida et ipso facto locatur in mediastino et cum humismo
ovis in eam proiectis defedetur. talis infamia et defeda
vocatur pena in cute et crine

5 Qui carnes putridas vel fetidas vendiderit ut carnes
asininas vel pecoris proprio defectu mortui tales
si convincatur in crine et cute cum mediastinum sunt puni
endi Qui etiam falsitatem faciunt de vitulo abortino vel por
cellis abortinis similiter sunt puniendi quia tal falsitas est
tulenti et potulenti e inmunda Carnes tamen de pessime
vendi et vaccine fetulum gestantis quia non est falsitas

6 Qui falsificat estulenta et potulenta et tribus marcis
falsitatem emendauit siue in cute et crine testis
fuerit talis honore censetur priuatus et sui ciuili de
minuatur

Si autem domini Consules velint huiusmodi transgressori
Dispensando restituere tamen ad fraternitatem conventus
si est mechanicus non debet tamquam infamis introire. Quia iste
de capitis diminucione est minor

Institor miscens dolose vicia inter piper fraudem committit
pro qua si legittime convictus fuerit in cute et crine pu-
niatur vel tribus marcis Sclavonicalibus emendet et hoc est in
Consulum optione.

Crocus in aquam mersus ex malo eventu non dicitur falsus
sive falsificatus. Sed si huiusmodi crocus immiscetur
bono falsitas in mixtura committitur. Item crocus tuscan si
immiscetur exiliori croco non debet vendi pro bono et emptor
non debet huiusmodi zophistria deludi. Qui ante ortu-
lanum crocum miscet bono croco fraudem committit

Merces suas falsificans si falsitas appareat vel appro-
betur venditor non potest emptorem convenire huius-
modi falsitate alias iuxta Statutum seniorum punitur.

Item si butirum coagulo intermiscens falsificatur talis
venditor non potest emptorem convenire in cute et crine
punatur.

Falsitas in pondere sit est consideranda si una lanx
sit altera gravior vel si in pondere sit concavitas
vel bilances sunt inequaliter ligate vel stare lingwe
ad partem sit incurvata etc. Iste condiciones expresse
in falso pondere sunt notande.

Modii falsitas est quando asser in infimo est con-	De modÿs
clusum et ita duplex fundum habet etiam quando
ferro modius circumcingitur ita circularis fundi asser
potest sursum pelli et deorsum falsitas est Et pro omni
falso modio affligi debet transgressor in mediastino
cum falso modio et demum de Civitate tamquam infamis
expelli

Pistor panem exilem aut immundum pistans debet in	DE Pistorib:
panistro sursum elevari super lutum preruptum ut
casu non offendatur et hec pena etiam in cute et crine miti-
gatur.

Statutū Ciuitatis per Seniores editū non debet
Iuri positiuo derogare et debet eē honestū possi-
bile et competens ritui patrie loco et tempori cōueni-
ens manifestū nec quid ambiguū in captione rapti-
one contineat pro bono cōmuni omni consensu et vo-
luntate ciuiū editū ut in · dis · erit ante lex
Ciuitatis pollicia ē tutissima ubi ptās sine senio-
res rem publicam proponunt ut · viii · dis · differt
Consules Ciuitatis et Ciuitatū ad offitiū Consulatus
electi Iurabunt deo omnipotenti et domino tempo-
rali ac Ciuiū uniuersitati q velint Ciuitatis honorem
fructū et Iura pro posse defendere ac subditis pacis tran-
quillitatem disponere iuxta posse

Juramtuz

Prothoconsul cum suis iuratis sodalibus si rationem
de bonis Ciuitatis cōmunitati facere non poterit debz
puniri sicut falsus tutor pupillorū et popularis Insti · de
suspectis tutoribus § · nouissime sciendū
Vitricus ecclie tenetur rationem facere Consulibus
de bonis ecclie perceptis omni anno si monitus fue-
rit sicut tutor pupillarū quia ecclesiastica et pupillaria
rei publice comparantur Insti · de rebus ecclie nō alienā-
aut permutandis Coll · ii · ff · l · i · ar · xxiiii § · ii et Insti · de
Atiliario Tutore · § · Cum igitur pupillorū
Consules non possunt vendere bona Ciuitatis sine
populi totius multitudine et voluntate et etiam do-
mini temporalis consensu
Priuata persona Consulū non debet Ciuitati facere
rationez de bonis Ciuitatis quia hc concernit con-
sulū et quod omēs simul concernit ab omnibus debet appro-
bari de Re · Iur̄ Quod omēs

Quod omnes tangit
ab omnib approbari
debz : Vide preceden fol:
nu: 3

Persona serua que non ē in Ciuitate possessionata he-
reditate aut predys non debet in officiū publice eligi-
alias si eligitur ad alicuius petitionem de fidelitate tener-
tur facere satisfactionē · ff · de seruo corrupto · l · Si seruus Ciuitat eligi-
Consules debent de voluntate seniorū

Ad vtilitatem et profectum ac honorem et pacem Ciuitati
procurandam prout tempori et patrie congruit corpori
totius populi congregationi· ff· de officio prothoconſul· l·
Erit autem lex· Et minor pars Ciuitatis electione maiorem
deſtituere non poteſt

Ciuitatum Statuta in Conſilium nouorum electione
coram plebis multitudine et bannito iudicio mani-
feſto cautionari debent ne nullus Ciuium ignorantiam i
Statutis cautionatis pretendere poſſit· ff· de conſti· prin-
cipum· l· Quod· Et trangreſſor Statuti puniri debet iuxta
penam ſtatutam et laudatam·

Res publica Ciuitatis ſcilicet fructus honor iura debet
de conſenſu totius vniuerſitatis communi defendi pec-
cunia et impenſis· ff· Quicumque vniuerſitatis nomen· l·
Sicut Municipium

Priuata perſona alicuius Ciuitatis non debet pro
communi Ciuitatis negocio conueniri ut· ff· et· ſu-
ly· Si quid

Cum magna diligencia eſt occurrendum ne per nouas
adinuentiones poteſtatum iura Ciuitatis debilita-
rentur· ff· de alienatione mutanda· l· omnibus

De iure communi ſtrata publica ſiue via regalis debet
habere in latitudine octo pedes vbi directe protenditur
vbi autem incuruatur ſedecim pedibus eſt metienda· ff· de
ſeruitutibus ruſticorum et vi· pre· l· vie latitudo

Sed Ciuitas debet habere rei publice defenſione patibulum
priuatos carceres pro reorum mancipio et vltorem
et gladium quo vltore crimina puniantur perpetrata ff·
l· iii· ar· xlix· C· i· ii· iii·

Ciuitas etiam debet habere mediaſtinum ſiue ſtatuam
que debet communi pecunia vniuerſitatis erigi ad
terrorem malefactorum qua mediante res publica illeſa
permanere valeat a malefactoribus perſiſtere ut· C· de executione

Vitricus Eccleſie poteſt Are· l· iii· Quicumque
coram ſeculari iudicio litis ſtrepitu conueniri ſi-

De Vitrico
vid. fol. 133.

Rationem de bonis Ecclie facere recusauerit Consulibus et hoc habet locū si secularis manus ipm vitricum prefecerit ad huiusmoi officiū Si aūt vitri a spūalibus officio ē prefectus tūc coram prelato Ecclesiastico ē conueniendus Jtem si iudex vitricus racōz de bonis perceptis facere nō poterit pena dupliti est puniendus et erit infamis vt Aūt de sacrosanctis ecclesiasticis q yconomos Coll ix

Consules Ciuitatis debēt exigere racōz a vitrico ecclie de Censibus ecclie et de testament perceptis et si vitricus moriatur heres racōz debet reddē Aūt et yconomus coll ix

Breuem vlnam falsa trutina pondera et iniustas q̄ mensuras ingrediunū cū suo consilio Jurato habet iudicare et corrigere emenda triū incrātiū Selanomcraz que faciūt xxxvj solidos monete vsualis vel puniri in cute et crine et taliter punitus fit infamis Sequitur nono

Capitulum De fideiussoribus et cautionibus

Criminaliter coram iudicio conuentus tenetur caver de parendo iuri si nō est possessionatus et hoc si ius cautionem detulerit ss. l. ij ar. v. C. i. ff de prethorys stipulacionibus l. Prethoria

Manus comitte fideiussores vna solucio per quempiam debitorum facta omnes liberet a caucione Si huiusmodi solucio testimonio autentico fuit litteris approbata ss. l. iii ar. lxxviij. C. v Insti. de fideiussoribus C. si plures Si fideiussores pro debito fideiusso coram iudicio fuerint per creditores implicati tales fideiussores habebūt inducias temporis ad acquirend a principali debitore si debitū fideiussū per ipm sit solutum et hoc ē verū si fideiussores affectauerint inducias ss. l. iii ar. lxxviij. C. ij.

Competencius ē vt principalis debitor pro debito creditori fideiussor conueniatur si ipius principalis pt haberi copia debitorū ss. l. iii ar. lxxxviij. C. vlti.

Pro debito ad iudiciū legittime citatus si nō paruerit

Tribus continuis Iudicijs ad quartum Iudicium debet determi-
nari obligacio allegacio et probacio legalis impedimenti
quam si citatus non allegaverit nec approbaverit in debito erit
convictus · ff · l · ij · ar · xx · C v

In causa civili homo possessionatus non tenetur cavere si
hereditas plus valet quam causa litis se extendit · ff · l · iij ·
ar · ix · aut v · C viij · Intellige hereditatem intra forum actio-

Fideiussores consone Iuris prerogativa se tenentur posse
qua et principalis eorum obligator se posset defensare
ff · l · iij · ar · ix · C j · et ij · Item condicionati fideiussores condi-
cione expressa licite se possunt defendere

Si unus fideiussorum coniuncte manus fuerit proscriptus alij
fideiussores manus coniuncte solvere tenentur iuxta cau-
cionem premissam et stipulatam · Dicte de duobus reis prompten-
dis · x · non minus · Coll · vij ·

Obligacio fideiussorum manus coniuncte literarum inscripcione
certam in bannito Iudicio roborata esse debet · et si tempore
medio debitor moriatur principalis successionis bonorum debent
fideiussores convincere si volunt Iure successionis gaudere · ff · l · iij ·
ar · xxx · C iij ·

Fideiussores si promiserint solvere aliquam pecunie
summam sine bannito Iudicio solvere tenentur iuxta con-
dicionem obligacionis si principaliter debitor moriatur Et
heredes ante mortem de caucione nichil scire voluerit et
narrata negaverit Iuris prerogativa evadere possunt
si fuerint ausi pro timore dei · licet fideiussores debitum Iure
convicti persolverit · Insti de fideiussoribus · C · fideiussores
ita quod obligati

Si vir cum uxore sua legitima solvere aliquod debitum
sine bannito Iudicio se obligaverunt ambo in solidum
et moriatur maritus et femina caucionem factam negaverit hoc proprio
Iuramento tacto sacramento potest approbare · ff · ad · Senatus
consultus · Si mulier ·

Caucio facta in causa criminali ad statuendum fideiussorum
in Iudicio si moriatur criminatus aut profugerit caucio

Fideiuſſoris liberatur integra ſatiſfactione pecuniali
ſſ· l· i· ar· lxvi· Si aliquis in ſubſidium pignoris
fideiuſſerit· et ſi fideiuſſor per cautione iure impediat
ex tunc fideiuſſori eſt pignus dandum alias non tenetur
fideiuſſor reſpondere· ff· de pactis· l· poſtquam vero pignus·
Si maritus fideiuſſores ſue vxori in dote deputat
allegauerit et poſtea dote deputata non aſcripta
nec aſſecurata moriatur vxore vidua exire debet de bonis
mariti et ſuos fideiuſſores pro dote fideiuſſa iuris auxi
lio conuenire· ff· de iure dotium
Reus ſi litis ſtrepitu fuerit conuictus ius detrimenti
ſuo euadere iuramento et ſi idem non fuerit po
ſſeſſionatus ſeu hereditatus tenetur actori de iurame
to licite ſoluendi per cautione ſatiſdare ſi huiuſmodi iura
mentum ad ſequens iudicium vel dies iuridicos fuerit
prorogatum· ſſ· l· ii· ar· vi· c· i
Si duo inter ſe mutuo fori contractum fecerint pro
aliqua re et emptor pecuniam pro re empta per fide
iuſſores aſſecurauerit et ſi poſtea fori contractus de par
tium conſenſu mutuo reſcindatur fideiuſſor eſt liber et ſo
lutus a cautione fideiuſſa Si forum reſciſſum legittime
poterit approbare· ſſ· l· i· ar· lxv· c· iiii
Quis fideiubens pro ſuo famulo aliquam ſoluere pe
cuniam et famulus profugus fuerit fideiuſſor ſol
uere tenetur prout fideiuſſit Si autem actio fuerit cri
minalis dominus debet cautionem ſoluere integra iuris ſatiſfa
tione als wergelt· ſſ· l· iii· ar· ix· c· v·

Sequitur nunc alter Prologus iuris

Omnes intra municipium habitantes et poſſeſſi
onati debent ad iudicium per miniſtrum
iuris citari· ſſ· l· ii· ar· v· c· i·
Si quis ſimiliter citatus iudicio non paruerit hic
in pena et emenda ius ſuum rehabebit in ſequenti
iudicio et eidem non poteſt preiudicare quod impedimentum le
gale non allegauit· ſſ· l· iii· ar· liii· c· vltima·

Extra domicilii manſione quilibet de parendo iuri
per iuris miſterium eſt citandus non in terra nec in
in eccleſia. Ad iudicium legitime citatus pareat re=
ſponſurus aut actionem per exceptionem eliſurus aut
forum declinaturus · ff · l · i · ar · viii · c · i ·
In cauſa Ciuili citatus non parens non debet detineri
et ad iudicium duci ſi eſt poſſeſſionatus Secus eſt in
cauſa criminali · ff · l · ii · ar · v · c · i ·
Tribus citatus iudicijs et non parens alleget im=
pedimentum et ſi non habet rationabilem abſentie
actionem et cauſa eſt criminalis tunc diſparens probatur ·
Si autem eſt cauſa Ciuilis et ciuiliter intentata deficiente
impedimento rei actor ius ſuum proſequendi acquirit ſunt
Omnes iuriſdictioni ſubiecti ad eam debent iudicio a
ſolis ortu uſque ad meridiem · ff · l · iii · ar · l · iiii
Iudicium non debet banniri in domibus eccleſiaſticis vel
in tabernis nec in proſtibulis nec in locis inhoneſtis
Iudicium bannitum fieri non debet ſine Scabinis et ſine be=
dello qui litigantes citare tenetur · ff · l · iii · ar · l · iii ·
Actor parens tribus continuis iudicijs ſuper bona alicu=
ius ſiue ſint mobilia vel immobilia reo non parente reus iu=
dicio quarto doceat de impedimento legali Si autem reus
impedimentum non allegauerit quarto iudicio et actor
in poſſeſſione bonorum eſt mittendus
Pro hereditate aut feodo ſiue proprio aliquis citatus
et conuentus habet inducias ad ſequens iudicium
bis tercio aut iudicio tenebitur ſine inducijs reſpondere
ff · l · ii · ar · v · aut · iii ·
Iudex ſeſſionem iudicialem et ſolitam ſine cauſa non
debet mutare vbi tamen ſollempnitatem Sinarum ſolet
iudicare · ff · l · iii · ar · lx ·
Iudex poteſt in abſencia ſcabinorum ſupplere numerum d Scabinis
abſentium cum alijs intra iuriſdictionem hominibus
fidedignis et poſſeſſionatis · ff · l · iii · ar · lxxii ·
Citans aliquem ad Alter prologus iuris

Iudicium ſi iam ab actione repellitur nulli tenet^r penam
neq[ue] iudici neq[ue] citato · ff · l · iij · ar · xvj · c · j · Et nota q[uod] citatio
debet decerni iudicis auctoritate ·

Pueri et nepti capti ſi citentur non tenent^r reſpondere
P femina citans aliquem no[n] potens actionem citato
monere ſine tutore legitimo vel electo et citata acquirit ſibi
inducias iure vſq[ue] adventu[m] ſui actoris ſeu mariti · ff · l · j · ar ·
l · v · c · j ·

Item actore agente nomi[n]e ſue vxoris in abſencia femine
actricis ſi per partem adverſam poſtulatur ſatiſdacio
maritus tenetur ſatiſdare

holl vnnd wandel

Actor et reus poſſunt habere licencia[m] iudicis tria vice
ad colloquendu[m] et in colloquio tam diu pauſare quo
vſq[ue] per miniſtru[m] iuris aviſentur revocati · ff · l · j · ar · lxxij ·
c · vltimo

Iudiciu[m] debet bannri ante meridiem et extra tempus
feriaru[m] et in ſolito loco iudicia ſolent celebrari tem[pore]
vero feriaru[m] non debet fieri iudiciu[m] niſi neceſſitas depoſcat
vt cauſa criminis recenter commiſſi · ff · l · iii · c · vltio

Actor debet elucidare cauſam ſua[m] reo vt reus intelli
gat alias reus non tenetur reſponde[re] · ff · l · iij · ar · xx
xix · c · vbi actor propoſuerit querelas et reus de vna aut
duab[us] confeſſus

Si actor ab actione repellit^r reus abſolvendus eſt
ab inſtancia iuris Nullus cogendus e[st] ada
gendu[m] Similiter monitus quia ho[mo] p[ote]t iniuria[m] ſuam pati ſi
vult et vtilitatem ſuam negligere ſi volt ·

Qui ſe tribus continuis iudicijs ad reſpondendu[m] exhi
buerit et ex ſuper habundanti quatuor iudicijs in
eadem cauſa debet iuſtificari ex quo nemo contra eum ac
cionem intentaverit

Accio cum clamore publice proclamata debet iure
proſequi et actor non debet ab actione recedere ſi volt
e[ss]e in dampnis · c · de inoffic · l · properan[dum]

Pater volens agere pro ſue filie defloracio[n]e manifeſta

Sine vir pro uxoris sue adulterio fit infamis ut dicit
Canon Patronus turpitudinis est qui celat crimine ux-
oris pena suos tenere debet actores Aliquando cõtingit
ut obvius culpã dũtaxat mille nõ culpãtes sepius cruciat

Incipit Generale Capitulum Iuris

Omnes unius et eiusdem iurisdictionis subiecti hoĩes
debent propria iurisdictione contentari et Beatitu
Civitatis obedire· ff· l· i· ar· v· C· iii

Vicinus non tenetur vicino suo extra forũ sui iuris
respondere Cũ de iure positivo actor debet sequi forũ
rei· ff· liii· ar· xxiiii· Actores causarũ debet adversa-
rios suos per citaciõz ministerialis ad iudicium evocare ff·
l· ii· ar· v· C· i·

Item iudeus nõ tenetur extra forũ sui iudicis cuiqua
respondere hc̃ intellige de actione civili et nõ crimiali
Nam ubi crimen perpetratur ibi iuris rigor est exequẽdus
Iudei possunt in iure theutunico Magdburgen̄ conve-
niri et etiam convenire si hoc iuris ordine ante co-
vencione cause fuerit requisitũ· ut C· de Gen· iur· am· iud
D· Cum

In quo territorio homicidiũ perpetratur sive crimen
aliud ibi debet iudicari si dñs loci habet facultatem
a principe indultam iudicandi et ibidez debet homicida
vocari ut iuri pareat et si non paruerit proscribatur ut
iuris e· Si ante homicidiũ commissũ fuerit in strata pub-
lica iurisdictionis execucio spectat ad dñm terre vel ad
suas vices gerentem· ff· de iurisdictiõne om̃ iudicium
C· imperium

Si quis a furibus et latronibus bona alys iniuste ob-
lata abstulerit et defenderit hic debet ea publicare
ut domino restituantur et si dñs venerit rerũ debent ei
duas partes rerũ restitui tercia parte pro defensione
reservata et hoc e verum si prefati sunt diversorum
ducatuum· ff· l· ii· ar· xxxv· C· iii

Nemo debet de iure tutor ee pupillarũ nisi legitim'

Proximior gladialis agnatus hic nullus clericus secula-
ris vel regularis potest ee persona secularis possessionat(us)
licet sit presbitero linea remocior aut monacho Item
tutor debet ee sane mentis et honeste vite no fur neqȝ pre-
do neqȝ lusor neqȝ malefactor

Omnes illegittime nati et oes honore et iure priuati no
valent ee tutores pupillares Cognati ex parte
femine no possunt ee tutores ſȝ semper tutor debet ee gladialis
agnatus a pma linea vsqȝ ad septimaȝ inclusiue

Tutor legittime agnatus debet bona suscepta in tutellā suffi-
cienti caucione assecurare ceteris cognatis vt fideliter
in bonis susceptis administret orphanis necessaria sub moderanc(ia)
competenti errogando Et dū orphani ad annos puenerit uber-
tatis tunc boa ipsorū oīa sūt per tutore restituenda etiam si
creuerint vltra sorte suscepta in tutelaȝ Si autē incomodum
siue dampnū in bonis contingat sine culpa et negligentia tutor(is)
illa non sūt restituenda nam comodum et incomodū spectant
et pertinent ad orphanos

Tutor tenetur pueris et orphanis ceterisqȝ amicis expec-
tancior habentibus ad quos susceptionis oi anno de bonis
in tutelaȝ susceptis racionabilē facere racione vt si qd vltra
sorte bonorū susceptorum excreuerit diligencia tutoris me-
diante siue aliquod emergeret incomodū qd orphani de pre-
missis ratificarentur

Expense facte per tutorem in bonorū administracione no
debent pupillis solui si ad euidenciaȝ et euidente bonorū
defensionem sunt exposite

Item mente capti et furiosi quibus tutella de iure agna-
cionibus tutelam non debent assumere cum sint ex
defectu racionis inhabiles

Tutor iuris respectu iure conuentus pro bonis orpha-
norum iurare debet si orphani etatem no habeant
pubertatis vbi autem orphani etate pubertatis patint
soli iurare debent si negociū cause ipsorum retulerit iura-
mento

Si pupillus ad etatem legittimaȝ

Pervenerit Pubertatis Ubi ante orpham etate pubeat
patiuntur soli iurare debent si negocium cause ipsorum deten
serit Iuramento Si Pupillus ad etate pervenerit
legittimam Tutoris facultas expiravit et pupillus potest
sibi eligere in tutorem quem voluerit Tamen per electionem
novi tutoris agnatus expectatione successionis non pri
vatur

PRocurator et causidicus virginum et feminarum Iurar
non debet licet cause intentet negocium in proloquen
do Sed si virgini vel mulieri Ius decreverit Iuramentum
sola sine ipsamet Iurare debet et non tutor

Si Querulatur heres mortui viri pro debito quod tene
batur reus idest adversarius mortuo viro ista que
rela non dicitur post mortuam manum ut non intelligen
tes legum oppinantur Sed si querulatur actor super here
des alicuius mortui pro debito quod mortuus tenebatur
Ista actio vocatur post mortuam manum ut in exemplo sic
Ego propono contra Petrum filium Nicolai post mortuam
manum cuius hereditatem Iure successionis est adeptus quod idem Nico
laus pater suus tenebatur michi aut patri meo decem marcas
grossorum Sed si negare voluerit sive vellet prefatus Petrus
volo ipsum ut iuris est convincere post manum mortuam Si
autem vult fateri peto ipsum ad solucionem Iure compelli
Responsum domine Iudex Petrus negat narrata prout
narrantur Iuris scripti decernit Ex quo mortua manus
in rescripto et in querela est expressa tunc petrus metseptimus
debet evadere cum hominibus in Iure ipsorum in Iure non repro
batis si est ausus pre timore dei et hoc debet petrus facere
infra sex septimanas Si petrus in responsione sic dicat domine
Iudex Ego debita patris mei libenter solvere volo si mihi constaret
de ipsius debitis Ex quo mortua manus in querela est expressa
Ego admitto ad probacionem actorem et si probaverit ut Iuris
est tunc solvere non recuso Et Ius decrevit metseptimus sine
dilacione in eodem Iudicio quia qui vult triumphare procedat
armatus Nota si actor debitum non probaverit metseptimus
in eodem Iudicio tunc cadit a causa tum pena et vincula

Iura que dicitur weichbilde Qui con
sules venire debent vocati sequitur
Scire ergo volumus quod Summus noster Bur
grabius ter in anno presidet Iudicio et dies
quatuordecim ante Iudiciu et dies xiiij· post Iudici
um Nullus alius Iudex iudicat nisi Burgrabius
predictus Si autē Burgrabius predictus tres dies
qui sunt Iudicio assignati neglexerit Excepto si fuit
in servicio Imperatoris aut si dies celebris fuerit ne
lxx predicto Burgrabio Iudicio nō astamus et ad
iudiciū nemo Civiū tenetur venire nisi excepto Iudi
prius rei publice renunctietur Quicūque autē sibi Iudi
cium editum neglexerit satisfaciet in tribus talentis
vel sola manu Iuramento se expurgabit
De homicidio quod weychbilde contigerit
Si infra terminos quod weichbilde vocatur cōtigit
homicidiū Si alicui culpa homicidy imponitur
tribus talentis satisfaciet Burgrabio vel vinca manu
se expurgabit Si autem compositio intervenerit ī Iudi
cio confirmato se non potest expurgare
De Prefecto qui presidet Iudicio per annum
Idem presidet Iudicio per circulum anī post xiiij· dies
Exceptis festivis diebus et adventu et ·lxx· Et si fuit
vadiū scilicet wethunge sunt octo solidi· Si autē pfectus
dies determinatos neglexerit Iudicio in aliis diebus Iudicio
non astantes Prefectus autē nr oēs causas iudicat et
decidat tribꝰ causis exceptis· vis illata in virgine aut in
muliere quod noth dicitur et spryt deinde fetaz qd heym
suchunge dicit: et excepta insidia quod loge dicit quod
Burgrabius non iudicat aut nō decidat
Si autem De violencia mulieris vel virginis
alicui mulieri vel virgini vis illata fuit et factor
mali deceptus et domina· vij· testes habuerit qui schreyhte
appellat: Actor facti cū gladio capitali Sententia punietur
Si testes dictā habere nō poterit hō accusatus se itaque expurgabit
sine et septimus De domo ī qua mulier vel virgo deducta fuit

In quacunq[ue] locum qui were dicitur domina vel virgo
cui vis illata est deducta fuerit locus ille q[ui] were con-
dampnabitur cum secu[n]t[a]. De eo qui accusatus fuerit
Si aliquis accusatus fuerit. In iudicio d[e] homicidio
de heymsuchunge ip[s]e itaq[ue] se expurgabit / sus fuerit -
De homicidio quod factum fuerit et actor deprehe//
Si homicidiu[m] factum fuerit et actor manifesta accu-
satione deprehensus fuerit capitali Sententia pu-
niatur Si autem vulnus fecerit et deprehensus fuerit eius
manus truncetur Item si aliquis accusatus fuerit coram
iudicio de homicidio ipsemetseptimus se expurgabit De-
Homo vulneratus et vivens tot in- vulnerato ho[m]i[n]e.
causam trahere potest quot vulnera e[st] passus Si ali-
quis Coram Iudicio aut iudice accomodatus fuerit q[uod]
ille qui ipsu[m] accomodavit si posset Iudicio p[re]sentare faciet
wargelth ipsius quod xviii talenta Propterea i[n] reliquiis
iurabit si iudex voluerit q[uod] accomodatum presentare
non valeat Qui super reus denunciabitur Idem iudici-
um est de vulnere cum dimidio wargelth De wargelth
Si wargelt. //fuerit. quod per iudiciu[m] acquisitu//
vel dimidiu[m] iudicium acquisitu[m] una pars atting[it]
iudicem due partes causam promoventem Simi[liter]. :-
De eo qui si moritur et bona post se dimiserit ca[usa]m
Si aliquis moriens bona dimiserit et pueros habu-
erit Si pares in natione bona ipsius ad pueros specta-
bunt Si vero pueros non habuerit proximos ex parte gla-
dy bona ipsius possidebit Idem Iudicium habetur de herwete
De defemineo sexu quod Iudiciu[m] de Rade dicitur:-
Tv hereditate quod Rade dicitur in vulgari
illa que hereditate quod Rade dicitur incipit illum accu-
sare de pluritate. Rade ille q[ui] deputat sola manu se exp//
Si alicui De viro cui uxor moritur. // purgabit
Si homi[ni] uxor moritur sua bona ipsorum que possidet
spectant ad maritum excepto illo quod Rade dicitur :-
Si alicui. De muliere cui vir moritur seq[ui]t[ur]

Si alicui domine maritus eius moritur bona ipsorum
non spectabunt ad dominam sed tantum illa que maritus
dedit uxori coram iudice et si hoc per testes poterit pro-
bare:
Item si aliquis **De pueris vero qui moriuntur**
puerorum moriuntur bona ipsius pueri qui moritur
spectabunt ad gremium matris **De eo qui pro debito**
Item si aliquis fuit **accusatus fuerit coram iudice**
inculpatus coram iudice de debitis et debita fate-
tur infra xiiij dies debitum persolvat et si non habuerit
pro se statuat fideiussorem **Pro eo qui respondet**
Si aliquis respondet se **se solvisse debitum etc.**
solvisse debitum hoc statim vel ad septimanam
reliquus obtinebit met septimus Si autem plane nega-
verit agens met tercius in reliquiis probabit quia resp-
ondes **De wargelt vel busse quod coram iudice acquisitum fuerit**
Si wargelt vel busse acquisitum fuerit
coram iudicio iudex illud sex septimanis intro
ducit vel wethe similiter **De eo qui homicidium fecerit**
Si aliquis homicidium fecerit et profugus effectus
fuerit iudex ipsius bona non potest impedire sed tantum
ipsum reum busse wethinge persolvitur cum helensibus de-
narys Enim de novo foro summum vadium quod dicitur wethe
triginta solidi Vadium prefecti sunt quatuor solidi:
De hys que spectare videntur ad hereditatem
Ista sunt que spectant ad hereditatem proprietates
boni negociatoris Curie boves porci non cunctis ad
pascua Item silue que non conducuntur per prin Dolium
maximum omnis lineus pannus forpice non inciso omnia
arma omne debitum omnia que spectant ad ibaria que dicitur
musteil ducentesimo peracta medietas spectat ad Dux
quod dicitur Rade mensalia manutergia linthiamina tepe
cia cortine vinehang Candelebra pelvis Ciste suspensi
alte equi et omne quod spectat ad braxandum excepto dolio
magno et pulli sartago que conducitur preter propter omnis sma
nis prefectus nec ffranckysch iudicium prelocquendo causam

Proprie movebit domina que recepit Rade procurabit
lectum mensam et sedem illius qui spectat ad hereditatem
De homicidio quod infra weichbilde alicui contigerit
Si infra terminos quod wichbilde dicitur wlgariter
homicidiū contigerit Advocatus non poterit impedire
iure ipm̄ reum **De Innunge pistorum decretum**
Aet innunge pistorum in novo foro antiqua Si alienus
aliquis vult habere societatē pistorum qd̄ Innunge
dicitur · iste dabit · iij · loth · et duas partes ad Civitatem
vna pars ad pistores Si pars alias pistor habens Innun-
ge moritur filius suus dabit solidum magro pistorum
et relicta illius pistoris tenebit eadem Innunge Et pis-
tores solent dare ter in anno nr̄o Advocato xij albos pan
Si aliqs̄ vult habere Inn **Innunge Carnificum**
nunge carnificū · dabit fertone due partes exspec-
tabunt ad Civitatem vna ad carnifices Si carnifex mo-
ritur filius eius dedit tres solidos relicta eius Innunge
Si aliquis vult ha **Innunge Sutorū** obtineb
bere Innunge Sutorum dabit mediū fertone due
partes spectabunt ad Civitatem alia pars tertia sutoribus
Si sutor moritur filius eius dabit solidū relicta vero eius
eadem Innunge retinebit et possidebit **Sequitur mo**
De deposito De Quo etiam habetur in libro legum ·
Qvomodo et quando depositum reddi debet Respō
detur debet reddi ipā res depoita quod tamē fallit
in quatuor casibus Primo primus e quando gladiū qs
deposuit deinde furiosus factus ipm̄ repetit xij · q · ij ·
Ne quis Secundus deponens fuerit deportat⁹ · Nam
bona eius publicantur · ff · c · Bona fides Tertius quando
fur deposuit et cū domino impetitione rei concurreit quia
tunc potior est dn̄s ut in predicta · l · et · xij · q · ij · Cum de-
votissimaz Quartus quando fur deponit apud illum
cui surripuit vel apud proprietariū ut probatur per
eadem iura Utrum depositarius tenetur satisfacere
deponenti si res apud eum pereat Respō tenet̄ si commisit

Dolum vel latam culpam vt puta si deponis apud me seruu
vinctum et ego misericordia ductus soluo eum ff. e. le. Si hor
nem Item quando depositarius suas res saluas habet et deposi
tas amisit presumit contra eum vt qr res suas clausit i ar
cha et depositas non clausit sed et tenetur etia de leuissima
culpa si sit i mora vel obtulerit se depositario vel si aliquid
receperit pro custodia aut si grande depository fiant de
posita De casu aute etia fortuito tenetur si pactu culpa vel
mora precesserit hec omnia extra eade lege Bona fides et
non tenetur depositarius nisi quando debitu fuerit plato
capitulo presentibus et recipientibus aut nisi inde locuple
tior eet. extr. e. t. Vtru depositario liceat vti re deposita
Ro. depositarius vtens re deposita comittit furtu. ff. de con
ditione furti Qui furtum hoc intellige quando e expresse pro
hibitu ne vtatur alias non comittit Sed tamen putabat
dnm promissurum. vt. ff. de furtis Qui rem Idem intellige
nisi deponatur quod continetur numero pondere et men
sura et non obsignetur hic enim excedunt fines depositi et tras
fertur dominium. et sic vti pt Si vero obsignatur vel clauda
tur eo ipso videtur prohibuisse ne depositarius vtatur nisi lic
e. rei. et le. Qui pecunias et le. v. Quid si res deterior redditur
et reo reddita non videtur. vt. ff. e. le. i. e. vl. le. ii. et iii. Vtru
peccet qui rem sua apud aliu depositam aggrauat depositarium
qua ille tenetur ad restitutione vel ad ostendendu se innocetem
Vnde manifestu e qr peccat quidem non qa grauet eu qr debet
net tenetur ad restituendu aliquid Sed peccat contra co
munem iusticiam du ipse sibi vsurpat sue rei iudicium iuris
ordine pretermisso et ideo tenetur reo satisfacere et dare ope
ram vt scandalum proximoru si inde ortum e sedetur et com
pescatur **Regula imperialis in digestis de successione hereditaria**
Qui autem inter caput et vnguem se adagnatione
ostendere poterit hy equaliter in hereditate succe
dunt Et qui propius adagnitioem ostendendo potit probare
hic propius ad percipiendum portionem naturalem consan
guinitas in septimo gradu terminatur ad recipiendam

Hereditatem Quamvis aplicus in quīta linea permiſit
copulari matrimonialiter Ipſe tamen papa nullas licite Con-
ſtituciones facere debet per quas nr̄a Iura provincialia
aut feodalia approbata et aſtitis p̄ribus ſancita poſſunt
violari

De hereditate ad quos pertinet

Si filius moritur abſq̄ herede prolem ex ſe nō procreās
pater tūc ſuccedens recipit hereditatē qm̄ nōn ſuper-
ſit mater vicinior ē maiori Iure ſuccedere quam fratres
ad hereditatem patrū et matrū frīs et ſororū accipit filius
tūc filia maiori Iure ſuccedit hereditas vero carēs herede
poſt obitū fratrū et ſororū illi omēs equaliter ſuccedunt vel
percipiunt equaliter qui ſe poſſunt oſtendere ad lineā con-
ſanguinitatis et hy favorabiles heredes nominant apud
Saxones Tamē pueri filiorū ſcilicet nepotes et filiarum
neptes hereditatē recipiūt pro patre et mr̄e pres fratribus
et ſororibus quia aſpm hereditas non recedit dū ſuus par
condicionis adeſt Quicūq; nō eſt paris condicionis cū eo
ille ſuccedere nō pt in hereditate illius Itē vir in hereditate
muliebri ſuccedere nō pt Quia mulieres in ſua generacōne
exhereditantur cauſa pcti p̄me mlieris et mr̄is Relicta
filij maiori Iure obtinebit dotem viri et partem in porci-
one pulmentariorū et partem ſuppellectilis in bonis viri
quam mr̄ ipius Si vero in bonis mr̄is filius morit' vicim-
dr eſt mater huiuſmodi teſtimonio obtinē quia relicta friz

Quando pueris pater decedit infra annos lītimos

Quando pueris pater decedit et pueri annos ltios
non habuerit Tunc quicūq; eſt ipōrum tutor iſte
non pt hereditatem ipōrū vendere nec gades limitare ſen
eciā hereditatem ipōrū ullo modo perdere quouſq; pueri
annos lītimos habuerint tūc ſoli pueri per ſe regant
Niſi forte eorū pater indebitaretur ante mortem ſuā vel
ſi aliquis pro ipō fideiuſſit fideiuſſoriā Hoc tenentur
pueri ſolvere nō expectantes annos ſuos Etiā ſi citatus eſt
pater pro aliqua hereditate adhuc vivens et ipē prius con-
tendit in Iudicē pro iſta hereditate eciā pueri reſpōdē debet

Pro patre Seu si aliquis obligauit hereditatem suam patri
ipsorum Etiam hy pueri pecuniam recipere debent pro ea-
dem obligacione quamvis legittimam etate non habeant
Quando aliquis emit hereditatem seu tutores ipsorum
et ipsam tenet tribus annis etc

Quando aliquis
emit hereditatem et ipsam tenet tribus annis et tribus
mensibus pacifice Et si ipsum aliquis consanguineus vel affinis
postea impedierit volens ipsum eximere de eadem hereditate
vice versa Si tacuit tribus annis et tribus mensibus tace-
at imperpetuum Etiam si esset aliquis debitor et diceret Ista
hereditas michi propinquior quam tu tenes et michi prius
debitus fuit antequam ipsam emisti cuiuscumque esset professionis
vel secte Iste debitor si tacuit tribus annis et tribus mensibus
imperpetuum taceat ac sileat

De pueris furta committentibus infra annos discretionis quid sit agendum

Contingit sepe quod aliqui homines deprehendunt pueros
in pomerijs vel in ortis puta in papaueri alijsque fruc-
tibus et usibus nondum ad annos etatis attingentes et
eos usque ad iudicia deducunt cum clamore exigentes assequi
iusticiam unde parentes condolentes de suis liberis eos
tuitant et eximunt pro eis dampna in summa iuxta taxam
reponentes aut de iure per sententiam diffinitivam eximi de-
bet per viros Scabinales taliter interfugientes tamquam
sapientes quod idem actor puerum reum taliter in facto manifes-
to iudicio convictum debet cum scutica affligere enormiter
et ex hoc patri decernatur iuridice ut manifeste suum puerum
istius coram iudicio affligat de forma iuris scripti ne puer
[illegible] presumat dampna quouis modo committere

De apibus Iustinianus Imperator

Decreuit quod
examen apum ex tuo alueo evolans donec sub tua
potestate fuerit tuum fore decernitur Et hoc patet quod examen
dictum apum volans ad vicinum alicuius de lege prescripta
allegata iam prestita abiudicatur illius a quo evolauit
Sed eius est in cuius alueo reperitur Iuxta formam legis
prefate unde regula Iuris Examen apum in alicuius

per locantem locatum ē ipſius locantis et non ſequet
Vir habens **De apibus nocivis et rapacibus**
apes nocivas taliter q volantes ad apes vicinorū
rapiunt mel et defferūt ad ſua alvearia Si tales proba-
te fuerint in ſua rapacitate et per experienciā albiſſime
farine vel in acipis et viris probis et honeſtis in ſuo Iure
perfectis hoc manifeſtū oſtenſum fuerit Vicinus apes
noxiales tenetur de hereditate mutare ſeu ſi nō poterit
extūc illas ſuffocare et perdere tenetur ſcilicet cremare
Et ſi monitus corā Iudicio pmo ſecundo tertio et quarto
hoc quatuor Iudiciis neglexerit et hoc Iure impetatur
poſſeſſor tenetur apium emendari et Iudici penā ſolvere
et ſemper dctās apes alienabit a ſe exolutis emendā ac-
tori et Iudici peā **De Patre celebrante ſecundas nuptias**
Quando filys mater moritur Tunc ſi vult pater ad
ſecundas nuptias convolare illis filys medieta-
tem om̄ bonorū aſſignabit ſub tali forma q iſtā medi-
etatem dīm bonorū habent tenere uſq ad tempus vite
poſt deceſſum vero partes prenōiate ſuper pueros pre-
nominatos devolvantur Excepta una porcione que te-
nebat prem qᵈ iſta pro filys ſcdē uxoris debet reſuari
Quantū habet vidua in bonis derelictis
Mortuo quodā Cive māſit **post mortem viri ſui**
uxor ſua relicta ſuperſtes cū pueris ſuis et boā
ſtancia et iacencia multa Et ſic femiā ſpreto ſtatu vi-
dualitatis altero marito federe matrimoniali extit
copulata Maritus repetit ſortem bonorū a tutoribus
puerorū orphanorum Queritur quid habet femina·
Rn̄ Femiā que relicto ſtatu viduali habens liberos
ſecundo marito matrimonio implicata nō aliud habet
in bonis mariti niſi q̄m ſuppellectilem Nes ſi dos ſeu
vite promiſſio eſt eidē coram Iudicio banito donata
et inſcripta tunc habebit in eiſdem bonis Iuxta teno-
rem inſcripcionis Et tum hoc habet expectacionē poſt
mortem puerorū ad ſucceſſionem Vnde Regula Iuris

Civilis femina habet expectacionē ad successione post mortem liberorum dota tamen si pueri legittime nati fuerint et hoc probatum sit ita est.

Lex de Rebus inventis videlicet lapidibus preciosis et thezauris

Est autem considerandū utrum aliquis teneatur restituere res ad inventas. Ad hendum autē evidenciam distinguendū est circa res inventas. Quedā enim res sunt que numquam fuerunt in bonis alicuius hominis nec in ipsius possessione sicut lapilli vel gemme preciose que inveniuntur in littoris maris talia inventi et occupanti conceduntur. Et eadem est racio de thezauris antiquo tempore sub terra occultis quorum non est aliquis possessor nisi secundum leges civiles tenetur inventor dare medietatem domino agri si in alieno agro invenerit. Et quod in parabola ewangelii dicit Math. xiii. de invento thezauri absconditi in agro qui agrum emit quia iam ho ut habetur totum ius possidendi. Quedam vero res invente fuerunt alicuius de propinquo in alicuius bonis ut res affluxe in aquis vel res furibus et latronibus abagitate vel similes hiis invente et tunc si quis eas suscipiat non animo retinendi sed animo restituendi eas domino qui eas amisit pro delicto non habet nec commisit furtum. Et similiter si pro delicto habentur et hoc credat inventor licet sibi eas remittat non committit furtum alias autem committit peccatum furti. Unde Aug. dicit in quadam Omelia ut habetur xiiii. q. v. Si invenisti aliquid et non restituisti rapuisti.

Clericus non tenetur coram iudice seculari respondere

Autentica signa C. de epi. et cle. sumpta Ex constitucione Frederici hoc edentali alias incipit Ad decus cuius verba sunt hec Statuimus autem ut nullus ecclesiasticam personam in criminali questione vel Civili trahere presumat contra constituciones imperiales et canonicas sanctiones quod si fecerit actor a iure suo cadet et iudicatum non teneat et iudex sit extunc

Judicandi potestate privatur. Secundum omnes. Ut si quis clericis vel ecclesiasticis personis iusticiam denegare presumpserit tercio requisitus iurisdictionem amittit de hoc extra ti. de competenti iudice c. i. v. Sed numquid e contra et v. se. Ex hoc patet pena layci trahentis clericum coram iudice seculari trahentis dico quia reus inveniri potest clericum coram iudice laico. Sed convenire sive trahere non potest

Numquid puer aut furiosus tenetur satisfacere de damno illato. Respondeo quod non quia iudicium animi non habet h. s. extra. c. Si culpa. Nec pater tenetur satisfacere pro puero. ex. delict. pu. c. ii.

De puero infra sive discretionis annos

Si bos alicuius intrat ortum alicuius et facit ibi dampnum numquid dominus eius si fugit tenetur satisfacere Respondeo. Si dominus fuit in culpa tenetur satisfacere si autem non fuit in culpa non tenetur. Si fuit in culpa tunc aut satisfaciat aut dabit fugientem pro dampno ex. c. Si culpa

Si bos occidit unius asinum numquid ego teneor satisfacere Respondeo quod sic. Si primo meus fuit tunc aggressus et occisus non teneor. hec Hostiensis. ex. c. Si bos

Si animal alicuius intrat domum alterius et nocet ei numquid licet ei taliter animal occidere Respondeo credo quod non licet sed potest agere contra dominum ut ei satisfaciet de dampno vel det ei animal. ar. ex. c. Si culpa. Nota de dampno quando aliquis fit in culpa ex hiis que sunt dicta de homicidio casuali

Numquid iudices et milites possunt recipere emendas que sunt eis cum tali pecunia cum interdum emenda sit maior quam dampnum vel excessus Respondeo quod sic. Si subest causa et servatur ordo iuris nec est corrupta intentio scilicet ut non fiat intencione cupiditatis sed propter zelum iusticie aliter peccat non autem si pena excedit quia huiusmodi pene non solum fiunt propter dampnum sed propter coercendum crimina statuta sunt tamen temperande sunt secundum circumstantias personarum vel negociorum sunt retrahende ne iudices excedant ut videas in cedula a

b Primus quidem divus Claudius matri ad solacium liberorum
amissorum legitimam detulit eorum hereditatem. Per contrarium
autem fit ut liberi ad bona matrum intestatarum admittantur
Senatus consultus orficiatho. Quod orfitio et rufo con
sulibus effectum est quod satium est De legitima suc-
cessione agnatorum. C. v. l. iii. Iuliani institutio
Si nemo sunt heredes vel heres vel eorum quos inter
suos heredes pretor vel constitutiones vocat extat. non
ut successione quoquo amplectitur tunc ex lege xii tam
agnatam proximum hereditas pertinet. Sunt agnati
ut .i. li. tradidi per virilis sexus cognati quasi a patre
cognati. Itaque eodem patre nati fratres cognati sibi sunt
Qui etiam consanguinei sibi sunt nec etiam requiritur
an etiam eandem habeant matrem. Ite primus fratris filio
adinvicem. Et illi agnatus est eodem modo sunt fratres
patrueles .i. qui ex duobus fratribus nati sunt quod etiam con
sobrini vocantur. Qua ratione etiam ad plures gradus
agnitionis pervenire poterimus hy quidem qui post mortem
patrum nascuntur. Iura consanguinitatis nanciscuntur non
tamen omnibus simul agnatis dat lex hereditatem. Sed hys
agnatis qui tunc proximiori gradu sunt Pena falsario
Pena falsariorum flo rum qui falsificant florenos
renorum secundum leges est in silvis primis hominis
ferarum protrucidatione expositio verbi gratia talis homo
sit deprehensus ligetur circa in domum equum et mit
tatur per pedes trahi ad silvas ut per ferat bestiales
Pena falsaiorum qui falsificat monetam latentes
Pena falsariorum pecunie regalis argentee vel
alterius que non est de auro est ignis consumptio
Sed pena illorum qui falsificant pecunias Stonomie moneta
vel alterius Civitatis est vltio supplicio expositio .i. exilium
missio hec .i. c. habentur Pena infficientium proprios fi-
Pena interficientium lios aut filias secundum legem
proprios filios aut filias secundum leges debet mitti in
sacco de corio facto et illi mitti cum gallo serpente symea

excedant Securius eſt tamen huiuſmodi emendas in proſ
ſiis committere. Hec will.
Numquid aliquis de familia tenetur domino reuelare
dampnum quod fit ei in rebus occultis. R° Si domus ſeruus
non tenetur Si autem eſt manſuetus et racionabilis tunc
aut res ille comendate ſunt cuſtodie illius et tunc tenetur aut
non ſunt deputate aut ergo probare poteſt per alios quod ipſe
ſcit et tunc tenetur aut non poteſt tunc non tenetur ei reuela-
re niſi ei qui poteſt prodeſſe et non obeſſe Hec will.
Numquid punietur puer qui in ludo ſagittando vel
aliomodo occidit puerum alterius. Reſpondeo Si eſt
quatuordecim annorum in pena pecuniaria non debet puniri
cum talis puer nichil habeat. Nec pater puniendus eſt pro
filio. extra. ſ. c. y. Irregularis tamen eſt pater et pena Ca-
nonica eſt puniendus Ar. ex. e. c. ij. in fine ibi pro pena tem-
porali ergo ad penam ſpiritualem non tenetur minus tamen
punietur propter etatem. Queſtio vtrum mater ſuccedat
Solucio Queſtionis huius habetur puerum in hereditate
in. li. c. in. de Conſtitucionibus Julian. Sed Nos conſti-
tucione quam in Codice noſtro nomine decorato poſuimus

Verte folium

ſcribat extunc coadiutores inuocent etiam ad expurgacio-
ſis vel fideiuſſores ponendos Si vero non comparuerit eis

Matri ſubueniendum eſſe exiſtimamus reſpicientes ad naturam et puerorum puerperium periculum et ſepe mortem ex hoc caſu matribus illaturam Ideo. Quia impium eſſe credimus caſum fortuito in eius admitti detrimentum Sed enim tamen Quacumque cauſa morte interempti ſit ut ſit vocentur in liberorum ſuorum legittimam ſucceſſionem. Unde viſum eſt nobis recta et ſimplici via matrem omnibus legittimis perſonis antepom et ſine vlla diminutione filiorum ſuorum et puerorum ſucceſſionem accipere Excepta fratris et Sororis perſona ſiue conſanguinei ſint ſiue ſola cognacionis Iura habentes. Ut quemadmodum eam toti aly ordini legittime propoſuimus Ita etiam omnes fratres et Sorores ſiue legittimi ſint ſiue non ad accipiendas hereditates ſimul vocemus Ita tamen. Ut ſi quidem ſole Sorores agnate vel cognate et mater defuncti vel defuncte ſuperſint dimidiam quidem mater alteram vero dimidiam partem omnes ſorores habebunt et poſſidebunt

b Omnibus quidem Claudius diuus &c. Uerte folium et habebis id quod ſequitur in fine huius Quinterni

Pena interficientium filios aut filias ſecundum legem

Pena interficientium filios aut filias ſecundum leges debet inſui in proprios filios aut filias ſecundum leges debet inſui in ſacco de corio facto et in illum mitti cum gallo ſerpente ſymea

Et mane · Sic quod canis de sua natura fugat symeam Sy-
mea fugat gallum · Gallus vero serpentem et tunc
serpens fugit in hominem et ibi existens rodit hominem
ipm venificando et iſte ſaccus cum omnibus premiſſis de-
bet mitti ad aliquod flumen vel mare Si autem flume-
vel mare defuerit extunc ad ſilvam cum ſacco et ibi meliu-
ſus deportetur feris devorandus ſive lacerandus het
Canonis legalis in · C · notata Pena eorum qui pro-
Sterilitas · ff · ad eam · legem a // curant venena ·
quia le · Si ſervos Si mulier Quia ſi contemptum
eſt venificatum punitur ultimo ſupplicio Si vero non eſt ve-
nificatum punitur exilio Quis ſuper mulierem nullo
potest teſtari ſuper mulierem niſi ex parte debitorum
Et nulla mulier potest teſtimonium facere niſi ubi aliqua
mulier vel virgo violatur aut ſtupratur
De violentia mulieris Si mulier capitur in recenti-
actione iudicatur ut alter Et ſi cauſa pernoctetur metſep-
timus evadet ut maſculus De virgine oppreſſa vel mu-
Si autem alicui virgini vel mulieri vis illata · lieri
fuerit et malefactor detentus fuerit et domina ſepte teſtes
habuerit actualiter facti Cum gladio capitali Sententia
punitur Si autem domina teſtes non habuerit Accuſa-
tus itaque metſeptimus ſuam innocentiam expurgabit et vir-
Si De homine interfecto formam iuris oſtendet
duo vel plures unum hominem interfecerint vel duel-
lari vulnere vulneraverint Dico quod unus iſtius homicidij
vel vulnerum reus eſt et alij in adiutorium ipſius Et ſi amici
illius interfecti vel vulnerati iudicium queſierint cum inefecto
vel vulnerato vel ita quod interfectus vel vulneratus ſit viſus
vel approbatus a Scabinis Tunc reus coram iudicio in-
vocetur ad purgandum ſe vel ad fideiuſſores ponendum Et ſi
tunc non venerit detur ſibi terminus comparendi per nocte
uſque mane circa horam nonam Et ſi tunc iterum non venerit pro-
ſcribatur extunc coadiutores invocentur etiam ad expurgandum
ſe vel fideiuſſores ponendos Si vero non comparuerit eis

Terminus detur comparendi per terciam quindenam. Primo
per duas septimanas. Item si non venerint secundo iudicio
per duas septimanas et iterum per duas septimanas et iterum
per duas septimanas. Et si tunc non venerit extunc primo proscri-
bantur. Et istud fiat antequam pernoctet causa. Terminus

Aliud de homine interfecto

Si autem in eodem vespere
pro tali interfecto vel vulnerato non fiat querela in
iudicio stamito ex quo forte nascitur que culpa homicidii
vel vulneracionis veraciter debet dari. Et si et amici illius
interfecti vel vulnerati hoc sentenciis obtinuerint in eodem
vespere quod illud ius quod debebat fieri in vespere quod illud
ius quod debebat vespere fieri fiat in mane sub eodem vigore
Et sciat quod idem vigor querulandi invocandi proscribendi
erit in mane sicut esse in vespere debuisset

De homicidio

Si homicidium factum fuerit et factor manifestus accusa-
tus deprehensus fuerit capitali sentencia puniatur
Si autem aliquod vulnus fuerit capitale aut monomet-
hale manus intruncatur. Item si aliquis accusatus fuerit
de homicidio coram iudicio ipse se metseptimus expurgabit nisi
sit quod actor ingrediatur

De vulneratione hominis

Homo vulneratus atque vivens in tot causas trahere
potest quot vulnera est perpessus. Si aliquis coram iudicio
accusatus et accomodatus fuit et ille qui ipsum accomodavit
non potest eum presentare faciet suum wergelt · xviii · solidorum talem
postea in reliquiis iurabit. Sed iudex vulnera quod accomo-
datum non valeat presentare. Insuper reus demittabit.

De vulneracione pluribus vulneribus

Si quis
vulneratus fuit pluribus vulneribus quam uno in
uno facto pro eo non plus acquirit quam unam iudiciam
emendam et advocatus unam penam. Si quis fuerit vulneratus
et post annum moritur ille qui vulneravit non tenetur respon-
dere heredibus nisi querelam ante annum incepisset et in-
choasset

De statuto iniquo non tenendo

Statutum dicitur esse iniquum cum statuentes nolunt ser-
vare legem quam aliis imponunt. Unde dicit Var. in le-

Omnes popli · ff de Iusti · et Iure · Ex statutum continget iniq-
tatem est Iure nullum quia de substancia legis e ut sit
racionabilis et honesta et ab omnibus communis · iiij · dist ·//
Statuimus ab officio Scabi **de Scabinis** erit autem scabi-
norum deponi ac alienari non pt nisi per iuramentum
probatus et convictus fuerit aut falsis negociis fuerit
deprehensus **De Consanguinitate et gradibus eius**

Consanguinitas est vinculum **Consanguinitas**
diversarum personarum carnali propagacione
tractum ab eodem stipite Adam scilicet intellige
supellendo supplendo Ita quod non excedat septi-
mum gradum modo usque ad quartam lineam / Item linea e
collectio ordinata personarum consanguinitate coniunctarum
diversos gradus in se continentes et eos secundum numerum
ab unitate stipitis distinguens / Et e prima linea ascende-
dencium in qua sunt pater avus abavus / Secunda descen-
dencium in qua sunt filii qui inferiores sunt nostri / Tercia li-
nea e extra numerosa et e duplex una enim oritur a nobis
et protenditur ad fratres nostros et successores eorum / Altera a
superioribus nostris oritur et in fratres eorum protenditur et eorum
successores Altera a superioribus nostris oritur et in fratres
eorum protenditur et eorum successores Ab inferioribus no
est linea quia omnes qui ab inferioribus nascuntur a nobis nasci — Gradus canonic
descenderint / Et gradum Canonicum due constituunt persone
quia talis gradus distinguitur ad hoc ut sciatur inter
quas personas possint fieri nuptie que esse non possunt nisi
inter duas personas / Gradum legalem unica facit persona — Gradus legalis
que distinguitur ad hoc ut sciatur que persona cui possit
succedere in hereditatem Succedit quando una vult / Gra-
dus Canonicus e competens habitudo distancie personarum
consanguinitate iunctarum qua quoto generacionis processu

Quousque prohibentur Nup inter se distet cognoscitur

In linea ascendente prohibentur nuptie **Que i linea ascendente**
usque in finem in minore extra minorem usque ad septimum gradum
secundum antiquos Sed nunc ultra quartum non est prohibitum aliquibus

Perſonis ſimiliter in linea deſcendente vſqꝫ in infinitū
nupcie ſunt prohibite Semper enim idem ē ſanguis qui
deſcendit ab eodem ſtipite directe per naturales ſucceſſo-
res Unde ſi Adam hodie viueret cū nulla perſona
matrimonium contrahere poſſet omēs enim ſunt ſanguis
eius qui per directū ab eodem deſcendūt ſucceſſores ꝫ
quia ſemper magis ac magis ſanguis variatur per
lineas Ideo qui ſunt in lineis cū perueniūt ad diſten-
ciam in Canone conſtitutū inter ſe bene poſſunt contrahe-
re Verbi grā duo frēs ab eodem deſcendunt ſtipite illi
autē qui a duobus deſcendūt fr̄ibus ſunt idem ſanguis
cū ſtipite ſꝫ non ex toto idem inter varietas ē enim ſangwis
per diuerſitate duorū fratrū. De Gradibus Cano-

Gradus autē Canonici ſūt diſtinguendi ſic Stirps
nullū facit gradum ſed perſone que nicis diſtinc-
primū ab eodem ſtipite procedunt pimū faciūt tio
gradū et ſunt ibi ī primo gradu duo vel due ſorores vel
frater vel frater et ſoror Primū faciunt gradū et ſibi in
pmo gradu attinet. perſone autē que deſcendūt ab illis
duabus ſunt in ſcdo gradu et ſequētes in tercio gradu et deſ-
cendentes ab illis ſequētibꝫ in qrto Que autem ab eis
vltra deſcendūt in nullo ſunt gradu conſanguinitatis
ad inuicem et ideo poſſunt bene inter ſe contrahē matrimōm
Et ē vulgaris regula talis Quotiens inter aliquas con-
ſanguinitas querit͛ perſonas ſemper recurrendum eſt
ad ſtipitē. vnde ille perſone deſcenderūt. et ſtipitis ſcilicet
pater et mater ponendus ē in medio palme et proles primo
procedentes ab illo ſtipite vel duo fratres vel due ſorores
vel frater et ſoror ponende ſūt in duabus iuncturis primus
duorū digitorū quorū vnus medius et alter medius Deinde
Ponende ſūt per ordinē ille perſone que deſcēdūt ab vno
frē in ſequentibus iuncturis alterius digiti vſqꝫ ad ſūmi-
tatem eius Poſtremo ille perſone que deſcendūt ab alio
fratre ponende ſūt ī ordine in ſequentibus iuncturis
alterius digiti vſqꝫ ad ſūmitatem eius Poſtremo ille pſoñ que

Sunt in duabus primis iuncturis .s. duo fratres sunt in primo gradu
Ille vero persone que in sequentibus duabus ponuntur iuncturis
in secundo gradu Ille autem que in tercys personis predictorum
duorum digitorum ponuntur in tercio sunt gradu Ille autem que
ponuntur in summitatibus illorum digitorum sunt in quarto gradu.
Ille vero que vlterius ab eis descendunt in aliquo est gradu
Et ideo possunt coniungi Si autem inequaliter distant a stipite
ille due persone de quarum queritur consanguinitate tunc est
vtendum hac ratione Considerandum est quoto gradu dis-
tat a stipite illa persona que magis distat et in eodem sunt
gradu ille persone de quibus queritur Verbi gracia si vna per-
sona in quarto gradu vnius fratris et altera in secundo gradu al-
terius fratris Illa vero que est ex vna parte in secundo sunt sibi ad-
iuncte equaliter in quarto gradu .i. equaliter vitande inter se
ac si ambe essent in quarto Et secundum hanc regulam illa persona
que est ex vna parte vnius fratris in secundo gradu et altera persona
que est ex parte alterius fratris in tercio gradu equaliter attinet
illi persone que est ex parte alterius fratris in quarto gradu ex
parte vnius fratris equaliter vitare debet omnem personam ab illo
fratre descendentem vsque ad quartum gradum coniungi potest cum
aliqua persona que ab altero fratre vsque ad gradum quartum
descendit Sequitur nunc capitulum de Affinitate

Affinitas est regularitas personarum ex nuptys pro-
veniens omni carens parentela Nuptias autem hic
vocamus omnem concubitum naturalem siue fornicacionem
siue legittimum Ex quo enim contrahitur affinitas per fornicati-
onem sicut per legittimam iunccionem Ideo non magis possum con-
trahere cum fratris sui fornicaria iunccione quam cum eius vxorem
si mortuus fuit Dicitur autem affinitas quasi affinitas quia a fine
vnius cognacionis per copulam carnis sicut homo a confi-
nio communis prouincie sepe transit ad fines alterius

Item de primo genere affinitatis sequitur

Sunt autem tria genera affinitatis que secundum hac
formantur regulam Persona persone addita per
carnis copulam genus mutat et non gradum verbi gracia Ego

Habeo fratrem addatur ei uxor per carnalez copulaz Illa per
ſona addita mutat genus quia non eſt conſanguinea
mea ſz affinis Gradum autem non mutat quia ſicut frater
meus eſt michi affinis in primo gradu conſanguineitatis
ita uxor eius eſt michi affinis in primo affinitatis gradu
Et notandum quod in primo genere affinitatis numerantur gradus
ſicut in conſanguineitate quia conſanguinitas et affinitas
quantum ad gradus paribus ambulat paſſibus Sicut enim abſti
nere teneor a conſanguineis meis uſque ad quartum gradum
ita ab uxoribus eius uſque ad eundem gradum uſque in infinitum in
tellige Notandum etiaz eſt quod perſona extranea additur in
conſanguinie per carnis copulam affinitas attenditur inter
me et illam et inter totam conſanguinitatem meam et eam
Unde illa perſona michi conſanguinea uſque ad quartum
gradum contrahere potest cum uxore fratris mei vel alicuius in con
ſanguinei uſque ad predictum gradum conſanguineitatis aut
ex parte perſone addite nullaz facit affinitatem Verbi gratia
Si uxor fratris mei habet multos conſanguineos vel conſangui
neas nec illi nec ille in aliquo modo ſunt affines mei vel
conſanguinei mei Unde ego et frater meus bene poſſumus
duas accipere ſorores vel matrem vel filiaz et cetera

Sequitur nunc de ſecundo genere affinitatis

Secundum genus affinitatis per eandez formatur
generationem Perſona addita perſone per carnis
copulam mutat genus et non gradum Verbi gratia ſicut per
predicta uxor fratris mei eſt michi in primo genere affinitatis
moriatur frater et illa alium accipiat virum mutat genus
quia illius eſt michi in ſecundo genere affinitatis et in primo gra
du illius generis Unde non potest contrahere cum aliqua conſa
nguinea mea uſque ad quartum gradum ſecundum canones antiquos

Item de tercio genere Affinitatis Capitulum

Tercium genus affinitatis ſimiliter per eandem formatur gen
erationem hoc modo Moriatur illa que fuit uxor fratris mei
et ſecundus vir eius aliaz duxit uxorem Hec uxor addita
mutat genus et non gradum Illa cum ſit addita attinet mi

Michi in tercio genere affinitatis et in gradu tercii generis.
Unde similiter secundum antiquos Canones non possunt eum
ducere in uxorem neque consanguineus meus in secundo genere
aut gradu tercii generis affinitatis prohibitum fuit usque
ad secundum gradum. Sed moderni tantummodo primum
Sciendum tamen quod genus affinitatis attendunt
eciam hodie nunquam attendit nisi tantum primum
genus affinitatis. Unde ille qui duxit uxorem fratris
mei defuncti licet in secundo gradu seu genere affini-
tatis michi sit affinis et in gradu illius generis non
prohibetur hodie filiam meam ducere in uxorem.
Item aliud non est Item aliud capitulum de eodem
In affinitate persona persone addita per carnis
propagationem mutat gradum et non genus. Verbi
gracia. Uxor fratris mei est michi in primo genere affinita-
tis et in primo gradu sicut predictum est. Addatur ei filius
per carnis propagationem ille filius et uxor fratris mei
in secundo affinitatis gradu primi generis et addatur
filio meo filius. Ille filius est ei in tercio gradu affinitatis
primi generis. Sequitur modo capitulum de Compaternitate
Post hoc dicendum est de compaternitate. Compa-
ternitas est autem spiritualis diversarum personarum
connexio ex officio regeneracionis vel confirmacionis vel
confessionis contracta. Est enim triplex compaternitas. Prima
est ex officio suscipientis aliquem de sacro fonte in baptisma-
te. Secunda ex officio tenentis aliquem ad episcopi confirma-
cionem. Tercia ex officio sacerdotis in confessione alicui pe-
nitenciam iniungendo. Quantum ad primam autem compaternitatem eque
sacerdos est compater parvuli sicut ipsum de sacro fonte levantes
suscipientes. Unde sicut postea habebitur non minus pec-
cat sacerdos suam filiam cognoscendo baptismalem quam
si propriam corrumpat filiam carnalem. Constat autem
quod cum aliqua persona de sacro fonte suscipitur spiritualis
compaternitas inter personam suscipientem et susceptam
et patrem et matrem persone suscepte contrahitur et est.

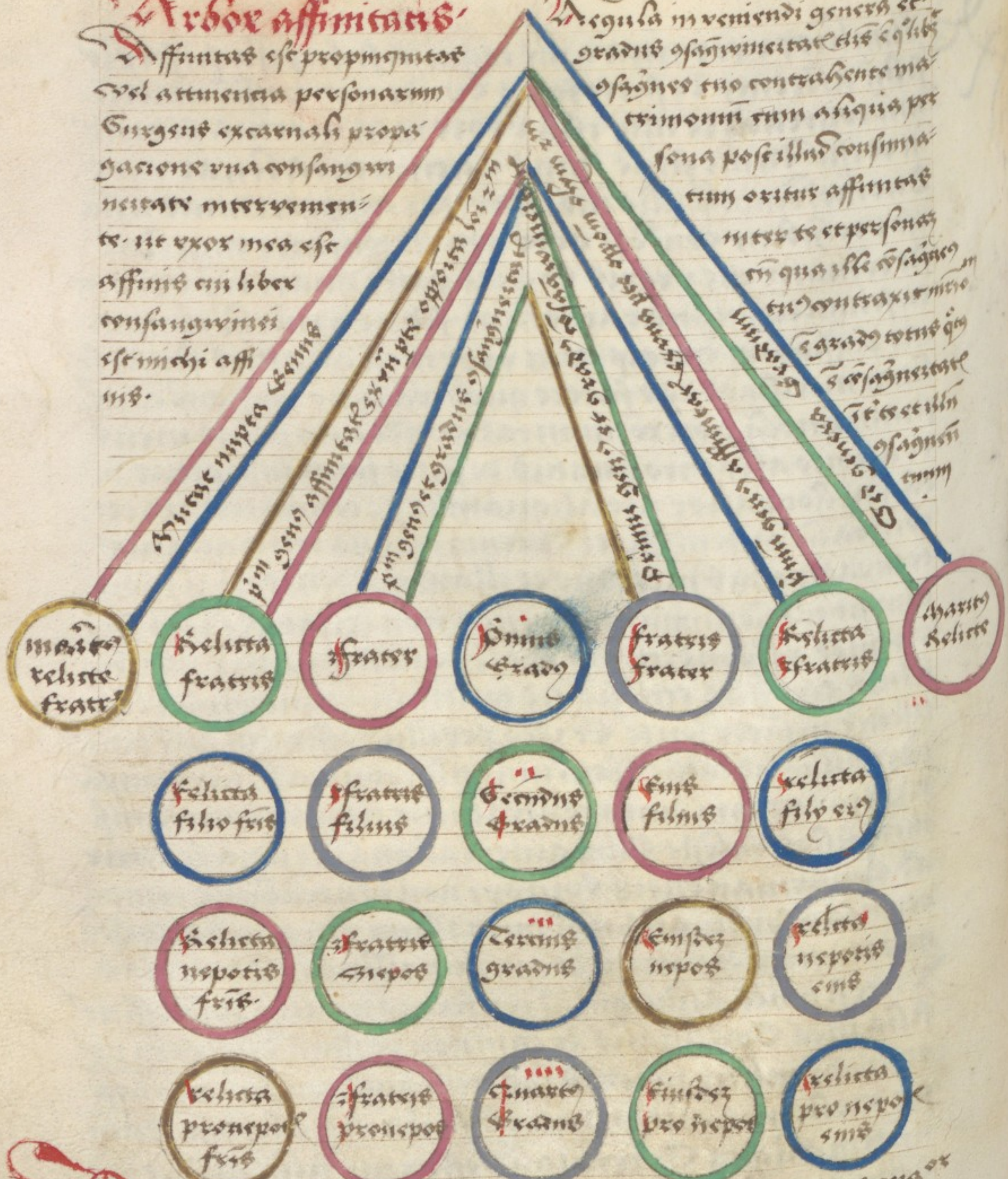
Matrimonium inter omnes illas perſonas prohibitum
Queritur autem de filijs compatrum et commatrum utrum
inter ſe poſſunt contrahere et videtur quod non verbi gratia
Ego ſuſcepi filiam alicuius de ſacro fonte et ſic effectus
ſum pater ſpiritualis illius filie unde ipſa eſt ſoror
filij mei carnalis Sed queritur utrum ſit vel efficiatur
ſoror filiorum omnium meorum ſive ante compaternitatem
ſive poſt a me genitorum Similiter queritur utrum omnes
fratres et ſorores illius perſone quam ſuſcepi de ſa
cro fonte omnibus filijs meis ſint prohibite nuptie
Et antiquitus talem dederunt regulam quod filij ante compa
ternitatem geniti non in matrimonio coniungantur Alij dix
erunt quod tantum illi filij qui poſt compaternitatem ſunt
geniti non in matrimonio prohibentur coniungi Quia ſic e
go alicuius filiam ſuſcepi de ſacro fonte filij mei primo
primogeniti et filij compatris et commatris mee an
tegeniti nullam habent inter ſe compaternitatem ſpūa
lem vel agnationem ſed tantum illi qui poſt compaternita
tem ſunt geniti Tercij dixerunt ſicut fere omnes dicunt
quod nulla eſt compaternitas inter filios ante compater
nitatem vel poſt genitos ſed tamen cum illa perſona que de
ſacro fonte eſt ſuſcepta Unde nullus filius meus quan
docunque genitus poteſt contrahere cum illa perſona
quam ſuſcepi de ſacro fonte Sed quilibet filius meus
vel filia contrahere poſſunt cum omnibus ſororibus
filiolle mee vel fratribus Capitulum de quadam re-
Eſt preterea magna gula compaternitatis ſequitur
ambiguitas in canonibus Utrum generaliter
ſit verum quod nullus poteſt duas commatres ducere in uxo
res Ad quod talis datur regula Me fuge que ve mcū ro
ve levat mea natum meum ſcilicet uxor fit ſenſus illius verſus
Si aliqua mulier ſuſcepit meum filium vel filiam ipſa eſt
mea commater et eam non poſſum ducere in uxorem Un
de dicitur in verſu Tu fuge me qui ſuſcepiſti filium meum
de ſacro fonte Sponſe non poſſunt matrimonium contrahere

Similiter vxor mea a me cognita suscepisset suscepit
filium alterius de sacro fonte Vnde non possum matrio-
nium contrahere cum illa vxore mea mortua Et dicit
in versu Tu me finge cuius natum mea leuat vxor
Quomodocumque alio modo narretur compaternitas nulla
est prohibicio Vnde si vxor non est commater mea licet
sit commater mee vxoris Et hec est racio quare enim vxor in-
sa solum communicat actionem · sed non michi commun-
icat passionem Ideoque cum vxor mea alicuius leuat fi-
lium intelligor ego facere quod ipsa facit passionem autem
suam michi non communicat Vnde cum filius meus
de aliquo alio viro genitus de sacro fonte suscipitur ni-
chil in hoc pacior nec aliquam inde compaternitatem
contraho autem queri Vtrum aliqua contrahatur
compaternitas inter me et illam que tenet filium meum
cum sit cathecuminus et postea non leuat de sacro fonte
Ad quod respondetur quod proles que suscipitur non est
filius vel filia ecclesie · sed tantum dure antequam bap-
tisetur in sacro fonte Et ideo per illud officium quo tene-
tur paruulus ad cathecisandum nulla contrahitur compa-
ternitas Nam enim contrahitur compaternitas nisi
inter filios ecclesie Cum autem aliqua persona tenetur
ad Confirmacionem Episcopi non contrahitur compa-
ternitas spiritualis nisi inter illum qui tenet et person-
am que tenetur et patrem et matrem illius que tenetur
Vnde si teneo aliquam ad confirmacionem ipsa efficitur
filia mea Spiritualis et eam non possum ducere in vx-
orem Similiter nec eius matrem quia commater mea
est Posterius autem non est facta prohibicio Cum
autem aliqua Spiritualis efficitur filia in foro vero
penitenciali non est prohibita nisi tantum sacerdoti
qui iniunxit ei penitenciam nec aliqua est spiritualis
cognacio nisi tantum inter sacerdotem et filiam suam penitentialem
Vnde sacerdos bene cum eadem contrahere posset matrimonium sed
non cum filia baptismali ut predictum est Sequitur de Affinitate

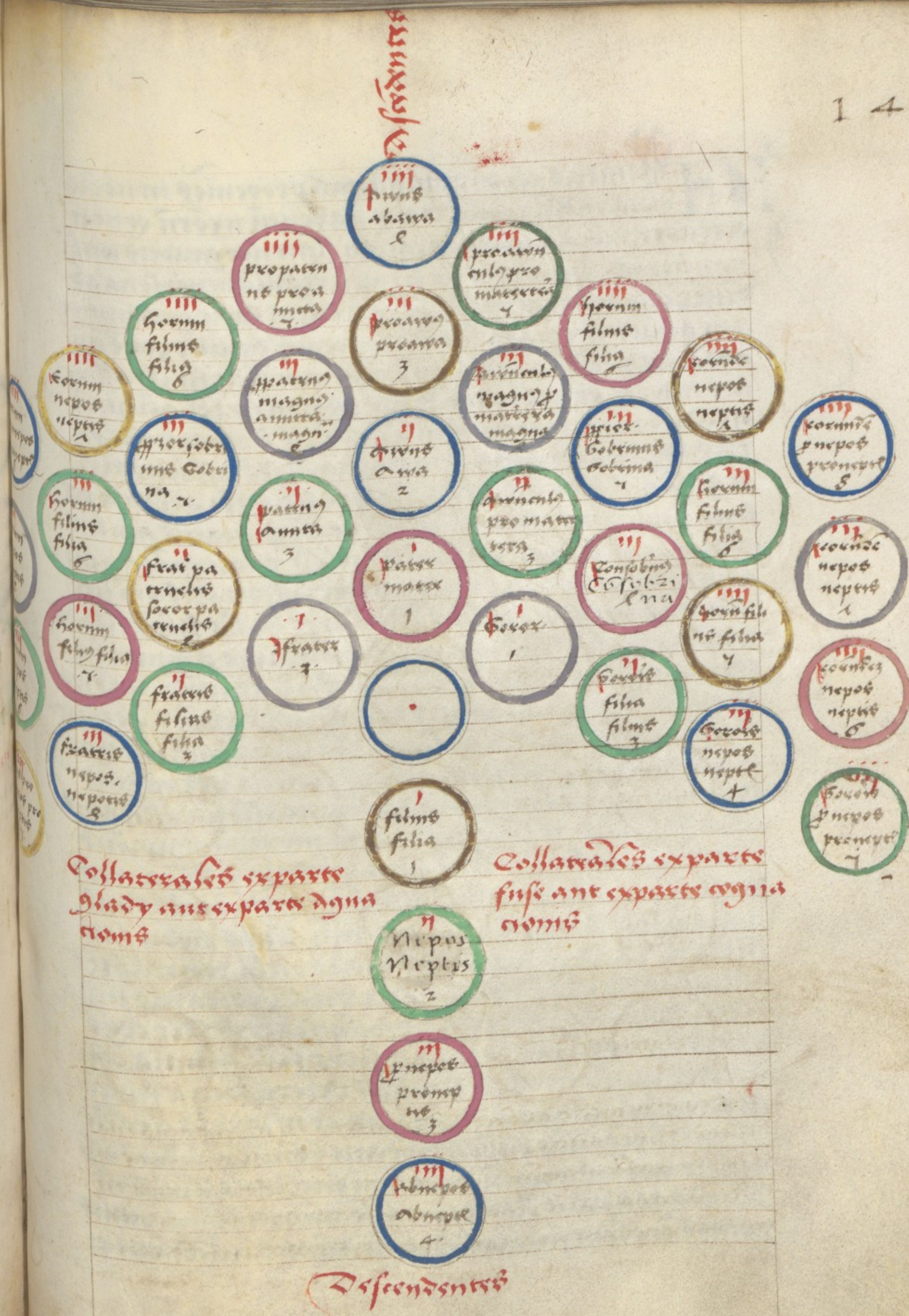
Arbor affinitatis

Affinitas est propinquitas vel attinencia personarum surgens ex carnali propagacione una consanguinitate interveniente ut uxor mea est affinis cum liber consanguinei est michi affinis.

Regula inveniendi genera et gradus consanguinitatis talis est quilibet consanguineus tuo contrahente matrimonium cum aliqua persona post illud consummatum oritur affinitas inter te et personam cum qua ille consanguineus tuus contraxit matrimonium in gradu totius quo est consanguineitate inter te et illum consanguineum tuum.

Nota quod in medio arboris ponitur una linea continens quatuor gradus et est racio quia in tantum consanguineitas extenditur et similiter usque ad eundem gradum extenditur affinitas primi generis et ideo ex utraque parte ponitur linea continens quatuor gradus tam consanguineitatis quam affinitatis in utraque parte arboris ponitur una linea sola ad decorem quia nec etiam illa est necessaria

Ascendentes
Pater mater 1
Avus avia 2
Frater 1
Soror 1
Filius filia 1
Nepos Neptis 2
Descendentes
Collaterales ex parte gladij aut ex parte agnationis
Collaterales ex parte fusi aut ex parte cognationis

Affinitas est propinquitas proveniens in nobis
ex carnali commixtione parentum nostrorum et non
extendit ultra quartum gradum sicut nec gradus consa
nguinitatis hodie ergo sic formes regulam persona ad
dita persone per carnis propagacionem facit gradum et
non genus verbigratia Si frater tuus ducit uxorem cum
addatur persona per carnis commixtionem ergo fit ibi affini
tas inter te et uxorem fratris tui sed non fit ibi aliquis
gradus inter te et fratrem tuum quia prius fuit et sic uxor
fratris tui est tibi affinis in primo genere affinitatis
et gradu et si tu acciperis habere filium ibi additur per
sona per carnis propagationem et ibi mutatur gradus
et non genus Unde filius tuus est uxori fratris tui
affinis in primo in primo genere affinitatis et in secundo
gradu Similiter si filius ille habet habet filium ille fit
consanguineus viri sui in eodem genere affinitatis
et in toto gradu quoto quilibet distat a viro distat ipsa
ab omnibus consanguineis viri Si ergo uxor sive relic
ta viri fratre mortuo copulatur alii vero secundum vetera
mutationem quia persona addita persone per carnis
copulam mutabit genus dicebatur illi secundum genus
esse affinitatis et si postea relicta mortua maritus
illius copulasset se alteri quia persona addita iterum
persone per carnis copulam dicebatur tercium genus
affinitatis Sed cum secundum et tercium genus hodie sunt
sublata patet quod tantum ex prima copula contrahitur
affinitas Unde sufficit hodie una protractio scilicet
derelictam sive uxorem fratris ad fratrem fratris Sic ergo
uxores duorum fratrum non sunt sibi aliqua affi
nitate coniuncte Sed secundum vetera iura fuisse
in secundo genere affinitatis et in primo gradu
secundum regulam supradictam Et mirum videtur esse
quod licet uxores duorum fratrum cum fuerint affines in
secundo genere et hodie in nullo tamen filius unius
uxoris et olim fuit et hodie est affinis alteri uxori

In Primo genere affinitatis et in ſecundo gradu vt patr̃
per predictã regulam Sed licet hodie non ſint affines ſ
duorũ fratrũ vxores videtur tamen q̄ adhuc ibi maneat
publice honeſtatis iuſticia vt non poſſit contrahere cũ
illis duabus ſucceſſiue quia olym fuit duplex impedime-
tum · xxxv · q · iiij · Porro et hodie vnũ eſt ex hys ſublatum
Non enim eſt hodie ſublate publice honeſtatis iuſticia n̄
in ſobole ſuſcepta ex ſecundis nupcys Vnde adhuc manet
in ſponſa fris vel conſanguinei de futuro quia publica hoñeſ-
tas a iure diuino fuit inducta et leges conſiderant in
matrimonio non tantũ modo ius ſed etiam honeſtatem ut
ff · de ritu nupti · Semper vel dicatur q̄ publica honeſtã
in omnibus ſit ſublata preter quam in ſponſa de futuro etc

Formatur ſic arbor Primo Declaracio Arboris
ponde cellulas aſcendentium deinde deſcendencium deinde
collateralium et aſcendencium et cellulam vacuam que rema-
ſit Ideo vacua quia non potuit nomen proprium habere cũ
alys cellulis Exceptis hys que nominantur per geminum
caſum quia ſumunt nomen a bipo Quomodo enim poſſimus
illam cellulam nominare quam dicimus ꝯfily etiã patris
fratrem patrem fily et ſic de ſingulis Et aly eam vocant patri-
et aly protertam et aly truncum Et ſcire debes q̄ compa-
tenter ille cellule medie aſcendencium et deſcendencium directe
dividitur per mediũ ut a latere dextro cellularũ illarum
ponitur nomina marium vt abavus proavus et a latere vero
ſiniſtro ponitur nomina mulierum vt abavia proavia etc
Una poſiti a latere dextro deſcendunt a maribus et eodem
modo ſupra cellulam vacuam eſt cellula continens pater
et mater et vnum punctum rubeum et vnum nigrum Supra
illam eſt cellula avus avia continens duo puncta rubea
et duo nigra ſuper illam proavus proavia continens tria
puncta rubea et tria nigra Supra illam abavus abavia
et habet quatuor puncta rubea et quatuor nigra Deſcen-
dentes ſub cellula vacua habet filium et filiam et habet vnum
punctum rubeum et vnum nigrum Sub illa habet nepotem neptem

et duo pũcta rubea et duo nigra Subilla habet nepo-
tem pronepotem et tria pũcta rubea et tria nigra Subab
nepotem abnepotem et quatuor pũcta rubea et quatuor
nigra Sed anteq̃ ad collateralia deſcendamus ſcire debes
q̃ punctorũ numeratio ẽ numeratio graduũ habito reſpectu
ad illam variaz Nã puncti rubei denotant computacõm
ſcdm̃ Iuris canonici Puncta autẽ nigri deputãt cõputacõz
ſcdm̃ Iuris ciuilis Patet autẽ computatio canonica ĩ ſuperiori
parte Ciuilis vero in inferiori parte vt detur intelligi ex-
cellentia Iuris canonici ad Iuris ciuile et maxime ad huc
caſũ quo inſtituitur in mõ Cum ergo matrimonium
ſit ſacramentũ eccl̃ie Ĩn eo precipue lex Ciuilis ẽ minor
eſt canõe Et vltra vide ex punctuatione predicta q̃ ĩ punctua
tione predicta aſcendentiũ et deſcendentiũ concordet vtrũq̃
Ius ut patet Iuris canonici et Iuris ciuile quia in eis ſẽ perſona
addita perſone per maius propagationẽ gradum addũ-
cunt ad inveniendos autem gradus inter eos ſecundũ
vtrũq̃ Ius Tolle maximã aſcendentiũ et deſcendentiũ
quot ſunt perſone de quibus computatis inter medijs et p
p tot ſunt gradus inter eos Si vero vis ſcire quot diſtat
abavus a protavo vtroq̃ computato inter medijs ſex
ſunt perſone de mas vnã ſunt gradus quinq̃ Ideo dico
ipo protavo abnepote quia eodem modo erit reparã
ſex perſonas et ſicut erunt quatuor gradus Si vis videre
quot diſtant abavus p abnepote petri et invenies nove
perſonas computato p et ſic octo ſunt gradus Item ſcias
q̃ quilibet habet duos parentes quatuor avos octo pro
avos Sedecim abavos et ſic ſemper aſcendentes dupli-
cantur dũ in poſſidone fuiſſet tot perſonas ĩ arbore ſcribere
Cũ autem inter et deſcendentes prohibeãt copule coniugal
xiiij gradũ ut dixi de conſanguinitate c in Sententiaz
ad Collaterales tranſeamus vz ad fr̃ez et ſorore ſcẽgrã
brevitatis proſequendo ſolũ media partem arboris ad
modum vexilli intelligamus quia intellecta reliq̃ intelli
guntur q̃d per ſe patet Dicamus nũc de fr̃e et deſcendentib

Sub cellula fratris ē cellula fr̄is filius filia et illa fr̄is
pronepos est ipi p̄ iiij p̄ Canon vj per leges et sic de-
bet eē pmutacio Isti sunt Collaterales ad p̄ et ne d' illa
cella patris faciamus stipitē de awo ex eo patruus amita
ex illa frater patruelis et amitinus Soror patruelis et
et amitina Ex illa horū filius filia ex illa horū nepos ne-
potis patruus ē in scūdo gradu et frater patruel etiaz in
scdō gradu filius in tercio nepos in quarto scdm̄ Canones
per leges ante patruus i tercio et quarto frat' patruelis
filius in quīto Nepos in sexto et sic debent eē vtraq' pmu-
ta postea fac parwū stipitem et hz filios patruū mag'm
amitam magnaz awū et awam et awunculum etc
illo non sequitur Ex cellula patrui cellula propior sobrī
propro propior sobrina ex illa eorūdē nepos nepotis
Et quia p̄ distat a protawo que nūc stipitē faciūt in gra-
du vo et patruo iiij et q'prio Sobrino et a filio iij et
a nepote qui fa' lineaz equalitatis Quarto scdm̄ leges di-
stat a patruo q̄to q'prio sobrino v a filio vj a nepote
septiō et sic debet eē vterq' pmutacio Quomodo fac aba-
wū stipitem in tribus filiis scz patruo proamita parwo
pro awūculo non prose quia ex cellula propatrui oritur
cella horū filius filia et ex illa horū nepos nepotis ex illa
eorundem pronepos proneptis Isti sūt omnes eiū p̄
quarto gradu quā pater distat a stipite q̄rto gradu et
ex illa linea nullus contrahit lineam equalitatis ergo
omnes a beo distant decimo gradu scdm̄ leges ppatruus
distat v filius vj nepos vij pronepos viij et sic debz
eē vtraq' pmutacio Nunc videndū est quibus regulis
gradus istorū Collateraliū cognoscit' Collateraliū
equis linee vnam trado regulaz Collateraliū equis
in linea coequali quoto gradu quiuis distat eorum a
stipite cōmuni toto distant demptis se vel sibi attinent
h' scdm̄ Canones Exemplū pone cui facis abawū in p̄
patruo et pronepote patrui Nam illi sūt in linea eq̄li
quibus distat a stipite iij ergo et inter se iiij gradu eq̄li

Quoto gradu quiuis eorū distat a comuni stipite toto
duplicato eo distat inter se vel sibi attinet Sed videas er-
go ex superius dictis et expunctuacōe q̄ predicti p. et pro
nepos propatruum et insurgit ista diuersitas Quia
sedm leges in Collateralibus huius persona facit gradum
Unde duo fres faciunt duos gradus sedm Canonez due
persone faciunt gradū Unde vt patet in cellula fratris
fr. p. est in p in pmo gradu sedm Canonē scdo per leges
Sed punctuacio eorū fit alia quam nrā .xxxv. q. v. c. Und
dicitur sedm leges q̄ in equali linea Collateraliū fiunt
linea Sic prius numerū suū dispars nō est reperire dispa-
rem gradū vide in linea patris iiii. ii a. vel iiii to. dispair
iiii. y vel i pma sedus gradus et in secunda quatuor in
tercia et quarta. viii. quod nō ē secund Canones Quia in e-
quali linea disparis nūm habeamus dispare gradū q̄a in
pria pmū in tcia terciū in qnta qntū et sic de singulis Nunc
videndum aut restat videre de naturalibus collateralibus
in linea equali tercia quos tradidit talis regula Collate-
raliū in linea inequali quoto gradu quis remocior di-
stat a comuni stipite toto distant inter se sedm Canones ex-
emplū faciendo abavū stipitem. p. et. filius patrui sunt
in linea inequali. Computamus ergo a remociori secund
a. p. Sed. p. distat a stipite. iiii. ergo et a filio propatrui
et idem in descendētibus usqz ad lineaz equalitatis et hoc
ē qd dicimus Persona addita persone usqz ad lineam
equalitatis nō crescit gradus Quia patruus filius nepos
et pronepos omnes distant. iiii. a. p. Sed aliter secundū
leges sedm quas talem regulaz tradimus Collateraliū
in linea inequali quot sunt persone stipite dempto tot sunt
gradus Unde patet de stipite distat. iiii. a patruo. v. a
filio. vi. a pronepte. vii. et sic quelibet persona facit gradū
Unde ex supradictis q̄ p. non pt contrahere cū aliquo de
arbore. distatur a summo abavo. ab ymo. scz a nepote. absqz
tremus collateralibus ab oibus hys. iiii. a medys an teriei
parte quidem satis patet q̄ cum nlla contrahere potest

Sed si extremus extenus in collateralibus ut quia pnepos
propatrui vel pronepos fratris procreat filiam posset pater
contrahere cum illa licet tamen contrahitur in quinto gradu
removet enim consanguinitas prohibicio enim contra p̲ ius
positivum precesserat tolli potuit Sed naturalia sunt in
mutabilia · v · dinstic · In principio scire debes Quare ergo tum
dicunt doctores Quod abavus proavus avus sunt bigami ducen
tes Quod si non esset bigamus non possent filii eorum coniungi cum essent
fratres Sed his hic non curo quia eadem racione esset dicendum de aliis

Consanguinitas est attinencium personarum exea
proveniens quia **Declaracio consanguinitatis**
descendit ab altera vel ambe ab eadem descendunt
Vel est vinculum personarum ab eodem stipite descendencium
carnali p̲pagacione contractum quod satis est idem Et dicitur
consanguinitas quasi sanguine unitas a communi sanguine quia
de communi sanguine descendunt Sed quo ad prohibicionem
coniugii non distinguitur an tales sint consanguinei p̲ducti
ex uxoris coytu an ex eo fornicario quod non est expressum
Linea vero est collectio personarum ab eodem stipite descendencium
gradus continens et numeros distinguens Et est linea graduum asce-
dencium et descendencium et collateralium ut patet · ff · de re · iur
et sanctis Consilius et Gradus est habitus distancium perso
narum qua cognoscitur quota a generacione legacionis distan
cia due persone inter se different Et quia ita gradum de proxi
mo in primum assensum locamus Gradum legalem unica fu
it persona que distinguitur ad hoc ut sciatur que persona
cum posset succedere In hereditate succedit quandoque una vice
Gradus Canonicus est competens habitudo distancie p̲so
narum consanguinitate unitarum quia quo generacionis p̲
cessu inter se distant cognoscitur ad arborem affinitatis ma
teriam transeam Est enim affinitas personarum proximitas ex
coytu proveniens et ex nuptiis Et requiritur secundum leges q̃
legitime fuerint nupcie Et dicitur affinitas eo quod due cognaciones
diverse p̲ nupcias sc̃dm leges vel per coytum seculos copulat
et aliter ad alterius cognacionis finem accedit Genus ante

Affinitatis cognoscitur per hanc regulā· persona addita psōe
per carnis copulaz mutat genus sed nō gradū isto mō Si is
qui ē in scdō gradu affinitatis et pimo genere attinet Si q̄s
illā cognoscit ille attinet in scdō gradu et in scdō genē Sed
quā solū pimus gradus habet hodie prohibitioz ergo si per-
sona cosanguisā in coniugaz sibi aliaz carnali copula ē iuncta
ē michi affinis ī pimo genere Si attines in pimo affinitatis
carnali copula se alteri comiscat ille attinet in in scdo gnē
Si affinis in scdo genē aliquā cognoscat illa ē in affinis tcio
genere· et eodem gradu Est igitur videndū de gradibus iste
ē qd affinitas hodie nō pt prohibitioz facere nisi in pimo gnē
vsqz adquartū gradū Sed affinitas scdm gradus cosanguini-
tatis Si igitur consanguineus tuus cognoscit mulierē Si vis
scire quoto gradu affinitatis attinet talis mulier tibi vide
quo gradu tibi ille consanguineus scdm reglas q̄s tradidi in
pima arboē· et quoto gradu ē tibi ille cosanguineus tanto tibi
mulier ē affinis et semper in pimo genē Sunt formeus arboēs
et ī medio arboris sūt quatuor cellule Pria supioris ponit
prius gradus In scdā scdus gradus in tcia tcius ī qrta qrtus
et de hys pimo queritur Quare ponant ī medio fres sorores
Et pimo quare expimat attinētiaz dicendo pimus gradus affini-
tatis et sic de singlis Ad pimū gradū hc debet intelligi qd af-
finitas orit ex consaguineitate· et qd ab vtroqz sexu virili
et feminee affinitas contrahit Ad Secundū dicit attinentiā
non fuisse expressaz ut illa computatio gradum ad cosang-
wineū et affinem refferant· vnde fr et soror sūt in pimo
gradu cosanguineitatis fr et vir ī pimo gradu affinitatis
Primū alatere dextero dicte linee ponit alia linea qtuor
cellulas cotinens quarū pima scribit frater In scda
fris filius In tcia fris nepos In Quarta fris pronepos
Ad dorsū in alia linea ctinet alias quatuor Cellulas In
quarū pima scbitur vxor fris olim relicta In scdā vxor filij
patris in tcia vxor nepotis In qrta vxor pronepot A late
sinistro sūt alie quatuor cellule In qrū pima Soror In
scdā sororis filia In tcia sororis neptis In qrta sororis pnept

Ad dorsum horum sunt alie quatuor cellule. Prima vir sororis
olim relictus. In secunda vir filie sororis olim relictus. In
tercia vero vir neptis sororis. In quarta proneptis sororis
ponitur. Due cellule una a dextro latere continens relictus
relicte fratris. A sinistro relicta relicte sororis que secundum
omnes ponuntur ad decisionem et demonstrationem generum affini-
tatis que hodie prohibitionem non habent. Adhuc habes du-
as lineas reflexas. Quarum media oritur cellula et termina-
tur in cellulas viri sororis in qua scribitur primus gradus
affinitatis. Alia linea reflexa que oritur in cellulis sororis
ut sunt in cellulis uxoris fratris in qua idem scribitur. Circa hoc
queritur quare in cellulis uxoris fratris ponitur olim relicta
quod non ponitur in aliis cellis uxoris inferioribus eiusdem
linee. Et dic factum fuisse propter cellam que ponitur solum ad
dorsum illius. q. d. frater habuit uxorem mortuo fratre uxor ab
eo relicta contraxit cum alio. Illa demum mortua iste relictus
a relicta fratris vult contrahere cum uxore sorore illius que olim
non poterat quia erat tibi in secundo genere et in primo gradu
hodie potest. Idem sic repetitur quo ad cellam respectu sororis.
Ad cognoscendum ergo gradus affinitatis et generis tam ex
forma arboris quam ex premissis dictis tolle regulam in genera-
lem per carnalem copulam viri et mulieris inter consan-
guineos mulieris et viri et consanguineos viri et mulieris
contrahitur affinitas primi generis et eiusdem gradus cuius
consanguineitas est. Quare eam etiam per carnalem copulam viri
et mulieris et non viri et uxoris collige ex his. In principio
dixi inter consanguineos mulieris et viri et inter consanguineos
mulieris nulla est affinitas. Unde duo fratres contrahunt
cum duabus sororibus pater et filius mater et filia. Ideo
dixi quod inter virum et mulierem non contrahitur affinitas sed
ipsi sunt affinitatis causa. Sed est affinitas inter consanguineos
mulieris. Si quis cognoscit sanguineam suam omnes consangui-
nei utriusque sunt utrique affines et affinitas est per patruum

De linea Consanguineitatis sexto impedimento
Circa hoc consideranda sunt. Capitulum

Quatuor Primo quid sit consanguinitas Secundo
utrum consanguinitas distinguatur convenienter per line-
-as et gradus Tertio utrum consanguinitas de iure natura-
-li impediat matrimonium Quarto utrum gradus consanguini-
-tatis impedientes et dirimentes matrimonium potuerint taxari
et determinari ab ecclesia usque ad quartum gradum Quantum ad primum
consanguinitas est vinculum diversarum personarum ab eodem stipite
descendentium carnali propagatione contractum Sicut enim dicit
philosophus in viii ethicorum Omnis amicitia consistit in aliqua
communicatione denominantur aliqui homines quasi colligati sunt
ad invicem et quia amicitia est ligatio quedam sive unio ideo
communicatio que est causa amicitie dicitur unio eius et ideo
etiam secundum quamlibet communicationem denominantur aliqui homines quasi
colligati ad invicem sicut dicuntur Concives illi qui habent
publicam seu civilem communicationem ad invicem Et eo commili-
-tones dicuntur illi qui ad invicem communicant ex militari ne-
-gocio et eodem modo illi qui communicant ad invicem natura-
-li communicatione per carnis propagationem dicuntur consanguinei
Nec tamen omnes homines qui descendunt ab Adam dicuntur
ad invicem consanguinei Virtus enim activa non recipitur
secundum eandem perfectionem in instrumento secundum quam est in principali
agente Et quia omne movens motum est instrumentum alicuius
agentis principalis Unde est quod virtus primi motoris in aliquo
genere rerum deducta per multa media tandem deficit et per-
-venit ad aliquid quod est motum tantum et non movens Virtus
autem generantis movet non solum ad id ad quod pertinet ad
speciem sed etiam quantum ad quedam pertinentia ad individuum hanc
tius assimilatur filius patri et non solum in natura speciei sed
stiaz in aliquibus accidentibus nec tamen in individualibus pro-
patris ita est perfecta in filio sicut erat in patre et adhuc est minus
perfecta huiusmodi virtus individualis in nepote Et sic deinceps
debilitatur Et inde est quod virtus illa quandoque deficit ita quod ul-
-tra procedere non potest Et quia consanguinitas est inter aliquos homines
in quantum multum communicant non solum in natura sed etiam in tali
condicione exemplo in aliquibus per propagationem carnis seu generationem

Seductam. Ideo quia paulatim consanguinitas se dirimit
ut dicit Ysidorus et ideo in diffinitione consanguinitatis que
supra posita est non oportet accipere stipitem nimis remotum
sed debet accipere stipes propinquos cuius virtus manet.
Adhuc in illis que ex eo propagantur per carnalem seu ge-
nerationem. Non solum convenit consanguineis in
in natura speciei sed etiam in natura et virtute propria
et divisim ex uno homine in multos traducta per carnis
traductionem. Ex qua carnis traductione contingit quan-
doque quod filius non solum patri assimilatur sed etiam avo vel a-
liquibus aliis remotis parentibus ut dicit philosophus in xviii
libro de animalibus. Ideo vinculum quod contrahitur ex carnali
propagatione convenientius dicitur consanguinitas et
non carnalitas. Et quamvis non solum in hominibus sed et
in aliis animalibus rationabilibus invenitur carnalis
propagatio unius ex alio tamen in animalibus rationabili-
bus non contrahitur consanguinitatis vinculum ex carna-
li propagatione sicut contrahitur in hominibus quia animalia
non coniunguntur ad amicicie vinculum propter propagationem
mixtorum ex uno parente proximo sicut est de hominibus ut
dictum est supra. Linea est collectio ordinata personarum
consanguinitate iunctarum diversos gradus in se continens
et eos secundum numerum a comunitate stipitis distinguens.
Et est prima linea ascendentium in qua sunt pater avus ab-
avus. Secunda descendentium in qua sunt filii qui nostri
inferiores sunt. Tercia est ex transverso et est dup-
lex una enim oritur a nobis et protenditur ad fratres nostros et suc-
cessores eorum. Altera a superioribus nostris oritur et in fratres eorum
protenditur et successores. Consanguinitas ut dictum est supra
est quedam propinquitas in naturali communicatione fundata secundum
actum generationis in quo natura propagatur. Unde secundum
philosophum in viii ethicorum communicatio est triplex. Una sub habitu-
dine principalis ad principatum et hec est consanguinitas
patris ad filium. Unde ipse philosophus dicit: Parentes diligunt
filios ut sunt per ipsos aliquid existentes. Alia autem communicacio

Secundum habitudinem principati ad principium et hec est
consanguinitas filii ad patrem unde apostolus in eodem libro
dicit Quod filii diligunt parentes ut ab illis exeuntes Ter-
tia communicatio naturalis est secundum habitudinem eorum sicut
sunt ab uno sunt ab uno principio ad invicem sicut fratres
dicuntur ex eisdem nati ut ipse philosophus dicit ibidem Et quia
punctus motus lineam facit et propagationem quodam
modo pater descendit in filium Ideo secundum tres dictas
habitudines tres linee consanguinitatis inveniuntur
linea descendentium secundum primam habitudinem linea
ascendentium secundum secundam habitudinem et linea transversa-
lium que accipitur secundum tertiam predictam habitudinem
Sed quia propagationis motus non quiescit in eodem termino
uno sed ultra progreditur Ideo contingit quod prius est acci-
pere patrem et filii est accipere filium et sic deinceps Et secundum
hos diversos progressus inveniuntur diversi gradus in una
linea Et quia gradus cuiuslibet rei est pars illius aliqua
rei gradus propinquitatis non potest esse ubi non est propinquitas
Et ideo ydemptitas et distancia in uno gradu consangui-
neitatis tollitur quia nullus est sibi ipsi propinquus sicut
nec est ipsi similis et propter hoc nulla persona per se ipsam facit
aliquem gradum sed comparata alteri persone facit gradum
Sed tamen diversa est ratio computandi gradus diversis
lineis Gradus enim consanguinitatis in linea ascendentium
et descendentium contrahitur ex hoc quod una persona ex alia
propagatur per generationem inter quas personas gra-
dus consideratur et ideo secundum computationem canonicam et
legem persona in primo progressu propagationis occurrit vel
ascendendo vel descendendo distat ab aliquo homine puta
a petro in primo gradu ut pater et filius persona autem que
secundo occurrit ex utroque parente distat in secundo gradu ut
avus et nepos qui est filius filii et sic deinceps Sed consangui-
neitas eorum qui sunt in linea transversali contrahitur
non ex hoc quod unus ab alio propagatur seu nascitur sed quia
uterque propagatur et nascitur ex uno Et ideo debet gradus

Consangnei[t]atis in hac linea computari per compa-
tionem ad vnū principiū ex quo propagant[ur] siue
nascunt[ur] et secundū hoc est diuersa computacio Ca-
nonica et legalis computacio attendit descensum a
communi radice tantū ex vtraq[ue] parte Sed canonica
computacio attendit descensum a radice tantū ex al-
tera parte. ex illa s[cilicet] parte vbi maior nūs graduum
inuenitur Vnde s[e]c[un]d[u]m legalem computacionē frat[er]
et soror vel duo attinet sibi in secundo gradu q[uia] vt[er]-
q[ue] a commū radice distant per vnū gradū Et similit[er]
filij duorū fr[atru]m distant a se in quarto gradu Sed
secundū computacioz Canonicaz duo fr[atr]es attinent
sibi in p[ri]mo gradu quia neuter distat a commū radi-
ce nisi per vnū gradum Sed filius vnius duorū fr[atru]m
distat ab altero fr[atr]e in secundo gradu q[uia] t[antu]m distat
a commū radice Et ideo s[e]c[un]d[u]m Canonicaz computacioz
quarto gradu distat aliquis ab aliquo descendenti
a communi p[ri]ncipio q[ua]m ip[s]e distat ab illo et secundū
remociorem distanciaz oportet consangneitate
computari Sicut autem albedo dicit[ur] maior du-
pliciter Vno mō extensione illius qualitatis q[ue] est
albedo Alio mō ex maiori quantitate superficiei
i[n] qua e[st] albedo Sic etiā consangneitas dicitur maior
vel minor dupliciter Vno modo intensiue ex ip[s]a nat[ur]a
consangneitatis Alio mō quasi diuise et sic quan-
titas consangneitatis mensuratur ex personis inter
quas consangneitatis propagacio procedit Et hoc
s[e]c[un]d[o] mō gradus in cōsanguineitate distat distiguitur
et ideo contingit q[uod] aliquorū duorū qui sunt in eode[m]
gradu consangneitatis respectu alicuius perso[n]e vn[us]
magis consangneus quaz alicuius considerando p[er]
consangnuitatis quantitate[m] s[cilicet] intensiue loquendo sicut
pater et fr[ate]r attinet alicui i[n] p[ri]mo gradu consangneitat[is]
quia ex neutra p[ar]te interponit[ur] aliq[ua] perso[n]a intermedia Sed
magis intensiue loquendo attinet alicui pater q[uam] fr[ate]r Persone

Pater quam frater alicuius non attinet · et nisi i qn-
tum ē ex eodem patre et ideo quāto aliqs ē ꝓpinquior
cōmuni principio a quo consanguineitas descendit tāto
magis ē consanguineus quamuis nō sit ꝓpinqor gradu ·
In matrimonio aut illud contra legem nature esse
dicitur per quod matrimoniū redditur incompetens re-
spectu finis ad quē est ordinatū ꝯ finis aute matrimony
pmo et per se ē bonū prolis qd quidaz per aliqua con-
sanguineitate que scilicet ē inter prēm et filiū et inter filiā
et mrēm impeditur nō fiat conueniens · In ordiatū
aute et inconueniens ē q filia patri super matrimonium
adiungatur in sociaz cause procreande prolis et educā-
de seu nutriende cū oporteat filiaz pri ēē subiectaz in
omnibus que pertinent ad ius patrimony eo q filia a
patre generat · Et iam de lege naturali ē q pat et mr
a matrimonio repellentur et excluduntur ut scilicet pater
nō accipiat filiaz suam in vxorem · Vnde humana na-
tura in pma sua condicōe · quando s · a deo fcta habuit
hc q pater et mater a matrimonio excluduntur · Vnde
dicitur Gen · ij° · ꝓpt quod relinquet homo prēz ꝫ mrēz
et adherebit vxori sue · et erūt duo in carne vna Mag
em repellitur a matrimonio mater quā pr̄ et magis de
rogatur reuerencie que naturalr debent parentibus
si filius ducat mrēz in vxorē cū vxor viro suo debeat ali-
qualiter ēē subiecta ꝫ filius antecedens ē concupiscencie
repressio et refrenacio ad quaz concupiscentiaz repri-
mendū int consanguineos illos qui consueuerint in con
domo simul conuersari · Et quia debet alter alteri pu-
diciciaz custodire et hanc causam assignat diuina lex ·
Leuitici · xviij · c · d · Tue reuelabis turpitudinem sororis tue
quia turpitudo tua ē · Vnde lex diuina non valuit q ali-
qua consanguinea diceret · nō in matrimonium ne ad vtus seu
occasio concupiscencie prohiberet · inter illas psonas
prohibet · que consueuerint in eadem domo conuersari Ēt
q̄ que inter virum et vxorem aguntur i carnali commixtio

F
m mi reuerenciam et
more ex diuino precepto
etur, no debet eam
i subditam facere.

Quandam naturalem verecundiam habeant adi-
unctam. Et ideo ab hys in mutuo agendis illas perſonas
prohibere oportuit quibus propter commixtionem ſanguinis
reuerencia debetur. Que quidem racio videtur in veteri
inducta teſtamento propter quod dicitur leuitici
xviij. c. Turpitudinem ſororis tue non reuelabis et ſi-
militer de quibuſlibet. Et quamuis conſangneitatis ſit
ſit naturale tamen non est naturale quod conſangwi-
neitas matrimonialem copulam impediat niſi inter
aliquas perſonas vt dictum eſt ſcilicet inter patrem et filiam
ſuam et inter filium et matrem ſuam. Et ideo eccleſia per con-
ſtitucionem ſuam non facit quia carnalis ſit copula
licita vel illicita ſecundum diuerſa tempora in diuerſis
gradibus conſangwineitatis. Cum tamen ſecundum omne tempus
equaliter inveniantur inter aliquos homines conſangwi-
neitatis. Inuenitur autem conſangneitas in diuerſis
temporibus ſecundum diuerſos gradus impediſſe matrimonium.
In principio enim generis ex iure naturali ut dictum eſt
repellebantur a matrimonio contrahendo cum prole
ſua pater et mater. Sed alie perſone permittebantur ad
inuicem contrahere matrimonium in linea tranſuerſali quia
tunc temporis erat paucitas hominum et ideo oportebat curam
magnam adhibere ad propagacionem et ad multiplicacionem
humani generis vnde non erant tunc amouendi a ma-
trimonio contrahendo adinuicem niſi ille perſone que
que ad matrimonium adinuicem contrahendum erant incompetentes
etiam quantum ad principalem finem matrimonii quod eſt bonum prolis ut
dictum eſt. Poſtmodum autem multiplicato genere humano
excepte et excluſe ſunt plures perſone a matrimonio per
legem moyſi que incipiebat iam reprimere concupiſcenciam.
Unde ſicut dicit Rabi Moyſes. Omnes ille perſone exclu-
ſe ſunt a matrimonio que in vna familia cohabitabant
ſicut habetur leuitici. xxviij. c. Quia ſi inter eos carna-
lis copula eſſe poſſet magnum incentiuum libidinis inde
poſſit oriri. Alios autem gradus conſangwineitatis

In linea transuers[a]li p̄misit lex moysi Modo quo
precepit vt scilicet quisq̄ accipiat vxorē de cogna
tione sua ne esset confusio successionū q̄a tūc tēpois
cultus diuinꝰ per successione generis quodā modo p̄
pagatur et multiplicabit. Sed modum in lege nostra
que ē spūs et lex amoris plures gradꝰ consanguīcitat
sūt prohibiti q̄a iā per grāz spūs scti cultꝰ diuinꝰ multi
plicabat et dilatatur Vnde oportet vt homies etiam
magis a carnalibꝰ retrahantur spūalibꝰ vacantes et
amor ampliꝰ int̄ homīes diffundatur et dilatetur et ideo
antiquitus vsq̄ adseptimū gradū consanguītatis impe
dicbat matrimoniū vt sic adplures homīes per cōsagnuita
tem et affinitate naturalis amicicia remaneret et raci
onabiliter statutū fuit q̄ consanguīcitas impediat ma
trimoniū vsq̄ adseptimū gradū quia vltra h̄c desisti
nō remanebit Omis radicis memoria et ecia q̄a hoc
congruebat septiformi grē spūsscti Sed postmodū cā
hec vltra tempora restrictū ē vsq̄ adquartū gradum
q̄a prohibere vltra gradꝰ cōsanguīcitatis erāt inutile et
periculosū Inutile quidaz erat quia adremociores
cōsāguineos q̄si nullū fedus amicicie et amoris quaz
adextraneos habebatur caritas caritate in multorū cor
dibus frigescente periculosū aute erat q̄a cōcupiscēcia
et negligēcia in aliquibus prevalente tam numerosa
consanguineorū multitudine homies nō satis seruabat
et sic laqueus dampnationis aliquo mō parabatur
et sic ... Satis ecia con
exremociorum gradum prohibicione Satis ecia vsicta
veniēter vsq̄ adq̄rtum gradū consanguīcitatis visicta
est dicta ecclie prohibicio q̄a adq̄rtaz generacioꝫ hoies
viuere consueuerūt et sic nō ita potest cōsanguītas
memoria aboleri de cordibus hominū Vnde dñs ī tciaz
et q̄rtam generacioꝫ pctā se visitaturꝰ in filys cōminat.
Vnde dicit. Exodi .xx. Ego sum dñs deus tuus et zelo
tes visitans iniquitatē patrē in filios et in terciaz et q̄r
tā generatione hys qui oderūt me tanti em̄ ꝯsueuerūt

Homines vomere et terciam et quartam generacionem videat
se inicio videre possent et filii peccata patrum admittant
et preter penas filiorum addolendum Primum autem statutum
non imponit formam seu modum preteritis sed futuris Ideo si mo
abeccia prohibitus gradus quintus qui nunc concessus est illis
qui iam sunt coniuncti in quinto gradu per matrimonium non essent se-
parandi Et similiter si aliquis gradus abeccia concederetur
qui non est prohibitus in illa coniunctione que contra statuta
ecclesie essent facta non efficeretur matrimonialis ex statuto Ecclesie
racione primum contractus qua possent separari si vellet Sed
tamen possent denuo adinvicem contrahere matrimonium
Sic igitur patet quod usque ad quartum gradum consanguineitas
impedit matrimonium contrahendum et dirimit iam contractum

Unde triplex est Ius scilicet Naturale
et hoc est primum Et illud eciam dicitur Ius dictum di-
vinum vt Instituta Unde Ius naturale est quod in lege
et ewangelio continetur Quo quis iubetur alii facere
quod sibi vult fieri et prohibetur alii facere quod sibi non
vult fieri Unde Xpus in ewangelio Omnia quecunque
velitis vt faciant vobis homines et vos eadem facite
illis Hec autem est lex et prophete Ysidorus Ius autem est
et dicitur quia iustum est Omne Ius legibus et moribus con-
stat Lex autem est constitucio scripta autem est longa con-
suetudo vel mos tracta de moribus tantummodo Con-
suetudo autem est Ius quoddam Quare dicitur Ius natu-
rale patet in Instituta de Iure gencium et Civili Se-
Municipale est secundum et Ius gencium est tercium Ius mu-
nicipale dicitur razene vel wstawyene prawo et di-
citur a manu et capio Ius autem et Civile quod wlgariter di-
citur marckrecht vel statrecht originem habet ex lib-
arbitrio dum homines inceperant adinvicem habitare
Dum quidam Cayos Civitatem que similiter Cayos appellatur edifi-
cavit Aliud equidem Ius quod tenebat habitatores eius-
dem Civitatis vocatum est Ius civile quod eciam vocatum est munici-
pale

Vlgariter weychbilde et hoc ipsi tenebant iuxta exigenciam
Iuris divini et naturalis ut idem Iustinianus Nam quicquid
Civitas arbitratur cum certa sciencia illud dicitur Iussum
tatis et illud solet cum antiqua et laudabili consuetudine
confirmari prout invenitur tenet Civitas Maydburgensis et alie
Civitates insignite ut Institutiones de Iure naturali gen-
cium et Civili Quid autem sit Iusgencium et unde habet ori-
ginem et quare dicitur Iusgencium breviter est sciendum Unde Ius-
gencium dicitur lantrecht quod nos vocamus aliquando
Ius provinciale et est Ius tale quod gentes statuerunt inter se
in provincia tenendum generali Et est ius generale omnium
hominum pro utilitate rei publice quod ius fuerat statu-
tum tempore Regis Allexandri de quo luculenter habetur in
Institutionibus de Iure personarum § Si ante et tale commu-
niter observatur ut ff. de captivis et huiusmodi reversis se hostes
Illud eciam vocatur Iusquiritium scilicet romanorum ut in Institutionibus de
Iure naturali gencium et Civili § Sicut enim Item Iusfeoda-
le quod vocatur theutunice lehenrecht habet originem ex
alia causa que provenit de bonis seu possessionibus que principes
conferunt propter utilitatem actuum militarium ut habetur
de usu feo. Ex illis elicitur quod feodum est possessio data seu col-
lata alicui propter actos militares Arbitror itaque quod Ius
apud nos lienrecht dicitur per hoc vocabulum feodum poterit
designari ut cognosci potest ibi ff. l. i in ar. xlix § i feodum
In Iudicio propterea volens Iurisfeodalis veritatem lu-
culenter agnoscere huius libelli de Iure feodali editi sequatur
doctrinam et in eodem libro contenta consideret diligenter
Quid sit duellum et quid monomachalia et quid sit mo-
nomachaliter incitare Penatissimum quippe hinc inde
consideraciones predictorum timorum Indagari aut illud nego
nisi quod monomachalia et duellum unum sint in re licet dif-
ferunt in vocabulo et quodlibet illorum dicitur teutunice kamp
Et monomachaliter seu duellatorie incitare dicitur vulgariter
kemplich angreyffin Et namque monomachalia seu duellum con-
flictus est ut plurimum mitigatus duorum habens exordium

N causa criminali sed civili conflictus est ut plurimum miti-
gatus licet quandoque in curiis principum admittatur. Fti-
super monomachaliter seu duellatorie salutare est triali-
ter seu pudorose aliquem incitare ut cum dicitur coram iudicio
Tu es fur aut eius simile ut habetur ff. de iniuriis et famosis
libellis. l. iniuria. Nota conventus pro vulnere monoma-
chali magis tenentur vulnus profundum et non longum mono
machale est et cetera. Quid sit iudicare sub banno
Regio. Sciendum est de banno regio. Regnicola
Regium nec iudicat nisi bannum a regia maiestate susce-
perit et dicitur vulgariter konigis ban. Unde bannum
suscipere a rege est quando comes seu iudex ex libera
nativitate genitus et scabinia sede dignus sub homagi-
o et prestito iuramento a rege iudicandi plenam suscipit
facultatem. Videtur ex hiis igitur sequi de iudicare sub bano
regio est iudicare per comites seu iudices sub homagio et iura-
mento per ipsum prestito vigore regie maiestatis. Quid
Unde iudicare sit iudicare in cute et crine
In cute et crine est tingere aliquem seu percutere
sine mediastino et quod alicui malefico cum infirmamento certo
crines de capite propter furti excessum eruuntur seu extra-
huntur. Unde dum Saxonibus quibus datum extiterat pro eo quod
deferebat longos crines. Tunc ipsi furem in die subtrahentem
rem valentem unam tres solidos raserunt seu crines de eius capite
extraxerunt eo quod ab omnibus cognosceretur inhabitabiles et quod quilibet
talem maleficum evitaret. Mispeim dicitur defectuosi et na-
tura theutunice dicuntur achsile qui propter eorum imbecilli-
tatem seu fragilitatem nec in hereditate nec in feodo succedunt
verum agnati ipsorum proximi ipsos in sua cura tenere debe-
nt. ff. l. i. ar. iii. e. i. Sequitur vocabula libri municipa-
Duellum dicitur causa et significat lis et provincialis
tria. Primo significat causam ut de Sceto Stanislao dicitur
Stanislaus obtinuit sub Petro duellum i. principium cause. Secundo
sumitur de testimonio quod debet unus probare suum adversarium
cum testibus. Sicut ibi Johannes respondebit cum duello i. cum testibus

Vel sine duello i sine testibus Tercio dicitur bellum et sic
capitur hic nisi duobus modis Stanum Regium i munimen
num formatum wlgariter porwyath krolewsky vel aliqui
tercii vel eciam dicitur osszandzenym szand aut za powy
edz krolewska Talentum facit medias marcas communis
pecunie i Regno Polonie currentis Sed in antiquis libris
invenimus unum talentum xx schillinge wende Rechtspen
sa glowna zaplatha et facit xviii talenta et quodlibet
talentum medias marcas communis pecunie et sic in tot sunt
sunt nove marce Emenda pokup xxx solidi Monomachale
dicitur causa que transit ad mortem wlgariter smyer
thyrwa rana Descripcio et proscripcio dicitur expulsio
de civitate proscripcio dawnosz omyeskanye Salutatum
ide est quod Citacio pozew Exemplum Si salutatus fuerit Iu
dice i citatus iusto modo vasallus i servus wlgariter
Man Omagium holderstwo Illegalitas i iniusticia
Iudicium legale i magnum i feodalis Comes est privilegia
tus Advocatus vel aliomodo dicitur Burgrabius usurpat
possessionem abegoricum i illud quod non est in usu Muricus dicitur esse
Civis Murate Civitatis Magister Rusticorum dicitur esse
Advocatus non privilegiatus qui eligitur per decursum unius
anni Ote omagium i obsequium legalitas i iusticia Illibe
tum Ius i mundum Ius Impeticio i violencia intromis
sio Tuicio i intercessio zasschye Warandus i zacho
dza Mundi burdius i tutor opyekadlnyk Intelocu
torium szgadanye poradzanye Noxa i culpa vel crimen
wyna przegrzesszanye Unde dicitur noxialis i culpabilis
Parafernalia dicitur oczyzysch posag aut wyprawa
arbitrium wyszwolenye obnoxius szkodnyk Prestatur
wstrzymany Imparis condicionis i illegittimus Simila
przymylamie Succumbere wpasz pokupya Wargelth xxx solidi
lozunga i contribucio Reptinus vel rapius przekosth hom
uncius paralesziem zabithy abegoricum i abusium Satisdatio
i defensio wlgariter gwar Manifestum factum rzecz korzysthna
Prolocutor procurator mowcza Solidus duo significat

Primo c firmus Aliomo denarius contines in se xij p-
iwos schelang Turpiloquium narzekenye gzy Alloquutio
dothkiyenye gzy Conflictus swada Reconciliatio i con-
cordia Municipale Ius porwyschone prawo Arbitrium vo-
luntas Cosensus wphala Conventus i cocilium Tres sclawonice
merce trzy florienskye grzywny q faciunt xxxvj solidos Soli-
dus hic valet xij alenses commius pecunie Comunitas gmy-
nyeszko Demerent cuitem cum crime i ccia statua aurin absti-
ssionem foro in fermito i edicto publico inter quatuor angu-
los Civitatis scz illo arbitrio q ipa Civitas cum Senioribus
consensu sive Comunitatis Feriatus dies dictus dominicus dies
legale impedimentum sprawedlywa przekaza vel negabanie
Scriptum od leganye dzeiwstwa Obsidia zasadzanie Irru-
encia domiciliorum wderzenye nadom habe legalitatem
i ius vel iusticiam Contulerunt kupyy sklad Investitura wy-
wyedzenye Querimonia zaloba Arma bellica woyenna
sbroya Scutum Bellicum woyenny szyth Manifestum
factum lyge vel yawny szoginek Feodus swolne panstwo
vel wolne dobro De Pactio rugowanie Post tricesimum
i post mortem Infra tricesimum i ante mortem legale
impedimentum szandowa przekasza In forinto foro nawy
wolnem targu Publica ficata yawna zasthawa ficta
tio zasthawa vel zaklad Postumus pro iam natus habetur
Iusti de tutellis de quantitate marce Sclavonice

Quantum apud Slavos fac unde xxx solidi faciunt marcam
Sclavonicam et ista marca Sclavonica apud nos Polonos fa-
xxiiij g seu media marcam omnis pecunie in regno Polonie dicur-
rentis litis contestatio e principalis negocij apud iudicem compe-
tente facta narratio Et ad eande secuta e responsio q fit scia-
per narrationem seu petitionem et responsionem secutam

Bedellus si in hys locis que
citaverit in cimisia a i thaberna a corea i balneo i ecclesia in
nuptiis i cimiteriis i domibus presbyterorum et in quatuor festivitatibus videlicet
Pasche Penthecost In nativitate xpi et die assumptionis bte virginis
Citacio non valet neque tenet infirmos citare non debet donec convalescat

Alia Arbor sic formatur secundum Speculum Saxonum et ius provinciale

Pater et mater legitime copulati obtinet locum capitis. Filii et filie usque ad iuncturam colli et hii omnes gradum non faciunt secundum Saxones in linea generacionis. Filii eorum et filie faciunt primum gradum qui gradus scapulis annotatur. Filii eorum et filie faciunt secundum gradum qui cubitis collocantur. Tercium gradum faciunt eorum pueri qui in iunctura manuum terminantur. Quartus gradus compaginibus digitorum et sic procedit ex successione prolis. Quintum in iunctura secunda digitorum terminatur. Sextus in tercia iunctura digitorum. Septimus et ultimus terminatur in fine digitorum et hii vocantur parentes ad unguem et ibi cessat agnacio quam attribuunt cuius non est sed ungwis et cetera.

Si partes inter se in initio litigantes pecuniam ad ius scriptum per modum appellacionis posuerint quod pars sua causa obtinuerit et lucraverit eandem pars et pecuniam datam pro iure acquirit et eadem pecunia stati debet solum nisi pars acquirens ulterius velit exspectare.

Si contingat quod duo hostes proponunt pecuniam pro sententia ad libros supremi iuris extra, quicumque existis partibus suam causam amittit idem sententiam solvere tenetur iuridice cum expensis Scabinorum pro sententia dimissorum videlicet per medium grossum a quolibet miliari.

Si equales sunt probaciones actoris et rei sententia absolutoria debet fieri pro reo quia promptiores sumus ad absolvendum quam ad condempnandum. Unde regula iuris: In pari delicto vel causa potior est condicio possidentis. Sequitur

Sciencia de ponderibus et nominibus ponderosis

Ponderosa duobus nominibus consideratur et secundum quod mensuratur. Ita quod doctrina de ponderibus considerata secundum quod movetur et inquirit de principiis et instrumentis secundum

In ungwibus dicuntur terminatores lineae vulgariter wyrothkowe

Agnatio a patre et cognatio a matre fit

Sunt tria precepta iuris: honeste vivere, alterum non ledere, unicuique quod suum est dare

Filii autem et filie filiorum primum gradum faciunt et sic scapuli innotantur

Pueri synowcowe filiastri filii et filie eorum faciunt secundum gradum

Filiastrorum pueri dicti nepotes vulgariter wnukowe tercium gradum faciunt

Filii nepotum dicti pronepotes vulgariter prawnukowe faciunt quartum gradum

Filii pronepotum vocati abnepotes vulgariter praprawnukowe propaszyrzath sextum gradum faciunt

Grauia eleuant᷑ per que de loco ad locū permutantur
Nos vbi supra ponderū ac mensurarū minuat cognoscere
modū Primū oīa corporalia sicut ē scptū sc̄ a summis vsqȝ ad y-
ma i mensura et i nūo et pondera disposita sūt atqȝ for-
mata Cū enī corporeis rebus pondus natūā ded' sūm
qȝ regit Omīa pondus et ponderibus tēra librata dpend'
Primus moyses qui antecedit gentiliū phūs tpa nobis
et nūos et mensuras et pondera diuersis scptture locis
sue enarrat Primus fydon arginus ponderis rationē
in grecia cōstituit Et licet aliqui antiquiores exstiterūt Pa-
ster hac i arte experientior fuit Aliorū quidā et narracōes
memorare nēce est scribentes vniuscuiusqȝ certi pōderis mōs
noībus pprys carentibus caracteribꝰ designatū Pondus
dctm eo qȝ i statera libratū ponderat hinc et pensū Ab-
sine ante pondus libra vna ē vnde dispondius etiaz est
dctm quasi duo pondera Trutina ē gemina ponderum
lances equali examine pendēs facta ppt talenta et cētena-
ria adpendēda sic momēta pro parua modica qȝ trutina
dicit et statera modica qȝ habet qȝ duobus lancis et vno
i medio stilo librata equalit' stet Examē ē filū mediū quo
regimine statera regit' et lances equat' vnde et lancis
anguictū dicit' vniuscuiusqȝ autē ponderi certis est modꝰ
nomībus pprys designatꝰ Calcus minimā pars ponderis
quarta pars lancis gemis granis appellat' autē calcus qȝ
sit paruꝰ sicut et lapis Calcus qui adeo minimꝰ ē vt sine mo-
lestia sui calcetur Siliqua xxiiii · pars Solidi est abarbo-
rꝰ semīe ē vocabulū tenēs Ceratim obuli pars media
ē habens siliquā vnā semis Obulus siliquis trbꝰ appendit'
habēs ceratim duos calcos quatuor fiebat enī exere oly
adinstar sagitte vnde et nomē a grecis suscepit hic ē signū
Scrupulus siliquarum pondere constat Sext' de eadēz
Dragma octaua pars vncie et denary pondꝰ argēti
tribus constans scrupulis · i · xviii · siliquis denarius
...ute dctm quia pro x nūmis cōputtat' Solidi nūcupat'
qȝ illi nichil deesse videtur Solitū enī vetēs integrū dicebat

Et totum ipse quasi minutissima vocatur pro eo quod nominibus princip-
lium effigies quasi signetur ab uncio vero unum minutissima et
unius argenteus erat. Solidus apud latinos sextula dici-
tur vulgus aureum solidum cuius tertiam partem ideo dixerunt
tremissem eo quod solidum faciat ter missus. Sextula bis assumpta
duellum facit ter posita staterem integrum reddit. Stater autem
medietas uncie est appendens aureos tres cuius et vocatur
stater quod tribus solidis stet. Hec semiuncia quia semis habet
de uncia. Hec et semissis quia ponderis semis est quasi semis ass-
Quadrans quidam quarta parte appendit. Siclus latino
sermone siclus corrupte appellatur hebreum nomen est
habens apud eos uncie pondus. Apud latinos autem et
grecos quarta pars uncie. Uncia dicta quod universitatem mini-
morum ponderum sua unitate vinciat i. complectatur. Constat
autem dragmis viij. x. scripulis xxiiij. Proinde legitimum
tempus pondus habet quia scripulorum numerus eius diei ho-
ras noctisque metitur vel quia libram efficit duodecies co-
putata. Libra xij unciis perficitur et inde habetur perfecti
ponderis genus quia tot constat unciis quot mensibus annus
dicta autem libra quod sit libra et cuncta inter se pondera p-
dicta includit. Mna in ponderibus c. dragmis appenditur
et est nomen grecum. Talentum summum pondus esse perhibetur
in grecis. Nam est nil talento maius. In talento maius varium
apud diversos gentes pondus habetur. Est autem triplex mi-
nor. l. medium. lxx. librarum duarum. Summus c. xx. constat
Talentum pondus. lx. mnarum seu dragmarum. ij. Hec Chorus
mensura. xxx. modios continens. In utraque mensura tenet
principium tam aridorum quam liquidorum. Nota quod ab assis
dicitur pondus constans ex vij. unciis et ponitur quandoque
pro obulo et dicitur hic semissis vel hic semis semissis dimidi-
obulus. Stater nummus est i. uncia appendens sic dictus quia tribus
solidis constat. appendit enim tres aureos. Hec uncia pon-
est octo dragmis constans. Denarius genus nummi quod pro
x. nummis imputabitur. Dragma octava pars uncie est et
est genus denarii. Solidus minor scripulus constat tribus i. xxiiij

Talentum

Siliquis Mna habet libram vel libras Ite mna habet lx
solidos Nota quod sicut sunt duo ex quibus homo componitur
scilicet corpus et anima Sic due in ecclesia sunt dignitates sci-
licet pontificalis auctoritas et regalis potestas extra de
maioritate et obedien. Solite Et ex hys duobus Iura pro
dixerunt Papa enim conditor est Canonum Sed Imperator est
conditor legum Ad cognicionem enim legum et librorum
legis et Canonis Sciendum est quod libri legales continent
Instituta C digestum novum et vetus et Autentica Institu-
ta habent quatuor libros et hy sunt introductory in alios
Et quilibet illorum dividitur per titulos et tituli per leges et
leges per paragrophos Item codex ff continet statuta
Romanorum et habet l libros Et similiter dividitur Au-
tentica quasi quedam excerpta et similia istorum Et iste liber
dividitur per titulos et tituli per C et C per Collationes
liber vero Iuriscanonici continet decretum et decretum
habet tres partes Prima habet capitula xxij di in Secunda
pars xxxi causas Tercia de consecratione b di Prima pars
dividitur in causas et cause in q et q in c et hoc medium
per c ubicumque ergo absolute ponitur di i iiii ij vel huiusmodi
queratur in prima parte decreti ubi additur de prima di tali vel
tali queratur et perscrutatur

Nota scientia Iuris est studenda propter necessitatem quia cadit
sub precepto hoc est necessitas Sed scientia Iuris est huius sci-
entiam nulli sacerdoti licet ignorare canones nec aliquam
facere quod possit patrum regulis obviare Secundo propter Iuris
utilitatem Etiam valet ut sacerdos digne honorem sacer-
dotalem accipiat Ius enim Canonicum sufficienter condiciones
exprimit ordinandorum debet enim esse ieiunus Ite dicitur se pru-
dens in sacra scriptura Ite non est ordinandus qui est in peccato mor-
tali Et quod valet ad honoris suscepti gubernacionem Etiam docet
qualiter sacerdotes honeste se debent regere Ite docet qua-
liter sacramenta sunt porrigenda Etiam pro sacramento pro
ferendo nil est exigendum Unde Canon grece dicitur regula
latine et sic dicta est regula eo quod normam recte vivendi

Prebeat et distortū prauū qȝ corrigit Vnde plus pla-
cent deo Canonibus insistere quam gentiliū regulis
terminari quia dyabolica deo nō placent Sȝ diceretur
igitur artes liberales nō sunt studende Iuxta illud Eps
gentiliū libros nō vt legimus beū Ieronimū ab angelo
correptū eo ꝙ libros legebat ciceronis Dicit ꝙ quidā
legūt libros seculares poetarū ad voluptatē designatis
et verborū ornatū delectari et tales reprehenduntur
Quidam autem legunt artes gentiles vt errores gen-
tiliū detestentur et vtilia que in eis inueniūt ad vsum
sacre erudicionis conuertant

De Sciencia Iuris

Sciencia Iuris sic diffinitur Est sciencia scienciarū
et aliarū artium regula Dicitur autē sciencia
scienciarū Racione institucionis quia a sctis patribus ē
instituta Etiā racione informacionis quia docet equalita-
tem iusticiā et regimen animarū Dicitur regula artiū qā
Iuscanonicū docet que artes sint studende et que non
Item Ius ē duplex scȝ positiuū et naturale Vnde Isido-
rus Omnes leges aut hūane aut diuine. diuine natura
hūana moribus constat Ius naturale ē commune om-
nium nacionū quod vbiqȝ instinctu nature non constitucione
aliqua habetur vt coniunctio virorū et mulierū educacio
prolis Sed positiuū ꝙ hūanitus est adinuentū per in-
dustriam et est duplex scȝ Ciuile et Canonicū Ciuile ē quod
quisqȝ populus vel Ciuitas sibi ꝓpriū humana diuina ꝙ
causa instituit Et Iura Ciuilia alio nomine dicuntur leges
Sed Iuscanonicū est qd a sctis patribus ē institutū Et dif-
fert Iuscanonicū et Iusciuile sicut sol et luna vnde dicitur
Genes Primo fecit deus duo luminaria magna vbi p luminare
maius intelligitur Papa qui pest anime tradendo Iuscano-
nicū sicut sol preest diei. Et per luminare minus intelligitur
Imperator qui preest corpori tradendo leges scdm quas
reguntur regula et possessiones corporales/exillis patetqȝ Sed
Iusciuile Instituitur per Imperatores et seculares Et Iusciuile
Iuscanonicū per Papam et Spirituales Et Iusciuile

Mari que capiuntur. Item deposite rei vel comodate pecunie
restitutio violencie per vim repulsio. Nam hic aut si quid
simile est numquam iniustum est sed naturale equum que habetur.
Ius civile est quod Quid sit Ius civile Capitulum quintum
quisque populus vel Civitas sibi proprium huma-
na divina que causa instituit Quid sit Ius gentium Capitulum vi
Ius gentium est sedium occupatio munitio bella
captivitates servitutes postliminia federa pacis
indulgentie legatorum non violandorum religio Co-
nubia inter alienigenas prohibita Et inde Ius genti-
um quod eo Iure omnes fere gentes utuntur
Sequitur Quid sit Ius militare Capitulum septimum
Ius militare est belli inferendi solemnitas federis
faciendi nexus signo dato egressio in hostem vel commis-
sio Item signo dato receptio Item flagitii militaris
disciplina Si locus deseratur Item stipendiorum modus
dignitatum gradus premiorum honor veluti cum corona
vel torques donantur Item prede decisio et pro per-
sonarum qualitatibus et laboribus iusta divisio et
Quid sit Ius publicum Capitulum viii Principis portio
Ius publicum est in sacris et sacerdotibus et in
Quid sit Ius Quiritum Capitulum nonum Magistratibus
Ius Quiritum est proprie Romanorum quod nulli
tenent nisi Quirites Romani tamquam de legittimis
hereditatibus de decretionibus et titulis de usu capi-
onibus Que iura apud nullum alium populum reperi-
untur sed propria sunt Romanorum et in eosdem solos con-
stituta Constat autem Ius Quiritum ex legibus et plebiscitis
Constitutionibus principum edictis sive prudentium
Quid sit lex Capitulum Decimum responsis
Lex constitutio est populi quo maiores natu simul
cum plebibus aliquid sanxerunt et edixerunt Un-
Scita plebium Quid sit scita plebium Capitulum undeci-
sunt que plebes tantum constituunt et vocata est scita
quod ea plebs sciat vel quod sciscitatur et rogat ut fiat

Sequitur Quid ſit Senatus conſultum Capitulum duodecimum
Senatus conſultum eſt quod tantum Senato- /imum·
res populis conſulendo decreuerint Quid ſit conſti-
tutio et edictum Capitulum tredecimum Conſtitutio
vel edictum eſt quod Rex vel Imperator conſtituit
Quid ſit Reſponſio Prudentum Ca· xiiii· /vel edicit ac
Reſponſa ſunt que Iuriſconſultores reſpondere di-
cuntur conſulentibus Unde et reſponſa pauli dicta ſunt
Fuerunt enim quidam prudentes et arbitri equitatis qui
Inſtitutiones Ciuiles et Iuris Ciuilis compoſitas edide-
runt quibus diſſidentium lites contentiones que ſopierunt ꝛc
De legibus Conſularibus et tribunicys Capitulum quindecimum
Quedam etiam leges dicuntur ab hys qui condiderunt
ut conſulares tribunicie Unde Cornelie Iam et
ſub Octauiano Ceſare ſuffecti Conſules papius et pom-
peius legem tulerunt que a nominibus eorum appellatur
Papia Pompeya continens prim premia pro ſuſcipiendis
liberis Sub eodem quoque Imparatore faltidius tribunus
plebis legem fecit ne plus quis in extraneis teſtamento
legaret quam ut quarta pars heredibus ſupereſſet Ex cu-
nomine lex faltidia nuncupata eſt Aquilius quoque lege con-
didit que actenus aquilina lex nuncupatur et appellatur
Satiria vero lex eſt De lege Satiria Capitulum xvi^m
que de pluribus ſimul rebus eloquitur dicta a copia
rerum et quaſi a ſaturitate Unde et Satiram ſcribere
eſt poemata varia condere ut oracy Iuuenal et perſy·
Rhodie leges ve- De legibus Rhodys Capitulum xvii
nalium commertionum ſunt ab inſula Rhodo cognominate
in qua antiquitus mercatorum uſus fuit De Priui-
Priuilegia autem ſunt priua- legys Capitulum xviii
torum leges quaſi priuate leges nam priuilegi-
um inde dictum quod in priuato ferat Quid lex poſſit Ca
Omnis autem lex aut permittit aliquid ut xix
vir fortis petat premium aut vetat ut ſacrarum
virginum nuptias nulli petere liceat aut punit qui

Ut cedem fecerit capite plectatur. Nimius autem premi-
um aut penam moderatur humanam. Cur et quare
Facte sunt leges ut earum facta est lex. Capitulum xx^m
metu coherceretur malorum audacia tutaque
sit bonorum inter improbos innocentia et in ipsis im-
piis formidato ipsorum improborum supplicio refrene-
tur nocendi facultas. Quare debeat fieri lex Ca-
Erit autem lex honesta iusta pitulum xx primum
possibilis secundum naturam consuetudinem patrie
loco temporique conveniens necessaria utilis manifesta
quoque ne aliquid per obscuritatem in captione continet
ne contineat nullo privato comodo sed pro communi civium
utilitate conscripta et penitus annotata. Sequi-
tur de Causis Capitulum vicesimum secundum
Pragma grecum est quod latine dicitur causa unde
et pragmatica negocia dicimus et autor causarum
et negociorum pragmaticus dicitur. Sequitur de Causis
Testes sunt quos quisque Capitulum vicesimum tercium
ante iudicium sibi placitos allegat ne cum sit li-
berum aut dissimulare aut subtrahere se. Unde et alligati
appellantur. Item testes dicti quia testamento adhibere
solent. Dicuntur signatores qui testamentum signant signo
suo solito et consueto. De instrumentis legalibus Ca-
Voluntas generale nomen est omnium ·xxiiii·
legalium instrumentorum que quia non vi sed vo-
luntate procedit ideo tale nomen accepit. Testamentum
vocatum quia nisi testator mortuus fuerit nec confirmari
potest nec sciri quid in eo scriptum sit quia clausum et obsig-
natum est. Et inde dictum est testamentum quia non valet
nisi post testatoris monumentum. Unde et apostolus testa-
mentum inquit in mortuis confirmatur. Testamentum
sane in scripturis sanctis non solum hoc dicitur quod non valet nisi
testator mortuus fuerit. Sed omne pactum et placitum tes-
tamentum vocabitur. Etiam Laban et Jacob testamentum
fecerunt quod utique etiam inter vivos valeret. Et spiritualiter

In psalmo Adversum me testamentum disposuerunt hoc
est pactum et innumerabilia talia Tabule testamenti
ideo appellate sunt quia ante carte et membranarum
usum in dolatis tabulis non solum testamenta sed etiam epis
tolarum eloquia scribebantur unde et portitores earum
tabularium vocabantur Testamentum Iuris civilis
est quandoque testium subscriptione firmatum Testamentum
Iuris prethory est septem testium signis signatum sed illud
aput cives fit unde Civile istud aput prethores unde
Iuris est prethory autem testamentum aut signare no
tare ut notum sit quod scriptum sit aut. Olographum
Testamentum est manu auctoris totum conscriptum
atque subscriptum unde et nomen accepit Greci olym
totum graphum scriptum dicunt Irritum testamentum est
Si is qui testatus est capite diminutus aut si non recte
factum sit Inofficiosum Testamentum est quod frustra
liberis exhereditatis sine officio naturalis pietatis in
extraneas personas redactum est Ruptum Testamen
tum inde vocatum eo quod nascente postumo neque
exheredato nominato neque herede instituto dirumpitur
Inpressum Testamentum est quod in fraude heredum
vel legatorum seu libertorum non est palam prolatum quod
si non latet tamen si a predictis personis non profertur
supressum videtur Nuncupatio est quam in tabulis ce
reis que testator recitat dicens hec inter hys tabulis
ceris que scripta sunt ita videtur ita do ita lego itaque
vos Cives Romani testimonium michi prohibite et hoc
dicitur Nuncupatio Nuncupare enim est palam nominare
Ius liberorum est coniugium sine li- et confirmare
beris invicem pro loco pignorum hereditatis alterna conscriptio
Codicellum ut veteres aiunt sine dubio a bauctore dictum
Dum hic scripture genus instituit Est autem scriptura
nulla indigens solennitate verborum sed sola testatoris
voluntate qualicumque scripture significatione expressa
Cuius beneficio voluntatibus defunctorum constat esse

Subventu propter legalium verborum difficultatem a-
certe propter necessitatem adhibendorum sollemnium ita
ut qui scribit titulum eiusdem scripture codicellum vocet Dict
autem codicellus fit vice testamenti ita epistola vice codicel-
lorum fieri demonstratur esse Crecio est certus dierum nume-
rus quo constitutus heres aut accipit hereditatem
aut finito tempore crecionis excluditur nec liberum e
illi ultra capiende hereditatis Crecio autem appellanda est
quasi decrecio i. decernere vel constituere ut putum illa heres
estimo michi Additur quod certo quod infra dies tot adeundo
aut hereditatum centesimus status erat dies quibus non
Fidei commissum dictum ut fiat quod esset crecio addita
a defuncto committitur Nam fides dicta eo quod fiat
quod tamen non indirectis verbis sed precativis exponitur Sequitur
Pactum dicitur ut partes ex pacto conveniens scripture
legibus ac moribus comprobata Et dictum pactum quasi
ex pacto factum ab eo quod est pango unde et pepegit fecit
Placitum mandatum similiter ab eo quod placet Alii dicunt
pactum esse quod volens quis facit Placitum vero volens co-
pellitur veluti quando quisque paratus sit in iudicio ad respo-
dendum quod nemo potest dicere pactum seu placitum man-
datum dictum quod habere in commisso negocio alter alteri manu dabat
Ratum vero quasi rationabile et rectum Unde et qui
pollicetur dicit et ratum esse dicens profitetur hoc et firmum
atque perpetuum vite autem non recte sed ex more Cyrogra-
phum caucio empcio et vendicio i. rerum commutacio atque contractus
Empcio autem dicta quod a me ex convenientia vendentis
tibi sit vendicio quasi venundacio i. venundatus
Donacio est cuiuslibet rei transactio Dicit autem
donatione quasi dans accionem et dotem quasi
doytem precedente enim in nupcias donacio dos sequitur
Nam antiquus erat nupciarum ritus quo se maritus
et uxor invicem emebant ne videretur uxor in ancil-
lam Cicit habemus in iure Unde est quod precedente do-
nacione viri sequitur dos uxoris donacio usufructuaria

Ideo dicitur quia donator circa vsumfructum adiunct reti-
net seruato cui donatum est iure donatio directa id est
nunccupatur quia a iure et vsu statim transit in alter(um)
nec vltra aliquid inde ad ius donatoris retorquetur
Conditiones proprie testium sunt et dicte conditiones
a condicendo quasi condictiones quia ibi non vnus testis
iurat sed duo vel plures Non enim in vnius ore sed in duorum
vel trium stat omne verum Item conditiones quod inter se co-
ueniat sermo testium quasi condictiones Stipulatio
Stipulatio est promissio vel sponsio vnde et promisso-
res stipulatores vocantur Dicta autem stipulatio
a stipula veteres enim quando sibi aliquid promittebant sti-
pulam tenentes frangebant quam iterum iungentes spon-
siones suas cognoscebant Siue quod stipulam iuxta paulum
iuridicum firmam appellauerunt et vocauerunt Nunc

Sequitur de Rebus Capitulum vicesimum quintum

Hereditas est res que morte alicuius ad quempiam
peruenit vel legato testamento vel possessione re-
dempta Dicta autem hereditas a rebus aditis siue ab
ere quia qui possidet agrum censum soluit in ere et res
Res sunt que in nostro iure consistunt Iura autem sunt que a
nobis iuste possidentur nec aliena sunt Dicta autem res
a recte habendo Ius a iuste possidendo Hoc enim a iure possi-
detur quod recte Hoc recte quod iuste Hoc iuste quod bene
Quod autem male alienum est male autem possidet qui
vel male suis vtatur vel aliena p̄stat possidet quite iuste
qui non irritetur cupiditate Qui autem cupiditate te-
netur possessus est non possessor Bona autem honestorum sunt
seu nobilium que prouide bona dicuntur ut non haberent
turpem vsum Sed eis homines ad res bonas vtantur ad
Peculium proprie minorum est personarum siue seruorum
Nam peculium est quod pater vel dominus filium suum vel
seruum pro suo iure tractare patitur Peculium autem de
pecudibus dictum in quibus veterum constabat vniuersa
substancia Bonorum possessio est ius possessionis

Certo ordine certoque titulo acquisita **Intestata hereditas**
est que testamento scripta non est aut si scripta sit iure tamen
nequaquam est edita Caduca inde dicitur quia eius familie //
Familie herciscenda est divisio // heredes ceciderunt
hereditatis inter heredes herciscenda autem apud
veteres divisio nuncupatur Actio familie herciscende com-
petit inter eos qui habent communem hereditatem inter
eos dividendam Et dicitur herciscende id est dividende heredi-
tatis Actio enim dividendi datur inter eos qui sine societate
nec ex causa hereditaria aliquid commune habent quod dividatur
Communio dividendi est inter eos quibus communis
res est que actio iubet postulantibus hys arbitri dari q
quorum arbitratu res dividatur et sarciatur
Locatio est res ad usum data hominum cum diffinicione
mercedis Conductio est res ad usum recepta cum mercede
constituta Res credita que in obligacione ita deduc-
ta est ut ex tempore quo contrahebatur iturus sit eam de-
ferri Usura est incrementum fenoris ab usu eris crediti
nuncupata Comodum est illius quod nostrum est et ad
alios temporaliter translatum est per comodum temporis
quamdiu apud eum sit unde et comodum dictum est
Precarium est dum prece creditor rogatus permittit
debitorem in possessionem fundi sibi obligati demo-
rari et ex eo fructus capere Et dictum precarium quia prece
additur quasi precarium c p d la commutata sit mutuum
est appellatum quia illud quod a me tibi datur ex meo tuum fit
Depositum est pignus comendatum quasi diu depositum
Deponere autem quis videtur cum aliquid metu furti
incendy naufragy apud alium custodie causa depo-
suit Interest autem in loquendi usu inter pignus et
arram Nam inter pignus est quod datur propter rem creditam
Que dum redditur statim pignus aufertur Arra vero
est que primum pro re bone fidei contrahenda ex parte datur
et postea completur Est enim arra complenda non auffenda
Unde qui habet arram non reddit sicut pignus Sed de-

sideraт plenitudinem et dicta arra a re proqua tradit
Differencia inter pign[us] fiducia[m] et ypothecam et datur
hoc inter est Pignus enim est quod propter rem creditam obli
gatur cuius rei possessionem solum ad tempus consequitur
creditor ceterum dominium penes creditorem est fiducia est
cum res aliqua sumendo mutue pecunie gratia vel mancipatur
vel iure creditur Ypotheca est cum res conditur sine
pignoris obligatione aut deposicione pacto vel caucione
sola interueniente Momentum dictum a temporis breuitate
ut quam cito quasi statim salvo negocio reformet ne
in ullam moram produci dicant quod repetitur sicut ne
ullum spacium momenti est ex causa breuis temporis prorsus
ut in aliquam mora nullo modo producatur Sext[us] a[?]
Peculium ly ut dicit hugo a pecus pecudis dicitur
paruus census Et minorum positus in potestate filii vel servi
super quem non habet potestatem pater familias Sed tamen
ille cuius est scilicet quod pater concedet filio de eo facere quidquid
velit preter voluntatem patris velud dominus servo Unde hic et hec
peculialis et hoc -le Et est res ad peculium pertinens vel di
citur proprius privatus vel familiaris sive specialis eciam pecu
lium ly dicitur quod acquiritur per militem dum militat in
castris Item peculium dicitur illud advocatus clienti suo
proximo attribuit vel peculium dicitur pecunia de pecu
dibus habita Peculatus -tus -tui est furtum de re publica
ut in fine libri habetur clarius Instrumentum est unde
aliquid instruimus ut culter calamus astra instrumenta
quod per instrumentum efficitur ut baculus coder thabula
usus quoque iure instructa utitur ut in baculo tue in co
dice lege in thabula lude si ecce ipse fructus agrorum quasi
utimur usus vocatur hec sunt tria illa usus fructus autem
vocatus quia solo usu habet et fructum manet apud alium
Usucapcio est adepcio dominii per continuacionem iuris
iuste possessionis vel biennii aut alicuius temporis Man
cipacio est dicta quia manu res capitur unde oportet eum
qui mancipium recipit comprehendere id ipsum quod ei mancipio datur

Cessio est proprie rei concessio sicut est illud cedo iuris iure
propinquitatis. Cedere enim dicimus id est concedere id que propria
sunt. Nam aliena restituimus non concedimus. Etiam cedere
proprie dicitur qui contra veritatem alteri consentit ut Cicero
cessit eius amplissimi viri auctoritate vel potius paruit.
Interdictum est quod a iudice non in perpetuum sed pro reformando
momento ad tempus interim dicitur salva proposicione actio-
nis eius. Precium vocatum est eo quod eum prius damus ut precii
vice rem quam appetimus possidere debeamus vel debemus. Co-
mercium dictum a mercibus quo nomine res venales appellamus.
Unde et mercatus dicitur cetus multorum hominum qui res ven-
dere vel emere solent. Vel commercium est de pluribus rebus una
vendicio vel diversarum rerum commutacio ut si quis daret
pallium pro tunica dicitur commercium. Integri restitucio est
rei vel cause reparacio. Causa reintegratur que in potestate
expleta non est; res reintegratur que in potestate ablata aut extorta // est

De criminibus lege conscriptis Capitulum xxvj tm

Crimen a carendo nomen accepit ut furtum falsitas et cetera
que non occidunt sed infamant. Et facinus dictum
a faciendo malum quod noceat alteri. Et flagicium a flagi-
tande corruptelam libidinis quod noceat sibi. Hec sunt duo genera // omnium peccatorum
Vis est virtus potestatis per quam
causa sive res aufferuntur vel extorquentur. Vis
privata est si quis ante iudicium armatis hominibus
quemquam a suo vel deiecerit vel expugnaverit. Vis enim
publica est si quis civem aut populum vel iudicem aut regem
appellantem necaverit aut torserit sive vinculaverit vel // vinxerit
Dolus est mentis calliditas ab eo quod deludit.
Aliud enim agit et aliud simulat. Petronius aliter exis-
timat dicens quid iudices est dolus. Nimirum ubi aliquid
factum est quod legi debet habet dolum malum. A capite accipitur ut
malum vel dolus duo significat. Primo est calliditas mentis
vel astucia et pertinet proprie ad mercatores et dicitur a dolo
-las quia mercatores dolando et ornando sua verba emunt
vel vendunt. Secundo idem est quod fraus vel decepcio. Et secundum

Hugwicionem ē malicia occulta verbis vel sermonibus
blandis ornata et dicit' a doleo · les · quia qui ibi d'luditur
vel decipitur statim dolet vel dicitur a delendo de ludis
Unde per composicionem subdolus · si · i · latenter dolosus ꝛc
Calumpnia est iurgium aliene litis a caluando · i · decipie-
do dictā vel eciam Calumpnia ē falsa accusacio ꝛ falsitas
appellata a fando aliud quam verū est De Falcidia quid sit
Falcidia ē tercia vel quarta pars hereditatis vel ine-
dictas vel est lex per quam heredi detrahit' sua legit-
tima sc̄ tercia vel quarta pars ut fuit sub imperatore
Octaviano et hoc pt ingi cū la ut falcidia lex et non quod fal-
cidius fuit quidam tribunus plebis qui sub Octaviano
quandam legem fecit que ab eius nomīe falcidia dicta ē
Iniuria ē iniusticia hinc est aput comites iniuriose tra-
dit qui audet aliquid contra ordinem iuris Sedicio
dicitur dissensio civium quod seorsum Aly ad alios eunt
ciam hy maxime turbacionis et tumultu gaudent et
quasi seorsum icio dicitur sedicio Aly dicunt quod sit dis-
cordia vel dissensio amicorū Unde sediciosus · sc̄ · sim-
qui facit sedicionem et discordia igit Sacrilegium
proprie ē sacrarum rerum furtum et postea in ydo-
lorum cultū hesit hoc nomine Et cōponitur a sacer et
lego quia legit · i · furatur sacrum de sacro vel nō sa-
Adulteriū ē illusio alieni coniugy crū de sacro ·:
quia alter alterius thorum cōmaculavit adulte-
rij nomen accepit Et non quod sicut scribitur · iiij ·
Sentenciarum Adulteriū est illicitus coytus a cor-
rumpendo dictus Unde et qui rapto potitur stupro
fruitur Incestus ē cū sanguinea vel affine vel
religiosa persona Raptus cū puella que violenter
ē educta de domo paterna Fornicacio est a domina
ista commīe fit tamen cū soluta specialiter fit vidua
Homicidium e vocabulū cōposi meretrice vel concubina
tum ex homine et cede qui eum cedem in hominem cō-
mittit Homicidam veteres appellabant patricidā
ptus ē homicidam veteres appellabant patricidas

Actio nō solū eū dabat qui parentē i. p̄rez vl m̄rez
interemisset s; et in eū qui fr̄em occiderit Et dc̄m pri-
cidium quasi prīs cediū Inter sicꝰ Iudiciū in eū
dabatur qui falsum testimoniū faceret et ob illud ho-
minem occiderat Accusatorem eius possessio bonorū
sequebatur Inter sicꝰ autē consignificatio ē quasi
quedam hominis necatio Nam positionē imponebant
antiqui pro k. nemus mare interbibere plansus me
flumine mare i. ebibere et effluere Furtū ē aliene
rei clandestina contractio a furuo i. fusco vocatum
quia in obscuro fit Furca dicitur patibulum in quo
suspenduntur latrones et tunc dicitur a fur et sileo
quia ibi fur statim silet vel carius dicit a cileo ciles
quia ibi fur tacet i. monetur De furca etiam ponit
pro qualibet violencia Item fur latine dicit latro q
de nocte vadit et furatur Et dicitur a furuus furua i.
i. niger tenebrosus quia fur tempore furuo opus suū
exercet Sed fur ebraice est Sor latine et p̄prie fur dici
ille qui de nocte vadit et fodit domos Sed latro dicitur
qui latitat in siluis et expoliat transeuntes Dr̄ furcifer
dicitur homicida dāpnatus ad furcā vel quia dignus //
Persuasio est rei aliene manifesta // est furca ze
presumptio Furtum autem earundem rerū fit que de
loco ad locum transferri possunt Persuasio autem eoz
que transferuntur et earum que i mobiles sunt et mo-
ueri nō possunt Inficiatio ē negacio debiti rei adlocū
cū a creditore reposcitur Idem et abiuratio i. rei credi-
te negacio Ambitus Iudiciū in eū ē qui largiore hono-
rem capit et ambit amissurus dignitatem quam acquire
invadit Peculatus Iudiciū in eos datur qui fraude
erario faciunt pecunia qz publica intervertunt Nam
a pecunia peculatū est dictum Iudiciū Nam ante sic iudi-
catur furtum rei publice sicut rei p̄uate Ita ille sic
iudicatur ut sacrilegus qui fur est sacrorū repetunda-
rum accusator qui pecunias repetit in hoc Iudicio

Si autem reus moriatur in bona eius iudicium reddi-
Incesti iudicium in virgines sacratas propinquas
sanguine constitutum est qui enim talibus misceretur
incesti .i. incasti habentur Maiestatis reatu tenet-
hy qui regiam maiestatem leserunt vel violaverunt
vel qui rem publicam prodiderunt vel cum hostibus con-
senserunt Piaculum dictum pro eo quod expiari potest
commissa enim sunt que erant quoquo ordine expian-
da Item piaculum dicitur culpa sceleris peccatum mors
et ea intulit piaculum mundo .i. culpam vel mortem
De penis in legibus conscriptis et constitutis Ca-
Simpliciter malum · **pitulum vicesimum septimum**
appellatur Vnum quod homo facit alterum
quod patitur Quod facit peccatum est Quod patitur pena est
Malum autem tempus cum et preteritum est et impe-
dit ut dolor et metus Pena dicta quod puniat Est autem
epythetum nomen et sine adiectione non habet plenum
sensum Si autem adicias pene carceris pene exilii pena
mortis adimplet plenum sensum Et nota quod quandoque
causa deus punit in isto mundo primo ut iustorum merita
augeantur per pacientiam Secundo ad custodiam virtutum
ne superbia te vincat Tercio ad corrigendum peccata Quarto
ad gloriam dei manifestandam ut patet in ceco nato Quinto
ad inicium pene per peccatum continuande et ad multa alia
puniciones dei ordinantur si tamen ille reducitur ad iste
Supplicium proprie dictum non quo quisque quo punitur sed ita dap-
natur ut bona consicantur et in publicum redigantur
Nam supplicia dicebant supplicamenta Et supplicium
dicitur de cuius dampnacione delibetat aliquid deo
vnde et supplicatio vel supplicium dicitur pena cum quis
dampnatur ita ut bona eius confiscantur et in publicum
opus templorum visplodere .i. supponere vel sustentare
redigantur Octo genera penarum in legibus conti-
neri Tullius scripsit .i. dampnum vincula verbera talio-
nem ignominiam exilium servitutem et mortem hys namque

Penis vindicatur omne perpetratum peccatum dampnum a-
diminucione rei vocatum Vincula a vinciendo i. artando
dicta quod constringant atque coerceant vel quia vicant vincula
Compedes dicti quia continent pedes et com tur
peditus i. cathenis illaqueatus vel quasi co-
pede astrictus Et dicitur a compendo pendis i. cathenare
aut incathenare Et compes compedis dicitur cathena
qua pedes ligati teneantur Pedice sunt laquei quibus pedes
illaqueant dicte a pedibus capiendis i. cathena vel vin-
culum pedum sicut manica manus et pedica est ps pedis s-
digitus ipsius pedis magnus Cathene quod capiendo
tenet utraque vestigia ne progrediantur Item cathene
quod se capiendo teneant plurimis et diversis modis
Manice sunt vincula quibus manus capiuntur licet et
manice tunicarum sunt vel manica manice dicitur cathena
vel vinculum quo captivorum manus ligantur Unde
i. pso et nobiles eorum in manicis ferreis Unde manica e
pars tunice ad humero usque ad manus pendens Unde ma-
catus ta i. manicas habens vel dicitur manicatus-
quasi manu pictus vel pectinatus Verubia e
torques dampnatorum quasi inguum e in bove et ex genere
vinculorum e Carcer in quo custodiuntur noxii et dicitur carcer
quod in eo homines arceantur claudantur quod quia arcet ab ar-
cendo s. locus in quo servantur noxii carcerem dicimus immo
tantum singulari vero numero crimitur quadrige carceres vero
tantum plurali numero Verbera dicta quia cum agitantur
aerem verberant hinc et flagella et plage et flagella quia
cum flatu et strepitu in corpore sonat nam plage quasi
flage Sed plage et flagra prime positionis sunt flagella aut
per diminucionem dicta Unde verbero ras i. percutere flagel-
lare Unde verber neutri generis i. percussio flagellatio
ictus impetus partire vel ipsa partita anguilla cum qua
coercentur in scolis pueri vulgo scutica dicitur et nuncupa-
Fustes sunt quibus iuvenes procerimus ferimur appellati
Item fustes generis feminei i. palus vel baculus ad-

Verberandū et dicitur a fudo· dis quaſi fiſſus Et dicuntur
pali fuſtes quaſi fixe ſtantes quia fixe ſtant in foſſis Vectes
dicti quod manibus vectentur vnde hoſtia ſaxa que vectitur Sed
hic ad penas legum non pertinet Vectis dicitur illud fer-
rum quod in firmatura hoſtii huc et illuc vehitur cauſa ſerandi
vel reſerandi Vectis dicitur cathena et dicitur dyabolus quia
eſt durus et fortis et rigidus admodum vectis Virge ſunt
ſummitates frondium verborum que dicte quod viride ſint vel quod vi
habeant arguendi Que ſi lenis fuerit virga eſt Si certe ve-
nenoſa vel aculeatus ſcorpio rectiſſimo nomine quia arcuato
vulnere in corpus infigitur Vnde virga id eſt ramus Dictus
quod ſint flagellorum a bagitando vocati Virge dicte quod effo-
diant hec et feditule quia hij vel in aculeo torquentur Sed
Eculius autem dictus quod extendat // fides in veniatur
tormenta vero quod torquendo mentem puniat ſeu in-
veniat ſcilicet aculeus · hec dicitur tormentum in quo martires
ligati funibus extendebantur per brachia et fuſtibus cedeban-
tur quod etiam catholicon dicit eſt latrocinium ſupplicii genus a diver-
berandum aptum inventum et aquiritur ad penas ſceleratorum
Iſte enim prior latronia tormenta atque exilia adinvenit
et ipſe prior regibus meruit excidium
Talio eſt ſimilitudo vindicte ut taliter quis puniatur ut fecit
Tacit hoc enim ex naturali lege eſt inſtitutum ut ledentem ſi-
milis pena ſequatur Vnde et illud eſt legis oculum pro oculo
dentem pro dente manum pro manu Talio eſt ſimilis pene ob-
ligatio vel retributio in malo Talio autem non ad iniuria
reſerenda Sed etiam pro beneficio reddendo ponitur Eſt communis
ſermo et iniurie et beneficentie indifferenter
Ignomia dicta eo quod deſinat habere honeſtatis nomen
hos qui in aliquo crimine deprehenditur dicta autem igno-
mina quaſi ſine nomine ſicut ignarus ſine ſcientia ſic ignobilis
ſine nobilitate hoc quod et infamia quaſi ſine bona fama dicatur
Et ignomia id eſt infamia Et dicitur ab in · id eſt contra et nomen·
quaſi contra nomen Vnde ignomioſus ſa ſum id eſt infamis vitupe-
ratus Invenitur etiam ſecundum papiam ignomi igneminy in eodem ſenſu

Fama aut dcta a fando i loquendo propagat' ptraduct'
lingiwaru autiu serpens i latant' meraus Est aute nome
et bonaru reru et malaru Nam fama felicitatis mediu
e ut illustris fama q laus erit maioris Vt virgilius fama
mala qua no aliud veloci vsallu fame aute nome certu no-
men non habent qa plurimu mendaxe adyciet multa vel
demittat de veritate que causa tamdiu viuit qua diu no pro-
batur Aut nisi probaueris cessat et exinde res nominatur
no fame Vnde fama est laus et dicit' a famulor' avis qsi
famula quia deseruit admodum famule Est aute fama ille
dignitatis status moribus aprobatus z caret pluribus mo vsu
Exiliu dctu quasi extra solum vnde ps limino redeunti-
bus hoc e de exilio deducedis vel reducendis qui sunt
erecti in dimiciaz i extra lime prie dimittitur aute exiliu
in relegatis et deportatis Relegatus e quem bona sua sequut'
Proscriptio exily perul Deportatus est quem no seqt'
Dampnatio quasi porro scriptio Dcs proscriptus qsi
palam scriptus i descriptus expulsus Metallum est vbi exules
deputantur ad eruendam vena marmora q secanda i cruste
vel dicit' Metallum a metalon q mr spes dinat' qa natu-
ra eius e vbi vna vena deperit' ibi sit spes inueniendi alia
Vel dicitur metallu q q potest molliri et transire per igne
Seruitus a seruando vocata apud antiqs em qui in amor-
te seruabantur serui vocabant' hec sola e malorum om-
postrea que liberis om supplicio grauior e Nam libertas
vbi perit vna ibi pereunt et omia Mortui vero diuerses
casus ex quibus crux vel patibulum in quo homines appensi
cruciant' Vnde et noia habent patibulu em volgo furca
dicit' qsi ferens caput Suspensum em et strangulatum
hec examinat Crux aute suffixos diu cruciat vnde et in e-
wangelio latronibus ut morerent' et de ligno ante sabba-
tum deponerent' crura confracta sunt qa ligno suspensi cito
mori no poterant Dn ipoq genere nec differt Crudelius
e em in aliqua spm ipm torqueretur extingwi ignibus Neri-
frigore et fame necari canibus et bestys expeni Nam

…SINSKI … ERI·VARSAVIAE

Ferro mori maior etas optavit Claudius cum sine grau-
re cruciato compendiosa morte finire vitam noverit
Culleum e patricidale vasculum a cullendo i claudendo dictum
e ante ex corrigeo vter factus in quo patricide cum simea
et gallo ac serpente et cane inclusi in mare precipitantur
Nimium istarum mortium genus animaduersio nominatur
Animaduersio e quando iudex reum punit Et dicit anim-
aduertere i animum illuc auertere i intendere vtique ad pun-
iendum reum quia iudex e Ideo ante Romam aqua et ignem in-
terdicebant quibusdam dampnatis quia aere et igne ac aqua
vt vterentur cunctis patet et omnibus datum est ne illi non
fruerentur quod omnibus per naturam concessum est

Tractatu decimo septimo de Iuramento

Et sunt circa hoc consideranda Primo quid sit iuramentum Secundo vtrum iurare sit licitum Tertio qui sint comites iuramenti Quarto vtrum liceat iurare per creaturam Quinto Vtrum // iuramentum sit obligatorium

Quod sit iuramentum Capitulum primum

Beatus Augustinus in quodam sermone de periurio dicit Quid est per deum nisi testis est deus Ex hoc patet quod iurare est deum testem invocare sive deum interesse simul Quia cum deus mentiri non potest nec eum aliquid latet quasi per iure introductum vt quod sub invocatione divini testimonio dicitur pro vero habeatur Iuramentum vero fit ad confirmationem sicut dicit apostolus ad hebreos vi Omnium ante testificationem quandoque inducitur ad asserendum principia vel preterita Et hoc dicitur iuramentum assertorium Quandoque inducitur divinum testimonium ad confirmandum aliquod futurum et hoc dicitur iuramentum promissorium Et e duplex modus iurandi Sicut vnus quidem per simplicem contestacionem ut dicit Augustinus cum aliquis dicit est mihi testis vel loquor coram quod idem est Alius modus iurandi est per execracionem cum scilicet aliquis semel aliud ad se pertinet ad penam obligavit ut rex

Utrum iurare sit licitum C ii

// sit quod dicit et asserit Descendum e ad hoc Quod iuramentum secundum se est licitum et honestum Unde dicit deus v dominum deum

Tuum timebis et per nomen meum non iurabis Nichilominus prohibetur sed secundum se aliquod bonum quod tamen cedit in aliquem eius qui non utitur eo convenienter sicut sumere eukaristiam est bonum Ille tamen qui indigne sumit iudicium sibi manducat et bibit ut dicitur j ad Cor xj Sic ergo et proposito quod iuramentum secundum se est licitum et honestum quod patet ex eius origine Ex origine quidem quia iuramentum introductum est ex fide qua homines credunt deum habere infallibilem veritatem et universalem omnium cognitionem et promissionem Ex fide autem qua iuramentum inducitur ad iustificandum homines et ad finiendum controversias Secundum ad hebreos vj homines per maiorem sui iurant et omnis controversie finis eorum ad confirmationem est iuramentum Sed iuramentum cedit in malum alicui ex hoc quod male utitur eo id est absque necessitate et cautela debita Videtur enim parvam reverentiam habere ad deum ille qui eum ex levi causa in testem inducit quia non presumeret facere etiam de aliquo viro honesto Incurrit etiam in periculum periurii quia de facili homo in verbo delinquit Secundum illud Iacobi iij Si quis in verbo non offendit hic perfectus vir est Unde Eccli xxiij dicit Iurationi non assuescat os tuum Multi enim casus in illo dicit Augustinus in libro contra mendacium Dico vobis non iurare omnino ne scilicet iurando ad facilitatem iurandi ad consuetudinem et ex consuetudine in periurium decidat Et aplius super Matheum Considera quod salvator non per deum iurare prohibuit sed per celum et terram hec igitur pessima consuetudine iurandi peccata elimcta vidi habere Quamvis autem iuramentum sit licitum et honestum secundum se tamen non est appetendum nec frequentandum Unde dicitur Eccli xxiij Vir multum iurans replebitur iniquitate Et Augustinus dicit contra mendacium quod ad hoc positum preceptum domini de prohibitione iuramenti a quibus caveas est ut quantum in te non affectes iuramentum ad habendum ad subveniendum infirmitati et iuramentum sed inter ea que sunt non inter ea que sunt per se appetenda sed inter ea que sunt huic vite necessaria quibus indebite utitur id est quibuscumque quicumque utitur eis ultra terminos necessitatis Sequitur

De tribus comitibus Iuramenti Capitulum Tercium

Iuramentum non est bonum nisi ei qui bene utitur Iura-
mento Ad bonum autem Iuramenti usum duo requirunt
Primo quod aliquis non iuret leviter sed ex causa debita et
discreta Et quantum ad hoc requiritur Iudicium scilicet discretionis
ex parte iurantis Secundo quantum ad quod Iuramentum confirmat
requiritur quod neque sit falsum neque aliquid illicitum Et quan-
tum ad hoc requiritur veritas per quam aliquis Iuramen-
illud quod verum est et requiritur iusticia per quam aliquis
confirmat illud quod licitum est Iudicio autem caret Iurame-
tum incautum veritate autem caret Iuramentum menda-
Iusticia autem caret Iura tamen iniquum sive illicitum
Ad usum ergo Iuramenti requiruntur isti tres comites
scilicet veritas Iudicium et iusticia secundum illud Ieremie quarto
Iurabis vivit dominus in veritate et iudicio et in iusticia quod ex-
ponens Ieronimus dicit Animadvertendum est quod Ius-
iurandum habet hos comites scilicet veritatem Iudicium et iusticiam

Utrum liceat Iurare per creaturam Capitulum Quartum

Est autem duplex modus Iurandi ut dictum est supra
Unus per simplicem contestacionem in quantum scilicet
dei testimonium invocatur et iuramentum innititur divi-
ne veritati sicut et fides et fides autem per se quidem et principa-
liter de deo qui est veritas Secundo est de creaturis in quibus
veritas dei relucet et similiter Iuramentum principaliter
refertur ad ipsum deum cuius testimonium invocatur Secundario
autem assumuntur alique creature ad Iuramentum non
secundum se sed quantum in eis divina veritas manifestatur Sicut
Iuramus per evangelium id est per deum cuius veritas manifes-
tatur et per sanctos qui hanc veritatem crediderunt et observa-
verunt Alius modus Iurandi est per execracionem et in qua di-
hoc Iuramento inducitur creatura aliqua ut in qua
vinum Iudicium exerceatur Et sic homo solet per caput
suum aut per filium suum aut per aliam aliquam rem quam
diligit et sicut apostolus Iuravit ii ad Corinthios dicit
Ego deum testem invoco in animam meam ut patet

Vobis nō veni vltra Corinthū. Dūs autem prohibuit
Iurare per creaturas ita q̄ eis exhibeatur reuerencia
diuina. Unde Jeronimus ibidem subdit q̄ Iudei p angelos
et cetera huiusmodi iurantes creaturas venerabantur dei hono
re. Et eadem racione puniuntur significantes clericus per cre-
aturas iurans ut habetur in decretis vicesima secunda q. i.

Utrum Iuramentū promissum sit obligatorium et cetera

Sciendū quicunqȝ iurat aliquid se facturum obliga-
tur ad illud faciendū ad hoc q̄ veritas adimpleatur.
Si tamen alij comites assint scilicet iudiciū et iusticia. Ita
propter reuerenciam diuini testimonij quod inuocatur obli-
gatur homo ut faciat verū esse illud quod iurauit secundum
suā possibilitatem nisi in deteriorem exitū vergat. Iura-
mentū autem pt vergere in deteriore exitū dupliciter. Uno
modo quia ab ipso principio habet peyore euentū vel quia est secundum
se malū sicut qui iurat se adulterium perpetraturū siue quia
est maioris boni impedimentū puta quando aliquis iurat
se nō intraturū in religionem vel q̄ nō fiat clericus aut q̄
nō accipiat prelationem in casu in quo expedit eū accipe-
re vel si quid aliud. Etiam huiusmodi Iuramentū a princi-
pio est illicitū differunt tamen quia si aliquis iurat se facturum
aliquod peccatū et peccat iurando et peccat iuramentum
seruando. Iuramenta vero vel vota de rebus illicitis nō sunt
obligatoria vnde dicit Ysidorus ut habetur in decretis xxij
q. iiij. In malis promissis rescinde fidem et in turpi voto muta
decretū. Si quis autem iuret se nō facturū aliquid melius
bonū quod tamen facere nō tenetur peccat quidem iurando
inquantū ponit obicem spiritui sancto qui est boni propositi inspira-
cio nō tamen peccat Iuramentū seruando. Sed multo melius
si nō seruat. Unde quamuis sit alicui licitū religionem nō
intrare illicitū tamen est impedimentū iuramenti apponere
sibi vel aliis. Est enim contra perfectionem vite et contra con-
silium Christi. Alio modo Iuramentum vergit in deteriore exitū
propter aliquod quod de nouo emersit impedimentū q̄ sunt
impedimentū sicut patet in Iuramento Herodis qui iura-

Puelle saltanti se daturum quod petisset Cuius iuramentum poterat esse a principio licitum intellecta debita condicione et o dictos scilicet petere quod dare liceret et deceret si implecio iura menti sunt illicita unde Ambrosius dicit i. de officiis est contra officium non nunquam promissum solvere sacramentum sed herodes qui necem Iohannis scilicet perstavit ne promissum negaret

Utrum iuramentum coactum sit obligatorium

In iuramento autem quod aliquis coactus facit duplex obligatio una quidem qua homo obligatur cui aliquid promittit et talis obligatio tollitur per coactionem quia ille qui vim intulit hoc meruit ut ei promissum non servetur Alia autem est causa obligatio quaqunque deo ut impleat illud quod per nomen eius promisit et talis obligatio non tollitur in foro consciencie

Utrum iuramentum sit intelligendum secundum intencionem iurantis

Quando autem non est intencio eadem iurantis Iurantis debet et eius qui iurat si hoc provenit ex dolo iurantis debet iuramentum sumi secundum intellectum eius cui iuramentum prestatur iuramentum quod iurat intelligi unde Isidorus dicit quacunque arte verborum quis iurat Deus tamen qui conscientie testis est ita hoc accipit sicut ille cui iuratur intelligit et hoc quod intelligatur de doloso iuramento patet per illud quod subditur duppliciter reus fit qui nomen dei in vanum assumit et proximum dolo capit Si autem iurans dolum non adhibeat obligatur in foro consciencie secundum intencionem iurantis sed in foro contencioso ubi intencio iurantis ignoratur homo iurans secundum quod verba communiter accipi debet unde Gregorius dicit xxvi. moralium humane aures talia verba nostra iudicant qualia foris sonant divina vero iudicia talia audiunt qualia ex intimis proferuntur

Utrum liceat exigere iuramentum alicui ab aliquo

Dicendum autem qui exigit ab aliquo iuramentum vel illud autem exigit pro se ipso vel pro alio Sciendum est autem exigit iuramentum pro alio ex necessitate officii sibi commissi et si quis pro se ipso aliquis exigit iuramentum tamquam privata persona distinguendum videtur secundum Augustinum sicut dicit in sermone de iure Si enim nescit iuramentum

Ideo dicit iura michi ut fides ei sit nō est pctm̄ tamē
ē humana tentacio quia scilicet procedit ex quadā
infirmitate qua hō dubitat aliū eē verum dicturum
Et hoc illud malū dicit dicit Mathei v. Quod aplius
ē a malo ē Si autem scit eū fecisse scilicet contra rū eius
quod iurat et cogit eum iurare homicida ē Ille eīn de
quod iurat et cogit eum iurare homicida ē Ille eīn de
suo periurio se intromittit scilicet manum interficientis im
pressit Si autem aliquis exigat iuramentū tamquā
persona secundum quod exigit ordo iuris ad peticionem
alterius non videtur eē in culpa si ipse iuramentum
exigat sive sciat eum false iurare sive verum quia nō
videtur ille exigere scilicet ille ad cuius iusticiā exigit Sicut
dicit Augustinus ad publicolam scilicet legisse meum ne ab
aliquo iuracionē Vnde ille qui iuracionem accipit nō
peccat nisi forte propria sponte ad iurandum cogit eum
quando scit falsum iuramentū Licet autem uti malo
propter bonum non tamen licet aliquem ad malū indu
cere Vnde licet eius qui paratus est per falsos deos iurat
non ad malum Etiam quod utitur fide illius qui per falsos
deos iurat nō ad malum sed ad bonū non pacto illius se
se sociat quo per demonia iurat sed pacto bono eius qui
fidem servant
Quando et quibus licet iurare Ca
pitulum nonum

In iuramento duo sūt consi
deranda unū quidem ex parte dei cuius testimonium
inducitur et quantum ad hoc debetur iuramento maxi
ma reverencia Et propter hoc a iuramento excluduntur pueri
ante annos pubertatis qui nō coguntur ad iuramentū
quia nondum habent perfectum sensum at usū racionis
quo possunt cum debita reverencia iuramentū prestare
Et iterum a iuramento excluduntur periuri quorum ad
iuramenta nō admittitur quia retroactis presumitur
quod debitam reverenciam iuramento non exhibuerint
Et propter hoc eciam ut iuramento debita reverencia ex
hibeatur dicitur .xxii. q. v. honestum ut qui in sancto
audet iurare hic ieiunus faciet cū omni honestate et timore dei

Aliud est ante considerandum ex parte hominis cuius dictum
Iuramento confirmatur Non enim indiget dictum hominis
affirmatione nisi quia eo dubitatur hoc autem derogat
dignitati persone et dubitatur de veritate eorum qui dicit et ideo
personis magne dignitatis non convenit iurare propter quod
dicitur ·ij· q· iiij· c· Si quis presbiter Unde sacerdotes ex levi
causa iurare non debent tamen pro magna necessitate
licitum est eis iurare et precipue pro spiritualibus nego
ciis pro quibus etiam competit iuramenta prestare
in solempnibus diebus est spiritualibus rebus vacandum
Non autem tunc sunt iuramenta prestanda pro rebus
temporalibus nisi forte ex magna necessitate Iura
mentum autem secundum se consideratum tanto sanctius est
et magis obligat quanto magis est illud per quod iuratur
ut augustinus dicit ad publicolam Et secundum hoc magis
est iurare per deum quam per evangelia propter medium iurandi
ut puta si iuramentum quod fit per evangelia fit cum
quadam deliberatione et solempnitate Iuramentum
autem quod fit per deum fiat leviter et absque deliberatione

In Summa henrici de iudice Capitulo duodecimo

Queritur si Iudex debet iudicare secundum consci
entiam suam vel secundum allegata Responsio quod
secundum allegata Unde si simpliciter sit vere aliquis
sciens innocentem debet laborare quantum potest salvo
ordine Iuris ad expediendum contra accusationem vel
contra testimonium ut eum excipiat Si autem in nullo
potest eum iuvare mittat eum superiori et significet
ei veritatem quam scit et probationes Si autem sine
scandalo non potest declinare Iudicium et differre senten
tiam potest sine peccato et si cum dolore cordis faciet
ferre sententiam contra illum quem scit innocentem
Hec alex

De Conſtitucōne Conſulum ac vniuerſe Ciuitatis

S domiñ Conſules in prethorio cū ſenioribꝰ
et conſenſu ac voluntate vniuerſe communitate
aliquid laudabile et probono vtili tocius
Ciuitatis ad longeva tempora conſtituerit
ſubpena edicta et ſtatuta hoc quilibet Iure
ipſorū ſeniores et Iuri ipſorū ſubiectus debet i
violabiliter et laudabiliter firmiter et irretiſe tenere Et
domiñ Conſules ſuam conſtitucionem tenetur coram Iudicio
publicare per famulum q̄ per ſe tribus Iudicys Et Quarto
tcā tertiaz coram multitudinis plebis proclamare merito et
cautionari Et Si quis ſtatuti trangreſſor repertus fuerit et
approbatis doi prefati Conſules habent Iudicare Et idez
transgreſſor pro transgreſſione ipſius in pena ſuccumbat
ſtatuta de forma Iuris Et Conſtitucio reſpicit tantū futura
et non preterita Nulla conſtitucio ex quo ē publicata et
publice promulgata Omnes tenentur ad eius obſeruā
ciam Et omnes obligantur poſt duos Menſes a tempore
quo inſtituta eſt et a tempore publicacionis elapſos vnde
pena vnius transgreſſoris ſtatuti debet ee metus multorū

De hys qui exceſſerint Statuta vniuerſe //xxiiij q:

Regū ſtatuta qui exceſſerint et ordinē **Ciuitatis**
Iuris non ſeruauerint et talit emendātes dāpnuz
Ciuitati iux valorem peā Cōſulibus cū tota cōmunitate effer
fine exoluant pūta tres marcas ſclauonicas victi ut Iuris fiue
rit Si autē nō fuerit iux extūc quilibet manu ſua Iurac
tenetur Similiter ſi omēs Cōſules dāpnū fecerint in bonis
Ciuitatis ſcilicet q alienauerint bona vel vſurpauerint
neceſſe ſtatu vniuerſe cōmunitatis opter eos emendare et re
compenſam dare cum pena Si aliquid vſurpauerint Iu
ris ordinem non ſeruantes Excepto ſi talia dampna cōr
nerint ex improuiſo vel contigerint ex ſucceſſu improuiſe
Pront extra incendio ignis nocumento ſeu exaquarum
Inundacione Et ſi hoc probauerint liberi et ſoluti erūt
ademenda :: Sequitur Recollecta breuia alia

Nonquid profactis licet Iniuriam propulſare Redeo
Iniuria aut e publica et tunc principis et manu
militis propulſanda e aut est perſonalis et priuata et re
pelli pt duobus modis aut impedimento et hoc fiat et
licet omibus qui hoc fecit Paulus conſpiracione iudeor
tribunno ſignando aut repugnando et hoc poteſt fieri du
pliciter aut vlciſcende libidine et hoc nullis aut cogente
neceſſitate aut repellitur priuatis et ſine armis et hoc
licet laycis et non clericis het Allexander.
Qui non habet fideiuſſores pt ſtatim iurare pro debito
Qui adiurandum non paret ipe est conuictus
Ter in iurando errans talis e conuictus et amittit
Qui iurans titubat bis pena demict[ur] ſi tercio tuc pecat et cauſa
Inter equales contendentes iuramentus e deferendu
Ubi probato deficit ius defert reo iuxta ſentencia
Iudex no debet recipere p iuramentis pecuniam
Iurare volente qui impedieit punnetur pena
Sic omagial domino fidelitate obligatur ſic conuſo
Periurium tangit actorem vel reum et non iudice
Principes et duces poſſut iurare per ipor omagiales iurare
Quacuqz re verboru a'arte qs iurat deus tn q conſciencia
testis e ita hic iuramentu ſuſcipit ſicut ille qui iurat' itellig
Pt no habens testes adiuradu h3 in duitas p ſex ſeptianae
Ubi iuramento defert feia ſola iuret et no plocutor
Ayet ſeptis abiuret quis ſigillu ſuu non eſſe
Qui adiurandu no paret e couictus i debito et crimine
Si actor no wlt recipe iuramentu reus abſoluat'
Feia iurando pt ſe releuare quociens errat
Rector impeditus mercaturs pt ſeſuo erit iuramento
Illitime natus pt ſe releuare ter p9 lapſu aliar cad' a cauſa
Qui allegat negligencie occaſior videat ne periuret
Iurare q debet ad ſequens iudiciu ſi no fuit iudicu no amitt'
Sic omagial duo fide obligat' et fidelitatu ſic couſo
Qui iuramentu recipe dz no paciens amittit d' allegit impedi
Quilibz boe fae pt ee copurgator excepto iudeo d' abſencia alti9

De servis obnoxiis et omagio

Dux potest servum sententiatum ſemel eximere
Servus de fundo dotis non debet manumitti ſine voluntate femine
Omagis punitur qui ad fidelitatem manus obligatur
Qui occidit dominum ſuum gladio feriatur
Si dux omagialem occiderit feodum est liberum ſuccessoribus
Si dux uxorem omagialis cognoverit gladio punitur

De infamibus iure privatis et proſcriptis

In uno iudicio iure privatus est et in omnibus ſi convincitur
Infamis non est admittendus ad testimonium perhibendum
Infamibus porte non pateant dignitatis
Proſcriptus maiori proſcriptione mortuus reputatur
Proſcriptum non tuetur locus neque persona tempus
Proſcriptio civitatis non transit extra territorium civitatis
Proſcriptus maiori proſcriptione potest ubilibet detineri
Iure privatus convictus duellatore non potest ſe expurgare
Iure privatus non heredet in ſuccessores ſed in fiscum
Qui criminaliter ſententiati ſunt infames
Qui manumissa collum pecunia redemit hic est infamis
Qui aliquem asserit iure privatum hoc testimonio bannitum iudicum probare debet
Legitimam naturam dote debet quis testimonio ſeptem virorum
Quilibet taxillorum luſor est iure privatus
Vitricus ecclesie ſi non potest reddere rationem de bonis ſuis reddat
Falſificatores eſtuleta et potuleta ſunt honore privati
Iure privatus facilius convincitur et durius punitur quam honestus
Qui tunc patrocinio delatus fuit et tamen non paruerit convictus
eius bona fisco cedet et ipse proſcribatur **De Supellectili**
Clericus beneficiatus ſupellectili non ſuccedit
Supellex non habens ſuccessorem cedit iudici et debet ei presentari
Supellectili ſuccedit post neptem proxima agnata
Femina de ſupellectili non tenetur debita ſolvere
Clericus qui repetit ſupellectilem dicitur esse consecratus in acolitum et tonſu-
De Supellectili et dotis promissione ratus
Lecti ſternia hoſpitalia ſpectat ad hereditatem
Si homo aliquid habet femina in ſua conclavi est ſupellex.

Aurū et argentū in cōclaui feīe ſpectat ad ſuppellectilia
Pecudes et altilia in domo ſeta ſunt ſuppellex
Lana tonſa poſt mortem heredis eſt ſuppellex
Donacio ſuppellectilis non tenet
Mobilia nō vocatur ſuppellex niſi poſt mortem
Clericus preferendus ē fuſe in aſſecucōn ſuppellectilis
Accolitus non exiſtens non ſuſcipit ſuppellectilem
Abuſus priuilegij nocet ordini clericali
Suppellex pignori obligata redemi debet per ſucceſſorem
Suppellex ſine volūtate mariti pt̄ teſtamētalit' legari
Suppellectilem ſenior diuidit Junior optat careat
Suppellex mortua vxore nō ſpectt ad maritū ſaltē ſi mulier pl'
Filia emācipata nō diuid' ſuppellectile cū ſororē nō emācipat
Feīā i ꝯtinēs debilitat honorem nō p̄uat' tñ ſucceſſiōe parentū

De Emptione et Venditione

Qui vendere vult debet eſſe rei dñs et poſſeſſor
Si emptor non habz' ſoluē amiſit pecuniaz datam
Si moriat' venditor hēdes poſſūt forum retractare
Emptio realiter facta tranſit in effectū
Cōtractus fori ſolutꝰ aut fideiuſſꝰ habz' vigorē
Debitū cōtractus fori debet ſolui in loco deputato
Emptor cōſpecta re cōtractū tenē' ſeruāe lz res nō ſit bōa
Denarius datꝰ i ꝯtractu fori ratificat forum
Emptio viſa probata et examinata rata manet
Famulꝰ emēs p dño et tū emptoē pfugꝰ dñs nō tenē' ſoluere
Fori ꝯtractus nō debz' fieri verbis equiuocis
Venditio debet fieri et ratificari teſtio' et mancipato
Ad hēditate vēditā ſpectant annexa
Res ſacre nec vendi nec proſcribi poſſūt
Tēl dedicatū ad hoīs vſus conuerti non debet
Epē abbas por nō dz' alienāe bōa monaſterij
Emptor nō habēs euictorem amittit pecuniaz
Nemo pt̄ in aliū plus transferr̄ quā ipemet habuit
Alienatio pt̄ fieri p collegiū i eccliaſtic expſſa cū licētia
Abbas nō pt̄ vēder̄ cēſuz eccliē ſine voluntate Conſilium

Res perpetua nō debet eē tēporalis ꝑ vsū persone priuate
Pro captiuorū redēcionē pt fieri alienacio rerū eccl'ie
Plebanus nō pt ꝑ ſe vſurpare q̄d ſibi nō eſt appriatum
Cōtractus racōnabilis ſigillo capli ꝯ inſtrumēto ratificatus tenet
Emens bona Ciuitatis ſine ſcitu dominj vita punitur
Quod iure q̄s poſſidet eadē vendita dz reſignare et ꝑſcribere
Qui non valet vendita euincere illi parti ſuccūbit
Femina vidua pt vendē ſua ſine voluntate tutoris
Bona pupillorū poſſint vendi ꝓpter dotem et cariſtiam
Qui ꝯtractū fori fatetur et preſcribere nō pt pecuniam reſtituat
Emens pt melius iure empta acq̄rē quam venditor habuit
Falſitas i argēto vēdito dz ſolum per vēditorē aut ſuppleri
Argentū ſignatū ſi falſificatur trāſit ad penā ſignantis

De pacis violencia

Pax in domo alicuius violata ibidē ꝯuincitur et punitur
Nemo pt verbis pacis eē violator
Violentus i raptor punitur ſi conuincatur
Eccleſie et loca ſacra et i eis morātes pacē habē debent
Facta non verba faciunt violenciam
Cū clamore dz accio i[n]tentari cōtra publicū latronē et eius ꝯplices
Domum vi repellere debet etiam clericus
Criminaliter conuictus metſeptimus cōuincatur
Omne crimen proſequatur cum clamore
Cū facto apparente debet criminoſus corā iudicio p̄ntari
Qui clamore proclamauit hic a querela non pt deſiſtere
Qui mortuum pacis violatorē afficit ſine proclamacione punitur
Proclamacio doceri debet metſeptima manu
Qui i[n]ficit dominum vim repellendo nō facit cōtra fidem
Pro regum prodicione mortuus pt culpari heres tenetur reſpondere
Iudei pace fruuntur imperij / ſi velē ſuccedere
Iuſticie execucio nō debet in ciuibus differri
Eimas paſſi poſſint i cimiterio ſepeliri ſi fuerit xpianus
Directi facto detectus a crimine nō datur ad excuſacionem ſed ad accionem
Proſecucio fugientis i recenti facto facit factum manifeſtum
Si moriatur predictus i carcere actor dz cum heredibus q[uo]d nō ſit i culpa

Pacē in loco exempto violans non tuetur loco exempto
Criminatus si actor auffugerit tūc iudicys parcat et sit liber
Femīa p̄gnans non punitur vita nisi post puerperium
In Cute et crime punit^r pregnata et mente captus
Actor locato criminato iuret super caput
Manifestus latro de ecclia et castro evelli debet
Pacis violatores debent cum clamore insequi
Locus exemptus nō protegit pacis lesorem profugū in eū
Exemptitas loci non leditur dum profugꝰ fugatur
In locū prohibitū nemo violenter ingrediatur
Pace debent ville frui intra septa earum
Strata Regia in terra et in aquis pace frui debet
Aratra et Molendina pace frui debent
Clerici omnes pace tueantur Imperiali
Femīne et virgines pacem habeant ne prostituant^r

De Introductis bonis

Maritus bona femīe introducta non debet alienare
Bona glotis introducta si non sterunt^e cum lenris
Maritus factus monachus restituendus est uxori
Coniuges divorciati heredant in filios liberos a feminas
Divorciatis coniugalibus propter affinitate nō puniatur proli // suscepte

De Coniugibus

Si pregnans femīa divorciatur maritus tenet^r eā alere adiꝫ
Cū femina vivente marito prostituta nō pt fieri legitima iterꝫ

De fide Instrumentorum

Littere vel privilegia dolo extracta si doceat^r de dolo sint falsa
Signum Notary publici uniformiter debꝫ^r depingi in instrument
Scripta contra rem publicam confecta sint falsa
Elapso tīo terre lr̄e non habet lrā vigorem
Lrā con̄ ius cōmune data ē falsa ut fur non suspendat^r
Conditionalis lrā condicione nō existēte non ligat
Si ex causa lr̄e leduntur aqua igne vel per forem^r debet doceri
Lrā exorbinatam tasu amissa recuperat^r ex actis scabinorum
Ubi autem acta deficiunt per testes idoneos nova acquirunt^r
Qui d'falsitate asserit fore gvitm iudicy per teste debꝫ^r convinci

Si qs d' p'uilegys dat no recordat' et sigillu fatet' debet // iurare

De Communis Bonis

Dapnu et vtilitas concernit omes in bois covict'
Rector duces plurimoru innes p dampno comisso qrit'
Dnt fres i bonis c comms vtilitas et omne dampnu
Bona vxoris non debent in sorte diuidi
Dapnu p tasseru ludu tangit lusorem et no omes
Expense facte p i firmu sodalem omes tangunt
Frater expoita in studio vlt' sorte frib; restitue digne'
Bona acqsita per vnu sociorum omes tangunt
Pauper laboans et dives appones eq'lit' diuidut
Imposita singlariter leuantur acqsita comiter
Socy obligati p vno possunt obligatore conuenire
Pro iniuria illata societas disiungit'
Solutio qvitteru bonoru docetur manu inet tercia
Socius p negligetiaz dapnificas socios tenet' soluere
Contracta per Sociu soluunt omnes
Expoita sine odicioe exceptionis omnes tenent' exgeunt
Communia equali labore et expensis sut promouenda
Paies inter vicinos comms no dr' devoluta' vni monceri
Edificia erigeda vicin' debet vicino differre ad tpus
Vltra sorte exigere a debitore est vsura // dapnu
Si mercator vedit argetu fsitatu et si ignoat fsitate soluat
Siic cudat moetaz aliene silez q h' fac' foco i igne pnitur

De Crimine falsi

Aurifaber altei' nigri argetu vstu ne assuat ad pui sicum
Qres inducat ad regnu alienam monetam
Si moeta fabcat' i bois fce a' pupilli ipis no punicat
Qui couenit hoies falsis tassciby ma' capiatur
Alchimia no est inhibita sed falsitas
Qui fuat instrumeta moetaria ut falsari' punat'

De Hereditarys

Lectisternia hospitalia spectant ad hereditate
Vestides pro macello empte sut heritas
Lana tosa ante morte heredis est hereditas

Quecunque textorum instrumenta spectat ad hereditatem
Bona fundi debent libertate sua gaudere
Oīa bona inerte relicta vocantur hereditas
Arbores plantate sequuntur fundum si sint radicate

De Bonorum Repeticione

Boā ātin ī septa ꝑt eius inscribet nō possint confiscari
Heredes Cimati possint post morte boā evincere per duellum

De Vulneribus

Pernoctatum vulneā ꝑior ē reus evadē iuramento
Vulnꝰ cruentatū et pnoctatū dꝫ ferr ad sequens iudicium
Tot persoē possint conveniri quot sunt vulnera
Vulnꝰ monomachale si negatur metseptimꝰ evadit
Qui ī culpat de cōplicito propior est evadere
Conventꝰ ꝑ vulnꝰ monomachali maꝰ punat ꝑ homicidio colle
Duellum sex testibꝰ approbatur et totidem evadetur
Vulnerā duplicat conventis reus propior ē evadere
Quando lite pendente moritur actor reus metseptimꝰ evadet
Qui cum clamore convenitur debet evadē metseptimꝰ
Qui sine clamore convenitur propria manu evadet
Pro homicidio conventꝰ si nō pt evadē iuramento solvat recompensa
De complicito homicidii conventꝰ metseptimꝰ evadet
Nobilitate nō puniunt nisi pena et emenda
Vulnꝰ profundū et nō longum est monomachale
Homicidium in defensiōe ꝑpetratum ꝑ duellum agatur
Qui suum curatorē interficit penā et emendam incurrit
Qui seditioē preparat gladio punitur
Allegata et proposita semper debent amborum partium
cōscribi procurare et nūquam unꝰ ptis
Homo carens articulis habet plenam emendam
Vulnera manꝰ lingue genitalium oculi cum media recompensa
Vulnerā ī loco facta sunt emendis compensanda
Ad proximum aguatum spectat homicidii actio
Qui in domo homicidium perpetratur ibi repetatur
De femina percussa agit maritus
Qui alium capillat vel maxillat vita privari non debet

Tutor pro homicidio punitur emenda aut recompensa
Vim vi repellere debet etiam et clericus
Monomachale volnus probat ma[illegible] inet septima
Si quis verberatus moritur post annum et diem non est actio

De emenda vulnerum

punietur
Vulnus inflictum ante noctem mediam si stabis fuit deductum non
Si presbiter in taberna occidit occisor gladio vltore puniat
Homicidium casuale ex loco punitur in pena et emenda
Homicida est qui verberat feminam gravidam si parit abortum
Extra est exhibenda homini qui excessu offendit
Qui se defendendo occidit soluat satisfactionem
Qui fures in sua coram nocte occidit in dampnis est
Qui occidit adulterum est in dampnis
Virgo occidens se deflorare volentem est impunis
Femina occidens voluntate mala vita priuatur
Tres persone convenientes pro monomachalibus vulneribus
duo manus amittunt tercius collum

De servis

Dominus tenetur pro plagam in cede famulo secluso assumto solvere
Famulus absque culpa dominum recedens tenetur ad restitucionem dupli
Dominus non tenetur respondere pro crimine famuli nisi complex asserat
Cuius in negocio domini percussus agit pro se et dominus pro dampno
Famuli per negligenciam amissa solvere tenentur
Dominus tenetur respondere pro suo profugo dampnum faciente
Acquisita per mercenarios sunt dominorum suorum
Dominus fideiussor pro crimine famuli profugi tenetur ad emenda
Famuli obligantur ad custodiam rerum domini
Obligata vel delusa per servum dominus potest arrestare
Si servus quid deliserit domino non competit actio
Extra contentetur qui pro gratia servit
Meritum cum perdit primum sic flos perdit fructum
Dominus mercede dat pro servo quantum merces exigit
Fideiussor pro suo profugo soluat fideiussa
Liber est qui nullius eget auxilio qui autem eget est subiectus
Famuli infideliter negocia gerentes dominorum puniuntur

…SINSKI … BS … TERI VARSAVIAE

Seruꝰ obligat᷑ ad fidelitate dnis suis si volūt digni esse
Quilibz᷑ seruꝰ obligat᷑ dn̄o de fidelitate //mercede
Dignus mercenarius mercede sua
Dns tenet᷑ famulo i pctatē soluē mercedē omissam

De dolo et culpa

Si quis dolose inse permittit acquirere in alterius
dampnū h̄ic non potest repetere
Depositū potest quis mettius approbare
Hospes actiuꝰ si amittit partē depoiti prior ē evadere
Famuli bōa amissa domi soluere tenentur

De bonis fisci

Bōa ingromētia acqsita cōfiscāt᷑ et acquisitor pu̅iat᷑
Thezaurꝰ pfude i ventꝰ est domū fundi sine inuētoris
Bona heretici dāpnati cedunt profisco
Pncipes duces habent ptatē super subditos et eorū bona
//menda

De iniuriis

Si qs capillat aliquē et cū clamore puenit᷑ euad᷑ cū pea et e//
Qui alienū petit cū suis pnoctat non negando non delīqt//
Qui aenas metit segetas estiando suas amittit laborē
Pro oībꝰ iniuriaꝫ obiectis potest homo evadere si desit ac
toris probatio //nec in aliquo puni᷑
Iniuste facit qui aliquē con̄ iusticiaꝫ lite vexat
Nēō debet ppā auctē de bonis alienis se intromittere
Cotidie actio non debet taxari in pecunia
Cotidiana vbalis maxillato capillatio habet emēdaꝫ xxx solid
Qui aliū pcutit aut depillat absqꝫ vulneribꝰ si deprehendi᷑
cū clamore nō demeretur collū sꝫ peaꝫ et emendā soluat
Luctādo pro pecunia a virilitate leso nō cōpetit actio
Si qᷓ in hastiludio calcatur non habet actionem

De vicinatu

Paries vicinorū debet devoluī᷑ vtriusqꝫ reparari
Nēmꝰ pt domū suā sine volūtate vicini reedificare
Nēō vltra foras vlt̄ᷓ edificet qū ad stillicidiū tignorū
Stillicidiū non faciet quis in curiam vicini
Nullꝰ edificet vicinis requisitis

Stabulum ſecretum ſiue cluacam debet nemo facere
a metua vicini tribus pedibus et nō alit

De rei diuiſione ſeu reductione

Pars agri fluminis impetu ab agro ſemota ſpectat ad cultorē
Flumē dꝫ eē cōmune omnibus et litus piſcatoribꝫ
Cōmune obſtaculū ſpectat ad circūſedentes iuxᵗᵃ menſurā agro-
Qui ꝓpior ſibi ad obſtaculum illius ē // rum
Arbor impetita et ſemota ſi ē alibi radicata ibi manebit
Si flumē ꝑ agrū mediū trāſierit vtrāqꝫ ps ē cultoris
Fluuij vtilitas ē cōmunis omnibꝫ circumſedentibꝫ
Piſcatura ·xxx· anis preſcribitur piſcatori
Aggerē obſtaculi inhabitantes debent reformare
Similiter et decurrendio et alijs ſimilibus
Ad rem publicam ſpectat aqueductus
Bona in naufragio deſluxa ſi perſequuntur debent reſtitui
cum pena ſi negantur

De Strata Publica

In agro alieno licet veſtigia rotharum antiqua appareat // publicā
tamē non dicitur via publica
Nemo pt facere novam viā per alienas ſegetes
Via anno et die trita nō ꝓfoſſa nᶜ obrumbata fiet ſtrata //
Qui ī ſegetibꝫ calcat pignorari ſe defēdit ꝓſequꝫ cū clamore
Qui calcat equeſtr vel curru ſegetes quantū demeret
Via in latitudine debet habere octo pedes ſemita tres
pedes Strata vero publica xviii· pedes
Scaturies aq̄ et fluxus eiꝰ nō dꝫ impediri per fodiū argille
Qui ꝑgit ī campo ꝓuato ſi nō ē ꝑtū ſignatū non delinqt
In agro ſuo q̄uis debet habere viam ꝓpriā
In cōpetēte ē ut via publica foſſetur vel ſepiatᶜ
Villa q̄libꝫ debꝫ habē ſtrata cōmunē ſemitā et buſſor

De iure Pedane

Iudex nō debet confiſcar bona alicꝰ ꝓpulſiōe homicidij
Cōfiſcatio dꝫ infra annū et diem terminari
Pedellus diligenter cuſtodit in ergaſtulo
Cuſtodit nō habēs poſſeſſiōē nᶜ fideiuſſores incarceretᶜ

Si aufugerit quis de carceribus bedellus tenetur de dampno
iuxta cause exigenciam
Bedellus negligens officium suum privatur maldratu regio
Qui alium in mancipium duxerit et processus noluerit privatur
Bedellus debet vocare ter absentem ut pateat
Iusticiarius debet criminis reos punire iuxta exigenciam criminis
Dux temporalis potest in hereditate sua habere privatos carceres //
// et furcibulum
De censibus et censitis
Colonus debet cavere pro censu ad tres annos
Dominus non debet suscipere alios kmethones
De bonorum locatione pro censu vasalli negligentis
Pro delictis habentur vaselli qui servire desinunt
Dominus naturalis prior est aliis ad derelicta
Omnia bona censiti sunt caucio pro censu domini
Accepto agro desertato debet fieri caucio domino pro censu
Salvo censu debet fieri exaccio de area
Civitatis exaccio prefertur omni censui
Obligacio domini omagialis debet inscribi libris
Census exactor sine repeticione docere debet quod res sit censita
Si subditus censum non solverit domino potest
ab hereditate abici vel citari puniendus progressive // plus
Qui censum deputato tempore non solvit qualibet die in pena // tenetur
Dominus prior est censu obtinere quam subditus negare
Nemo debet pro uno censu bis pignorari
Ubi duo domini pro uno censu contendunt censitus nulli solvat
ante finem litis Solutus census debet doceri ut Quitus
Lex super censu retenta post causam lata sunt cusse
Nemo debet bona sua onerari censibus subicere sine voluntate //
Profugi kmethones debent restitui dominis suis // domini et vicinorum
Nullus agricola debet recedere sine scitu domini sui
Ubi duo domini pro uno censu contendunt Censitus
nulli solvat ante finem litis // lateat
Qui habet censum annonarum debet recipere mediocre bonum et ma//
In quo iure bona sunt sita eodem iure gaudent inhabitatores
Coloni non debent insolito labore gravari

Colonus nō habet agere contra dominū nisi posset do//
Census debet solui duō tempore cto et dteriato //ttes

De Iusticia et Iure

Quilibet debet admitti ad ius suū et ad actione
Quilibet debet iure suo gaudere
Nēo re sua male vtatur dum abuti non liceat
Bona inventa debet invetor auctonari coram iudice cti//
Bona furibus ablata debet furibus auctionari //foro
Intra septa cōmunitatis resides ius speale habē nō dz

De Exceptionibus

Dolo caret q lītia exceptione se defendit
Nō dicit^r litē cōtestasse qui exceptōe se tuetur

De Bonis in litigio positis et attentatis

Nēo pt iure bona occupata vendē siue alienare
Si res litigiosa venditur emptor solue tenē liceat//
Qui i agro litigioso seiat amittit fructū cū laboē //inscit sat

De paritate conditionis

Femina dispar marito odition vtitur cū iure mariti
Omnes vnam et eandem iurisdictionem in habi=
tantes equales habent penas et emendas

De locato et conducto

Conductor habz ctifica dum d inasiōe tpe debito
Si conductor compromiserit bona meliorare et no
facit potest separari a bonis conductis
Extra domum tenetur censum soluere
Si oductor i hoeste tenet locatorē pt expelli auctē indic
Fatalia i tps adrenunciandū locatori vel conductorum
Omnes conditiones inter locantē et conducentes habet
vim legis si sint expresse coram hoibus tanq in iure
Contractus iure hereditario stabilitus subonere censūs
Contractus iure hēditario stabilitus subonere census
depītati Emphitiosis si deperiret pensio non tenet^r
Conditio facti derogat conditioni iuris inter emole
gantes i contra approbantes Secundo e confirmaē
consentire quia inter se hoc vel contractu osentiunt
licet iuri deroget

Mortuo locāte hēdes tenetʳ tenē locata ſi ētiſſicetur
Jn bonis locatis ſi violencia committitur conductor
ipſe non tenetur reſpondere
locator conductori tenetur in locatōn expreſſa
Conductorem dampna pacientem intercedere debet
locator ſcilicet ut ſunt aqueductus
Precarie tēta boā mortuo pcītoē ad hēdes devolūtʳ
Boā locatā ſūt teneda iux̄ vboꝝ ɔtētū rtiſq̄
Conductio non tenet niſi ad vitam locatoris
Dampnū bonoꝝ ſpectat ad locantem
Succeſſoēs locātis poſſunt repetere penſionem
Codicoēs expreſſe int locātez et ɔductēm faciūt legez
Vector conductus ad ducendum mercancias prepe-
tita ꝛ areſtata Juramento cumtere dicendo ꝗ ſunt
ſua vera et legittima
Vltra terminū tēta locatio debet ſoluī locatoriᶻ
Cōductor in honeſte tenēt locata dzʳ expelli ante tīpus
Conductor debet exactiāē māſioꝫ locāti tp̄e debito
Si deperit res conducta locator edificet
Obmiſſa inter locatorem et conductorem conſuetudo
interpretetur que eſt legum optima interpres
Mutare conſilium bone fidei nō dzʳ eē ī altiꝰ dētrimētū
Qui ſentit onus gaudeat emolumento
Dāpnū illatū per negligētiā locatoꝛis nō pīudicat cōducti
locator manēs apud conductorem eſt ſubſes
Quādo duo cōducūt domū equalitʳ eā tenentʳ meliorare
locator nō dzʳ impedire vſū ɔductoꝛis in re conducta
Bona debet locari vltra tempus locantis
dāpnū eſt locatoris ſi bona locata deperiūt
Boā ɔductoꝛis ſunt pignꝰ locantis pro cenſu
Conductor nō pt bona vendere ſine volūtate locātis
Ager locatꝰ mortuo locatore dzʳ reſtitui hēdibꝰ ſic cāt
Conductoris boā domꝰ locanti in pignoē obligatur
Bona conductoris lite pendēte nō debet ancilari
De locato et conducto · Queritur Vtrū

Queritur si aliquis locauerit agros ad certam pensionem
si accidit sterilitas vtrum sint minuenda et si acci-
dit fertilitas vtrum pensio sit augenda Responsio si colonus
sit parciarius debet cum domino et lucrum et dampnum partiri
Si autem est colonus qui certam pensionem dat michi certos
modios annuatim Aut sterilitas accidit sine vicio coloni
ut puta ex intemperie aeris et tunc colonus sustinet magnum
dampnum et tunc pensio est minuenda nisi tunc vbertate precedentis
vel sequentis anni valeat sterilitas compensari Secus est
si non sustinet magnum dampnum quia non debet modicum dampnum
sustinere Si autem accidit sterilitas ex vicio coloni
ut puta si herbas crescentes inter segetes negligit extir-
pare tunc dampnum pertinet ad colonum non est aminuenda Hec
innuit Ray. in. c. t. Queritur si propter sterilitatem vnius
anni remissa est pensio et sequenti anno contingat vbertas
Utrum tunc dominus possit recipere integram pensionem
Respondeo quod sic. Hec. co. c. c. propter. Quid si cleri-
cus locauit ad triennium alicui aliud seq
ei statim cum intrat ecclesiam totum quod deberet ei dare
de triennio iste locauit ecclesiam moritur in primo anno
Et ecclesia confertur alteri numquid ille teneatur stare contractui
antecessoris Responsio si pecunia soluta est et conuersa in
vtilitatem ecclesie ille tenetur habere ratum ex. de solu. ti. j.
Si autem non est conuersa in vtilitatem non ecclesia tenetur ex
de preca. c. ij. Nisi tunc clericus ille expendisset illam pe-
cuniam in studio vel peregrinatione vel alia rationabili ca
Idem dicit .v. extra de preca. Qui vices suas. c. vltimo
De Empcione et vendicione Queritur Vtrum
rem preciosius quam empta sit liceat vendere Respondeo
quod sic Quia mercatores possunt recipere moderatum lucrum
de mercibus suis Quantum autem recipere de tribus vel
solido determinatum non est limitandum tamen est ad
arbitrium boni viri Hec wilhelmus Queritur vtrum in
vendicionibus contrahentibus liceat se decipere Et si facta
est deceptio numquid tenet contractus Responsio si dolus

Cauſam contractui puta in dolo induxi te ad vendendum
rem quam aliter nō eras venditurus non valet cōtractus
Si vero incidit in contractū ut venditurus eras rem ~~eas~~ ſed per
dolum tuū minus vendidi vel per dolum meū plus emiſti te
contractus tenet ſed agitur ad ſupplementū reſidui Si vero
dolus nec dat cauſaȝ contractui nec incidit in contractuȝ
ſed deceptus ſit venditione ultra dimidiū iuſti precii ī arbi
trio erit decepti vel ſupplere iuſtū preciū vel reſcindere con
tractum vendicionis Si deceptus ſum ultra minus dimidii
iuſti precii nō poſſū agere ad aliud quia licitū eſt cōtrahen
tibus ſe invicem decipere uſqȝ ad dimidiū iuſti precii hec. ti.
e. c. Cum dilecti Queritur Si res vendicionis tempore val.
decem marcas et poſtmodū ſtudio emptoris vel alio mō meli
orata valet xxx. marcas Nunquid revocabit' venditio Re
ſpondeo quod non quia tempus vendicionis ſpectandum eſt hec
Notandū quod ſecundū leges ſecularia ti. v. ex. e. c. Cū dilecti **Ite**
licebat quandoqȝ viro attide adulterum cū uxore ſua ī veti
quod tamen modo non licet ſȝ tantū ei amputare virilia
ne de cetero crudelitatis imitatorem generet Ad cuius rei
ſimilitudinem eccleſia conſtituit ut ei qui uxorē occiderit
amputet' uſqȝ virilium ut nunqȝ matrimoniū contrahet de cetero
poſſit ad paterne crudelitatis imitatorē generandū Et ſicut
cōſtitutio ē in legibus ſecularib[us] Quod ſi aliquis inveniſſet virū
cū uxore ſua coeuntem in proſtibulo ibi non poſſet eū lede
quia in tali loco potius fornicatio intelliget' quā adulteriū
Ita cōſtituit eccleſia quod ſi aliquis cum uxore ſua invenerit et ei
virilia amputaret in canone late ſententie nō incidet nec
excōmunicatus eēt d[e]īmo legis ſtante modū nō excedet Si enim
amplius quam pcitum eſt cum lederet excōmunicatus eſſet
De emenda viri ydonei et cuiuſlibet maſculi
viri ydonei et cuiuſlibet maſculi naturaliter fide **Decreto**
digni emenda ſit xxx. ſolidi et pena octo ſolidi iudicis
municipalis Sed cuiuſlibet femine ſive ſit matrona ſive
vidua vel virgo fide digna et ydonee et honeſte vite nec aliquo
articulo ſuſpecte et plus nō convicti emenda ſit xv. ſolidi et

Nota quandocunque aliquis // per iudicium quer solid-
horum iuridice victus fuit et iniuste qui captus cum facto
manifesto et ad iudicium deductus cum furto aut spolio vel
quolibet simili facto criminali desentenciaretur pro eodem
excessu ad affligendum cum mediastinum wlgariter v prangi-
nerze extunc non plus nisi dumtaxat novem vicibus cum
virga tangatur alias si secus fecerit ille afflictor eius exce-
dendo limite iuris puniendus est emenda et coastringen-
dus pro facto passo sine mora de forma iuris scripti sup

Sequitur modo articuli nove precum maydburgen

[C]hales iuris magistri qui per usa consuetudinem //

Consuetudo per viciosa et iniqua tenetur in aliquibus
civitatibus contra statuta et totius salutis te-
merarie adinventa. Quia latrones fures et alii
malefactores postquam reprehensi fuerint in facto manifesto
statim percipiuntur plurimi per tortorem vel bedellum et deinde
facibus ardentibus exuri et cremari in corpore antequam
deducantur ad aliqua iudicia. Unde ipsius contingit ia-
nuis temporibus quod taliter passi penaliter prestimone militos
alios iustos solebant obloqui et inculpare minus iuste qui
etiam ad talem iniquam assertionem virus iniqui male-
factoris frequenter morte turpissima desumabantur hic
iuste viventes. Unde exemplum istius contigit in Ma-
rienbergk. Quia olym thezaurum generalem totius pro-
vincie quidam latrones fures maximi turrim thezauror-
turnato muro infinitum dampnum commiserunt in dicto
thezauro. Quo rescito dampno reprehenderunt captiva-
tes unum malefactorem et furem manifestum et alii ne-
quam sui consortes audito isto mox fugierunt in partes
diversas aliorum regnorum. Propter quod ille cum puniebatur
varios iustos et bene viventes viros ydoneos inculpaverat
ad cuius malefactoris assertionem et accusatorem iniustam
Centum et viginti viri sunt decapitati et quadraginta
captivitatem ducti. Super quo facto seniores totius
regionis illius mirantes consilio inito quid sint facturi

// Adinvenerunt pro custodia salutifera

In hoc quia multū populum debent morti tradē ſup accu-
ſacionem vocis vnius perfidi hoīs ꝫunde hincinde du-
bitantes qualiter perfidia probaretur malefactoris Ayt
accepto principe eiuſdem regionis cum bonorum bono
et ſūmo conſilio De voluntate et conſenſu eiuſdem Principis veſ-
tibus ſplendidis exutus et veſtibus ornatibus in ſuto ip-
ſum perſonaliter coram malefactore ſtatuerūt ingren-
tes eundem furē vtrum ſciuit iſte vixiſſet latro ſeu fur
reſpondit perſona mox viſa ꝙ iſte magis meū vixit qm
omēs occiſi et aduc in captiuitatem adducti Quibus iſtis
geſtis auditis Omnes cū ſuo Principe nimiū mirantes
ad corda ſua reuertentes mendacia furis approbantes
ceperūt triſtari et dolore flentes et gementes lacrimabilit
ſuper huiꝰ fatuitate ſimplicū quia multū ſanguinem
ꝓfuderūt quoniā ſi taliter non preuiſſe ſcrutinaſſent vnuer-
ſum ꝓplm turpiſſime morti tradidiſſent More ſolito ad
Iudiciū malefactore cū manifeſto facto deducto et coram
iudicio per querulāto bānito ipsū decreuerūt per ſnīaz
diffinitiuam ad mortem turpiſſimam ſcilicet in q̄tuor
partes ꝙ corpus eius ſcindatur prius tractus equis per
circuitum Ciuitatis et ſic turpiſſima morte perijt Igitur
patet ex predicto exemplo ꝙ malefactoribus non eſt cre-
dendū nec etiam ſunt puniendi nec querendi pro talibꝰ
quia iam nullam penitus conſcienciam habet Sed ſi
factū manifeſtū fuerit cū ipſis et ſi vincente ut querit ē
Textus iure declarabitur quid merito ſint Actores cū
ipſis faciendi aut facturi Et ſic huiuſmodi peruerſe con-
ſuetudini obviabit rationabiliter quia ꝓpter iſtū mōꝫ
peſſimum diuerſi prudentes ſunt miſerabilit̄ deperditi

Articulus pulcer Contingit in aliqͥbꝫ Ciuitatibꝫ
et Opidis Qꝫ Ciues non ſemper poſſunt habē tortorēs
et Bedellos .i. precones Quia tortores habent officiū
ſuū perdere omnes de Sentenciatos ad mortem Sed p̄-
cones habent affligere cētā mediaſtinū ocꝫ indicatos
ad ſtatuā et expellere extra Ciuitatem vel opidum vel

Villam cum facit et ipm̄ proſcriptū proclamas in q̄tuor
angulis ciuitatis opidi vel ville Ite Si Iudex p̄conem
non habet et fur deprehenditᵉ cū facto manifeſto victo
iure deſentēciatur morti turpiſſime et actorem poſt ſe
non habet et cōmunitas deberet ipm̄ extunc morte trader
non habet et cōmunitas deberet proicere funē ſeu reſtim ad ſuſpē
Iudex p̄ncipaliter debet proicere Deinde Prothoconſul primis
dium et proicere oportet Deinde Prothoconſul p̄mis
debet accipere funem et poſt hoc quatuor Conſules demū
ſeptem Scabini et noviſſime tota vniuerſitas ipm̄ ſup
ſuſpendiū debent trahere ſub pena Statuta Ciuitatis
Et ſi preco ē p̄ns ſibi poſtquam fur detractus fuerit ad pa
tibulum ſtatim detur funis precoīs et ipe funem ad ſta
tuam oportebit allegare Sed ſi preco p̄ns non eſt tunc
tota vniuerſitas furem ſuſpendere tenebitur et ſibi vin
cerſitati nemo in Iure derogaē pt nec ipſorum Iuri vn
iuerſitati nemo in Iure derogaē pt nec ipſorum Iuri vn-
quam nocebit Iuxta dictum Iuris lex malos ām adiutir · i //
quam nocebit Iuxta dcim Iuris lex malos am aditit · i //

De penis parui et Magni ſeu particula primum Iudicij
Pena magni Iudicij Vbi ſolus burgrabius vel aliquis loco heredis pro-
reſidet vel ſolus heres vel aliquis loco heredis pro-
curator generalis · lx · ſolidi de-
bet moris ē p̄ō procurator generalis · lx · ſolidi cōputa-
torum pecunia ſoluitᵉ per xv alenſes in ſolidū cōputa-
torum pecunia ſoluitᵉ per xv alenſes et tamdiu habet vi-
do Et ſciendū q̄ magnū eſt Iudiciū et tamdiu habet vi-
gorem quamdiu Burgrabius vel ipe procurator genera
lis reſidet in Iudicio Sed quam cito ſurgit de certo loco
Iudicij mox magnū Iudiciū expirauit nec vigore habet
Sed debet iam pro paruo Iudicio reputari in ſuis penis
Quia ceſſante cauſa ceſſet et effectus Pena parui Iudicij
Sunt octo ſolidi q̄ aduocato ſoluuntᵉ cōmunis pecunie per
xii alenſes computādo in ſolidum Qui dat ꝯ pemedā quid
vnū alium ſanguinat ſimpliciter vbi notam verecūdie
non facit prowlnere ſanguinolento quod eſt ſimpliciter
ſanguinolentum et quod nō eſt in manifeſto loco ī facie
Quod etiam non facit notam verecundie vbi tamē cutis
e dirupta ſeu diuiſa vulgariter gdze ſkora thelko ſkara
Ieſt przepadla · xxx · ſolidi cōmunis pecunie quod theutunice

Dicitur wirgelt polonice vero pokup et advocato octo
ſolidi pro ſua emenda dantur **Pro vulnē livido vl' fuſco**
vel inflato ubi nō [tam] verecundie non facit in loco mani-
feſto et quod non ē ſuper caput et ubi oſſa non ſunt frac-
ta vel rupta wlgariter gęze ſive koſczy nyeprzepadly
xxx ſolidi pro ſua emenda dant' et advocato viij pro
Pro emēda Quando aliquis aliū maxillat ſua
regulā iuris utilis pro maxillatione wlgariter za
polycze ubi cutis non ē rupta ſeu diviſa triginta ſo-
lidi et advocato octo ſolidi pro ſua emenda ſolunt'
Quid datur pro mutillacō alicui' pro mutillacon
Si vir capitur ſeu deprehenditur et proclamatus
fuerit et cum clamore ad iudiciū deducitur in facto
recenti et manifeſto manū pro manu demeretur
Si vero aufugerit a iudicio extunc debet invocari ad
iudicium per preconem civitatis ſeu ville iuxta iuris
formam et ſi non venerit ſeu nō comparuerit ad iudici-
um ſe excuſaturum ſtatim proſcriptio datur et in eode
iudicio ſeu proſcribitur iuxta formam iuris · ar · C
lxxij · et C xxx · Sed ſi pernoctetur et tribus iudiciis
citatus non comparuerit quarto iudicio proſcri-
betur prout textus dictat et oſtendit Sequit' aliud
Quid dat' p' vulnere in facie ubi tale vuln' non
verecundie facit et cutis eſt rupta ſeu diviſa Pro
vulnere in facie ſanguinolento et in loco manifeſto
quod importat notam verecundie et ubi ē caro diſrup-
ta ſeu diviſa mortaliter novem talenta ſeu nove libre
pecunie communis que faciunt quatuor marcas cū media
et advocato octo ſolidi pro ſua recompenſa ſeu emen-
da dantur quod theutunice dicit' et vocatur wargelth
De emenda turpium verborum pro vituperacon
verborum turpium pro emēda dantur triginta ſolidi
quod dicitur theutunice wargelt ar · C · lxxv et advoca-
De pena furti Quicunque fur aut latro to octo
deprehenſus cum furto aut ſpolio ad iudiciū deducit'

Aut inculpatur pro latrocinio aut preda vel si predam
aut spolium in domo ipsius arestaverit et ipse reus ff-
nat ab illa resolus clamem vel ipsius vxor vel aliquis
de sua familia fidelis et protestari poterit Et si victus
fuerit ut iuris ē vel vitam suam aut manū a statua se
redimerit Et hoc fuerit i magno iudicio ventilatum
vel cōmissum Idem victus reus taliter penam videlicet
lx solidos demerint advocato Si vero fuerit parvū
Judicium quando hoc factū fuisset tunc Advocato
penā simplicem videlicet otto solidos demerint Ex-
cepto tamen si prefatus inculpatus evaserit iure sua
innocentiam expurgando per probos et ydoneos viros
Scabina sede dignos pro huiusmodi facto manifesto
extitit a pena est solutus et liber haberi debet Ideo aute
viros argutos in suo iure valeat producere et liber habi
super suo tali testimonio nec famulos vel suspectos aut
Pro emenda turpium verborū consanguineos
Pro vituperatione turpiū verborum aut prosim-
plici percussione absque patentibus vulneribus xxx ta
solidi pro emenda et advocato otto solidi ppea ce. Chrri
De vulneribus utriusque mutillacionis et emende
et penis post hmōi iudicis compositionem d. xiii Quid
sit emenda abscisse manus articuli seu interempti viri
Responsum Si interimitur vir qui fuerit illesus sui:
honoris iudicialiter ipsius emenda ē xviii talenta et
quolibet talentū facit xx schelinge pecunie monete certe
in Regno et iudici otto schillinge Si aut aliam abscidit
manus pet a aliq articulis ita quod non fuerit sanus alla-
borandum post lesionē quierit eius emenda Respōsum
Si vir fuerit taliter mutillatus et fuerit iudicialiter
illesus sui honoris ipsius emenda sit novem talenta
et talem ut supra exprime Et quod lesiones habuit suorū
articulorū et consequenter dampnū suorum laborū
tot reus reponit sibi talenta s. nove et iudici post quā-
libet emandam otto schillinge sive solidos Aliud seqr

De vulnere manifeſto monomethali que pariter differunt Attamen expoſitionem prepono vulnus maifeſtum eſt ubi ducunt Jurati ad decernendum et ho tenentur menſurare ad quantitatem latitudinem lo gitudinem et profunditatem unius articuli ad longi tudinem unius extenſe medie palme ſeu digiti medy In capite ſecundum aliquos libros invenimus ſed vulnus monomethale quod ſepius tendit ad mortem Et moritur emenda ſequitur talis ut ſupra dictum eſt Sequitur de emenda horum duorum vulnerum Si vir qui in ſuo jure eſt perfectus et illeſus ſui honoris tali vulnere offenditur eius emenda poſt quodlibet vul vulnere offenditur eius emenda poſt quodlibet vul est tria talenta et quodlibet talentum facit xx ſchill ge poſt quodlibet tale vulnus et eius emendam De vulnere ſangwinolento Si vir ſangwinolenter vulneratur quotiens taliter offenditur qui illeſus iudicialiter fuerit ſui honoris pro quolibet vulnere ſe xxx ſchillinge communis pecunie currentis in Regno et ſemper poſt quamlibet Judici octo ſchillige recipit De capillatione pro emenda eius ſunt duodecim ſchillinge quod tamen hodie non ſervatur in conſuetudine De diffamatione alicuius veri viri Qui ſui ho noris eſt illeſus iudicialiter eius emenda vero patet videlicet xxx ſolidi et Judicis pena ſunt octo ſolidi in Jure poſitivo ſine particulari De Mulieribus Viduis et virginibus que Judicialiter ſui hono ris illeſe fuerint ſemper horum omnium emenda cuiuſ cumque conditionis et generis fuerint ſive vulneris a occiſionis vel turpiloquy ſeu mutillationis ſemper eſt media emenda pro ſingulis exceſſibus reſpectu viris da Sequitur de Emendis Maximus que facit xviii talenta et quodlibet talentum media marcam communis pecunie in Regno polonie currentis Sed in antiquis libr invenimus unum talentum xx ſchillinge tantum Summa prime recom penſe novem marce Summa ſecunde recompenſe quinque marce

Sequitur quando datur Pro emenda maxima iudicii
videlicet xviij talenta tunc Iudicis sequitur magna
pena videlicet lx solidi Quando media emenda tunc Iudici
xxx solidi Quando datur actori emenda xxx schillinge
tunc sequitur pena iudici otto schillinge semper ex magno Iudi
cio quorum primum sumitur Iohannis et pauli Secundum in octaua
Sancti Martini Tertium in die Sancte Agnetis virginis
De vulneracione in recenti facti domum intrantis
Violentiam perpetrans deprehensus cum gladio et
sanguinem in manu recenti Et vir aduocatus hoc ipsum
recognouit quod friuole et violenter in domum viri aduo
cati euaginato gladio intrauisset et inquilinum eiusdem vul
nerauit Et insuper duos testes continens in testimonium
adduxit Reus pro responsione dixit Domine Iudex ex
vidi quod iste homo vxorem meam turpiter maxillam
extunc cucurrit ad virum aduocati causa iusticie faciende
et administrande et simpliciter nego narrata Sentencia
Si aduocatus vel vulneratus publice proclamasset causam
violentia factam in facto recenti Extunc idem aduocatus vel
vulneratus propinquiores erunt eundem reum conuincere
metseptimus Sed ex quo non fecerunt talem proclamaci
onem publicam in facto recenti Extunc reus negans pro
pinquior est metseptimus euadere quam eum illi conuincere
Quando aliquis expirata libertate percolit
Si aliquis principaliter vadit
per metas nemorum
lancum suum in nemoribus seu siluis extirpando et noua
radicem fodendo percolit metas et granicies suorum vici
norum cum inquaque habentium agros de quibus soluit censum
annualem suo heredi iam expirata libertate Si hoc trans
gressor ignoranter fecisit estimando sua hereditate et si possint
Iuramento corporaliter prestito in sacramento probare
tunc manet sine dampno et sibi de suo labore satisfacere
Contradictorium eiusdem oportet mi estimatorum victorum
Articuli Si vero percolunt post inhibitiones aliquis suum
vicinum metas quamuis in siluis fuerit Tamen si probatum

Si fuerit iuridice et insuper xxx· solidis emendabit et advocato
octo solidos et laborem amittit quicquid ibi laboraverit
Ratio est quia excessit ordinem Iuris non cum de furto inculpari //
De Sepcione penes Bufforium· // ut nisi de violentia
communi vicinorum Iudicumque incolarum Civitatis et ville
habuit agros penes Bufforium communem aliam possit po-
spositego iugerum possessor agri principium totaliter sepire
oportet Sed a latere ad longitudinem unius stadii spacium
sepiat quod iuger in longitudine sua dimensuratum constituat
xv· virgas vel pranthow Ceteri vero vicini partem sepis
quilibet secundum quod de sorte cedet cuilibet septi firmabit
sepiende sub pena statuta Civitatis vel inigri rusticorum
cum rusticis totius communitatis hec de forma Iurissuperum
Qui faciunt violentiam in seratulis carceris Consulum
et totius Civitatis custodie Iudicisque hominum vel uxor
hominem aliquem de carcere repercussis seratulis Con
sulum aut ipsius Burgrabii vel cuiuslibet alterius custodia
Iudicis et obedientia abduxerit super quem noxia fuerit
querulata et ministerium sibi prebuerit violenter fugiendi
Si capiatur hic cum clamore equaliter cum illo debet puniri
Si vero effugerit proscribatur in continenti Ita tamen
si in facto manifesto fuerit deprehensus vel visus et procla-
matus cum clamore et quod hoc possit protestari unde taliter
virtus si ad vitam vel ad manum transierit noxiali hec
taliter repercussor puniendus est Si autem pernoctatum
fuerit tunc quinque de istis pecas Civitati demeruit unam
Sequitur Regula de Arbitrio // sexagenam constituta
Causa in arbitros transfusa et per ipsos discussa non debet
ad Iudicii examen trahi hoc intellige si in Iudicio fuit Sed
fuerit tunc soli Iudice et tribus aliis stat rata
que concordia extra Iudicium fit cum sex viris approbatur sive
et Summa arbitrii stare debet in suo vigore sive equa sive
iniqua sit et sibi imputet qui eam elegerit· ff· de arbitris
l· diem Item Si mulier promittit nomine alieno non
valet· ff· et le· no distingwemus C· Similiter Si compromissum

Quarto queritur per quid sit iurandum quia non est iu-
randum per creaturas quia per hoc ydolatria posset com-
mitti Sed iurandum est per deum et per ea que respectum
habent ad deum et per sanctam crucem et per sancta evange-
lia Quinto requiritur ad quid debet iurare scilicet propter
pacem et famam et fidem aliquis debet iurare ut patet in
hijs metris Pax fama et fides vernencia caucio dampni
Defectus veri sibi credunt magna tueri Sexto requiri-
tur et quare debet iurare Quia aliquis debet iurare
bona intencione et non mala Et ergo herodes mala inten-
cione iuravit cum iuramentum fecit puelle meretrici Et
sanctus Johannes decollabatur Septimo requiritur quod sit debitus
modus iurandi et non temerarius Octavo requiritur
tempus quo tempore vel quo die sit iurandum quia non die-
bus festivis sive ferijs sextis propter passionem nostri redemptoris
domini nostri ihesu christi sed alijs diebus feriatis ut patet in hijs
metris Quis an quid per quid ad quid cur quomodo quando
In isto enim metro ponuntur octo condiciones ad iurandum
pertinentes que etiam requiruntur ad iuramentum verum quibus
non observatis committitur periurium et non iuramentum
verum Secundo periurium committitur quando aliquis verum
iuramentum transgreditur et licitum Sed per transgres-
sorem illiciti iuramenti homo non peccat Sed de iura-

Nunc attendatis que festa dicuntur iuris et celebrari

-mento facto satisfaciat deo
tenentur in iure Mayd-
burgensi iuramentis et a christifidelibus continentes
carnalis Nemo inhibent iura Maydburgensia adven-
tum domini et per omnes eius octavas ipsius festi Nativitatis
christi similiter et octave Verbi gratia Nisi tunc sint iura-
menta extra dies hos premissa aut posita que transirent
alicui ad honorem Secundo Septuagesima cum festo pasche et
eius octava nisi etiam sint premissa in hijs diebus iuramenta
posita quod ad honorem transeunt extra hos dictos dies Tercio
festis rogacionum hec enim festa tanenda sunt et in eis non
committatur iuramentum Ceteris vero festis et octavis ut

Corporis xpi festum assumpcionis marie bonum est ut in
sis ne comittantur Juramenta **Hic attendatis de**
distinccionibus libri Magdburgensis Prima distinccio
Nos Jurati Ciuitatis Maydburgensis recognoscimus
u. d. xiiij Utrum aliquis Judex cum Juratis orthilegium
protrahere possint Responsum Si Judex et Scabini pro ali-
quo facto enormi licet sit tale quale inquantum adcollum
tenerit ortilegium protrahere ad inveniendum iusticie e-
quitate et in medietate in aliud Judicium qui vnanimes fore
Nus super mulierem nullus pt testari ex sunt d xv
parte debitorum et nulla mulier pt testimonium facere
nisi vbi aliqua mulier vel ancilla violatur a stuprat
De testimonio
Cuiuscumque suam pecuniam testimonio acquirere velit
Alienos homines habeat testificantes
De violencia mulieris Si mulier capitur Pro-
violencia in recenti accione Judicatur ut aliter etsi
causa pernoctetur metseptima evadet ut masculus
et se iudicialiter expurget
De virgine oppressa vel muliere Si ante aliam
virgini vel mulieri vis illata fuerit et malefactor
detentus fuerit et domina septem testes habuerit ant
aliter facti cum gladio Capitali Sentencia punia
Si autem domina testes non habuerit accusatus
metseptimus suam innocenciam expurgabit et ostendet in
De homine interfecto Si duo forma Jurisdiccio
vel plures vnum interfecerint vel duellari vulnere
vulneraverint Dea quod vnus istius homicidii vel vulneri
reus sit et alii coadiutores et si amici illius interfecti
vel vulnerati Judicium quesierint cum interfecto vulnerato
vel ita quod interfectus vel vulneratus sit visus vel probatum
a Scabinis Tunc reus coram Judicio invocetur ad purgandum
se vel adfideiussores ponendum et si tunc non venerit
detur sibi tercius comparendi per noctem usque in aliam
nonam Et si tunc iterum non venerit proscribatur et tunc

Coadiutores inponet etiam ad expurgandum ſe vel fide-
iuſſores ponendos Si reus non comparuerit citus debet tamen
comparandi per trinam quindenam primo per duas ſep-
timanas Item ſi non venerit ſecundo iudicio per duas ſeptima-
nas et iterum per duas ſeptimanas alias Et ſi tunc non vene-
rint postea proſcribantur Et iſtud fiat antequam pernoctetur
De homine interfecto Si ante in eodem veſpere Pro tali
interfecto vel vulnerato non fuit querela in iudicio bannito ex
quo forte neſcitur cuius homicidii vel vulneracionis vera-
citer debet dari Et ſi reus autem illius in…terfecti vel vulnerati habere
Sentencias obtinuerit in eodem veſ…pere quod illud ius quod
debebat fieri in veſpere fiat in mane ſub eodem vigore et ſtatus
quod idem vigor contumandi in condempnandi proſcribendi erit in mane
ſicut eciam in veſpere debuiſſet **Aliud de homicidio Si ho-**
micidium fuerit factum et factor manifeſtus accuſatus
deprehenſus fuerit Capitali Sentencia puniatur Si autem
aliquod vulnus fuerit Capitale aut monemechale mā
De vulneratione homo vulneratus intricatur
atque viuens in tot cauſas trahere poteſt quot vulnera-
e perpaſſus Si aliquis coram iudicio accuſatus et ac-
comodatus fuerit et ille qui ipſum accomodauit non po-
ſſum punire faciet ſuum wargelt · xviii · ſolidorum talenta
poſtea in reliquiis iurabit Sed iudex vulnera quod accom-
modatum non valet preſentare inſuper reus denunciat
Si quis devulneratus fuit pluribus vulneribus tamen
quam in uno in uno facto pro eo non plus acquirit
quam unam mediam emendam et advocatus unam
penam Si quis vulneratus fuerat et poſt annum mortuus
ille qui vulneravit non tenetur heredibus illius mor-
tui niſi querelam ante annum incepiſſent et inchoaſ-
ſent coram iudicio extunc poſſent habere actionem

Laus deo omnipotenti et glorioſe virgini marie

SIŃSKI · TERI · VARSAVIAE
X BS S

STANISLAI
SINSKI
EX
LIBRIS
S·R·E·
TERI·VARSAVIAE